

سرائیکی زبان دی سخن کیتے گرامردی نویکی کتاب

سرائیکی قواعد

تے

زباندا نی

(سرائیکی اکھروٹھ)

بشیر احمد بھائیہ

سرائیکی ادبی مجلس (جسٹڈ) بہاولپور

سرائیکی قواعد
زباندا نی

بشیر احمد بھائیہ

سرائیکی ادبی مجلس (جسٹڈ) بہاولپور

انتساب

سرائیکی دے مہاندرے دانشور

محقق، نقاد، مترجم تے شاعر

ستیں پرو فیسر عطاء محمد دلشاد کلانچوی (مرحوم)

دے نالویں

جنھاں دی رہنمائی وچ

پہلی واری ایہ کتاب لکھی گئی

بروستے چھٹی نمبری 4-1 (PI) SO نمبر 21 مئی 1990ء - آمدہ از محکمہ
تعلیم حکومت پنجاب لاہور کتاب "سرائیکی قواعد تے زباندانی" کو پنجاب کے تمام
تعلیمی و تربیتی اداروں اور پبلک لائبریریوں کے لیے منظور کیا گیا۔

(سبھی حق لکھاری دے نالویں، سٹھیکے ہن)

کتاب دا ناں	سرائیکی قواعد تے زباندانی
مصنف دا ناں	بشیر احمد بھائیہ
چھاپن والے	سید دین محمد شاہ (صدر)
کمپیوٹر کمپوزنگ	سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور
سوہٹپ	شہر احمد بلوچ
چھپن واسال (پہلی واری)	عبد القادر ملتان
ڈوجی واری (نظر ثانی شدہ ایڈیشن)	جون 1984ء
کہنت	جون 1998ء
کل	تراتے سو
چھاپہ خانہ	150 روپے
	بسم اللہ پرنٹنگ سروس ملتان
	فون: 541261

(ایہ کتاب ضلع کوئٹہ بہاول پور دے ملی تعاون نال چھاپی گئی)

تندیر

۱۳	سید دین محمد شاہ	○ منڈھلی گالھ
۱۵	دلشاد کلانچوی	○ حرف اول
۱۸	سید انیس شاہ جیلانی	○ تاثرات
۱۹	شوکت مغل	○ ہک آن مل کوشت
۲۱	ڈاکٹر طاہر تونسوی	○ دیباچہ
۲۶	بشیر احمد بجائیہ	○ عرض مصنف
۲۵		قواعد
۳۶		○ صرف نحو
۳۶		○ حروف تہجی (سراستکی)
۳۷	اکثر	○ لفظ
۳۷	گالھ	○ جملہ
۳۷	نانواں	○ اسم
۳۸	کرت	○ فعل
۳۹		○ حرف
۳۹	کرتار دکرت ہاں	○ فاعل
۳۹	کرتار دکروت ہاں	○ مفعول

○	کلام ناقص
○	مرکب اضافی
○	مرکب توصیفی
○	مرکب عددی
○	مرکب مقداری
○	مرکب عطفی
○	مرکب جاری
○	مرکب اشاری
○	مرکب امتراجی
○	مرکب نسبتی
○	مرکب ندائی
○	مرکب تاج مہمل تے متبورع
○	مرکب تاج موضوع تے متبورع

کلام تام

○	مسندالیہ
○	مسند
○	کلام تام دیاں قسماں
○	جملہ اسمیہ تے اوندے حصے
○	جملہ فعلیہ تے اوندے حصے

پُر گالھ

۳۹	گالھ
۴۰	اوڈھر گالھ
۴۱	پلخی جڑت
۴۱	وَسبی جڑت
۴۲	گہوئیں جڑت
۴۲	مٹوئیں جڑت
۴۲	گہنڈھوئیں جڑت
۴۳	بھروئیں جڑت
۴۳	شارتی جڑت
۴۳	رلوئیں جڑت
۴۴	سنگوئیں جڑت
۴۴	سدھوئیں جڑت

۴۹	نانواں	اسم	۳۹
۵۰	ناں و نکلیاں	اسم دیاں قسماں (بہت دے لحاظ نال)	۴۰
۵۰		اسم مصدر	۴۱
۵۲		اسم مشتق	۴۱
۵۲		اسم جامد	۴۲
۵۲		اسم دیاں قسماں (معنیاں دے لحاظ نال)	۴۲
۵۲	سینچا پو نانواں	اسم معرفہ	۴۳
۵۲	چاپو نانواں	اسم نکرہ	۴۳
۵۳		اسم معرفہ دیاں قسماں	۴۳
۵۳	آدم نانواں	اسم علم	۴۴
۵۳		تخلص	۴۴
۵۳		خطاب	۴۴
۵۴		لقب	۴۵
۵۴		عرف	۴۶
۵۴		کنیت	۴۶
۵۴	بھاتی نانواں	اسم ضمیر	۴۷
۵۵	اوڈھر بھاتی	ضمیر غائب	۴۷
۵۵	سامبھاتی	ضمیر حاضر	۴۷
۵۵	الینڈر بھاتی	ضمیر متکلم	۴۸

ضمیر دیاں ترے حالتان

- حالت فاعلی
- حالت مفعولی
- حالت اثنائی
- فعل نال ضمیر دا استعمال
- ضمیر منفصل
- ضمیر متصل

شارت نالواں

- سَوّی شارت
- پروہی شارت

اسم اشارہ

- اشارہ قریب
- اشارہ بعید

اسم موصول

- اسم نکرہ
- اسم ذات
- اسم تصغیر
- اسم مکبر
- اسم ظرف
- اسم ظرف مکان
- اسم ظرف زمان
- اسم آلہ

- چاپو نالواں
- آپ نالواں
- بک نالواں
- وڈ نالواں
- تخابر نالواں
- جان نالواں
- ویل نالواں
- سندر نالواں

۵۴	آلا نالواں	○ اسم صوت	۱۵
۵۸	کڑ نالواں	○ اسم جمع	۱۵
۵۹	وسبی نالواں	اسم صفت	۱۵
۸۰	آپ و سب	○ صفت ذاتی	۱۶
۸۱	سانک و سب	○ صفت نسبتی	۱۶
۸۱	کہنت و سب	○ صفت عددی	۵۷
۸۲	مہنت و سب	○ صفت مقداری	۵۷
۸۳		اسم استفہام	۵۷
۸۳		اسم مصدر	۵۷
۸۵		○ مصدر لازم	۵۸
۹۲		○ مصدر متعدی	۵۸
۹۹		○ مصدر متعدی المتعدی	۶۰
۱۰۲		○ مجہولی مضادر	۶۱
۱۰۷		اسم مشتق	۶۱
۱۰۸	کر تار نالواں	○ اسم فاعل	۶۳
۱۱۱	کر و تار نالواں	○ اسم مفعول	۶۵
۱۱۳		○ اسم معاوضہ	۶۵
۱۱۳		○ اسم حالیہ	۶۹
۱۱۴		○ اسم حاصل مصدر	۷۲

○ اسم کیفیت	۱۱۹
واحد، جمع	۱۲۱
مذکر، مؤنث	۱۲۵
نر، مادی	۱۲۵
فعل	۱۳۳
کرت	۱۳۳
○ فعل دیاں قسماں (بئٹ دے لحاظ نال)	۱۳۵
○ فعل معروف	۱۳۵
○ فعل مجہول	۱۳۶
○ فعل تام	۱۳۶
○ فعل ماضی	۱۳۶
○ فعل حال	۱۳۶
○ فعل مستقبل	۱۳۶
فعل ماضی دیاں قسماں	۱۳۷
○ فعل ماضی مطلق	۱۳۸
○ فعل ماضی قریب	۱۴۳
○ فعل ماضی بعید	۱۴۹
○ فعل ماضی شکلیہ	۱۵۴
○ فعل ماضی استمراری	۱۵۶
○ فعل ماضی جاری	۱۶۰
○ فعل ماضی شرطی یا تمنائی	۱۶۱

○ فعل حال دیاں قسماں	۱۶۵
○ فعل حال مطلق	۱۶۵
○ فعل حال جاری	۱۶۰
○ فعل حال استمراری	۱۶۱
○ فعل مستقبل دیاں قسماں	۱۶۳
○ فعل مستقبل مطلق	۱۶۳
○ فعل مستقبل جاری یا دوامی	۱۶۴
○ فعل امر	۱۶۴
○ فعل نہی	۱۶۴
ہٹک کرت	۱۶۴
زبان دانی	۱۶۹
○ متضاد	۱۸۰
○ مترادف	۱۸۲
○ ذو معنی الفاظ	۱۸۴
○ اعراب بدلن نال معنیاں دی تبدیلی	۱۸۸
○ سابقہ	۱۹۹
○ لاحقہ	۱۹۸
○ ہکنتی دے سابقے	۲۰۰
○ ہکنتی دے لاحقے	۲۰۱
○ روزمرہ	۲۰۲

○. محاورہ

○ روزمرہ تے محاورے دا فرق

○ سرایتیکی محاورے

○ اکھاٹ

○ محاورے تے اکھاٹ دا فرق

○ کجھ سرایتیکی اکھاٹ

○ موسماں دے اکھاٹ

۲۰۳

۲۰۵

۲۰۶

۲۴۶

۲۴۶

۲۴۷

۲۹۱

مُنڈھلی ڳالھ

سرائیکی ادبی مجلس (رجسٹرڈ) بہاول پور دے اشاعتی پروگرام دا موندھی مقصد، سرائیکی زبان تے ادب دا ودھارا ہے۔ چنڈے تھت مجلس نے ہن تیں ان کت کتاباں چھاپیاں ہن۔ "سرائیکی قواعد تے زبان دانی" ۱۹۸۴ء ایچ پیہلی واری پھاپے پڑھی ہئی۔ سرائیکی زبان دی پہلی باقاعدہ گرامر ہووٹ پاروں اے کتاب بہنو ہنڈھل کئی تے سرائیکی کوں پڑھن تے ایندے ادب کوں سمجھن کیتے لوکاں نے ایں کتاب دی ولا ولا طلب کیتی پر سرائیکی ادبی مجلس اپنے اشاعتی پروگرام ایچ اینڈا ڈوجھا چھاپہ گھن آوٹ دے ارادے دے باوجود ایوں جلدی سامنے ناں گھن آسکئی۔ اخیر ایں سال دے اشاعتی پروگرام ایچ ایں کتاب دا چھاپہ ڈھیمی بنیاداں اُتے گھن آوٹ دی کوشش کیتی گئی۔

اے کتاب کافی مدت پہلے چھپن دی وجہ کنوں مصنف دی نظر ثانی دی وی ممتان ہئی۔ تہوں مصنف کوں درخواست کیتی گئی جو او ایوں ولا پڑھ کے ایندے دھتے وادھے وی کرن۔ مصنف نے سرائیکی ادبی مجلس دی درخواست کوں قبول کریندیں ہو تیں ایں چھاپے ایچ اسم ظرف مکان، اسم آک، اسم فاعل، اسم مفعول، روزمرہ دی وضاحت، محاورے دی وضاحت، روزمرہ تے محاورے دا فرق۔ دے علاوہ کجھ افعال کوں بناوٹ کیتے نویں قاعدیاں دے وی وادھے کیتن۔ ہن سمجھداں جو ہن "سرائیکی گرامر تے زبان دانی" اُتے اے کتاب ہک مکمل تے جامع کتاب بن کئی ہے۔ مصنف نے گرامر تے زبان دانی کوں ایچ ایچ کر ڈتے۔ اتے

حرف اول

انسان کہتے ڈیکھن دی قوت دے بعد پون دی قوت اللہ تعالیٰ دی ہک
 دای نعمت ہے۔ اونویں تاں اپنی خواہش یا ضرورت دا اظہار پکھی تے جانوری کر
 کھنن تے کریندے ودن۔ پر انسان جتیں طرح اپنے جذبیاں، احساساں تے
 اسکاں دے بھر پور اظہار کہتے اپنی زبان کون استعمال کر سگدے تے کریندے۔
 ایہا کام اولوں اشرف المخلوقات سدھ ویندی ہے۔

زبان اصل وچ اوازاں کون سدھیا ویندے ایہ دنیا اوازاں دے نال بھری
 اول ہے تے بھریندی ویندی ہے پر انسان نے انہاں اوازاں کون محفوظ کرن کیتے
 اسکاں مانین۔ لیکے چھکتین تے چھیکڑ وچ حرفاں کون ایجاد کیتے۔ ارج ایہ حرف تے
 اہاں کون بٹے ہوتے الفاظ اسڈے مانی الضمیر دی پوری پوری ترجمانی وی کریندن
 تے اسکاں چھلہیں کون صدیاں کون محفوظ وی رکھی آدن۔ اتے آون والیاں
 اسکاں نوہیں پہاؤن داکم وی کریندن۔ کہیں زبان دے حرفاں تے لفظاں دا ایہ کرشمہ
 اسکاں دی وڈی تخلیق تے کامیابی ہے۔

زبان اظہار دا ہک مکمل ذریعہ منی گئی ہے تے ایں ذریعہ اظہار دی خوبی وی
 ایہا ہے کہ ایہ انسان دے مانی الضمیر کون پوری طرحاں۔ پختگی طرحاں تے سوہٹی
 طرحاں ادا کرے تے کر ڈکھالے۔ ایجے کم کہتے انسان نے زبان دے قواعد مقرر کین
 تے کریندے ایہے۔ ہنہاں زباناں وانگوں سرائیکی زبان وی اپنے قواعد تے ضوابط دی
 نال ہے۔ سرائیکی زبان دے قواعد تے ضوابط دے سلسلے وچ کجھ زبانی کلامی تاں

ایں طرحاں ایں زبان کون پون آ لے لوک آپ وی ایں کون فائدہ چھین اتے ایں زبان
 کون سکھن آ لے غیر سرائیکی لوکاں کون وی سوکھ تھیے۔

سرائیکی ادبی مجلس ایں کتاب کون فخر نال پیش کریندی پتی ہے اے
 کتاب ایم۔ اے سرائیکی دے طالب علماں کون، ہوں فائدہ ڈیسی۔ اہل علم حضرات
 کون درخواست ہے کہ کتاب کون سرائیکی دان طبقے دے علاوہ پیاں زباناں دے
 تقابلی مطالعہ وچ وی ڈیکھن تاکہ سرائیکی زبان دی وسعت کون ابھاریا ونج سکے۔

میں ایں کتاب اٹے نظر ثانی کرن تے کتاب دے مصنف ستیں بشیر احمد بھائیہ دا
 شکریہ ادا کرینداں۔ نال ای سرائیکی ادبی مجلس دے سارے سنگتیاں دا وی شکریہ ادا
 کرینداں جنہاں میڈے نال تعاون کریندیں ہوتیں کتاب دے چھاپے دیاں
 مشکلاں جھلیاں۔

دعائیں دا طلبگار

سید دین محمد شاہ

صدر سرائیکی ادبی مجلس (رحسڑی)

پہاول پور

تھیندار یہی ہے تے ڈھیر کناہیں کہیتے۔ پر باقاعدہ طور تے کتابی شکل وچ سب کونوں پہلے جناب محمد بشیر احمد غامی بہاول پوری نے قلم چاتے تے اج انہاں دے ناں شریک جناب بشیر احمد بھائیہ سراہیکی زبان دی قواعد سازی تے زبان دانی دے متعلق ایہ کتاب لکھ تے انہاں دے نال شریک تھی گن۔

جناب بشیر احمد بھائیہ نے سراہیکی زبان دی قواعد لکھن کہیتے بہری محنت تے سیک جہ نال کم کہیتے او تعریف دے قابل ہے۔ سب توں وڈی گلہ ایہ ہے جو انہاں مختصر طور تے سراہیکی صرف دی ہر گلہ چول چھوڑی ہے۔ نئے اگوں تے کم کرن والیاں کہیتے ہک راہ بنا ڈکالی ہے۔ ہیا ایہ جو جتھاں ضرورت ڈٹھی نے مثالاں ڈے تے، خاکے بنا تے، گرداناں کرتے، سراہیکی زبان دے قواعد کون سمجھاؤں دی پچنگی بھلی کد شش کہیتی نے۔ بعض جاہیں تے ضرورت دے لفظاں دیاں لمبیاں لمبیاں تندیراں ہدے کھڑا تے ایں طرح سراہیکی زبان دی قدامت و وسعت تے جامعیت کون پچنگی طرحاں واضح کہیتے نے۔

ایں کتاب دا ڈوجا حصہ کافی محنت تے بیج دھرک نال تیار کیتا گئے ایہ سراہیکی زبان دانی دے متعلق دا حصہ ہے۔ ایں گالھوں ایندے وچ سراہیکی دے متضاد الفاظ، مترادف الفاظ، ذومعانی الفاظ، اعراب دی تبدیلی والے الفاظ، سابقے تے لاحقے وغیرہ جیسے عنواناں ہلے کافی دلچسپ مواد کٹھا کر ڈتا کئے جہڑا جو سراہیکی ذخیرہ الفاظ دا ہک سوہنا نمونہ پیش کریندے۔

جناب بشیر احمد بھائیہ نے ایں کتاب وچ سراہیکی محاورے تے اکھاں شامل کئے تے سراہیکی زبان و ادب تے ثقافت دیاں جھلکیاں وی دکھائیں۔ سراہیکی زبان اونویں

تاں محاوریاں تے اکھاں نال رچی کچی زبان ہے۔ تے انہاں کون کٹھا کر کے کہتے کجھ حضرات نے اقدام وی کیتن تے کجھ چھپ وی چکن۔ پر جناب بھائیہ نے ایں کم کون کافی اگوں تے ٹوریے۔ محاورات نہ صرف تعداد وچ ڈھیر ہن بلکہ اپٹیاں معنیاں تے استعمال دی موجودگی دی وجہ کونوں کافی اہم وی ہن گن۔ ایویں ای سراہیکی اکھاں وی بے شمار و قطار ہن۔ خاص کر انہاں نے اکھاں دے ہم معنی تے ہم مطلب اردو ضرب الملش شامل کرتے انہاں کون بہوں دلچسپ بنا ڈتے۔ امید کریںداں جو جناب بشیر احمد بھائیہ دی ایہ تصنیف تے تالیف سراہیکی زبان دی ترقی تے ترویج دے سلسلے وچ قدر دیاں نظراں نال ڈٹھی ویسی تے ایں کونوں سراہیکی زبان کون سمجھن تے پون وچ بھر پور استفادہ کیتا ویسی۔

دلشاد کلانچوی

سراہیکی لائبریری بہاول پور

۴۔ مئی ۱۹۸۲ء

۲۸ جمادی الثانی ۱۴۰۲ھ

سائیں میڈیا بھگیا سائیں
 آساں چیر چٹ منلوٹا، دیکھ چھاپ کتاباں پر چھ سے کو بہن
 سینکھن دیکھن، آساں کی "سراٹکی قواعد" کوں میں
 کڑو کر ہاں نال لاتی بھان، کیرھالوز کھنوں نکتے کھنوں آئے کھنوں
 آن سنھڑیے، آساں کی لولی آساں نال زکھن نال آوندا مان قدر کھنوں
 اچے کیرھی سرورج ہاٹھن کھنوں پیا مار کر بندے ذات ذمات کیرھی اس
 کیرھی موٹھن داٹے، رے سینکھیا نال نہیں کوئی ڈولی وارث ای ہن
 کوئی بیڑو کوئی ڈاڑا کوئی بیڑو ڈاڑا آساں نال بھر ڈاڑا میں توئی وی
 سنڈو، آوندا ہی ہن کھنوں کھنوں مارو اس کھنوں بڑ کھانے ساریاں
 پیڑھیاں پٹتے ہکے بدھاٹھ اچ ہر کھانے کوں بدھن چھ کھنوں
 میں کم اچ میں نال آکھراں ہاں دیاں پاراں چھکیندن، آساں وڈے
 زیرے آئے جوان آوندا آساں کی "سراٹکی قواعد" جو کھنوں
 کھنوں نال وے سے پیڑو بدھل ہووے نال کھنوں حیا بیاں وچ نال کھنوں
 آساں ہر ایک نے ہر ایکس داماں ورحائے نے آہن آگوروی اچھی کھنوں
 وڈھو
 ہے حال ساگی ان ہیا خیر

نیازوند
 ۲/ جول ۱۹۶۸

ہک ان مل کوشت

کنتیں وی زبان دی گرامر، اوں زبان کوں مسلمہ ثابت کریندی ہے آتے
 میر زبان آلیاں کوں اوں زبان دے سکھن دی ترغیب ڈیندی ہے۔ ۱۹۸۴ اچ
 ہڈاں پہلی واری سراٹکی زبان دی ہک مکمل گرامر "سراٹکی قواعد تے زباندانی"
 پھپ کے سامنے آئی تاں سراٹکی زبان کوں پولی آکھن آلیاں دیاں اکھاں پٹیج گیاں
 کئی موہنہ بھر ڈھہ پتے، کہناں موہنہ اچ انگلیں چاڈتیاں، کئی و لھٹیٹی پے گئے آتے
 انہاں کوں سکرات لگ گئی۔ اے ہک اچاں ان ملا کم سہتی جتیں سراٹکی دان
 وسیب اچ قہر قہلی مچا ڈتی، این گرامر دے لکھن دے بعد سراٹکی زبان دا گراف
 پویا گیا تے ایوں ہک زبان دی حیثیت نال پاکستان دیاں ہنہاں علاقائی زباناں دی
 قطار اچ اپنی جا مل گئی۔

بشیر احمد بجائیہ صاحب دی اے کوشت اوں ویلے ہوں سراٹکی گئی
 سراٹکی زبان دی گرامر دی اے کتاب ہنوں ہتھ مل گئی، چاہن آئے مدت کونوں
 این کتاب دی طلب اچ ہن، ہن خیر نال ایوں ڈو حجا چھاپہ چڑھن نصیب تھی گئے،
 اے ساڈی خوش نصیبی ہے کہ مصنف / مؤلف، نے آپ ایندے وچ مناسب
 تبدیلیاں تے ترمیماں کر کے ایوں زیادہ چنگاں تے فیہ وند بنا ڈتے، او موہری
 کوشت جہری منڈھ لا۔ اچ بعضیاں جاتیں تے ادھوری تے کچی نظر آندی سہتی ہن
 او کوں مکمل کر کے کچھ وادھیاں، چنگلیں کپوزنگ تے پہلے کونوں وڈھ سہٹپ نال
 پیش کیئا ویندا پے۔

ایں کتاب دے ڈو حصے ہن، پہلا حصہ گرامر تے ڈو حجازباندانی، یعنی پہلا حصہ زبان دیاں اصولاں تے ڈو حجاز حصہ لفظ سازی، ترکیب سازی اتے زبان دیاں ہیاں لسانی خوبیاں نال سمجھیا ہوتے۔ کتاب اچ نویاں قاعدیاں داوا جا کر کے مصنف / مولف نے ایوں زبان سکھن آ لے طالبان کیتے پیا وی پر اثر تے قابل فہم بنا ڈتے امید کیتی ونج سگدی ہے کہ نویاں وادھیاں نال اے کتاب علمی لوکاں اچ، ہوں پسند کیتی ویسی۔

شوکت مغل

۱۶ مئی ۱۹۹۸ء

دیباچہ

سرائیکی لسانیات دے حوالے نال "سرائیکی قواعد تے زباندانی" بشیر احمد بھائیہ وی تحقیقی تصنیف ہے جیندا پہلا ایڈیشن ۱۹۸۴ء وچ چھپیا ہائے، ہوں سار تیں اضافیں نال اے کتاب شائع تھیندی پئی اے۔ جیویں پہلے ستیں بشیر احمد بھائیہ نے وڈی محنت، لگن، جوش تے جذبے نال کتاب لکھی ہئی اوں کونوں ڈوڑی محنت، لگن تے تحقیقی جذبے نال نہ صرف انہیں کتاب تے نظر ثانی کیتی اے بلکہ ایندے وچ نویں دور دے نویں تقاضیاں دے مطابق وادھے وی کیتن تے ہن اے کتاب اپنٹے موضوع دے اعتبار نال مکمل ونی ہے تے بحث دے نویں در وی کھلیندی اے۔

لسانیات دا علم ہن ساتن دے زمرے وچ آندے تے جیویں سائنسی موضوعات تے تحقیق ہک خاص زاویے نال کرنی پوندی اے ایویں لسانیات دے موضوعات تے کم کرن کیتے وی سائنسی شعور دی، ہوں وڈی لوڑھ ہوندی اے۔ تے اے ہر لحاظ نال پل صراط توں گذرن آلی گلھ اے۔ زباناں دے قاعدے تے قانون کیا ہن۔ وقت دی تبدیلی نال انہیں وچ کیا اضافے تھیندن۔ ایں صورتحال کون سمجھن ہر لکھاری داکم کائینی ایہا وجہ اے جو لسانیات دے ماہرین دی تعداد گھٹدی ویندی اے تے تدریسی سطح تے وی ایندا عمل دخل، ہوں گھٹ رہ گیتے۔ سکولیں دی سطح تے گرائمر پڑھائی ویندی ہے پر او وی نصابی ضرورت پورا کرن دی حد تائیں۔ کالجوں وچ اے نہ ہوون دے برابر اے۔ یونیورسٹی دی سطح تے ہک پرچہ اچ رکھیا گیتے پر اینکوں پڑھن تے پڑھاوون آلیں دی تعداد، ہوں گھٹ اے۔ اونویں وی عام دانشوراں دی سطح تے ایں کم کون ہستہ نیتیں لایا ویندا۔ پر خوشی دی

گالھ اے ہے سرائیکی وچ اے کم زور شور نال تھیندا پئے کیوں جو ایندی لوڑوی اے تے، نھیں زبانیں کونوں سرائیکی زبان کون انج زبان سزاوٹ دامتہ وی ہے۔
 گرین دی "لنگتوسٹک سروے آف انڈیا" تے اورائن دی "گلاسری آف ملتان لیٹگوٹج" وچ لسانی موضوعات تے بحث کیتی گئی اے۔ ایندی روشنی وچ اساڈے سرائیکی دانشوریں قلم چاتے تے قواعد تے زبانانی دے علم کون اگوں تے ودھاتے ہتی روشنی پاتی اے۔ ہن تائیں ایس مد وچ جیرہا کم تھی چکیتے اوندا ذکر ضروری ہے۔

نصاب ضروری مولوی خدا بخش

در و گوہر اختر وحید

ملتان زبان اور اس کا اردو سے تعلق (اردو)

سرائیکی زبان اوندا رسم الخط تے اوازاں

سرائیکی اکھاٹ

سرائیکی گرامر

سرائیکی زبان دیاں مزید لسانی تحقیقاں

سرائیکی زبان دے قاعدے قانون

سرائیکی اکھاٹ

سرائیکی اردو پول چال

سرائیکی لسانیات

سرائیکی سمل

عجاز ڈیروی

ڈاکٹر سی شیکل

ڈاکٹر مہر عبدالحق

ڈاکٹر مہر عبدالحق

پروفیسر شوکت مغل

محمد بشیر احمد ظاہی

دلشاد کلانچوی

جمشید کمر سوپوری

سرائیکی اساڈا ساہ جمشید کمر سوپوری
 سرائیکی زبان تے اکھاٹ رائا سردار احمد سعید
 سرائیکی محاورے پروفیسر شوکت مغل
 سرائیکی محاورے اور ضرب الامثال سیدہ انجم گیلانی
 چند سرائیکی اصطلاحات و مترادفات قیس فریدی
 ہولی بھوم دی سچاٹ سید ناصر عباس رضوی

ایں فہرست وچ سرائیکی دے قاعدے تے لغتاں دا ذکر میں چاٹ بچھ تے نتیں کیتا۔ بہر حال ایں کتابیں توں اے ضرور ظاہر تھیندے جو ایں صیغے وچ کم تھیندا پئے تے لوک ہن ایں کم کون مٹی ٹھاریاں، پچھیں پڑوٹیں تے طاقتیں وچ سجاتے نتیں رکھدے بلکہ اینکوں سامٹے گھن آندے پتین تے۔ اے بہوں وڈی خوشی دی گالھ اے تے ایندا ثبوت بشیر احمد بجائیہ دی کتاب دا نواں ایڈیشن وی ہے۔

جیویں میں آکھیے لسانیات دا کم ہر کہیں دے وس دا روک نتیں۔ ایندے کیتے وقت وی درکار ہے ہمت تے حوصلہ وی تے ول سبر نال نہ صرف، ہوٹا پوندے بلکہ گلی گلی تے نگر نگر، سستی وستی پھرنا وی پوندے۔ تاں اے گوہر مقصود ہتھ آندے ایں توں علاوہ سرائیکی دیاں ہمسایہ زبانان دا علم وی ضروری اے تے اوندے اُتے اثر انداز ہوون آکیاں وڈیاں زبانان دا مطالعہ وی لازمی ہے۔ چیندے وچ عربی تے فارسی شامل ہن۔ ایہ کم جیویں میں آکھیے مشکل وی ہے تے صبر آزما وی۔ ایندا تذکرہ خود بشیر احمد بجائیہ نے وی اپنے ابتدائے وچ ایں طرح کیتے

”کہیں زبان دی گرائمر لکھن کوئی سا کمرہ کم کو تینی۔ زبان تاں ہک سمندر آلی کار ہے جیندا نہ تاں کوئی حد ہناں ہے تے نہ جھکائی دا کوئی اندازہ تھی سگدے۔ جیویں کہیں ٹوہے کوں قیمتی موتی لبھن کیتے سمندر دی چھیکڑی جھکارا تاں تیں ہٹی مارٹی پوندی اے۔ ایویں گرائمر لکھن والے کوں وی بہوں زیادہ پورھیا کرنا پوندے۔ ”سرائیکی قواعد تے زباندانی“ لکھن دے دوران میکوں کہڑیاں کہڑیاں اوکھایاں نال واسطہ پیا اینکوں لکھن پہاں تاں ہک چھوٹی جتیں کتاب بن ویسے ”ایں توں اے اندازہ لایا ونج سگدے جو اے کتاب مشکل کھاٹیاں عبور کرتے لکھی گئی اے؟۔ ول اے کتاب بشیر احمد بھائیہ نے کیوں لکھی اے ایذا تذکرہ وی اُنہیں کر ڈتے جو ہک دوست دے طعنے دی وجہ نال او ایں کتاب کوں لکھن تے مجبور تھئے۔ جتیں اہیں کوں آکھیا جو سرائیکی وی کوئی زبان ہے جیندی نہ گرائمر نہ اصول نہ قانون نہ قاعدہ۔ اے کالہ بشیر احمد بھائیہ کوں گولی آلی کار لکھی تے اہیں ایں موضوع تے کتاب لکھن دا تہیہ کر گھداتے اے کم کر ڈکھایا۔

”سرائیکی قواعد تے زباندانی“ دے ڈوں حصے ہن۔ پہلے حصے قواعد وچ حروف تہجی، لفظ، جملہ، اسم، فعل، حرف، فاعل، مفعول، کلام وچ مرکبات، اسم وچ اسم دیاں قطلن، اسم ضمیر، اسم اشارہ، اسم موصول، اسم ذات، اسم استفہام، اسم مشتق، فعل وچ فعل دیاں قماں دی تعریف تے مثالاں ڈے تے وضاحت کیتی گئی ہے۔ ڈوجھے حصے زباندانی وچ مستناد، مترادف، سابقے لاحقے، روزمرہ، محاورہ تے اہیں ڈوبائیں دا فرق عام سرائیکی اکھاں تے موسماں دے اکھاں دا تفصیل نال جائزہ گھدا گئے۔ نویں ایڈیشن وچ جیرھے اضافے کیتے کہنیں اہیں وچ مصادر تے اسماں توں اسم ظرف مکان، اسم آلہ، اسم فاعل، اسم مفعول دیاں مثالاں ڈتیاں کہنیں۔ ایں

طرح روزمرہ تے محاورہ دے فرق کوں مثالاں نال واضح کر ڈتا گئے۔ تے اہیں دا ہک الگ ٹیبل ڈے کے فرق سمجھایا گئے تے نال نال سرائیکی اصطلاحات وی درج کر ڈتیاں کہنیں۔ اے میڈے نزدیک بہترین اضافہ اے کیوں جو سرائیکی زبان و ادب کوں اصطلاحاں دی بہوں لوڑ اے تے کہیں ہٹی زبان توں ترجمہ کریندے ہوتیں سرائیکی زبان دیاں اپنیاں اصطلاحاں دا ہونوٹ لازمی تھی گئے۔ ایں کم کوں اہوں تے ودھاؤنا چاہیدا اے تاں جو زبان و ادب دے ورثے وچ اضافہ تھی سکے۔ جیویں میں عرض کیتے اے کتاب وڈی محنت تے عرق ریزی نال لکھی گئی اے تے مثالاں تے خاصی توجہ ڈے تے کالہ سمجھاؤن دی کوشش کیتی گئی اے۔ ستیں بشیر احمد بھائیہ بنیادی طور تے معلم ہن تے اہیں دا تعلیم تے تعلم نال جیرھا گھوڑھا تعلق ہے او اتقاں وی کم آتے۔ سمجھن تے سمجھاؤن دے ایں عمل توں لسانیات تے کم کرن آلے لکھاریں کوں فیدہ تھسی تے او اینکوں اہوں تے ودھاؤن کیتے تے نویں دور دے نویں تحقیقی تے لسانی طریقے استعمال کرتے مزید اضافے کریں۔ میکوں قوی اُمید ہے جو ستیں بشیر احمد بھائیہ نے جیرھا لسانی ڈیوہالیے اوندی روشنی سارے سرائیکی وسیب کوں چاندنا کر لسی تے زبان و بیان دیاں باریکیاں کوں سمجھن دے شوقینیں کوں نویں راہ ڈکھلایسی۔ میں ستیں بشیر احمد بھائیہ دی محنت تے ریاضت کوں سلام کرینداں تے اہیں دا احسان مند ہاں جو اہیں اسڈے ادب دیاں جھوکاں کوں قواعد تے زباندانی دی نویں فصل نال آباد تے شاد کر ڈتے۔

طاہر تونسوی

العائشہ۔ غالب سٹریٹ

غفاریہ کالونی۔ بوسن روڈ۔ ملتان

۱۲ جون ۱۹۹۸ء۔

عرض مصنف

انسان اُتے اللہ تبارک و تعالیٰ دے احسان تے نعمتاں بے انت ہن۔ انھاں وچوں ہک احسان ایہ وی ہے جو اوں انسان کوں الاون پو لہ دی صلاحیت دے نال نال عقل تے شعور وی عطا کیتے۔ ایہا گالھ انسان دی ہتی ہر طرحاں دی مخلوقات تے وڈائی کوں ظاہر کریندی ہے۔ انھاں نعمتاں تے اللہ ستیں دا جتی وی شکر کروں گھٹ اے۔

ہال ایں دنیا تے آندے۔ اکھیں بھلیندے تے اپنے آہروں پاہروں ونقوونقی دیاں شستیں، شکلاں تے صورتاں ڈیکھدے۔ کئی طرحاں دیاں اوازاں تے الا سڈے۔ انھیں کوں سمجھن دی کوشش کریندے تے ول ہولے ڈاڈے او آپ وی پو لہ پتے ویندے۔ ول جیویں جیویں وڈا تھیندے اپنے دل دی گالھ کرن دے قابل تھی ویندے۔ گالھ کرن تے اپنے جذبات تے احساسات دا اظہار کرن انسان دی فطرت وچ داخل ہے۔

انسان جو کجھ پو لیندے۔ او اپنے آہروں پاہروں سٹ تے، سکھ تے پو لیندے۔ ایندے کیتے او نہ تاں پہلے گرا تھر سکھدے تے نہ ای لغت ڈیکھدے۔ انسان دی گالھ مہاڑ بے ساختہ ہوندی اے۔ ایں گالھوں او شروع شروع وچ کجھ غلطیاں وی کریندے۔ پر جیویں جیویں او وڈا تھیندے۔ باشعور تھیندے تے کجھ پڑھ لکھ وی گھندے تاں ایندی گالھ وچ، زبان تے بیان وچ اصولاں تے قاعدیاں دی پابندی دے نال نال ہک سلیقہ وی آویندے۔

اتھوں ایہ رٹا نکلتا جو کہیں زبان کوں سمجھن کیتے پہلے اوندی گرا تھر کوں سمجھن ضروری کائینی۔ زبانناں پہلے وجود وچ آندن تے جیویں جیویں انھاں دے پو لہ والے عقل تے شعور وچ ترقی کریندن۔ اونویں اونویں زبانناں وی وسیع تھیندیاں رہندتین تے ترقی دیاں پوڑیاں چڑھد تین۔ ول کوئی بندہ آپنی زبان وچ سوچ وچار کریندے۔ ہک ہک لفظ دی پرکھ پڑچول کریندے۔ سوچیندے جو کہیں لفظ دی چڑھ پاڑ کتھ ہے۔ ایہ لفظ خود کتھوں بیٹھے تے ایں کنوں بے کہہ بے کہہ لفظ تے جملے بڈن تے کیویں بڈن؟ اوہ لفظ دی قدر قیمت تے حیثیت مقرر کریندے تے ول زبان دے قانون تے قاعدے گھربیندے۔ جیکوں گرا تھر آکھیا ویندے۔ گرا تھر کہیں زبان کوں سکھن کیتے نہیں بلکہ پنھاں زبانناں دے مقابلے وچ کہیں زبان دی حیثیت تے مقام دا تعین کرن کیتے ضروری ہے۔

کہیں زبان دی گرا تھر لکھن کوئی ساکھرا کم کو تینی۔ زبان تاں ہک سمندر آلی کار ہے جیندا نہ تاں کوئی حد ہتاں ہے تے نہ ای جھکائی دا کوئی اندازہ تھی سکدے۔ جیویں کہیں ٹوپے کوں قیمتی موتی لبھن کیتے سمندر دی چھیکڑی جھکاڑ تاں تہی ماری پوندی ہے ایویں گرا تھر لکھن والے کوں وی بہوں زیادہ پورھیا کرنا پوندے۔ میں ایہ کتاب "سرا تیکی قواعد تے زبانداں" کیوں لکھی؟ تے کیویں لکھی؟ کتاب لکھن دے دوران میکوں کہڑیاں کہڑیاں اوکھایاں نال واہ پیا؟ ایہ ہک لمبا قصہ ہے۔ جیکوں لکھن بہاں تاں ہک چھوٹی جی کتاب بن ویسے۔ مختصر گالھ ایہ ہے جو میکوں ایہ کتاب میڈے ہک دوست نے لکھن تے مجبور کر ڈتا۔ کیوں جو اوں میکوں طعنہ ڈتا ہا جو "سرا تیکی وی کوئی زبان ہے گی؟ جیدی نہ کوئی گرا تھر۔ نہ اصول، نہ قانون، نہ

قاعدہ، نہ گل، نہ بات۔ بس ایویں ای اک بے تکی تے نکی جی بولڑی اے۔ ایہ کدروں زبان بڑ گئی ہے؟

میڈے کیتے اوندی ایہا گلہ، ہوں تھی گئی تے میں اونکوں جواب ڈتا جو سرایتیکی وی پنھاں وڈیاں تے ترقی یافتہ زباناں آلی کارہک مکمل زبان ہے تے اپنی گرا تھر دی مالک ہے۔

اوں آکھیا "فیر کتھے وے او گرا تھر؟ مینوں وی تے وکھا۔"

میں آکھیا "گرا تھر ہر زبان دے اندر موجود ہوندی ہے تے سرایتیکی دی گرا تھر جیکر ہن تاتیں نہیں لکھی گئی۔ تاں ہن ایہ میں آپ لکھیاں"

اوں طنز بھریا ہنکارا مارتے آکھیا "پاغل ہو گیا تیں؟" ایہ دسمبر ۱۹۸۰ء دا قصہ ہے۔

میں اوں ڈینہ کنوں گرا تھر لکھن دا کم شروع کر ڈتا۔ شروع شروع وچ تاں ہوں اوکھ تھتی۔ پر جلدی سنبھل گیم۔ ستیں پروفیسر دلشاد کلا نچوی مرحوم قدم قدم تے میڈی رہنمائی کیتی۔ اپنے سارے کم کار چھوڑتے میکوں وقت ڈیندے ہن انھاں دیاں چٹنیاں صلاصلاں تال مئی ۱۹۸۲ء وچ ایہ کم توڑ کوں پچایم۔

اس کتاب دی ونڈ ڈوں حصیاں وچ کیتی گئی ہے۔ پہلے حصے وچ صرف تے نحو دے تقریباً سبھے موضوعاں تے وس لائیں کافی بحث کیتی گئی ہے۔ تے جملہ اسماء تے افعال دے مکمل قواعد دے نال کافی ساریاں مثالوں تے گرداناں نال چٹنگی بھلی وضاحت کیتی گئی ہے۔ عربی تے فارسی زباناں آلی کار سرایتیکی زبان وچ وی ضمیر متصلہ دا ہوں استعمال تھیندے۔ ایں چٹھوں ضمیر متصلہ نال ہر فعل

دے بناون دے قاعدے تے انھاں دیاں گرداناں انج وی ڈتیاں گن۔

افعال دی قواعد سازی دے سلسلے وچ ہر نویں قاعدے کوں پہلے بیان کیتے گئے کہیں ہک قاعدے دے حوالے نال وضع کیتا گئے۔ تاں جو آپس واریط قائم رہے تے انھاں کوں کجھن وچ وی سوکھ رہے۔

ڈوجھے حصے وچ علم بیان دے کجھ موضوعاں تے بحث کیتی گئی ہے تے ایندا ناں "زبان دانی" رکھیا گئے۔ ایں حصے وچ متضاد، مترادف تے ذو معنی لفظاں دی ہک وڈی تعداد دے نال نال ایجے لفظاں دی ہک لمبی تندیر وی ہدہ ڈتی گئی ہے جنھاں دے صرف اعراب (زبر، زیر، پیش) وچ معمولی جہی تبدیلی دے نال انھاں دے معنی صاف طور تے بدل ویندن۔ انھاں دے علاوہ سابقے تے لاحقے دے باب وچ گنتی دے سابقے تے لاحقے وی انج ڈتے کہتیں۔ جہڑے جو کہیں ہتی زبان دی گرا تھر وچ کو تینی ملدے۔

کہیں وی قدیم زبان آلی کار سرایتیکی وی اپنے محاورے تے اکھاں دے ہک بے پناہ ذخیرے دے نال رہی کجی زبان ہے۔ ایں بارے وچ اردو دے معروف شاعر تے ادیب شہاب دہلوی آہدن:-

"سرایتیکی بڑی وسیع زبان ہے۔ اس میں مترادفات، محاورات

ضرب الامثال اور ترکیبات کی اس قدر بہتات ہے کہ اسے دنیا

کی کسی بھی ترقی یافتہ زبان کے مقابلے میں پیش کیا جاسکتا ہے"

(خطہ پاک اویچ صفحہ ۳۸۴)

سرایتیکی دے سبھے محاورے تے اکھاں ضخامت تے وڈے خرچے کوں سامنے

رکھیں گے ہوتیں اس کتاب وچ شامل کرن مشکل ہا۔ ول وی "مشنتے نمونہ از خروارے" دے مصداق تراتے سوکوں ودد۔ محاورے تے پنج سوکوں ودد اکھاں اس کتاب وچ کٹھے کر ڈتے گن۔ محاورے دا مطلب اردو وچ تے انھاں دا جملتیں وچ استعمال سرائیکی وچ ڈتا گئے۔ البتہ اکھاں دا مطلب اوندی ہم مطلب اردو یا فارسی ضرب المثل نال واضح کیتا گئے۔ پر جتھاں کجھ اوکھ تھتی ہے مختصر تے جامع اردو فقرے نال اکھاں دی وضاحت کیتی گئی ہے۔

ڈوبائیں حصیاں وچ مصادر، حاصل مصادر، اسم تصغیر، اسم کبر، واحد جمع، مذکر مؤنث، متضاد، مترادف تے پیاں وی ساریاں تندیراں ردیف وار ڈتیاں گئیں تاں جو محققین تے شائقین حضرات کیتے سوکھ رہوے۔

اس کتاب دا پہلا ایڈیشن جون ۱۹۸۴ء وچ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور چھپوایا۔ وقت دی تھوڑی وجہ کنوں کتاب چھپوون دا کم باہل وچ کیتا گیا ہا۔ اس گالھوں ایندی کتابت، پروف ریڈنگ تے کاپیاں تیار کرن دے واروں خاص توجہ نہ ڈتی گئی۔ بھری وجہ کنوں ڈھیر ساریاں خامیاں رہ گیاں ہن تے کجھ گھٹکیاں میڈی طرفوں وی رہ گیاں ہن۔

پہلا ایڈیشن مک و نچن دے بعد ہن ایندے ڈوجھے ایڈیشن دی لوڑ محسوس کیتی گئی تے ہن وی اینکوں چھپوون دا بار سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور ای چاتے۔

اس واری کوشش کیتی گئی ہے جو پچھلیاں خامیاں تے گھٹکیاں ہن ولانہ رہ و نچن۔ ہن ایندے وچ کجھ ودھارے وی کیتے گن تے کتھاں کتھاں لوڑیندیاں تبدیلیاں وی کیتیاں گن۔

پہلی کتاب وچ اسم ظرف مکان۔ اسم آلہ۔ اسم فاعل تے اسم مفعول دیاں محض تعریفاں تے کجھ مثالاں ڈتیاں گیاں ہن۔ ہن مصدران تے اسماں دے نال انھاں کوں بناوٹ دے قاعدے وی وضع کیتے گن۔ تے انھاں قاعدیاں نال بیٹھے ہوئے اسم ظرف مکان۔ اسم آلہ۔ اسم فاعل تے اسم مفعول دے لفظاں دیاں تندیراں ہن۔ ڈتیاں گن۔ ایندے علاوہ فعل دے باب وچ وی کجھ قاعدیاں دے ودھارے کیتے گن۔

پاکستان وچ پوئیاں و نچن والیاں بے زباناں دیاں کرائسراں وچ سبھو اصطلاحات عربی زبان کنوں گن تے ورتیاں گن۔ پہلی واری میں وی ایویں کیتا ہاتے ہن وی ایویں کیتے۔ پر اس واری نواں کم ایہ کیتے جو عربی اصطلاحات دا سرائیکی متبادل لہجہ تے گمراہ دی چنگی بجلی اہر کیتی گئی ہے۔ تے ڈھک ساریاں اصطلاحات کوں سرائیکی وچ تبدیل وی کیتا گئے۔ انھاں وچوں کجھ تاں پررحمن والتیں کوں عجیب لگن۔ پر کجھ غور کیتا ونچے تاں ایہ کوئی ابھیں نویں لفظ وی کوئینی۔ ایہ سارے لفظ ساڈی آپنی زبان وچ پہلے کنوں موجود ہن پے تے اس انھاں کوں اپنی روز ڈیہاڑی دی گالھ مہاڑ وچ ورتیندے وی ہیے۔ ایہ علیحدہ گالھ ہے جو ایہ لفظ انھاں اصطلاحی معنیاں وچ نہیں ورتیے ویندے پے۔ پر انھاں دے نال رلدے مدے معنیاں وچ ضرور ورتیے ویندن۔ ایہ نویاں سرائیکی اصطلاحات، عربی اصطلاحات دے اگوں بریکٹ وچ لکھیاں گئیں۔

میں ایہ نہیں آہدا جو میڈیاں گمراہیاں ہو یاں ایہ اصطلاحات کوئی حرف آخر ہن۔ میں تاں ہک گالھ کوں، ہک موضوع کوں تھوڑا جیہا اگوں تے ٹوریے تے سرائیکی

دانش وراں کوں دعوت ڈتی ہے جو ایں موضوع تے وی کم کرن دی لوڑ ہے۔ انھاں اصطلاحاں کیتے ستیں قیس فریدی دی تصنیف ”چند سرائیکی اصطلاحات و مترادفات“ کوں وی کچھ استفادہ کیتا گئے۔ تے ڈھیر ساریاں اصطلاحاں میں آپ کمرہ تین۔ ایں سلسلے وچ سرائیکی شاعری دی نویں دحر دے اگواں ستیں رفعت عباس جہڑے جو زباندانی دے ہک عظیم دانش ور وی بن۔ تے جہڑے سائنسی تے فنی انداز وچ سرائیکی لفظاں دی پرکھ پڑچول کریندن۔ انھاں نال وی صلاحیت کیتی۔ چنگیاں صلاتیں ڈیون تے ستیں رفعت عباس دا اتھورا تیت ہاں۔

ایہ کتاب طالب علماں دیاں نصابی لوڑاں کوں پورا کرن کیتے لکھی گئی ہے۔ ایں گالھوں ایندے وچ ودھ کوں ودھ سوکھا انداز اختیار کیتا گئے۔

میں ایہ دعویٰ اصولوں نہیں کریندا جو ایہ سرائیکی گرائمر وی ہک مکمل کتاب ہے۔ سب ایویں سمجھو جو میں تاں ایں میدان وچ تحقیق کرن دا ہک منڈا ہدہ ڈتے۔ تے طالب علم تے صاحب علم اصحاب کوں توقع کرینداں جو او ایں کم کوں اگوں تے ٹورین تے میڈی ایں کوشش دی حوصلہ افزائی وی کرین۔ ہیا ایہ جو کتاب دے مطالعے دے دوران جتھاں وی کوئی غلطی یا خامی نظر آوے۔ ایں کوں میکوں ضرور باخبر کرین تاں جو آندے ایڈیشن وچ درستیاں کر ڈتیاں وئجھن۔

اُمید کرینداں جو میڈی ایہ کتاب سرائیکی زبان دی ترقی، ترویج تے خدمت دے سلسلے وچ قدر دیاں نظراں نال ڈٹھی ویسی تے ایں کوں سرائیکی زبان دی وسعت تے جامعیت کوں سمجھن وچ کافی مدد ملی۔

چھیکو وچ ستیں سید انیس شاہ جیلانی، ستیں شوکت مغل تے ستیں ڈاکٹر طاہر

تونسوی دا اتھورا تیت ہاں جو انہاں ایں کتاب کیتے اپنے قیمتی تاثرات عطا کیتے۔ انھاں دے نال نال چنگی تے سوہنی کمپیوٹر کمپوزنگ کرن تے ستیں شبیر احمد بلوچ (جموک پرٹرز ملتان) تے ڈاڈا ادا ڈرائنگ ورک کرن تے ستیں محمد اجمل مسن دا وی شکریہ ادا کرینداں۔

15 جون 1998ء

بمطابق 19 صفر المظفر 1419ھ

شبیر احمد بھاتئی

مکان نمبر 1۔ ماڈل کالونی

کچی منڈی لیاقت پور

ضلع رحیم یار خان

قواعد

فعل (کرت)

فعل وی عربی زبان دا لفظ ہے۔ فعل دا معنی ہے "کم"۔ گرا تھر وچ فعل اوں کلے کوں آکھیا ویندے۔ جتیں کنوں کہیں کم دا کرن۔ تھیون یا سہن ظاہر تھیوے جیویں جو۔ "اسم خط لکھیا"۔ "روٹی پک کئی"۔ "ٹھڈ لگدی پتی اے"۔
انہاں جملیاں وچ "لکھیا" کم دے کرن کوں "پک کئی" تھیون کوں تے "لگدی پتی اے" سہن کوں ظاہر کریندن۔ ایں گالھوں ایہ فعل نہن۔ فعل ڈوں طرحاں دے ہوندن۔

(۱)۔ فعل تام
(۲)۔ فعل ناقص

(۱)۔ فعل تام (پُر کرت)

او فعل جہڑا کہیں کم دے کرن۔ تھیون وغیرہ کوں پوری طرح ظاہر کرے تے انج وی اپنا مطلب بیان کر سکے۔ "فعل تام" آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ "اسلم پڑھدے"۔ "مینہ وسیا"۔ وچ "پڑھدے" تے "وسیا" فعل تام ہن۔

(۲)۔ فعل ناقص (اڈھر کرت)

فعل ناقص او فعل ہے جیندے نال جہڑاں تاتیں کوئی اسم یا بیا فعل تام نہ لاتا ونچے اپنا مطلب واضح نہیں کر سگدا۔ البتہ ایں کنوں کہیں کم دے تھیون دی خبر ضرور ملدی اے۔ سراسیکی دے کجھ افعال ناقص ایہ ہن۔ "ہن۔ ہتیں۔ ہیوے۔ ہاں۔ ہم۔ ہم۔ میے۔ ہا۔ ہتی۔ ہاوی۔ ہاوسے۔ ہاوسے۔ ہویا۔ ہوتے۔ ہوتی۔ تھیا۔ تھتے۔ تھتی" وغیرہ۔

حرف

اولفظ یا کلمہ جہڑا نہ تاں اسم ہووے تے نہ ای فعل ہووے بلکہ اسم کوں اسم نال یا اسم کوں فعل نال یا ڈوں جملیاں کوں آپس وچ ملاتے انہاں دے مطلب کوں واضح کرے۔ حرف سڈیا ویندے۔ جیویں جو۔ "کوں۔ کنوں۔ دا۔ دی۔ دے۔ تاتیں۔ اُتے۔ تلے۔ تے۔ ول۔ وچ۔ نال۔ کیتے۔ واسطے" وغیرہ

فاعل (کرتار۔ کرت ہار)

کہیں کم دے کرن والے کوں "فاعل" آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ "انور بزار گیا۔ کھوڑا چردا کھرے" انہاں فقراں وچ "انور" تے "کھوڑا" فاعل ہن۔

مفعول (کرو تار۔ کرو تار)

او اسم جہڑا کہیں ایجے شخص، شے یا جا واسطے استعمال کیتا گیا ہووے جیندے اُتے کوئی فعل واقع تھیا ہووے "مفعول" آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ "اسم روٹی کھادی۔ ہال کھیر پیتا"۔ انہاں جملیاں وچ "روٹی" تے "کھیر" مفعول ہن۔ کیوں جو روٹی تے کھاؤن داتے کھیر تے پیون دا کم "فعل" واقع تھتے۔

کلام (گالہ)

ڈوں یا ڈوں کنوں ددہ لفظاں دا او مجموعہ جہڑا کہیں خاص ترتیب نال خاص مطلب کیتے بنایا گیا ہووے "کلام" آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ "نیک چھوہر۔ گالہ مہاڑ۔ چندرتے تارے۔ ہال ستاپتے۔ گال چردی کھڑی ہے" وغیرہ۔

کلام ناقص یا مرکب ناقص دیاں قسمیں

(ادھر گالھ و نکلیاں)

مرکب اضافی

مرکب اضافی ڈوں چار لفظاں دا او مرکب ہونڈے چینڈے وچ کہیں اسم دا پے اسم نال کوئی تعلق ظاہر تھیوے۔ جیویں جو۔ رب دی رحمت۔ میڈی کتاب وغیرہ

مرکب اضافی دے حصے

او تعلق جہڑا ڈوں اسمیں دے درمیان کہنڈھیا ونجے اونکوں "اضافت" آکھیا ویندے تے جہڑے لفظ دے ذریعے ایہ تعلق کہنڈھیا ونجے اونکوں "حرفِ اضافت" آکھیا ویندے۔ جہڑے اسم دا تعلق کہنڈھیا ونجے اونکوں "مضاف" تے جہڑے اسم دے نال اوندا تعلق کہنڈھیا ونجے اونکوں "مضاف الیہ" آکھیا ویندے۔

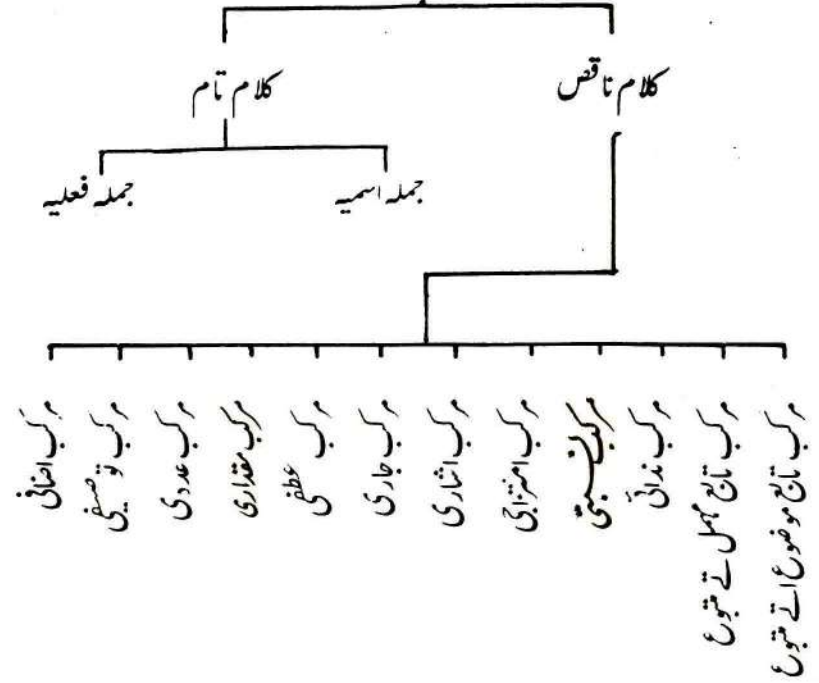
سراٹکی وچ مضاف الیہ پہلے تے مضاف بعد وچ آندے۔ انہیں مثالیں وچ "رب" تے "میں" مضاف الیہ ہن۔ "رحمت" تے "کتاب" مضاف ہن اتے "دی"۔ "ڈی" حرفِ اضافت ہن۔

نوٹ:- دا۔ دے۔ دی دے علاوہ "ڈا۔ ڈے۔ ڈی۔ ٹا۔ ٹے۔ ٹی۔ وی حروفِ اضافت ہن۔ جیویں جو۔ میڈا۔ تہاڈی۔ اساڈے۔ آپنا۔ آپنے۔ آپنی وغیرہ

مرکب توصیفی (دوسری جزت)

او مرکب جہڑا صفت تے موصوف دے رلن نال بندے "مرکب توصیفی"

کلام

(۱)۔ کلام ناقص (ادھر گالھ)

لفظاں دا ہک خاص ترتیب نال بنایا ہویا او مجموعہ جہڑا جو پورا جملہ نہ ہووے "کلام ناقص یا مرکب ناقص" آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ "گالھ مہاڑ۔ چار روپے" وغیرہ

(۲)۔ کلام تام (پُر گالھ)

لفظاں دا ہک خاص ترتیب نال بنایا ہویا او مجموعہ جہڑا جو پورا جملہ یا گالھ ہووے تے اوندا پورا مطلب وی سمجھ آونجے "کلام تام یا جملہ" سڈیا ویندے۔ جیویں جو۔ ہال کھیر پیتا۔ مینہ وسیا۔

آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ سوہٹا ہال۔ کالا کاں۔ مٹھا امب وغیرہ۔

”صفت“ اوں لفظ کوں آکھیا ویندے جیندے نال کہیں اسم دی چنگائی۔
مندائی۔ وڈائی۔ چھوٹائی یا ہتی کوئی خاصیت وغیرہ بیان کیتی ونجے۔ تے ”موصوف“
اوں اسم کوں آکھیا ویندے جیندی صفت یا خاصیت بیان کیتی ونجے۔ اُتلیاں
مثالاں وچ سوہٹا۔ کالا۔ تے مٹھا صفت ہن تے ہال۔ کاں تے امب موصوف ہن۔
سراٹکی وچ صفت پہلے تے موصوف ایندے بعد وچ آندے۔

مرکب عددی (گہٹوں جڑت)

او مرکب جہڑا ”عدد“ تے ”معدود“ دے رلن دے نال بیٹے ”مرکب
عددی“ آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ ترانے گھوڑے۔ ست اسمان وغیرہ
عدد۔ اوں لفظ کوں آہن جہڑا گہٹت یا تعداد کوں ظاہر کریںدے۔ جہڑی شے دی
گہٹت یا تعداد ظاہر کیتی ونجے اونکوں ”معدود“ آہن۔ اُتلیاں مثالاں وچ ’ترانے‘
تے ’ست‘ عدد ہن تے گھوڑے۔ اسمان معدود ہن۔

مرکب مقداری (مٹوں جڑت)

او مرکب جیندے وچ کہیں شے دی گہٹت دی بجائے اوندی مٹت دا
حوالہ ہووے۔ ”مرکب مقداری“ سڈھیا ویندے۔ جیویں جو۔ ادھ سیر کھیر۔ ترے پا
کھنڈ۔ ڈوں گز کپڑا۔ چار کلو کپڑا۔ ڈھائی لیٹر تیل۔ پنج پڑوپیاں داٹے۔ وغیرہ

مرکب عطفی (گہنڈھویں جڑت)

مرکب عطفی اوں مرکب کوں آکھیا ویندے جہڑا معطوف۔ معطوف الیہ
تے حرف عطف دے رلن نال بیٹے۔ جیویں جو۔ چندر تے تارے۔ امیر تے

غریب۔ قلم تے دوات۔ انہاں جملیاں وچ ”تے“۔ ”اتے“ حرف عطف ہن۔
حروف عطف کوں پہلے آون والے اسم کوں ”معطوف الیہ“ تے بعد وچ آون والے
اسم کوں ”معطوف“ آہن۔ اُتلیاں مثالاں وچ چندر۔ امیر۔ قلم ”معطوف الیہ“
ہن۔ تارے۔ غریب تے دوات ”معطوف“ ہن۔ تے۔ اتے ”حروف عطف“ ہن۔
مرکب جارّی (جھرویں جڑت)

او مرکب جہڑا جار تے مجرور دے رلن نال بیٹے۔ جیویں جو۔ کوٹھے وچ۔ گھر
تائیں۔ دھرتی تے وغیرہ

تے۔ تائیں۔ وچ۔ اتے وغیرہ ”حرف جار“ ہن۔ جہڑے اسم دے پچھوں حرف جار
ہووے اوکوں ”مجرور“ آہن۔ اُتلیاں مثالاں وچ تائیں۔ تے۔ وچ ”حروف جار“
ہن تے کوٹھے۔ گھر۔ دھرتی ”مجرور“ ہن۔

مرکب اشاری (شارتی جڑت)

مرکب اشاری او مرکب ہے جہڑا اسم اشارہ تے مشار الیہ دے رلن نال بیٹے
جیویں جو۔ ایہ کتاب۔ اوچھوہر وغیرہ

جہڑے اسم دے ذریعے کہیں ڈوجھے اسم دو اشارہ کیتا ونجے او ”اسم اشارہ“
ہوندے۔ تے جہڑی شے دو اشارہ کیتا ونجے اونکوں ”مشار الیہ“ آہن۔ اُتلیاں
مثالاں وچ ”ایہ“ تے ”او“ اسم اشارہ تے ”کتاب“ تے ”چھوہر“ مشار الیہ ہن۔

مرکب امتراجی (رلویں جڑت)

او مرکب جہڑا ڈوں یا ڈوں کوں ودھ اسمان دے رلن نال بیٹے۔ جیویں جو۔
احمد پور۔ خدا بخش وغیرہ

سرائیکی دے کجھ تابع مہمل تے متبوع

آلا بلا	آٹا کانا	آتا پتہ	آکھیا چکھیا
ٹھپ ٹاپ	پانی دھانی	اچڑیا پچڑیا	پانی کاسنجی
اڈ پڈ	ہٹ کڑاک	تھاں تھپا	ٹوہ پٹکا
ایرا غیرا	بھاجی بھتی	تھتھہ متھتھہ	ٹھیک ٹھاک
آمٹے سامٹے	پچھ پکچھ	ٹنڈ منڈ	جھٹ پٹ
چپ سپ	چھک چھپہ	چھوہ چھٹکر	چھوہ بھر
چھیرہ چھار	دھوتا پوتا	ڈنڈ ونڈ	رول کول
غلط سلط	علیک سلیک	کول مول	کوڑ بھٹوڑ
سچ مچ	کوڑ پپال	ننک دھرنک	سرخ وام
کھنڈ پنڈ	لوالہ پنکلا	بل بابا	ککھ بکھنجر
لارا لپا	ولھیت سلھیت	شور شرابا	کڑ بڑ
بھو بھوان	میل جول	کو کڑوا	مید ٹھید
ڈر ڈر کل	ٹال مٹول	بچا کچھا	للو پنچو

مرکب تابع موضوع تے متبوع

کہیں گلاہ وچ سوہنپ تے زور پیدا کرن دی خاطر بعضے ویلے ہک بامعنی لفظ دے نال بیابوی بامعنی لفظ لاہ تاویندے جیویں جوہ "بھلیا چکھیا، بکڑ ڈکڑ، بھج دھرک، وغیرہ۔ این مرکب کوں تابع موضوع تے متبوع آکھیا ویندے۔ پہلے

مرکب نسبتی (سنگویں جزت)

او مرکب چنڈے وچ کہیں شخص یا شے دا کہیں شہر۔ جا یا کہیں پیر، بزرگ نال سانگا ظاہر تھیوے "مرکب نسبتی" سہڑیا ویندے جیویں جوہ۔ شاہ شمس سہواری "غلامی بہاول پوری۔ دلشاد کلا نچوی۔ طاہر تونسوی۔ اسلم رسولپوری۔ قیس فریدی۔ اعظم سعیدی۔ ملتانی سوہن حلوہ۔ داہلی ڈانڈ۔ روہیلا اٹھ۔ وغیرہ

مرکب ندائی (سہڑویں جزت)

مرکب ندائی اوں مرکب کوں آکھیا ویندے جہڑا حرف ندا تے منادی دے رلن نال بنے۔ جیویں جوہ۔ یا اللہ! وے کا کا! اڑی زینوں! وغیرہ او کلمہ جہڑا کہیں کوں سہڑن واسطے استعمال کیتا ونجے اونکوں حرف "ندا" تے جیکوں سہڑیا ونجے اونکوں "منادی" آکھیا ویندے۔ اُتلیاں مثالوں وچ "یا"۔ "وے"۔ "اڑی" حرف ندائے "اللہ"۔ "کا کا" تے "زینوں" منادی ہن۔

مرکب تابع مہمل تے متبوع

کہیں گلاہ وچ سوہنپ تے زور پیدا کرن دی خاطر بعضے ویلے ہک بامعنی لفظ دے نال روزمرہ دے مطابق ہک بے معنی لفظ ودھا ڈتا ویندے۔ این مرکب کوں "مرکب تابع مہمل تے متبوع" آکھیا ویندے جیویں جوہ۔ کوڑ بھٹوڑ۔ ہٹ کڑاک۔ تھاں تھپا وغیرہ

بے معنی لفظ کوں "تابع مہمل" تے ایندے نال آون والے بامعنی لفظ کوں "متبوع" آکھیا ویندے۔ اُتلیاں مثالوں وچ "بھٹوڑ"۔ "کڑاک" تے "تھپا" تابع مہمل ہن تے "کوڑ"۔ "ہٹ" تے "تھاں" متبوع ہن۔

آون والے لفظ کون تابع موضوع تے بعد وچ آون والے لفظ کون متبوع آکھیا
ویندے۔ اتلیاں مثالاں وچ "ہکڑ"۔ "بھج" تابع موضوع ہن تے "ڈکڑ" تے
"دحرک" متبوع ہن۔

سراٹکی دے کجھ تابع موضوع تے متبوع

نچ بونج	بھن ترور	ٹھا پچا	بور توڑ
آگر پچھڑ	بھج ترٹ	ٹرن پھرن	جھیرہ جھٹا
بھلیا چکیلا	پٹ پھرول	جھکل پیلا	چاٹ سچاٹ
بھل چک	پیٹ پریت	جا جا گاں	چپ چپاتا
بھج دحرک	پنن پولا	چیندا جا کدا	چنڈھ کھڑ
پچنگاں بھلا	رائسی بازی	کھلا جبا	میل مسلاپ
پچیکڑ باکر	روک ٹوک	کیڑا تھکڑ	مندہ گالھ
حال حوال	روٹی ٹکی	کم دھندا	مینگھ ملھار
دھکے دھورے	ردھا پکا	گٹ پھاٹ	ناں نمود
دال ساک	سوچ وچار	گورا چٹا	نک نمود
دانہ پھکا	سُنج بَر	گول پھول	نوکر ہیلی
دھن دولت	سنگریا پنگریا	گالیا بھولا	نین نقش
ڈنگا بھڈا	ساک بھت	گنگا تاتا	وڈ پردھان
ڈٹھا داٹھا	کم کار	گنڈھ تروپ	ہہا چہا

خط پتر	ڈیکھ بجال	کٹ پھٹ	مونجھاماندہ
ریس پریمی	دھل گس	کو جھاکملا	منڈھ پاند
ساز باز	پکڑ دھکڑ	چھورا ندورا	گھر پار
گالھ مہاڑ	سویل مردان	ٹوٹا ٹوٹکا	مسار مسار

کلام تام یا جملہ (پُر گالھ)

جیویں جو تساں پہلے پڑے۔ آتے ہو جو اوں پوری گالھ کون جیندا مطلب
سمجھ آونچے "کلام تام یا جملہ" آکھیا ویندے۔
جملہ دے ڈوں حصے ہوندن۔

(۱)۔ مسند الیہ (۲)۔ مسند

مسند الیہ :- جملہ دا او حصہ جیندے وچ کہیں شخص، شئے، جا یا وقت داناں ہووے
او مسند الیہ ہوندے۔ جیویں جو :- پائی ٹھڈا ہے۔ ایس فقرے وچ "پائی" مسند الیہ
ہے۔ کیوں جو ایندے متعلق آکھیا کتے جو "ٹھڈا ہے"۔

مسند :- جملہ دا او حصہ جیندے وچ کہیں شخص، شئے، جا یا وقت دے متعلق کجھ
ڈسیا ونچے او مسند ہوندے۔ جیویں جو :- کال اڈ گیا۔ ایندے وچ "اڈ گیا" مسند
ہے۔

جملے دیاں ڈوں مشہور قسماں ہن۔

(۱)۔ جملہ اسمیہ (۲)۔ جملہ فعلیہ

جملہ اسمیہ :- اوں جملے کون آکھیا ویندے جیندے وچ مسند وی تے مسند الیہ
وی ڈوہیں اسم ہون۔ جیویں جو :- آسمان اُچا ہے۔ علم وڈی دولت ہے۔ جملہ اسمیہ
وچ فعل ناقص استعمال قیندے۔ جملہ اسمیہ دے ترانے وڈے حصے ہوندن۔

(۱) مبتدا (۲) خبر (۳) فعل ناقص

مبتدا:- جملہ اسمیہ دے مسند الیہ کوں "مبتدا" آکھیا ویندے۔

خبر:- جملہ اسمیہ دے مسند کوں "خبر" آکھیا ویندے۔

فعل ناقص:- جملہ اسمیہ دے وچ آوٹ والا فعل "فعل ناقص" ہوندے جیویں جو:- "دیہوں نیک آدمی ہے"۔

دیہوں..... "مبتدا" ہے

نیک آدمی..... "خبر" ہے۔

ہے..... "فعل ناقص" ہے۔

۱۔ جملہ فعلیہ:- او جملہ جیندے وچ مسند فعل ہووے تے مسند الیہ اسم ہووے

"جملہ فعلیہ" آکھیا ویندے۔ ایندے وچ فعل تام استعمال تھیندے۔ جیویں جو:-

"اسلم روٹی کھادی۔ میں خط لکھیا" وغیرہ

جملہ فعلیہ دے تراتے حصے ہوندن۔

(۱) فاعل (۲) مفعول (۳) فعل تام

فاعل:- جملہ فعلیہ دے مسند الیہ کوں "فاعل" آکھیا ویندے۔

مفعول:- جملہ فعلیہ دے مسند کوں "مفعول" آکھیا ویندے۔

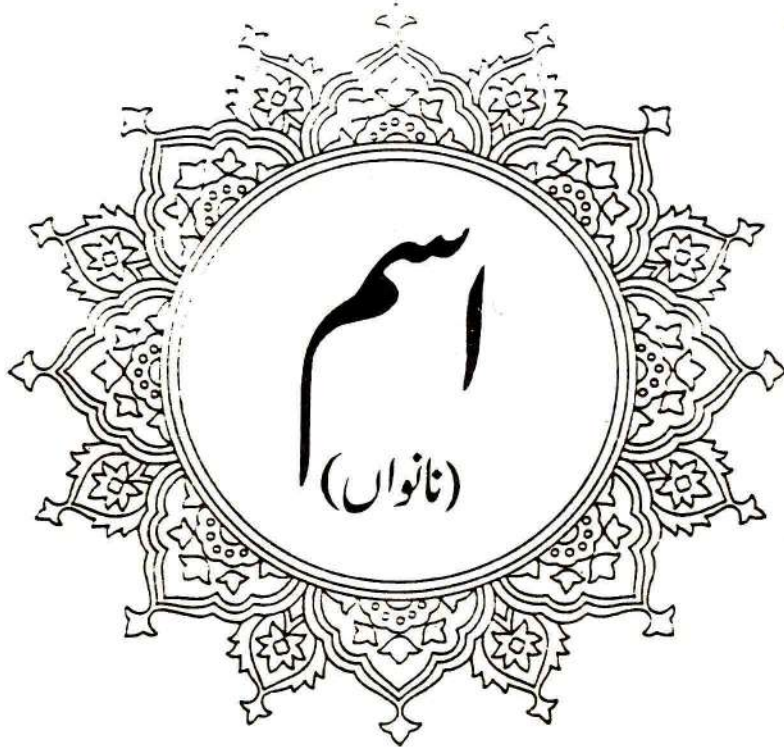
فعل تام:- جملہ فعلیہ وچ آوٹ والا فعل "فعل تام" ہوندے۔ جیویں جو:- "اسلم

روٹی کھادی۔ میں جملے وچ

اسلم..... "فاعل" ہے۔

روٹی..... "مفعول" ہے۔

کھادی..... "فعل تام" ہے۔

اسم (نانواں)
اسم دیاں قسماں
(بٹ دے لحاظ نال)

اسم

اسم مصدر :- مصدر دا معنی ہے نکلن دی جا۔ ایندے وچ کہیں کم دا کرن۔ ہوون یا سہن وقت یا زمانے دی ڈھک پدہ دے بغیر ظاہر تھیندے۔ مصدر خود تاں کہیں ہے اسم یا فعل کنوں کو تینی بندا۔ پر ایں کنوں کئی اسم یا فعل بنائے ویندن۔ جیویں جو۔ "آون" مصدر کنوں آیا۔ آون والا وغیرہ تے "دحوون" مصدر کنوں دحوتم۔ دحوائی دحوپی۔ دحو تا ہویا وغیرہ بنائے وچ سکدن۔

سرا تیکی مصدر دی خصوصیات

- 1 - سرا تیکی مصدر دے چھیکڑ وچ "ن" یا "ون" بطور مصدری علامت ہوندے۔
- 2 - سرا تیکی مصدر وچ حرفاں دی گھٹوں گھٹ تعداد تراتے ہوندی اے۔
- 3 - مصدری علامت "ن" یا "ون" کنوں پہلے حرفاں دی گھٹوں گھٹ تعداد ڈوں ہوندی ہے۔

4 - سرا تیکی مصدر دے چھیکڑ وچ "ن" کنوں پہلے حرف تے ہمیشہ زبر (۔۔) ہوندی ہے۔ البتہ اُجے دے علاقیاں وچ بولیے و نجن والے کجھ سرا تیکی

مصدراں دے چھیکڑی "ن" کنوں پہلے حرف تے پیش (۔۔) وی ہوندی ہے پڑک گلاھ پئی ہے جو سرا تیکی مصدر دے چھیکڑی "ن" کنوں پہلے حرف دی حرکت زیر (۔۔) کڈا ہین کو تینی ہوندی۔

5 - سرا تیکی مصدر دی علامت "جیکر" و "ون" ہووے تاں ایں کنوں فوراً پہلے حروف علت (و۔ ا۔ ی) وچوں کوئی نہ کوئی حرف لازمی ہوندے۔

6 - سرا تیکی مصدر دی علامت "ن" کنوں فوراً پہلے حروف علت (و۔ ا۔ ی) وچوں کوئی حرف کڈا ہین نہیں تھی سکدا۔

7 - کئی مصدر اپنے ظاہری معنیاں دے نال نال پے لکے ہوتے معنیاں کیتے وی استعمال تھیندن تے ایں طرحاں اوک محاورہ اکھواسکدن۔ جیویں جو۔ "لگن۔ ودھاوٹ۔ پلواوٹ" وغیرہ

8 - ڈھگ سارے سرا تیکی مصدر ایجے وی بن جو انہاں کنوں پہلے خود انہاں کنوں بیٹے ہوتے مشتق لفظ لاتے مرکب بنائے و نجن تاں او ڈاڈے سو پئے محاورے بن ویندن۔ جیویں جو۔ "پلھا پلھاوٹ۔ اٹھا اٹھن۔ کٹ کٹن۔

کاڈھ کڈھن۔ نور ٹورن۔ مچ مچاؤن۔ چول چولن۔ بھوک بھوگن۔ وغیرہ

نوٹ :- سرا تیکی مصدراں دے ایسے وسب سرا تیکی زبان کون پنھاں زبانان کنوں اُج تے وکھری زبان ثابت کرن کیتے کافی ہن۔

مصدر دیاں قسماں (بٹ دے لحاظ نال)

(۱) - مصدر اصلی یا غیر وضعی (۲) - مصدر جعلی یا وضعی

مصدر اصلی یا غیر وضعی :- او مصدر جہڑا اپنے اصلی معنی واسطے بنیا ہویا ہووے۔ اصلی یا

غیر وضعی مصدر سڈیا ویندے۔ جیویں جو: کھاؤن۔ لکھن۔ اٹھن وغیرہ
مصدر جعلی یا غیر وضعی:- اوں مصدر کوں جہڑا پٹی اصلی شکل وچ نہ ہووے بلکہ
کہیں اسم یا فعل دے نال رلاتے بنایا ونجے۔ مصدر جعلی یا وضعی آکھیا ویندے۔
جیویں جو: کوڑ مارن۔ گالھ کرن۔ لکھ کھنن۔ مار ڈیون وغیرہ

اسم مشتق:- او اسم جہڑا خود آپ تاں کہیں اسم کنوں بنے پر اوں کنوں کوئی اسم یا
فعل وغیرہ نہ بن سکے "اسم مشتق" سڈیا ویندے۔ جیویں جو:- بٹت۔ لکھت۔
بھارت۔ مویا ہویا۔ ہلیار۔ رڑھاند۔ ٹوکہ وغیرہ
اسم جلد:- اسم جلد او اسم ہے جہڑا نہ تاں خود کہیں اسم یا فعل کنوں بیٹیا ہووے تے
نہ ای اوں کنوں کوئی اسم یا فعل بن سکے۔ جیویں جو "دھرتی"۔ "اسمان"۔ "پچندر"۔
"ڈلھ"۔ "سالھ" وغیرہ

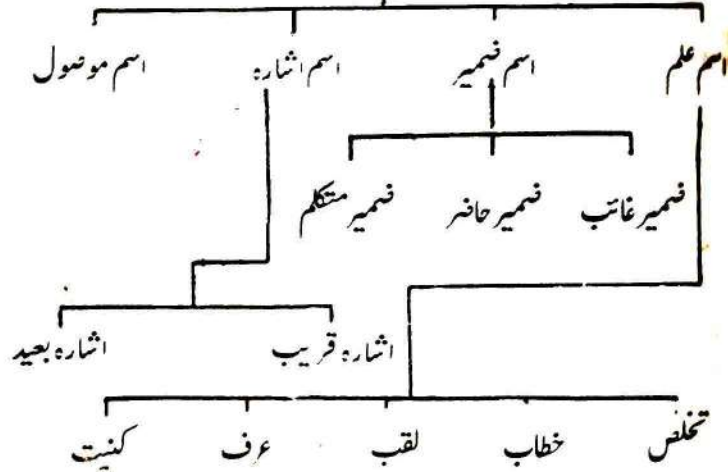
اسم دیاں قسماں (ناں و نکلیاں)

(معنیاں دے لحاظ نال)

(۱)۔ اسم معرفہ

اسم معرفہ (سچا پو ناناں):- خاص شخص۔ شے یا وقت دے نال کوں "اسم معرفہ"
آکھیا ویندے۔ جیویں جو:- محمد اسلم۔ دیوان فرید۔ بہاول پور۔ نمیس وغیرہ
اسم نکرہ (چاپو ناناں):- عام شخصیاں۔ چیزاں۔ جاہیں یا وقتاں دے نال "اسم نکرہ"
ہوندن۔ جیویں جو:- چھوہر۔ کتاب۔ باغ۔ اٹھ۔ دیر۔ سویر وغیرہ

اسم معرفہ دیاں قسماں

اسم علم (آدم ناناں)

بندیاں دے خاص خاص نال "اسم علم" سڈیا ویندے۔ جیویں جو:- اکبر۔ جاذب
خان صاحب۔ گنج بخش۔ کھنن۔ انور دابھو۔ ابو بکر وغیرہ

تخلص:- او مختصر نال جہڑا شاعر لوک اپنے کلام وچ اپنے اصل نال دی بجائے
استعمال کریندن "تخلص" آکھیا ویندے۔ جیویں جو:- فیض احمد دلچسپ۔ عطار۔ محمد
دلشاد وغیرہ

اہاں وچ "دلچسپ" تے "دلشاد" تخلص ہن۔

خطاب:- او نال جہڑا حکومت یا کہیں ادارے دی طرفوں کہیں شخص کوں اوندی
مرتب و دھانڈ دی خاطر یا اوندے کہیں خاص کارنامے دے ساگون ملیا ونجے
"خطاب" آکھیا ویندے۔ جیویں جو:- خان بہادر رستم زمان وغیرہ

لقب :- او ناں جہڑا کہیں بندے دی کہیں خاص صفت دے پاروں مشہور تھی ونجے "لقب" آکھیا ويندے۔ جیویں جو:- کلیم اللہ۔ قائد اعظم۔ گنج بخش وغیرہ عرف :- اوں ناں کوں آکھیا ويندے جہڑا عام طور تے لاڈ پیار یا نفرت دی وجہ کونوں سڈیا ونجے۔ بعضے ویلے ایہ اصل ناں دی وکڑی ہوتی صورت وچ وی ہوندے ایجے ناں کوں "عرف" سڈیا ويندے۔ جیویں جو:- خدا بخش کونوں "کھن" تے "اللہ بچایا کونوں" بچو وغیرہ۔ مٹھو۔ بگو۔ کالا وغیرہ وی عرف ہن۔

کنیت :- او ناں جہڑا ماہ پیو یا دھی پیتے دی نسبت نال مشہور تھی ونجے "کنیت" آکھیا ويندے۔ جیویں جو:- ابو بکر۔ ابن قاسم۔ رضو دا پیتو۔ سکھو دی ما۔ کالا دا پیتو۔ اختر دی دھی۔ وغیرہ

اسم ضمیر (جانی ناواں)

او مختصر ناں جہڑا کہیں گالہ وچ کہیں اسم دے ول ول استعمال کرن دی بجائے سہولت دی خاطر استعمال کیتا ويندے "اسم ضمیر" سڈیا ويندے۔ جیویں جو (۱)۔ علی ہک مزدور ہے۔ او ہوں پورھیت ہے۔ ایہ پچکا اوندا ہے۔ (۲)۔ اکبر افضل کوں آکھیا "میڈا بھرتیکوں مبارک ہووے۔ توں امتحان وچ پاس تھی گئیں۔ میں تیدھے اُتے ہوں خوش ہاں۔"

پہلی مثال وچ "او" تے "اوندا" علی دی بجائے استعمال کیتے گن تے ڈوجھی مثال وچ "میڈا"۔ "میں"۔ "اکبر" دی بجائے تے "تیکوں"۔ "توں"۔ "تیدھے" افضل دی بجائے ضمیر دے طور تے استعمال کیتے کہتیں۔

ضمیر دیاں ترائے و نکیاں

(۱)۔ ضمیر غائب (۲)۔ ضمیر حاضر (۳)۔ ضمیر متکلم

ضمیر غائب (اودھر جاتی) :- او ضمیر جہڑی جو آلاون والا نہ تاں خود اپنے کیتے پوکے اتے نہ اوندے کیتے چندے نال گالہ پیا کریندا ہوندے بلکہ کہیں جے بندے کیتے پوکے "ضمیر غائب" سڈیا ويندے اے۔ جیویں جو:- "اواہن تیتیں نی آیا۔ وچ" او "ضمیر غائب" ہے۔

ضمیر حاضر (سامھا جاتی) :- او ضمیر جہڑی سامھے موجود یا مخاطب شخص واسطے پولی ونجے "ضمیر حاضر" سڈیا ويندے اے۔ جیویں جو:- "توں اچ کتھاں گیا ہاویں؟ وچ" "توں" ضمیر حاضر ہے۔

ضمیر متکلم (ایندڑ جاتی) :- او ضمیر جہڑی پو لن والا اپنے واسطے استعمال کرے "ضمیر متکلم" سڈیا ويندے اے۔ جیویں جو:- "میں آندا پیاں وچ" میں "ضمیر متکلم" ہے۔

ضمیر دیاں ترائے حالتاں

(۱)۔ حالت فاعلی (۲)۔ حالت مفعولی (۳)۔ حالت اضافی

حالت فاعلی :- ضمیر دی او حالت جہڑی فاعل واسطے استعمال کیتی ونجے "حالت فاعلی" سڈیا ويندے اے۔ جیویں جو "میں"۔ "توں"۔ "او" وغیرہ

حالت مفعولی :- ضمیر دی او حالت یا شکل جہڑی مفعول واسطے ورتی ونجے "حالت مفعولی" سڈیا ويندے اے۔ جیویں جو:- میکوں، اساکوں، تیکوں، اونکوں، انھاں کوں۔

حالت اضافی :- ضمیر دی او حالت یا شکل جنہیں کنوں پتہ لکھے جو اوندہ کہیں شے نال تعلق ہے یا ابھی ضمیر چنڈے وچ حرف اضافت موجود ہووے "حالت اضافی" سڈھی ویندی ہے۔ جیویں جو:- میڈا۔ تیڈا۔ اوندہ۔ انہاں دا وغیرہ

سرا نیکی ضمیراں دا نقشہ

صیغہ	فاعلی	مفعولی	اضافی
غائب	واحد	او۔ ایہ	اوندہ
	جمع	اون۔ ایرں	ایندا
	جمع	او۔ ایہ۔ انہاں انہیں۔ انہیں	انہاں کوں انہیں کوں
حاضر	واحد	توں، تئیں	تیڈا
	جمع	تساں	تساڈا۔ تہاڈا
مستکلم	واحد	میں۔ آپ	میڈا
	جمع	اساں۔ آپاں	اساڈا۔ اپٹا

فعل نال ضمیراں دا استعمال

فعل دے نال ضمیراں دا استعمال ڈوں طریقیاں نال کیا ویندے۔
(۱) ضمیر منفصل (۲) ضمیر متصل

ضمیر منفصل (ترٹل جاتی) :- او ضمیر بھڑی فعل کنوں انج واضح لفظاں وچ استعمال کیتی ونجے "ضمیر منفصل" سڈھی ویندی ہے۔ جیویں جو:- میں اونکوں سڈھا ریا وچ "میں" تے "اونکوں" ضمیر منفصل ہن۔

ضمیر متصل (گہنڈھیل جاتی) :- او ضمیر بھڑی فعل دے نال بعض اضافی حرفاں دی صورت وچ ہوندی ہے تے انہاں حرفاں دا انج اپٹا معنی کا تینی ہوندا "ضمیر متصل" سڈھی ویندی اے۔ جیویں جو:- سڈھیس (میں اونکوں سڈھا ریا وچ "م"۔ میں کوں تے "س" اونکوں ظاہر کریندے لیکن "م" تے "س" دا انج اپٹا معنی کو تینی ایہ ضمیر متصل ہے۔

نوٹ :- ضمیر متصل تے ضمیر منفصل دے استعمال دی وضاحت اگوں تے فعل دے باب وچ موجود ہے۔

اسم اشارہ (شارت ناواں)

او اسم چنڈے ذریعے کہیں شے دی طرف اشارہ کیا ونجے "اسم اشارہ" یا "ضمیر اشارہ" سڈھا ویندے۔ جیویں جو:- ایہ کتاب ہے۔ او گاں ہے۔ انہاں فقریاں وچ "ایہ" تے "او" اسم اشارہ ہن۔

بھڑی شے دو اشارہ کیا ونجے اونکوں "مشار ایہ" آکھیا ویندے۔ جیویں جو:- اعلیٰ جملیاں وچ "کتاب" تے "گاں" مشار ایہ ہن۔

اسم اشارہ دیاں ڈوں قسماں ہن۔

(۲) - اشارہ بعید

(۱) - اشارہ قریب

اشارہ قریب (سوئی شارٹ) :- او اسم بھڑے جو نیڈے دیاں شخصیاں۔ شتیں

اسم ذات (آپ ناناں)

اسم ذات :- او اسم جہڑا کہیں شخص، شے، جا یا وقت وغیرہ دا ذاتی ناں ہووے
اسم ذات آکھیا ویندے۔ جیویں جو:- چھوہر۔ شام۔ دریا۔ میاؤں میاؤں۔ وگ۔
پلوگڑا وغیرہ

اسم ذات دیاں چھی قسماں ہن۔

- (۱)۔ اسم تصغیر (۲)۔ اسم مکبر (۳)۔ اسم ظرف
(۴)۔ اسم آکھ (۵)۔ اسم صوت (۶)۔ اسم جمع

اسم تصغیر (بک ناناں)

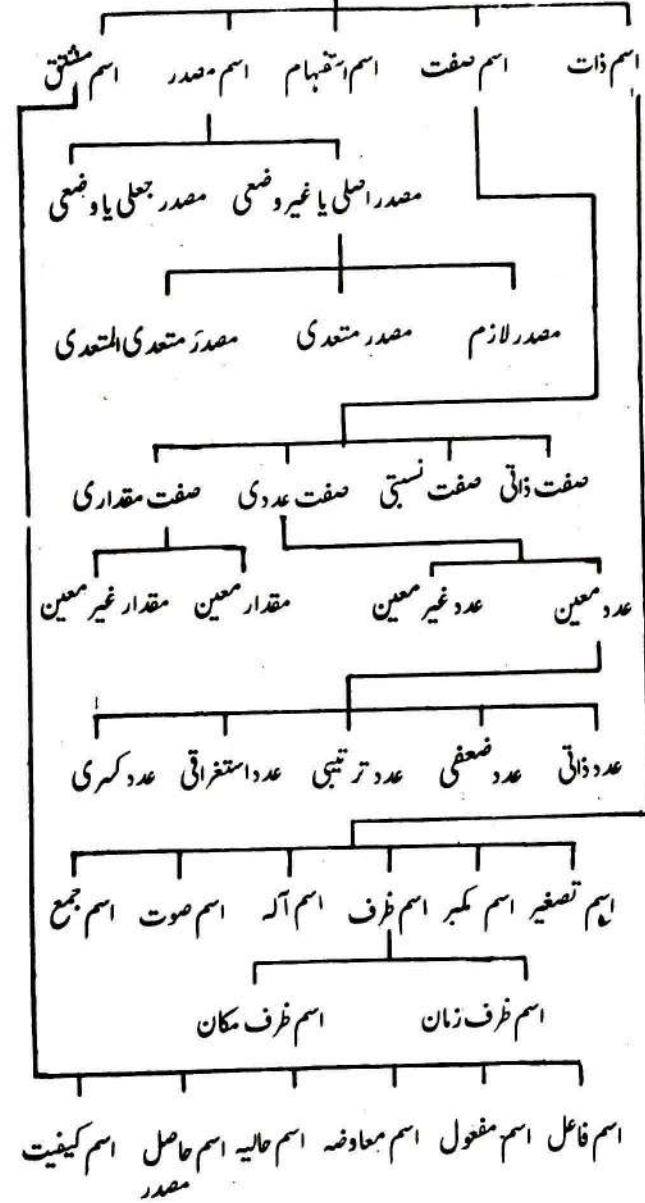
اسم تصغیر او اسم ہوندے جہڑا چھوٹائی یا بکے ہوون دے معنی ڈیوے
جیویں جو:- دگڑی۔ ڈولی۔ ڈھولکی وغیرہ۔

اسم تصغیر بناون دے قاعدے

۱۔ کجھ اسمان دی چھیکڑوچ چھڑا "ڑی" داودھارا کرن نال انھاں کوں "اسم تصغیر"
بٹایا ویندے۔ جیویں جو:-

اسم	تصغیر	اسم	تصغیر
پال	پالڑی	دیگ	دیگڑی
جند	جندڑی	صندوق	صندوقڑی
چم	چمڑی	کھٹ	کھٹڑی

اسم نکرہ دیاں قسماں

چھل	چھلوی	کھل	کھلوی
دل	دلوی	گہنڈہ	گہنڈھری
دم	دمری	لت	لترہی

2 - جہڑے اسم دی چھیکڑ وچ "الف" یا "ہ" ہووے اوں "الف" یا "ہ" کوں ہٹا کر ایں "ی" داودھار کر ڈتاویندے۔ جیویں جو۔

اسم	تصغیر	اسم	تصغیر
پوٹا	پوٹی	ڈپہ	ڈپی
پکھا	پکھی	ڈوڈا	ڈوڈی
پوڑا	پوڑی	ڈولہ	ڈولی
پھٹہ	پھٹی	سوٹا	سوٹی
پیالہ	پیالی	کوٹرا	کوٹری
ٹپا	ٹپی	کوٹھا	کوٹھی
ٹوکرا	ٹوکری	کھارا	کھاری
چولا	چولی	لوٹا	لوٹی
چھپا	چھپی	مولھا	مولھی

3 - کجھ اسموں دی چھیکڑ وچ "ی" داودھار کرک نال تصغیر بنا ڈتاویندے۔ جیویں جو۔

اسم	تصغیر	اسم	تصغیر
پہاڑ	پہاڑی	ڈھینگر	ڈھینگری
پھپھرہ	پھپھری	روہ	روی

نال	تھالی	طاق	طاقی
ٹہ	ٹہری	کھنڈ	کھنڈی
پھیر	چھیری	کھوہ	کھوہی
در	دری	منگر	منگری

4 - کجھ اسموں کوں کہیں قاعدے دے بغیر اسم تصغیر بنا گھداویندے۔ جیویں جو۔

اسم	تصغیر	اسم	تصغیر
امب	امبلی	ڈانگ	ڈانگوری
بانگ	بنوچہ / بنوچی	ڈھول	ڈھولکی
بچہ	بچڑا	راک	راگنی
بچہ	بچو نگرہ	ساک	ساکھوٹی
بچہ	بچو نگرہ	سیلہ	سیلھوٹہ
ہلی	ہلونگرہ		

اسم مکبر (وڈے ناناواں)

او اسم جتیں کوں کہیں شتے دے وڈے ہوون دے معنی ظاہر تھیون "اسم مکبر" سڈیاویندے۔ جیویں جو۔ گہنڈھڑ۔ بکڑ۔ بڈو وغیرہ

اسم مکبر بناون دے قاعدے

1 - جہڑے اسم دی چھیکڑ وچ "ی" ہووے اوندی "ی" ہٹا ڈیون نال او اسم مکبر بناویندے۔ جیویں جو۔

3. کچھ اسماء دے مکبر بناؤں کیتے انھاں دی چھیکڑ وچ "ڑا" یا "ڑی" دا ودھارا کر ڈتا ویندے جیویں جو:-

مکبر	اسم	مکبر	اسم
دھپڑ	دھپ	پگڑی	پگ
کھڑ	کھٹ	تھپڑ	تھپ
کھڑ	کھل	جیرا	جی
گھنڈھڑ	گھنڈ	چھلڑی	چھل

اسم ظرف (تھاہر نانواں)

او اسم بھڑا جا گھکائے یا وقت ویلے کوں ظاہر کرے "اسم ظرف" سڈیا ویندے جیویں جو:- گمر - بزار - شہر - سویل - شام وغیرہ
اسم ظرف دیاں ڈوقسمائ بن

۲۔ اسم ظرف زمان

۱۔ اسم ظرف مکاں
اسم ظرف مکاں (جانانواں) :- او اسم بھڑا کہیں جا گھکائے کوں ظاہر کرے۔ اسم ظرف مکاں سڈیا ویندے جیویں جو:- کمر - مسیت - پیٹ - جمر - بجاٹا - جھوک - پتین - تاڈا وغیرہ

اسم ظرف مکاں بناؤں دے قاعدے

۱۔ کچھ اسم ظرف مکاں تلے ڈتے ہونے سابقے لاتے بناتے ویندن۔ جیویں جو:-

اسم	مکبر	اسم	مکبر
پوٹی	پوٹ	ڈولی	ڈول
پہاڑی	پہاڑ	کڑھائی	کڑھا
چھری	چھر	کنالی	کنال
تھالی	تھال	کھڑی	کھڑ
تھلڑی	تھلڑ	کھوی	کھوہ
ٹہری	ٹہر	مٹی	مٹ
ٹھکری	ٹھکر	پڑی	پڑ
چھیری	چھیر	کھئی	کھ
دھوری	دھور	منگری	منگر
دھینگری	دھینگر	پڑی	پڑ

2۔ کچھ اسماء دی چھیکڑ وچ "ی" ہٹا کر ایں "الف" دا ودھارا کر ڈتا ویندے جیویں جو:-

اسم	مکبر	اسم	مکبر
پوٹی	پوٹا	کٹوری	کٹورا
پکھی	پکھا	کوٹھی	کوٹھا
ٹپی	ٹپا	کھاڑی	کھاڑا
ٹوکری	ٹوکرا	کھاری	کھارا
چھپی	چھپا	لوٹی	لوٹا
ڈوڈی	ڈوڈا	مولھی	مولھا

بیٹ	بیٹ بختیاری۔ بیٹ بختہ۔ بیٹ جھلن۔ بیٹ بھٹو۔ بیٹ ہیر
ہنڈہ	ہنڈہ اسحاق۔ ہنڈہ سر گانہ
ترنڈہ	ترنڈہ محمد پناہ۔ ترنڈہ سواتے خاں۔ ترنڈہ میر خاں۔ ترنڈہ گور گنج
ٹہہ	ٹہہ عالمگیر۔ ٹہہ مہر بان شاہ۔ ٹہہ سلطان پور۔ ٹہہ بدر شیر۔ ٹہہ موپھیاں
ٹہی	ٹہی عزت۔ ٹہی جھلن۔ ٹہی سہا کون۔ ٹہی داتا۔ ٹہی ہوت مہر
ٹھل	ٹھل حمزہ۔ ٹھل دریا۔ ٹھل ہیر۔ ٹھل حسن
ٹھیہ	ٹھیہ پوستی۔ ٹھیہ دوراٹے۔ ٹھیہ ضبوطی
جھوک	جھوک گلاب شاہ۔ جھوک نانچ۔ جھوک سانول۔ جھوک لٹاری
چک	چک لوہاراں۔ چک نورنگ۔ چک عباس۔ چک ڈبہ۔ چک لالہ
چوک	چوک ماڑی۔ چوک بیتلا۔ چوک منڈہ۔ چوک اعظم۔ چوک شہیداں
دڑی	دڑی عظیم خاں۔ دڑی سانکی۔ دڑی مہتہاں۔ دڑی مہراں
دیرہ	دیرہ نواب صاحب۔ دیرہ غازی خاں۔ دیرہ بکھا۔ دیرہ اسماعیل خاں
کڑھ۔ کڑھی	کڑھ احمد خاں۔ کڑھی افغاناں
کوٹ	کوٹ خلیفہ۔ کوٹ سبخر خاں۔ کوٹ سہرل۔ کوٹ مشن۔ کوٹ سہابہ
کوٹلہ	کوٹلہ موسیٰ خاں۔ کوٹلہ خیر سے خاں۔ کوٹلہ پٹھاں۔ کوٹلہ نواب
کوٹلی	کوٹلی مراد۔ کوٹلی لوہاراں۔ کوٹلی نجابت۔ کوٹلی نصیر
گڑھی	گڑھی اختیار خاں۔ گڑھی خیر و۔ گڑھی حبیب اللہ۔ گڑھی شاہو
گوٹھ	گوٹھ ماسی۔ گوٹھ محراب۔ گوٹھ شاہ محمد۔ گوٹھ حیات۔ گوٹھ عالیو
ماڑی	ماڑی اللہ بچایا۔ ماڑی انڈس

مڈ	مڈ بجاتیاں۔ مڈ رشید۔ مڈ منگلہ۔ مڈ گانمن۔ مڈ مستوخی۔ مڈ رانجما
وہی	وہی حسین۔ وہی جان محمد۔ وہی بہاول شاہ۔ وہی موپھیاں
2	کچھ اسم ظرف مکان تلے ڈتے ہونے لائق لاتے بناتے ویندن۔ جیویں جو۔
لاطف	اسمائے ظرف مکان
آئی	کنڈائی۔ ملکائی۔ طلبائی۔ شیدائی
آں	لودحراں۔ چاچڑاں۔ پکالاڑاں۔ جہانیاں
بار	نیلی بار۔ ساندل بار
ہیلہ	خان ہیلہ۔ لس ہیلہ۔ مکھن ہیلہ۔ قاسم ہیلہ
پتن	پاک پتن
پور	بہاول پور۔ احمد پور۔ لیاقت پور۔ خان پور۔ حاصل پور۔ رسول پور
دڑہ	نڈی دڑہ۔ مرادو دڑہ
سال	دحرم سال۔ گلسال۔ گنر سال۔ در سال
کوٹ	نواں کوٹ۔ کند کوٹ۔ سیالکوٹ۔ دھوڑ کوٹ۔ شور کوٹ
گھاٹ	غازی گھاٹ۔ نشتر گھاٹ۔ دھوپنی گھاٹ
گھر	چڑیا گھر۔ تار گھر۔ ٹکٹ گھر۔ بجلی گھر۔ کتاب گھر
گڑھ	مظفر گڑھ۔ صادق گڑھ۔ خان گڑھ۔ تاج گڑھ۔ امان گڑھ
گوٹھ	چنی گوٹھ۔ غنی گوٹھ۔ ماچھی گوٹھ۔ پیر گوٹھ۔ ٹلو گوٹھ
منڈی	میوہ منڈی۔ سبزی منڈی۔ غد منڈی۔ لکڑ منڈی۔ ہکر منڈی
نگر	دھریچہ نگر۔ بہاولنگر۔ عباس نگر۔ اقبال نگر۔ احمد نگر

واڑہ	مچھی واڑہ - ٹھٹھی واڑہ
وال	خانوال - گیلے وال - چکوال - بھلوال - ساہی وال
والا	کلانچ والا - محراب والا - بن والا - نور والا - مہرے والا
والی	میانوالی - طاہر والی - جیلان والی - روہیلاں والی - فقیر والی
واہن	آدم واہن - شیخ واہن - پھیلے واہن - بھٹے واہن

3 - کچھ اسم ظرف مکان فارسی لاحقے لاتے وی بناتے ویندن - حیویں جو:-

فارسی لاحقے

آباد	حیدر آباد - ظفر آباد - اللہ آباد - رحیم آباد - کریم آباد
خانہ	قید خانہ - ڈاک خانہ - مسافر خانہ - بندی خانہ
ستان	پاکستان - چولستان - بلوچستان - قبرستان - گورستان
گاہ	عمید گاہ - جلسہ گاہ - در گاہ - آرام گاہ
کنج	صادق کنج - میکوڈ کنج - حبیب کنج
محل	نور محل - تخت محل - گلزار محل - شمس محل - تاج محل

4 - کچھ اسم ظرف مکان مصدر کنوں بڈن این گالہوں ایہ مشتق ہوندن - حیویں جو:-

مصدر	اسم ظرف مکان	مصدر	اسم ظرف مکان
اڈن	اڈانا	اکھاڑن	اکھاڑا
بہن	پیٹک	بھجن	بھاڑ
تلکن	تلکن	ٹکن	ٹکانا
چڑھن	چاڑتی	رڑھن	رڑھاندہ رڑھ

کمرن	گھیر	لنگمن	لانگھا
لہن	لاہی	وسن	وستی
وہن	وہی		

5 - کچھ اسم ظرف مکان مختلف سماں کنوں بناتے ویندن - حیویں جو:-

اسم	ظرف مکان	اسم	ظرف مکان
اگوں	اگوڑا	اُتے	اُتاڑ
پچھوں	پچھاڑا	ریت	ریتڑ
بل	بلوہڑ	پہنچہ	پہنچاڑ

اسم ظرف زمان (دوہیل ناناں)

او اسم جہڑا کہیں وقت یا ویلے کوں ظاہر کرے "اسم ظرف زمان" سڈیا

ویندے - حیویں جو:-

اسم ظرف زمان	معانی
وڈاویلا	روزہ رکھنے کا وقت
پرہ پھٹی داویلا	پوپھٹنے کا وقت
پرہ باکھ	پوپھٹنے کا وقت
گلڑ بانگ داویلا	پوپھٹنے سے کچھ دیر بعد کا وقت
تارے اجار داویلا	صبح کا ستارہ طلوع ہونے کا وقت
نماز ویلا	نماز فجر کا وقت
نور حضور داویلا	صبح کا وقت

صبح کا وقت	دُحی ویلا
صبح کا وقت	نور پیر داویلا
صبح کا وقت	صباحیں
سویرا۔ صبح کا وقت	سویل
طلوع آفتاب کا وقت	سجھ اُجھریے
صبح سویرے	فجر مردان
صبح سویرے	سویل مردان
صبح۔ کل	فجریں
طلوع آفتاب سے کچھ دیر بعد کا وقت	سجھ سیانا تھیون داویلا
طلوع آفتاب سے تقریباً ایک گھنٹہ بعد کا وقت	کانا ڈینے چڑھن داویلا
طلوع آفتاب سے تقریباً تین گھنٹے بعد کا وقت	پہلا پہر
دوپہر سے کچھ دیر قبل کا وقت	کولے ڈوپہر
نصف النہار کا وقت	ڈینے سرتے
سورج ڈھلنے کا وقت	زوال داویلا
دوپہر	ڈوپہر
سخت گرم دوپہر	کڑکدے ڈوپہر
ظہر سے کچھ پہلے کا وقت	ڈھلیے ڈوپہر
ناز ظہر کا وقت	ظہر
ظہر سے کچھ دیر بعد کا وقت	جھکی ظہر

سپہر کا وقت	پیشیں
سپہر کا وقت	دیگر
سپہر سے کچھ دیر بعد کا وقت	جھکی دیگر
عصر سے کچھ قبل کا وقت	پچھلا پہر
ناز عصر کا وقت	عصر
ناز عصر کا وقت اول	اُچی عصر
ناز عصر کا وقت ثانی	جھکی عصر
غروب آفتاب کے قریب کا وقت	ڈینے لٹ پٹ
غروب آفتاب کا وقت	ڈینے لٹتے داویلا
شام	شام
ناز مغرب کا وقت	مغرب
مغرب اور عشا۔ کادر میانی وقت	نہاشاں
ناز عشا کا وقت	عشا
عشا سے کچھ دیر بعد تک کا وقت	سویرن سنج
غروب آفتاب سے تقریباً تین گھنٹے بعد کا وقت	پہلا پہر رات
آدھی رات سے کچھ دیر پہلے کا وقت	معتیں لوکیں
غروب آفتاب سے تقریباً چار گھنٹے بعد کا وقت	تریہارات
آدھی رات کا وقت	ادھ رات
آدھی رات کے بعد کا وقت	پچھلا پہر رات

کل	کل گذشتہ - کل آئندہ
پرسوں	پرسوں
کلکتوں	پرسوں
آترسوں	پرسوں سے پہلے کا دن
پر	گذشتہ سال
پرار	گذشتہ سے پہلا سال

اسم آلہ (سندر ناناں)

او اسم جہڑا کہیں سندر - ہتھیار - یا مشین داناں ہووے "اسم آلہ" ہوندے۔ جیویں جو۔ چاقو۔ کہاڑی۔ رنبہ۔ پروں۔ کاتی۔ چھج۔ ہتھوڑا۔ بانسری۔ تنبور او غیرہ

اسم آلہ بناون دے قاعدے

1 - کجھ اسم آلہ مصدر کنوں بناونے ویندن۔ این گالوں اجے اسم آلہ اسم مشتق وی ہوندن جیویں جو۔

مصدر	اسم آلہ	مصدر	اسم آلہ
پونجن	پونجی	رنبن	رنبہ
پھرن	پھرکی	ریڑھن	ریڑھا
پسن	پجاسی	ریڑھن	ریڑھو
پھوکن	پھوکنی	ریڑھن	ریڑھی
تولن	تلاوڑا	کاڑھن	کڑھائی

فلکن	نوکہ	کپن	کاپا
گنکن	گنکنی	کترن	کتیرا
ٹھپن	ٹھپہ	کچن	کچی
جھاڑن	جھاڑو	کڑھن	کڑھی
جھمن	جھمبری	کوبن	کہاڑا۔ کہاڑی
چھاٹن	چھاٹی	کھن	کھنیرا
چھن	چھتری	کھیڈن	کھیڈنا۔ کھیڈاونا
چھنکن	چھنکناں	مندھن	مندھنا
ڈھکن	ڈھکنی	وٹن	وٹی
وچن	واچا	ویلن	ویلا۔ ویلائی

2 - کجھ اسم آلہ پہناں اسم کنوں بناونے ویندن جیویں جو۔

اسم	اسم آلہ	اسم	اسم آلہ
پاہ	پاہوڑا	کمر	گھراونج
پکھ	پکھا	مچھر	مچھردائی
چاہ	چاہدائی	نک	نکلیل۔ نتھ
ڈند	ڈندون	نک	نک چھٹا
ڈندہ	ڈندالی	نہوں	نہیرن
سٹ	سوٹا	ہتھ	ہتھیار۔ ہتھوڑا
سی	سوڑ	سرمر	سر مچو۔ سرے دائی

چیرہ دی اواز	چیں چیں
مینہ وسن دی اواز	چجم چجم
نندر وچ غراڑے مارن دی اواز	خر خر
کموہ چلن دی اواز	روں روں
نانگ دے شوکن دی اواز	شوں
کاں دی اواز	کاں کاں
گلڑ (مرغی) دی اواز	کٹ کٹ
گلڑ (مرغی) دی اواز	گلڑوں کوں
پیٹ یا حقے دی اواز	گرڈ گرڈ
بہری یا لیلے دی اواز	میں میں
ہٹی دی اواز	میاؤں میاؤں
کھوڑے دی اواز	ہن ہن

اوزاں کوں ظاہر کرن والے مصدر

معنی	مصدر
لیلے - گابے دا پولن	ہاکن
اُٹھ دا پولن	ہڑکن
کتے دا پولن	بھوٹکن
کھیاں دا پولن	بھٹکن
کتے یا ٹکلر دا پولن	ٹوٹکن

بھاوا بھڑکن	بھڑکن
چڑی یا چھوٹے پکھی دا پولن	چلکن
تکلیف یا بخار دی حالت وچ اواز کڈھن	پتھکن
زور دار باریک اواز کڈھن	پھیکن
گھاں دا پولن	ڈھکن
منجھ دا پولن	رنگن
نانگ دا پتھو کا مارن	شوکن
کتے دا چھیکن	ساکن
گلڑ دا پولن	کرکن
کوئچ دا پولن	کرلاون
کوئل دا پولن	کوکن
جھڑ دی اواز	گجن
کتے دا پولن	گورن
کپوتر دا پولن	گھٹکن
چرے - کپیرے یا گلگی دا پولن	گھوکن
ہٹی دا پولن	میاکن
بہری یا لیلے دا پولن	میکن
کھوڑے دا پولن	ہٹکن
کڈاں دا پولن	پٹکن

اسم جمع (کثیرانواں)

او اسم جہڑا کی جنس دیاں ڈھیر ساریاں پیہاں یا شخصناں دے کٹھے ہوں
کوں قلم کرے "اسم جمع" سڈیا ویندے۔ جیویں جوہ۔ انبار۔ ٹولی۔ جماعت وغیرہ
سرا تیکی دے کجھ اسمائے جمع

اسمائے جمع	وضاحت
آجڑ	جیہ، بکریوں کا یوڑ
او اواری	کتبہ یا قبیلہ
انبار	سامان وغیرہ ڈھیر
جیہ	لوگوں کا جوم
پولا	گھاس کی کٹھڑی
تندیر	قطار
تھپا	اتنی مقدار جو دونوں بازوں میں سما سکے
ٹلا	بچوں کی زیادہ تعداد
ٹولہ ٹولی	آدمیوں کی جماعت
جج	شادی پر لوگوں کا مجمع۔ بارات
جنگل۔ جمر	وسیع علاقے میں درخت
جھمٹا	پودوں یا درختوں کا جھنڈ
چھیڑ	گاتے بمینوں کا یوڑ
ڈار	پرندوں کی قطار

ڈھک

ڈھیری

رہہڑ

سنت

غوشہ

کتیہ

گلد

انچھا

لودہ

لھر

پڈ

میرہ

میل

وہک

وہ

پیروں کا بڑا ڈھیر
پیروں کا چھوٹا ڈھیر
شکاری کتوں کی ٹولی
ہم مزاج لوگوں کی جماعت
پتلیوں کا کچھا
لوگوں کا اجتماع
گاتے یا بمینوں کا یوڑ
پتلیوں۔ پھولوں یا چابیوں کا انچھا
اوارہ کتوں کی ٹولی
اوارہ کتوں کی ٹولی
خانہ بدوشوں کی سامان
سفارت
شادی پر عورتوں کا اجتماع
گاتے۔ بمینوں کا اونٹوں کا یوڑ
آدمیوں کا وفد

اسم صفت (وہی ناناواں)

اسم صفت اول اسم کوں آکھیا ویندے جہڑا کہیں شخص۔ شتے۔ جا یا وقت
وی پختگائی، مندائی، وڈائی، چھوٹائی، رنگ وغیرہ واسطے ہولیا ونچے جیویں جوہ۔ پچٹا۔
کالا۔ گورا۔ سوہٹا۔ کوچھا۔ بختاور وغیرہ

صفت دے ترائے درجے

جڑاں کہیں صفت کوں وددہ گنت یا مقابلہ کرتے بیان کرناں ہووے۔
تاں صفت دا درجہ بنا تے ورتیا ویندے۔ جیویں جو۔۔ اسلم چنگا ہے۔ اسلم محمود کونوں
چنگا ہے۔ اسلم ساریاں کونوں چنگا ہے۔ صفت دے ترائے درجے ایہ ہن۔
1۔ تفضیل نفسی 2۔ تفضیل بعض 3۔ تفضیل کل
تفضیل نفسی :- صفت دے اوں درجے کوں جتیں کونوں کہیں اسم دی محض آپنی
صفت ظاہر تھیوے یعنی اوندا کہیں پے اسم نال مقابلہ نہ کیا ونجے۔ "تفضیل نفسی"
آکھیا ویندے جیویں جو۔ جمیل وڈا ہے۔ اکرم سیانا ہے۔

تفضیل بعض :- صفت دا او درجہ جتیں کونوں صفت دے حوالے نال کہیں اسم دا
کہیں پے اسم نال مقابلہ ظاہر تھیوے۔ "تفضیل بعض" سدھیا ویندے۔ جیویں جو
جمیل اسلم کونوں وڈا ہے۔ اکرم اختر کونوں سیانا ہے۔
تفضیل کل :- صفت دے اوں درجے کوں جتیں کونوں صفت دے حوالے نال
کہیں اسم دا، نخیں ساریاں اسم نال مقابلہ ظاہر تھیوے "تفضیل کل" سدھیا
ویندے۔ جیویں جو۔ اختر ساریاں کونوں سیانا ہے۔ تاں وڈا چھوہر بھج گئے۔

اسم صفت دیاں چار قسماں ہن

1۔ صفت ذاتی 2۔ صفت نسبتی 3۔ صفت عددی 4۔ صفت مقداری
صفت ذاتی (آپ و سب) :- صفت ذاتی اوں صفت کوں آکھیا ویندے جہڑی
اپنے موصوف وچ شروع کونوں ہمیشہ کہیتے موجود ہووے۔ جیویں جو۔ گول میز۔ اُچا
اسمان۔ رتارنگ وغیرہ۔ انھاں وچ گول۔ اُچا تے رٹا صفت ذاتی ہن۔

صفت نسبتی (سانگ و سب) :- اوں اسم کوں جتیں کونوں کہیں شے نال تعلق
ہاں صفت دے معنے ظاہر تھیوں "صفت نسبتی" آکھیا ویندے جیویں جو۔
السانی سوچ۔ پاکستانی جوان۔ سکولی وردی۔ پہاڑی نالہ۔ سندھی ماہٹوں وغیرہ وچ
السانی، پاکستانی، سکولی، پہاڑی تے سندھی صفت نسبتی ہن۔
صفت عددی (گنت و سب) :- او صفت چنڈے وچ گنت ظاہر تھیوے
"صفت عددی" سدھی ویندی ہے۔ جیویں جو۔ پنج۔ چار۔ چوتھا۔ ادھا۔ اٹھوک
الہیرہ

صفت عددی دیاں ڈو قسماں ہن

1۔ عدد معین 2۔ عدد غیر معین

عدد معین :- او صفت چنڈے وچ صحیح گنت دا پتہ لگ سکے "عدد معین" آکھیا
ہندے جیویں جو۔ پنج۔ سو۔ ڈوڑا۔ ڈڈ۔ پنجواں وغیرہ

عدد معین دیاں پنج قسماں ہن

1۔ عدد ذاتی 2۔ عدد وضعی 3۔ عدد ترتیبی 4۔ عدد استغراقی 5۔ عدد کسری
عدد ذاتی :- او عدد جہڑا صرف سالم تعداد یا گنت کوں ظاہر کرے عدد ذاتی سدھیا
ہندے۔ جیویں جو۔ ڈوں۔ ترائے۔ پنج۔ سو۔ ہزار۔ لکھ وغیرہ
عدد وضعی :- او عدد جہڑا ایہ ظاہر کرے جو کوئی چیز کتی واری یا کتی گنا ہے۔ "عدد
وضعی" سدھیا ویندے۔ جیویں جو۔ ڈوڑا۔ چوڑا۔ پنجوڑا وغیرہ
عدد ترتیبی :- او عدد جہڑا گنت دی ترتیب کوں ظاہر کرے "عدد ترتیبی" آکھیا
ہندے۔ جیویں جو۔ پہلا۔ ڈوہجا۔ تریکجا۔ سولہواں وغیرہ

عدد استغراقی :- او عدد جہڑا اپنی گہٹ دیاں ساریاں شتیں کون ظاہر کرے " عدد استغراقی " سدھیا ویندے ۔ جیویں جو :- ڈوہیں ۔ چارے ۔ پنجے وغیرہ
عدد کسری :- او عدد جہڑا کہیں پے عدد دا حصہ ظاہر کرے " عدد کسری " سدھیا ویندے جیویں جو :- ادھا ۔ تریہائی ۔ چوتھائی ۔ مٹاں ۔ پوٹاں ۔ اٹھوک ۔ پنجوتر ۔ سوا ۔ ڈوہ ۔ ڈھائی ۔ ساڈھے وغیرہ

عدد غیر معین :- اوں عدد کون آکھیا ویندے چیدے وچ صحیح گہٹ دا پتہ نہ لگ سکے " عدد غیر معین " آکھیا ویندے ۔ جیویں جو :- کچھ ۔ بے شمار ۔ تھوڑا ۔ ہوں ہزاراں ۔ ڈھیر سارے ۔ سبھے ۔ ڈھگ سارے وغیرہ

4 ۔ صفت مقداری (مٹت و سب) :- او صفت جہڑی کہیں اسم دی مقدار کون ظاہر کرے " صفت مقداری " سدھیا ویندی ہے جیویں جو :- تھوڑا جیہاں ۔ ڈھیر سارا ۔ کچھ نہ کچھ ۔ گھٹ کن ۔ سیر کن ۔ مٹن وغیرہ
صفت مقداری دیاں ڈوں قسماں ہن

1 ۔ صفت مقداری معین

2 ۔ صفت مقداری غیر معین
صفت مقداری معین :- او صفت جہڑی کہیں شے دی مقررہ مقدار کون ظاہر کرے " صفت مقداری معین " آکھی ویندی ہے ۔ جیویں جو :- گز کن ۔ سیر کن ۔ پا ۔ کن ۔ تولہ ۔ ماش ۔ شارک ۔ مٹن ۔ پڑوپنی ۔ ٹوپہ ۔ کلو ۔ میٹر وغیرہ

صفت مقداری غیر معین :- او صفت جتیں کنوں کہیں شے دی صحیح مقدار دا پتہ نہ لگ سکے " صفت مقداری غیر معین " آکھی ویندی ہے جیویں جو :- کچھ نہ کچھ ۔ تھوڑا جیہاں ۔ ڈھیر سارا ۔ ہوں سارا ۔ اتنا ۔ اتنے ۔ اتنی ۔ ایڈا ۔ اتلا ۔ اتلی ۔ اتلے

اسم استفہام

او اسم چیدے ذریعے کہیں شخص ۔ شے ۔ جا ۔ وقت یا خاصیت دے متعلق کچھ پوچھیا ونجے " اسم استفہام " سدھیا ویندے ۔ جیویں جو کہہ :- کون ؟ ۔ کتھاں دا وغیرہ ۔

سراستیکی دے کچھ اسمائے استفہام

جانداراں واسطے

حالت فاعلی :- کون ۔ کنھاں ۔ کتیں ۔ کہہا ۔ کہہے ۔ کہڑی ۔ کہڑیاں
حالت مفعولی :- کیوں ۔ کنھاں کون ۔ کہہے کون ۔ کہڑی کون ۔ کہڑیاں کون ۔
حالت اضافی :- کیندا ۔ کیندے ۔ کیندی ۔ کنھاں دا ۔ کنھاں دے ۔ کنھاں دی ۔
کیندیاں ۔ کنھاں دیاں ۔

بے جان واسطے :- کیا

صفت واسطے :- کیوں ۔ کجاں ۔ کجیاں ۔ کجی ۔ کجیں وغیرہ

جاندار تے بے جان ڈوہاں واسطے :- کہہا ۔ کہہے ۔ کہڑی ۔ کہڑیاں وغیرہ

مقدار واسطے :- کتنی ۔ کتنی ۔ کتنا وغیرہ

وقت یا زمانے واسطے :- کدہاں ۔ کدہاں وغیرہ

جایا ظرف واسطے :- کتھاں ۔ کدہے ۔ کنتے ۔ کنتو ۔ کتھ ۔ وغیرہ

اسم مصدر

مصدر او اسم ہے چیدے وچ کہیں کم دا کرن ، ہووٹ یا سہٹ وقت ویلے دی ڈھک پدھ کنوں بغیر ظاہر تھیوے ایں کنوں پے اسم یا فعل تاں بٹ سکدن پر خود

کہیں کنوں نہیں بٹ سگدا۔ مصدر دے آخر وچ "ٹ" یا "وٹ" بطور مصدری علامت دے ہوندے۔ جیویں جو۔ آوٹ۔ کھاوٹ۔ کترٹ۔ لکھٹ وغیرہ

مجمولی مصدر دی مصدری علامت "بچٹ" یا "یوٹ" ہوندی ہے۔ جیویں جو لکھبچٹ۔ پڑھبچٹ۔ لکھیوٹ۔ پڑھیوٹ وغیرہ

نوٹ :- بعض چیزاں دے ناں وی مصدری علامت رکھیندن۔ جیویں جو بوجھن (دوپٹے)۔ سُتھن (شلوار)۔ بچن (ساجن)۔ لچھن (ناپسندیدہ عادتیں)۔ کھن (کھن)۔ ہرن (ہرن) وغیرہ

ایں فرق کوں سمجھن، ہوں ضروری ہے۔

بٹ دے لحاظ نال مصدر دیاں ڈوں قماں ہن

1 - مصدر اصلی یا غیر وضعی 2 - مصدر جعلی یا وضعی

نوٹ :- اضاں دی وضاحت پچھلے سبقاں وچ تھی چکی ہے۔

معنے دے لحاظ نال مصدر دیاں ترائے قماں ہن۔

1 - مصدر لازم 2 - مصدر متعدی 3 - مصدر متعدی المتعدی

مصدر لازم :- اوں مصدر کوں مصدر لازم سڈیا ویندے جتیں کنوں بیٹے ہوتے۔

فعل کوں چہرے فاعل دی لوڑ پووے تے مفعول دی لوڑ نہ پووے۔ جیویں جو۔

طوطا اڈ گیا۔ اسلم ستا۔ انہاں جملیاں وچ "اڈ گیا" تے "ستا" فعل دے نال

مفعول دا ہون ضروری کاتنی۔ ایں گالھوں انہاں دے مصدر اڈن تے سمن مصدر

لازم ہن۔

مصدر متعدی :- او مصدر جتیں کنوں بیٹے ہوتے فعل کوں فاعل تے مفعول

ڈونہاں دی لوڑ پووے تے فاعل تے مفعول وچوں کہیں ہک دے بغیر مطلب پورا نہ

تھیوے۔ جیویں جو۔ میں خط لکھیا۔ گاں گماہ کما دا۔ انہاں فقریاں وچ "لکھیا" تے

"کما دا" دے مفعول وی ضروری ہن۔ نہ تاں مطلب پورا نہیں تھیندا۔ ایں پاروں

انہاں دے مصدر لکھن تے کھاوٹ مصدر متعدی ہن۔

مصدر متعدی المتعدی :- او مصدر جہاں پہلے کنوں وی متعدی ہووے تے ولا

وی ڈوچھے مفعول دی خاطر اوکوں متعدی بنا کما ونچے۔ مصدر متعدی آکھیا ویندے

جیویں جو۔ کھاوٹ کنوں کماوٹ۔ لکھن کنوں لکھاوٹ وغیرہ۔

مصدر لازم تے مصدر متعدی دی سچاٹ

پہلے اگلے سبقاں وچ آوٹ والے فعل ماضی مطلق معروف دے بناوٹ دے

قاعدے غور نال پڑھو تے کہیں وی مصدر کنوں واحد مذکر غائب داصیغہ بناؤ۔ ول

فعل دے ایں صیغے کنوں پہلے ضمیر واحد غائب دا ولاھا کرو۔ جیکر ضمیر "او" لگے تاں ایہ مصدر

"مصدر لازم" ہے تے ایں کنوں بٹن والا فعل وی "فعل لازم" ہے۔ پر جیکر

ضمیر "اوں" لگے تاں سمجھ گھنوں جو ایہ مصدر "مصدر متعدی" ہے تے ایں کنوں

بٹن والا فعل وی "فعل متعدی" ہے۔

سہرا سکی دے کجھ مصدر لازم

مصدر	معنی	مصدر	معنی
------	------	------	------

الف

بولنا

الاول

آنا

آوٹ

(ج-ج-جھ)

جمن	جمن۔ آگنا۔ پیدا ہونا	جھا گن	پانی سے گذرنا
جھو جھن	جھومنا	جا گن	جاگنا
جھکن	افسوس کرنا	جترن	برداشت کرنا
جھن	شروع ہو جانا	جڑن	جڑ جانا
جیون	چینا	چاون	جمن۔ آگنا۔ پیدا ہونا
چاپن	معلوم ہونا	چلن	چلنا
جھر کن	پھٹنا	جھرن	رسنا

(چ-چھ)

چیکن	چیننا	چمہرن	چمٹنا
چلکن	چہکنا	چکنکن	کراہنا
چھکن	اچھا لگنا	چڑھن	چڑھنا
چڑن	برامتنا	چلن	چلنا
چلن	ہلنا	چھکن	چھکنا
چھپن	چھپنا	چھٹن	چھوٹنا

(د-ڈ-ڈھ)

دھانوں	دھانا	دھر کن	بھاگنا
ڈھرن	گرنا	ڈکن	دکھنا

ڈرن	ڈرنا	ڈسن	نظر آنا
ڈسکن	سکياں لینا	دھر کن	دھر کنا
ڈلن	پھٹنا	ڈکن	کانپنا
		(ر)	
روون	رونا	رحن	سیر ہونا
رسن	روٹھنا	رسن	بے باق ہونا
رڑھن	لڑھکنا	رلن	گم ہونا
رِجھن	پک جانا	رِجھن	مصروف ہونا
رلن	شامل ہونا	راہن	بویا جانا
رڑن	پچھنا	رہن	رہنا
رنگن	بھینس کا بولنا	روڑن	گیدڑ کا بولنا
		(س-ش)	
سمن	سونا	سرن	سر کنا
ساہن	تیز تیز سانس لینا	سگن	سوکھنا
سرڈن	جلنا۔ گلنا	سدرن	سدرنا
سہن	سہنا	شوکن	پھٹکارنا
سجھن	سوجنا	سنجھن	تیار ہونا
سنجھلن	سنجھلنا	سیکن	اداس ہونا
سین	رسنا	شراون	شرمانا

(ک-کھ)

کنہن	کانپنا	کھنڈن	بکھرنا
کھلن	ہننا	کرن	جھڑنا
کھٹن	ختم ہونا	کھرن	کھڑا ہونا
کھسکن	سرکنا	کھٹن	کھودنا۔ کماتا
کانکن	کتے کارونا	کوکن	کوئل کا بولنا
کڑپن	کودنا	کرکن	مرغی کا بولنا
کھلن	کھٹنا	کھرن	تھلیل ہونا

(گ-گپ-گھ)

گسن	گھنا	گھین	گھٹنا
گپن	گھٹنا۔ خراب ہونا	گپن	گرچنا
گھٹن	گھٹنا	گھمن	گھومنا

(ل)

لکن	چھپنا	لڑن	لڑنا
لپن	لگنا	لڑھن	بہنا
لڑپن	ہٹنا۔ جھومنا	لہن	اُترنا

(م)

مکن	ختم ہونا	مرن	مرنا
ماون	ساما	ملن	ملنا
مڑن	مڑنا	مڑن	پیشاب کرنا
مچن	بھڑکنا	مچرن	بگڑنا
مڑکن	مسکرانا	مڑکن	مسکرانا
مکرن	مکرن	میکن	ہلی کا بولنا

(ن)

نون	جھکنا	نون	بھاننا
نچن	ناچنا	نرن	نقرا
نبرن	نبرنا	نچرن	بہت زیادہ رونا
نکلن	نکلنا	نکلرن	نکلرنا

(و)

وہن	بہنا	ونچن	جانا
ولن	واپس آنا	وکن	بکنا
وچھلن	بہکی باتیں کرنا	وسرن	بھولنا
وسن	بجھنا	وچھرن	بچھڑنا
وچن	بجنا	ودھن	بڑھنا
وسن	برسنا	وسکن	ترسنا

اکھاڑن	اکھیرنا	اگورن	وصول کرنا
اناوڻ	منگوانا	آنن	لے آنا
(ب - پ - بھ)			
بدلاوڻ	بدلنا	بچاوڻ	بچانا
بگھجن	بو جھنا	بد حسن	باندھنا
پُرکن	چھوڑکنا	بجورن	چھوٹے ٹکڑے کرنا
بھلاوڻ	بھلانا	بھچاوڻ	بھگانا
بگھجن	بگھنا	پالن	جلانا
بھجن	بھوننا	بجان	آنکھ کھولنا

(پ - پھ)

پکاوڻ	پکانا	پکڙن	پکڑنا
پکھارن	پکھلانا	پاون	پہننا۔ ڈالنا۔ اوڑھنا
پڻن	اکھاڑنا	بچاوڻ	پہنچانا
پوون	پرونا	پاڙن	پھاڑنا
پنرڻ	گالی دینا	پنڻن	بھیمننا
پھساوڻ	پھسانا	پوڙن	چھوٹنا

(ت - تھ)

تلن	تلنا	تپاوڻ	گرم کرنا
-----	------	-------	----------

(ہ - ی)

ہوکن	لبے سانس لینا	ہلن	چلنا
ہلن	عادی ہونا۔ ہلنا	ہلن	مشہور ہونا
ہٹن	تھک جانا	ہوون	ہونا
ہسن	ہنسنا	ہٹن	ہٹ جانا
ہارن	ہارنا	یرکن	ڈر جانا

سراپنی دے کچھ متعدی مصادر

مصدر	معانی	مصدر	معانی
آکھن	کہنا	آڈھن	مالش کرنا
اہراوڻ	پلٹنا	اہلن	ابالنا
اڳاوڻ	اڑانا	اٹھاون	اٹھانا
اسارن	تعمیر کرنا	ادھوڑن	ادھیرنا
اکھالن	کھنگلانا	اگسن	پونچھنا
اجھارن	اجھارنا	اپڙن	پکڑنا
اچاڑن	اجاڑنا	اڑاون	الچھانا
ازماون	آزمانا	اکاون	تینگ کرنا

توڑنا	توڑنا	توڑنا	توڑنا
تھنن	تھکا دینا	تھکا دینا	تھکا دینا
تھکن	تارنا	تارنا	تارنا
ترنڈن	ترساواں	ترساواں	ترساواں
تروٹکن	ترپاواں	ترپاواں	ترپاواں

(ٹ - ٹھ)

ٹکن	ٹکانا	ٹکانا	ٹکانا
ٹھکن	ٹھکانا	ٹھکانا	ٹھکانا
ٹھارن	ٹھنڈا کرنا	ٹھنڈا کرنا	ٹھنڈا کرنا
ٹھہاواں	ٹھہرانا	ٹھہرانا	ٹھہرانا
ٹالرن	ٹالنا	ٹالنا	ٹالنا
ٹھکراواں	ٹھکرانا	ٹھکرانا	ٹھکرانا

(ج - جھ)

جوواں	جووتا	جووتا	جووتا
جھپن	جھکاواں	جھکاواں	جھکاواں
جوڑن	جوڑنا	جوڑنا	جوڑنا
جان	جاننا	جاننا	جاننا

(چ - چھ)

چاواں	چاواں	چاواں	چاواں
چھلن	چھلنا	چھلنا	چھلنا
چپن	چھوڑنا	چھوڑنا	چھوڑنا
چھتن	چھت ڈالنا	چھت ڈالنا	چھت ڈالنا
چولن	چھنڈا کرنا	چھنڈا کرنا	چھنڈا کرنا
چھکن	چھیننا	چھیننا	چھیننا

(د - دھ)

دروہن	دھوون	دھوون	دھوون
دھندولن	دھارن	دھارن	دھارن
داپچن	داگن	داگن	داگن
دہن	دھیرن	دھیرن	دھیرن

(ڈ - ڈھ)

ڈیکھن	ڈیکھنا	ڈیکھنا	ڈیکھنا
ڈھواون	ڈھوون	ڈھوون	ڈھوون
ڈھارن	ڈھارن	ڈھارن	ڈھارن
ڈھراون	ڈھراونا	ڈھراونا	ڈھراونا
ڈھوہن	ڈھوہنا	ڈھوہنا	ڈھوہنا
ڈھنگن	ڈھنگا	ڈھنگا	ڈھنگا
ڈھکن	ڈھکننا	ڈھکننا	ڈھکننا

(ر)

ردھن	پکانا	رُمن	گھونپنا۔ گاڑنا
رہاوڻ	کاشت کرنا	رولڻ	گم کرنا۔ پیریشان کرنا
رکھڻ	رکھنا	رواوڻ	رلانا
رڻ	رڻا	رچاوڻ	پیٺ بھر کر کھلانا
ریڑھن	لڙھکانا	روکن	روکنا
رڳڻ	رڳڻا	رلاوڻ	ملانا

(س۔ش)

سانجھڻ	سنجالنا	سڻ	پھینکنا
ساڙڻ	جلانا	سکاوڻ	شڪ کرنا
سیکاوڻ	ترسانا	سنجالڻ	سنجالنا
سیوڻ	سینا	سیکن	گرم کرنا
سنگھڻ	سو نگھنا	سمجھڻ	سمجھنا
ساوڻ	سلانا	سڻ	سننا

(ک۔کھ)

کپڻ	کائنا	کھاوڻ	کھانا
کوبڻ	ذبح کرنا	کڻڻ	مارنا۔ کوڻنا
کڙھڻ	نکانا	کھڻ	کھودنا

کھپاوڻ	خرچ کرنا	کتن	کاتنا
کچھڻ	ناپنا	کھن	چھیننا

(گ۔گ۔گھ)

گھنڻ	لینا	گھیلڻ	گھسیٹنا
گولڻ	تلاش کرنا	گولڻ	خراب کرنا
گڳڻ	گنتا	گھڻ	دبانا
گھٹاوڻ	کم کرنا	گساوڻ	رڳڻا

(ل)

لکن	چاڻا	لکاوڻ	چھپانا
لھاوڻ	اتارنا	لپورڻ	او پر سے کاٹنا
لڻ	لوڻا	لجڻ	ڏھونڍنا
لڍڻ	لادنا	لتاڙڻ	روندنا
لکھڻ	لکھنا	لڙاوڻ	لڙانا

(م)

مٹاوڻ	مٹانا	مندھڻ	مالیدہ کرنا
موکھڻ	معاوضہ دینا	مندڻ	جادو ٿوڻا کرنا
مارڻ	مارنا	مکاوڻ	ختم کرنا

مانجن	اچھی طرح دھونا	ماٹھن	دھوکے سے لینا
موڑن	موڑنا	مروڑن	مروڑنا
ملاون	ملانا	منن	ماننا
		(ن)	
نوٹن	آنکھ بند کرنا	نیپین	نچوڑنا
نیون	بکھیرنا	نیون	لے جانا
نچاون	نچانا	نچاون	نباہنا
نپن	پکڑنا	نتارن	نتھارنا
نکھیرن	علیحدہ کرنا	نواون	جھکانا
		(و)	
وساون	بسانا۔ برسنا	ویچن	بیچنا
وچھاون	بچھانا	ونچاون	گم کرنا
وچاون	بجانا	وٹن	کمانا۔ بل دینا
وٹاون	بدلنا	وندلاون	بہلانا
وہاون	بہانا	ولھینن	لپیٹنا
ولوڑن	بلونا	وسارن	بھلانا
وساون	بچھانا	ویچن	اندیلنا۔ گرانا
وارن	قربان کرنا	وٹن	بننا
ودھاون	بڑھانا	ولوندن	نوچھنا

وٹھن	پکڑنا	ونڈن	بانٹنا
ولھاون	تقسیم کرنا		
		(ہ۔ی)	
ہٹکن	روکنا	ہٹکن	پانگنا
ہلاون	عادی کرنا	یر کاون	ڈراتا

سرا نیکی دے کجھ متعدی المتعدی مصدر

<u>مصدر</u>	<u>معانی</u>	<u>مصادر</u>	<u>معانی</u>
	(الف)		
اکھواون	کہلوانا	اڈھواون	مالش کروانا
اپڑاون	پکڑوانا	انواون	منگوانا
	(ب۔پ۔بھ)		
بدلواون	بدلوانا	پدھواون	بندھوانا
بھلواون	بھلوانا	پلواون	بلوانا
	(پ۔ت۔ٹ)		
پکھاون	پکھوانا	پڑھواون	پڑھوانا

پکڑواوڻ	پکڙوانا	پواوڻ	پهنا
پڇواوڻ	پڇوانا	تپواوڻ	گرم کروانا
تلواوڻ	تلوانا	تلکواوڻ	کٽوانا
ٺٺواوڻ	دچار تيز ڪرانا	ٺٺکواوڻ	ٺٺکوانا

(ج - ج - ج - چھ)

جڙواوڻ	جڙوانا	چڙواوڻ	چڙوانا
چواوڻ	اٺوانا	چکواوڻ	چکھانا
چٺواوڻ	چٺوانا	چٺواوڻ	چٺوانا
چٽکواوڻ	کٽوانا	چٽکواوڻ	سورخ ڪرانا

(د - ڏ - ڏ - ڏھ - ر)

دھواوڻ	دھلوانا	دھواوڻ	نھلانا
ڏھواوڻ	گروانا	ڏھکواوڻ	قيد ڪرنا
ڏٺکواوڻ	ڏٺکوانا	رھواوڻ	ڪاشت ڪرنا
رڏھواوڻ	پکوانا	رکھواوڻ	رکھوانا

(س)

سٺواوڻ	پھينکوانا	سرھواوڻ	جلوانا
سنواوڻ	سنوانا	سنجھواوڻ	محفوظ ڪرانا
سواوڻ	سلوانا	سڪواوڻ	گرم ڪرانا

(ک - کھ - گ - گپ)

کپواوڻ	کٽوانا	کٽواوڻ	کٽوانا
کھواوڻ	کھلانا	کھڙواوڻ	کھڙوانا
کھڙواوڻ	کھڙوانا	گھڙواوڻ	گھڙوانا
گھڙواوڻ	خراب ڪرنا	گھڙواوڻ	تلاش ڪرانا
گھڙواوڻ	دٻوانا	گھڙواوڻ	کم ڪرانا

(ل)

لکھواوڻ	لکھوانا	لڙواوڻ	لڙوانا
لھواوڻ	اتروانا	لکواوڻ	چٽوانا
لٽواوڻ	لٽوانا	لدواوڻ	لدوانا
لٽھواوڻ	تلاش ڪرنا	لٽھواوڻ	لپائي ڪرانا

(م - ن)

ملاوڻ	ملوانا	مٽواوڻ	مٽوانا
مٽواوڻ	منڙوانا	منگواوڻ	منگوانا
مرواڻ	مروانا	مکواوڻ	ختم ڪرانا
مڇواوڻ	مڇوانا	مٽواوڻ	آٽڪھ بند ڪرانا

(و)

وٹاؤں	بدلوانا۔ بٹوانا	وٹاؤں	بٹوانا
وٹھواؤں	پکڑوانا	چواؤں	بجوانا

مجمولی مصادر

مجمولی مصدر اوں مصدر کوں آہن جہڑا فعل مجہول بٹاؤں کہتے ورتیا ویندے۔ مجمولی مصدر وچ مصدری علامت "ن" کنوں پہلے "تج" داودھارا کہتا ویندے۔ جھنگ، سرگودھاتے کجھ پے سرائیکی علاقیاں وچ۔ مجمولی مصدر وچ "تج" دی بجائے "پو" داودھاراوی کہتا ویندے۔ جیویں جو۔ لکھیوں۔ پڑھیوں۔ ڈیکھیوں

مصادر	معانی	مصادر	معانی
-------	-------	-------	-------

(الف)

اُتر بھجوں	اُلٹایا جانا	اُسر بھجوں	تعمیر کیا جانا
اُپ بھجوں	ابلا جانا	اگر بھجوں	اگر جانا
اُپر بھجوں	پکڑا جانا	اگھ بھجوں	کہا جانا
اڈ بھجوں	مالش کیا جانا	اگھ بھجوں	پونچھا جانا
از بھجوں	آزمایا جانا	اگھ بھجوں	کنکھالا جانا

(ب - پ - بھ)

بھ بھجوں	تبدیل کیا جانا	بھ بھجوں	پست حوصلہ کرنا
بھ بھجوں	باندھا جانا	بھ بھجوں	چہرہ کا جانا
بھ بھجوں	بند ہو جانا	بھ بھجوں	ٹوٹ جانا
بھ بھجوں	سلگایا جانا	بھ بھجوں	بھونا جانا

(پ - پھ)

پھ بھجوں	توڑا جانا	پھ بھجوں	پکڑا جانا
پھ بھجوں	پرکھا جانا	پھ بھجوں	پہنا۔ اوڑھا۔ ڈالا جانا
پھ بھجوں	بیابا جانا	پھ بھجوں	پھنسا یا جانا
پھ بھجوں	پھٹ جانا	پھ بھجوں	پھنسا جانا

(ت - تھ)

تھ بھجوں	توڑا جانا	تھ بھجوں	تولا جانا
تھ بھجوں	چہرہ کھایا جانا	تھ بھجوں	دھنسا جانا
تھ بھجوں	تاڑا جانا	تھ بھجوں	ٹھونسنا جانا

(ٹ - ٹھ)

ٹھ بھجوں	کاٹا جانا	ٹھ بھجوں	ٹھکرایا جانا
ٹھ بھجوں	لٹکایا جانا	ٹھ بھجوں	ٹھگ لیا جانا
ٹھ بھجوں	بند کیا جانا	ٹھ بھجوں	ٹھوٹکا جانا

(ج - ج - جھ)

جھڑا جان	جوڑا جان	جوڑا جان
جھلکا جان	جھلکا جان	جھلکا جان
جھڑا جان	جھڑا جان	جھڑا جان

(چ - چھ - خ)

چھٹا جان	چھٹا جان	چھٹا جان
چھٹا جان	چھٹا جان	چھٹا جان
چھٹا جان	چھٹا جان	چھٹا جان
چھٹا جان	چھٹا جان	چھٹا جان
چھٹا جان	چھٹا جان	چھٹا جان
چھٹا جان	چھٹا جان	چھٹا جان

(د - دھ)

دھڑا جان	دھڑا جان	دھڑا جان
دھڑا جان	دھڑا جان	دھڑا جان
دھڑا جان	دھڑا جان	دھڑا جان
دھڑا جان	دھڑا جان	دھڑا جان

(ڈ - ڈ - ڈھ)

ڈھڑا جان	ڈھڑا جان	ڈھڑا جان
ڈھڑا جان	ڈھڑا جان	ڈھڑا جان
ڈھڑا جان	ڈھڑا جان	ڈھڑا جان

ڈھڑا جان	ڈھڑا جان	ڈھڑا جان
ڈھڑا جان	ڈھڑا جان	ڈھڑا جان

(ر)

رٹا گیا جان	رٹا گیا جان	رٹا گیا جان
رٹا گیا جان	رٹا گیا جان	رٹا گیا جان
رٹا گیا جان	رٹا گیا جان	رٹا گیا جان
رٹا گیا جان	رٹا گیا جان	رٹا گیا جان

(س)

سٹھڑا جان	سٹھڑا جان	سٹھڑا جان
سٹھڑا جان	سٹھڑا جان	سٹھڑا جان
سٹھڑا جان	سٹھڑا جان	سٹھڑا جان
سٹھڑا جان	سٹھڑا جان	سٹھڑا جان

(ش)

شٹھڑا جان	شٹھڑا جان	شٹھڑا جان
شٹھڑا جان	شٹھڑا جان	شٹھڑا جان

(ک - کھ)

کٹھڑا جان	کٹھڑا جان	کٹھڑا جان
-----------	-----------	-----------

(ن)

نکھارا جانا	نکھر جیجڻ	نچوڙا جانا	نچر جیجڻ
آنکھ بند هونا	نوڻجڻ	پکڙا جانا	پنڀجڻ
لے جایا جانا	نیو جیجڻ	نتھارا جانا	نتر جیجڻ

(و)

تقسیم کیا جانا	ولھجڻ	بل دیا جانا	وڻجڻ
بھایا جانا	وہجڻ	بجھایا جانا	وسجڻ
بھلایا جانا	وند لھجڻ	بلویا جانا	ولڙجڻ
لپیٹا جانا	ولھڻجڻ	بانسا جانا	ونڙجڻ
کاڌا جانا	وڏھجڻ	پکڙا جانا	وڻھجڻ

(ه-ی)

ہانکا جانا	ہکھجڻ	رو کا جانا	رہکھجڻ
ڏرایا جانا	یر کھجڻ	پکارا جانا	پکر کھجڻ

اسم مشتق

اسم مشتق دیاں چھی قسماں ہن:-

- 1 - اسم فاعل
- 2 - اسم مفعول
- 3 - اسم معاوضہ
- 4 - اسم حاصل مصدر
- 5 - اسم کیفیت
- 6 - اسم حالیہ

کھوڏا جانا	کھڻجڻ	کوٺا - مارا جانا	کھڻجڻ
چھینا جانا	کھسجڻ	نکالا جانا	کڙھجڻ
کھایا جانا	کھو جیجڻ	ماپا جانا	کچھجڻ

(گ-ک-گھ)

بھینچا جانا	گھڻجڻ	خراب کیا جانا	گھجڻ
کھینچا جانا	گھیلجڻ	گنا جانا	گھڻجڻ
لیا جانا	گھنجڻ	ڏھونڙا جانا	گھو لھجڻ

(ل)

لکھا جانا	لکھجڻ	چاڻا جانا	لکھجڻ
لکھوایا جانا	لکھو جیجڻ	لتاڙا جانا	لتر جیجڻ
بھایا جانا	لوڙھجڻ	لوٺا جانا	لڙھجڻ
اُتارا جانا	لھجڻ	لاڏا جانا	لڏھجڻ

(م)

مان لیا جانا	منجڻ	مارا جانا	مر جیجڻ
مسلا جانا	مندھجڻ	مروڙا جانا	مرڙھجڻ
معاوضہ دیا جانا	موکھجڻ	سحر کیا جانا	مندر جیجڻ

نوٹ:- انہاں دے علاوہ کجھ اسم طرف مکان تے اسم آکہ وی مشتق ہوندن
اسم فاعل (کرتار نانواں):- او اسم جہڑا ایسے معنے کنوں کہیں کم کرن والے
کوں ظاہر کرے "اسم فاعل" سڈیا ویندے۔ جیویں جو:- سخی۔ چور۔ لکھاری۔
کھڑکار۔ نوکڑ وغیرہ

اسم فاعل تے فاعل وچ فرق:-

اسم فاعل مشتق ہوندے تے ایندے معنے کنوں ای پتہ لگ
ویندے جو ایندے کم دی نوعیت کیا ہے۔ ایندے مقابلے وچ فاعل مشتق کاستی
ہوندا بلکہ اوں شخص دے ناں یا اوندے ضمیر کوں ظاہر کریندے جہڑا کہیں کم دے
کرن والا ہووے۔

(۱)۔ اوندے محض ناں کنوں ایہ ظاہر نہیں تھیندا جو اوں کیا کم کیتے یا کریندے۔

(۲)۔ بس ایں سمجھو جو اینداناں کڈا ہیں وی ایندے کم کوں ظاہر نہیں کریندا۔

(۳)۔ او کہیں ویلے فاعل وی تے کہیں ویلے مفعول وی بن سگدے۔ جیویں جو:-

"اسلم خط پڑھیا" وچ "اسلم" فاعل ہے۔ "میں اسلم کوں سڈیا" وچ "اسلم" مفعول
بن گئے لیکن "اوپلار اے" وچ "پلار" اسم فاعل اے۔ تے ایہ اسم کڈا ہیں وی
مفعول دے معنی وچ استعمال نہیں تھی سگدا۔

1۔ کجھ اسم فاعل مصدر کنوں بٹائے ویندن۔ جیویں جو:-

مصدر	اسم فاعل	مصدر	اسم فاعل
اچاڑن	اچاڑو	اڈرن	اڈراک
اڑن	اڑتیل	بس	بوکڑ
پولن	پلیار	پرکھن	پارکھا

پڑا حصن	پڑا حصا کو	پھرن	پھراکل
تاکھن	تاکھی	ترن	تارا۔ تارو
تراہن	تراہڑ	تھین	تھیرا
ٹہن	ٹوہا	ٹھکن	ٹھک
چانن	چاٹو	چڑن	چڑاک
چڑا حصن	چاڑا	چمبڑن	چمبیرو
چھیرن	چھیرو	دھوون	دھوپی
ڈرن	ڈراکل	ڈراون	ڈراکلا
ڈیون	ڈیوٹے دار	رلن	رول
روون	رووٹا	رہاون	رہک
سیکن	سکاتا	سودھن	سودھا
کوڑیکن	کوڑیل	کھلن	کھلٹا
کھیڈن	کھیڈاری	کھیڈن	کھیڈکار
گنڈھن	گنڈھیرا	لٹن	لٹیرا
لکھن	لکھاری	لڑن	لڑاکا
ملن	ملن سار	ملن	ملا پڑا
نن	نوکڑ	وسارن	وسارو

2۔ کجھ اسم فاعل پہناں اسموں کنوں بٹائے ویندن۔ جیویں جو:-

اسم	اسم فاعل	اسم	اسم فاعل
پہل	پہل	پہل	پہل
پکھی وار	پکھی وار	پکھی وار	پکھی وار
پندھیرو	پندھیرو	پندھیرو	پندھیرو
پیرڑی	پیر	پورھیت	پورھیا
جوارى	جوا	تھورا تیت	تھورا
جھومری	جھمر	جانجی	جانجی
حلوائی	حلوه	تھیرے کار	تھیرا
سلھ بند	سلھ	ڈاکیا	ڈاک
شرنا	شرنا	سنارا	سونا
طبخی	طبخی	شکاری	شکار
کاندھی	کندھا	کوڑیل	کاڑ
گورپٹ	گور	کھوچی	کھوٹا
ماشکی	مشک	لوہار	لوہا
ہالی	ہل	وٹھارا	وٹھا

3۔ کج اسم فاعل لائقین دی مدد نال بٹائے ویندن۔ حیویں جو

اسم فاعل

لکھاری۔ کھڑاری۔ جوارى۔ پنساری۔ پنچاری۔ مداری
 کبوتر باز۔ تتر باز۔ اھل باز۔ چال باز۔ دھوکے باز۔ چکر باز

دار	تھاٹے دار۔ ذمہ دار۔ نمبر دار۔ دکاندار۔ ٹھیکیدار۔ ٹہر دار
کا	اچکا۔ کھوٹا
گر	کاری گر۔ بازی گر۔ جادو گر۔ قلعی گر۔ ونگڑی گر
گیر	رہ گیر۔ پناہ گیر۔ ماہی گیر۔ راہ گیر۔ دامن گیر
مار	ہلی مار۔ چڑی مار
و	ہالو۔ اجاڑو۔ وسارو
وال	بکروال۔ بھائیوال۔ جتوال۔ کوتوال۔ دھوٹال۔ مہنیوال
واٹ	گاڈی واٹ۔ کوچوان۔ در واٹ
تیل	اڑ تیل۔ مرتیل۔ کر تیل۔ سر تیل
یل	پہیل۔ مچھیل۔ کوڑیل۔ خند کیل۔ نویل۔ مندیل
یرا	مچھیرا۔ لٹیرا۔ وڈیرا
ی	سوزی۔ طبخی۔ کھوچی۔ تیلی۔ شکاری

4۔ کجھ ہتے اسم فاعل ایہ وی ہن۔

موچی۔ پولی۔ کسجار۔ درکھان۔ چاکی۔ گاڈر۔ چڑھویا۔ مراٹی۔ داتی۔ ڈاکدار
 مزدور۔ کٹاٹا۔ چور۔ سخی۔ حاجی۔ مستری۔ نرولی۔ نوناری۔ موہاٹا۔ ملاح۔ ہالی۔ پوٹاری
 بھنگی۔ ہیلی۔ جوگی۔ ضدی۔ نائی۔ درزی

اسم مفعول (دکرو تار نانواں) :- او اسم جیندے معنے کنوں او شخص یا چیز ظاہر
 تھیوے جیندے اتے کم تھیا ہووے۔ حیویں جو :- کھادا ہویا۔ پیٹیا ہویا۔ پدھل، سچاپو
 وغیرہ

اسم مفعول تے مفعول وچ فرق :-

اسم مفعول مشتق ہوندے تے آپنے معنے وچ اوں کم کوں ظاہر کریندے جہڑا اوندے اُتے تھیا ہووے ایندے مقابلے وچ مفعول مشتق کا تھی ہوندا بلکہ اوں شخص یا چیز دے ناں یا اوندے ضمیر کوں ظاہر کریندے جیندے اُتے فعل واقع تھیا ہووے۔ او وقتی طور تے مفعول ہوندے تے کہیں ویلے فاعل وی بن سگدے جیویں جو :- "میں اسلم کوں سدّیا" وچ "اسلم" مفعول ہے تے "اسلم میکوں سدّیا" وچ "اسلم" فاعل ہے ایندے مقابلے وچ "بیٹا مادا پٹیا ہویا ساوا نہیں تھی سگدا"۔ ایں فقرے وچ "پٹیا ہویا" اسم مفعول ہے تے کڈاہیں وی فاعل دے معنے وچ استعمال نہیں تھی سگدا۔

اسم مفعول بناؤں دا قاعدہ

کجیہ اسم مفعول مصدر کنوں بنا تے دیندن۔ جیویں جو :-

مصدر	اسم مفعول	مصدر	اسم مفعول
بچن	بچاندا	بکن	بکواس
بناؤں	بناوت۔ بناوتو	بنن	بنٹ
بجھن	بجھارت	پدھن	پدھل۔ پدھیو
پکھن	پاکواں	پالھن	پالواں
بھرن	بھرت۔ بھارواں	ٹرن	ٹرنل
تروڑن	تروڑک	تولھن	تولواں

جڑن	جڑت	جڑن	جڑیل
چاپن	چاپ	چاپن	چاپت
چٹن	چانا	چٹن	چلت
چھٹن	چھت۔ چھتاوا	چھٹن	چھصل
رکھن	رکھوت	رکھن	رکھی
سجائن	سجاو	سجائن	سجاوت
کچھن	کاچھواں	کرتن	کرتی
کھٹن	کھوٹل	کرن	کیتی
گہن	گہنھیل	گہنھن	گہنھواں
گہن	گہنواں	گہن	گہرت۔ گہرتو
لجھن	لجھت	لکھن	لکھت
من	منت۔ منوت	منرن	منارا
	منوتی	ودھن	ودھک۔ وادھل
	وسیب	وٹن	وٹت

اسم معاوضہ :- او اسم جہڑا کہیں محنت دی اجرت یا مزدوری یا بھاڑے کوں ظاہر کرے "اسم معاوضہ" سدّیا ویندے جیویں جو :- رنگائی۔ چوائی۔ دھوائی۔ وغیرہ

اسم حالیہ

او اسم جہڑا کہیں فاعل یا مفعول دی حالت کوں ظاہر کرے "اسم حالیہ"

آکھیا ویندے جیویں جو :- روندنا ہویا۔ ڈھاندا پوندا۔ پیٹھے پیٹھے۔ کھڑا کھڑا۔ کھل تیں

کھد تیں وغیرہ

بٹاؤن دے قاعدے

(۱)۔ بعضے ویلے اسم مفعول اسم حالیہ دے طور تے وی استعمال تھیندے۔ جیویں جو

لکھیا ہويا۔ مویا ہويا وغیرہ

(۲)۔ تکرار لفظی یعنی ہک فعل کون ڈوں دفعہ استعمال کرن نال بٹایا ویندے

جیویں جو۔ رُدا رُدا۔ کھڑا کھڑا۔ روندیں روندیں۔ لکھیں لکھیں وغیرہ۔

اسم حاصل مصدر

اوا اسم جہڑا مصدر دی حالت، کیفیت یا اثر کون ظاہر کرے تے مصدر کنوں

بٹایا گیا ہووے۔ حاصل مصدر آکھیا ویندے۔ جیویں جو۔ تھکن کنوں تھکیڑا۔ لکھن

کنوں لکھت۔ بچھن کنوں بچھارت وغیرہ

سرائیکی دے کجھ حاصل مصدر

(الف)

مصدر	حاصل مصدر	مصدر	حاصل مصدر
آکھن	آکھان	اگھوڑن	اگھوڑی
اڈن	اڈاری	اسارن	اساری
آدھن	آدھنی	آچھرن	آچھر
آکھن	آکھ	آہن	آہل، آہالا
اچھرن	اچھار۔ اچھارا	اگلن	اگلار

اڑاؤن اڑاند ارن الار

(ب۔ پ۔ بھ)

اڑاؤن	بٹاوت	بکن	بکواس
پولن	پلارا	بچھن	بچھارت
بچھن	بچاند	پاکن	پاکٹ
بھلن	بھلاندرہ	بھلن	بھلیکا
بھلن	بھلواں	بھوگن	بھوگ

(پ۔ پھ)

پڑھن	پڑھانی	پھٹکن	پھٹکاری
پرتاؤن	پرتا۔ پرتیوا	پھسن	پھسوڑی
پھرن	پھیر	پھچھرن	پھچھوڑ
پین	پیکا	پین	پوسل

(ت۔ تھ)

ترپن	ترپ	تروپن	تروپا
تھکن	تھکیڑا	تڑپھن	تڑپھٹ
تالکھن	تالکھ	تاڈن	تاڈ
تپن	تپ	تاون	تا
تروڈن	تروڈک	تڑکن	تڑکٹ

(ٹ - ٹھ)

ٹرن	ٹور	ٹکلن	ٹکا
ٹلن	ٹالا	ٹپن	ٹپ - ٹپا
ٹھرن	ٹھڈ	ٹھکن	ٹھکن

(ج - ج - جھ)

جیتن	جیت	جاگن	جگارا
جڑن	جڑت	جمرن	جھورا

(چ - چھ)

چلن	چال	چمکن	چمکار
چڑن	چیر	چٹن	چوٹ
چجھن	چجھکار	چیرن	چیرا
چلکن	چلکار	چٹن	چھاوت
چجین	چکاک	چھاپن	چھاپہ
چچن	چوگ	چھن	چوٹ
چڑھن	چوڑھا	چھنبن	چھینبا

(ڈ - ڈ - ڈھ)

ڈکھن	ڈکھ	ڈکھاوٹ	ڈکھاوا
ڈرن	ڈر	ڈسکن	ڈسکی
ڈبون	ڈت	ڈبون	ڈت

(ر)

رٹن	رٹاٹ	رٹاٹ	رٹاٹ
رٹن	رٹیا	رٹیا	رٹا
رٹن	رٹج	رٹج	رولا
رٹھن	رٹھیا	رٹھیا	رٹگٹ

(س)

سہاون	سہاپ	سہاپ	سہان
سٹھن	سوج	سوج	ساڑ - ساڑا
سوچن	سوچ	سوچ	سوکڑا
سڈن	سڈ - سڈا	سڈ - سڈا	سک
سیکن	سیک	سیک	سنگار
سٹاون	سٹاوت	سٹاوت	سنجال

(ش)

شوکن	شکاک	شکاک	شرم
شکارن	شکارا	شکارا	ششکار

(ک - کھ)

کماون	کمت	کمت	کماٹ - کمنٹی
کھٹن	کھوٹل	کھوٹل	کھیڈ
کھٹن	کھل	کھل	کھڑاند

کھٹن	کھنگ - کھنگورا	کھپن	کھپت - کھپارا
کھسکن	کھسکار	کرن	کرتوت - کیتی
کڑکن	کڑکاٹ - کڑاکا	کوکن	کوک

(گ - گ - گھ)

گزارکن	گزارہ - گزران	گبن	گاج
گساوٹ	گاسا	گہنڈھن	گہنڈھ
گہٹن	گہٹری - گہٹ	گھٹن	گھانا
گٹھاوٹ	گھٹکی	گھیرن	گھیرا

(ل)

لڑن	لڑائی	لجھن	لجھت
لڈن	لوڈا	لپورن	لپورا
لکاوٹ	لکت	لیٹن	لیٹھی
لیکن	لیکا	لشکن	لشکار

(م)

مسکن	مسکار	ملن	میل - ملاپ
مٹاوٹ	منیوا	ملاوٹ	ملاوٹ
مٹن	مالش	موکھن	موکھ - موکھا

(ن)

نڑن	نارا	نکھرن	نکھیڑا
نپن	ناج - ناچیا	نجنن	نجا
نون	نوت	نہرن	نہیڑا

(و)

وکن	وکری	ونڈن	ونڈ - ونڈارا
ورتن	ورتارا	ودھن	وادھا - ودھارا
وکھن	وگاڑ	وٹن	وٹت
وہمہرن	وچھوڑا	وسن	وسراند
ودھن	ودھک	وٹاوٹ	وٹاندہ
ولاوٹ	ولا	وسرن	وسارا

(ہ - ی)

ہکن	ہکل	ہکارن	ہو کا
ہسکن	ہسک	یرکن	یرکاٹ

اسم کیفیت

او اسم جہڑا کہیں ہے اسم دی کیفیت یا حالت کوں ظاہر کرے۔ "اسم

کہنیت" آکھیا ویندے۔ جیویں حاصل مصدر کہیں مصدر کنوں بندے۔ ایویں اسم

کہنیت کہیں اسم یا صفت کنوں بنایا ویندے۔

سراپنیکی دے کجھ اسم کیفیت

اسم	کیفیت	اسم	کیفیت
اپنا	اپنیت	اچا	اچاڑ
امیر	امیرت - امیری	اورجون	اروار
بکھا	بکھ	بھرا	بھری
ہال	ہلین	پڈھا	پڈھیپا
پیلہ	پیل	پانی	پنیل
ٹھڈا	ٹھاڈل	ٹھڈا	ٹھڈ
جھکا	جھکاڑ	چھا	چھ
چھوہر	چھورکی	چھنگاں	چھنگائی
چارھا	چرھار	دوست	دوستی
دشمن	دشمنی	ڈنگا	ڈنگ
رنڈر	رنڈیپا	رچا	رچ
رکھا	رکھانا	رت	رتول
رتا	رتانجن	سجن	سچٹا
ساوا	ساواں	سدا	سدا - سیدھ
سوہٹا	سوہٹپ	سیانا	سیٹپ
سکا	سوکڑا	سیالا	سی
سگھڑ	سگھڑیا - سگھڑیپا	غریب	غریبی

کالا	کالون	کوڑا	کوڑائی
کٹا <td>کب</td> <td>کاٹا</td> <td>کان</td>	کب	کاٹا	کان
کھٹا	کھٹاج - کھٹائی	لمبا	لمبڑ - لمبان
لنڈھا	لنڈھ - لنڈھپ	لون	لونا - لوئی
مٹھا	مٹھاج	نینگر	نینگرپ
وڈا	وڈائی	ویلجا	ویلھ

واحد۔ جمع

اسم نکرہ ڈول طرح دا تھی سگدے ہک تاں او جہڑا صرف ہک شتے یا ذات کوں ظاہر کرے ایجے اسم کوں "واحد" آکھیا ویندے مثلاً چھوہر۔ کتا۔ لکڑ۔ پیا او اسم نکرہ جہڑا ہک کتوں ودھ گھٹت کوں ظاہر کریںدے اینکوں "جمع" آکھیا ویندے۔ مثلاً چھوہریں۔ کتے۔ لکڑیں۔ وغیرہ

واحد کتوں جمع بناوٹ دے کجھ خاص قاعدے بن۔ جہڑے ایہ بن۔

قاعدہ نمبر ۱:- جہڑے اسم دا چھیکڑی حرف "الف" یا "ہ" ہووے تاں اوندا "الف" یا "ہ" ہٹا کر ایہی اوندی بجائے "ے" دا ودھارا کیتا ویندے۔ ایجے اسم مذکر ہوندا۔

نوٹ :- ایں قاعدے نال بیئے ہوتے جمع اسماء جملے دے وچ واحد فاعل یا واحد مفعول دے طور تے وی ورتیتے ویندن۔ اتے جملے وچ بطور جمع فاعل یا جمع مفعول ورتن دی صورت وچ انھیں دی چھیکڑی وچ قاعدہ نمبر 2 دے مطابق "اں" یا "تیں" دا ودھارا وی کر ڈتا ویندے۔

واحد	جمع	واحد	جمع
اوکھا	اوکھے	اپٹا	آپٹے
بھورا	بھورے	بچہ	بچے
پانھا	پانھے	ہلا	ہلے
پکھا	پکھے	پترا	پترے
تڈا	تڈے	جھانولا	جھانولے

چوہڑا	چوہڑے	چندرا	چندرے
چلھا	چلھے	چھیلا	چھیلا
دیرہ	دیرے	دیگڑا	دیگڑے
دگڑا	دگڑے	دلا	دلے
دھاگڑا	دھاگڑے	ڈھورا	ڈھورے
رنبہ	رنبے	سنارا	سنارے
شکرہ	شکرے	غوشہ	غوشے
کانبا	کانبے	کٹا	کٹے
کنوارہ	کنوارے	گالھا	گالھے
مڑیچا	مڑیچے	وچھیرا	وچھیرے
وڈیرا	وڈیرے	بھیرا	بھیرے

قاعدہ نمبر ۲:- جہڑے اسم دے آخر وچ "الف" یا "ہ" نہ آیا ہووے اوندے آخر وچ "اں" یا "تیں" دا ودھارا کیتا ویندے۔ ایجے اسم عموماً مؤنث ہوندا پر کجھ اسم مذکر وی ہوندا جنھاں دی تفصیل قاعدہ نمبر 3 وچ موجود ہے۔

واحد	جمع	واحد	جمع
اخبار	اخباراں	آفت	آفتاں
بزار	بزاراں	بندوق	بندوقاں
بھیدڑ	بھیدڑاں	بھین	بھینیں
ہلی	ہلیاں	پوری	پوریاں
بھارت	بھارتاں	پھنڈر	پھنڈریں

ٹالھیاں	ٹالھی	ٹکٹاں	ٹکٹ
چالیں	چال	چتیاں	چتی
چیراں	چیز	چالیاں	چالی
چھوہاں	چھوہر	چھوہریں	چھوہر
خبراں	خبر	خداں	خد
ذالیں	ذال	دھیاں	دھی
رسمیں	رسم	ڈاسٹیں	ڈاسٹن
سٹراں	سٹر	راتیں	رات
سالھیں	سالھ	سلھاں	سلھ
شرطاں	شرط	سوچاں	سوچ
صفقاں	صفت	شارتاں	شارت
فوجاں	فوج	صندوقاں	صندوق
قبراں	قبر	قسطاں	قسط
کھیڈاں	کھیڈ	کتاباں	کتاب
گولیاں	گولی	کھیاں	کھجی
لکھتاں	لکھت	کچھیں	کچھ
موجاں	موج	مسیتاں	مسیت
نیکیاں	نیکی	نہراں	نہر
نینگراں	نینگر	نینگریں	نینگر

۳۔ کچھ اسم واحد وی استعمال کیے ویندن تے جمع وی جیویں جو۔

ڈلھ۔ لفظ۔ پتر۔ دریا۔ جٹ۔ وٹ۔ تھاں۔ کم۔ چھوہر۔ ڈاند۔ اٹھ۔ بھولوں۔ نولوں۔ راند۔
 نائی۔ حاجی۔ انگریز۔ استاد۔ ڈیڈر۔ نینگر۔ گھوٹ۔ پولی۔ چوہدری۔ رچھ۔ بلوہ۔
 کال۔ جن۔ سکھ۔ فقیر۔ نٹ۔ جھب۔ شیر۔ مور۔ ہالی۔ بھنگی۔ درکھاں۔ پٹھاں۔ مہن
 کراڑ۔ کنجھر۔ کبوتر۔ گدڑ۔ ہرن۔ جوگی۔ قیدی۔ مراٹی۔ مچھر۔ ناگ۔ وغیرہ
 البتہ مفعولی حالت وچ انہاں اسماء دی جمع قاعدہ نمبر 2 دے مطابق بٹائی ویندن
 ہے۔

مذکر۔ مونث (ن۔ مادی)

سراستیکی زمان دے قواعد وچ مذکر کون نرتے مونث کون مادی اکیا
 ویندے۔ تلے ڈتے ہوتے قاعدیاں دے مطابق نر کون مادی بٹاتے ویندن۔
 قاعدہ نمبر ۱:- کچھ اسماء دی چھیکڑ وچ "ی" داودھار کرتے انھاں کون مونث بٹا
 ویندے۔ جیویں جو:-

مذکر	مونث	مذکر	مونث
پٹھاں	پٹھاٹی	ٹنڈن	ٹنڈٹی
چٹ	چٹی	چکوری	چکوری
درکھاں	درکھاٹی	کراڑی	کراڑی
کسجھار	کسجھاری	کنجھری	کنجھری
گدڑ	گدڑی	گلری	گلری
لومبرہ	لومبری	لوہاری	لوہاری
ہرن	ہرنی		

قاعدہ نمبر ۲:- کچھ نر اسماء دی چھیکڑ کونوں "ی" ہٹا کر ایں "ن" داودھار کیتا
 ویندے۔ جیویں جو:-

مؤنث	مذکر	مؤنث	مذکر
بھنگلن	بھنگلی	بھنگالہ	بھنگالی
جو گہن	جو گہی	پنجابن	پنجابی
دھوہن	دھوہی	حلوان	حلوانی
عیسان	عیسانی	شہرن	شہری
قیدن	قیدی	قصان	قصائی
مراٹن	مراٹی	مالن	مالی
		..ہودن	..ہودی

قاعدہ نمبر ۳ :- کچھ نر اسماء دا چھیکڑی "الف" یا "ہ" ہٹا کر ایہں "ی" دا ودھارا کر ڈتا ویندے۔ حیویں جو

مؤنث	مذکر	مؤنث	مذکر
پکی	پچھ	پانھی	پانھا
پڈھری	پڈھرا	پڈھی	پڈھا
بھتر بچی	بھتر بجا	بلی	بلا
پوتری	پوترا	بھٹی بچی	بھٹی بجا
توڈی	توڈا	تڈھی	تڈھا
پچندری	پچندرا	چلھی	چلھا
چوہی	چوہا	چوڑھی	چوڑھا
ڈاڈھی	ڈاڈھا	چیرھی	چیرھا
کٹی	کٹا	سناری	سنارا
کھوتی	کھوتا	کنواری	کنوارہ

گابا	گابی	گڈا	گڈی
گالھا	گالھی	لیلا	لیلی
وچھیرا	وچھیری	وہڑا	وہڑی

قاعدہ نمبر 4 :- بعض نر اسماء دی چھیکڑی وچ "ٹی" یا "ائی" دا ودھارا کیتا ویندے۔ حیویں جو :-

مؤنث	مذکر	مؤنث	مذکر
بلوچ	بلوچ	بلوچی	بلوچ
جادوگر	جادوگر	جادوگرئی	جادوگر
چور	چور	چورئی	چور
رچھ	رچھ	رچھئی	رچھ
سکھ	سکھ	سکھئی	سکھ
فقیر	فقیر	فقیرئی	فقیر
ملک	ملک	ملکانی	ملک
نٹ	نٹ	نٹئی	نٹ

قاعدہ نمبر 5 :- بعض نر اسماء دا چھیکڑی "ی" ہٹا کر ایہں "ائی" دا ودھارا کیتا ویندے۔ حیویں جو

مؤنث	مذکر	مؤنث	مذکر
پولی	پولی	پولائی	پولی
حاجی	حاجی	حاجائی	حاجی
مویچی	مویچی	مویچائی	مویچی
چوہدرائی	چوہدری	چوہدرائی	چوہدری
درزائی	درزی	درزائی	درزی
ملوانی	مولوی	ملوانی	مولوی

7 زبانوں تے پولیاں دے ناں مؤنث پویے ویندن جیویں جو۔

اردو۔ عربی۔ فارسی۔ سرائیکی۔ پنجابی۔ سندھی۔ بلوچی وغیرہ

8 شہراں تے مکلاں دے ناں عموماً مذکر پویے ویندن جیویں جو۔

مکہ۔ مدینہ۔ خان پور۔ بغداد۔ ملتان وغیرہ

9 نمازاں دے ناں مؤنث پویے ویندے جیویں جو۔

فجر۔ ظہر۔ عصر۔ مغرب۔ عشاء۔ وغیرہ

10 ڈینہاں دے ناں نر پویے ویندن جیویں جو۔

چھٹ چھٹ۔ آڈٹ (اتوار) سوموار۔ منگل۔ بدھ۔ خمیس۔ جمعہ

11 دھاتاں دے ناں نر پویے ویندن جیویں جو۔

لوہا۔ پتیل۔ تارا۔ سونا۔ وغیرہ لیکن چاندی، قلعی تے جس دے ناں مادی پویے ویندن۔

12 مقدس کتاباں دے ناں عموماً مؤنث پویے ویندن جیویں جو۔

تورات۔ زبور۔ انجیل وغیرہ۔ لیکن "قرآن مجید" داناں مذکر پولیا ویندے۔

13 نہراں دے ناں مادی پویے ویندن جیویں جو۔

عباسیہ کینال۔ پنجند کینال۔ بہاول کینال وغیرہ

14 دریاواں دے ناں عموماً نر پویے ویندن جیویں جو۔

ستلج۔ سندھ۔ گھارا۔ چناب۔ بہلم وغیرہ

15 کچھ بے جان چیزاں دے ناں نر پویے ویندن جیویں جو۔

اسمان۔ کوٹھا۔ پھل۔ پھل۔ ون۔ پانی۔ امب۔ شریہ۔ ساگ۔ کھنب۔ وٹ۔

سلھوٹ۔ دانہ۔ کھیر۔ کھن۔ چندر۔ گھیو۔ سچھ

16 کچھ بے جان چیزاں دے ناں مادی پویے ویندن جیویں جو۔

تار۔ چھت۔ لکڑ۔ دال۔ سلھ۔ کنگ۔ مکتی وغیرہ

17 کچھ اسم ہک معنی وچ تاں مذکر سمجھے ویندن پر اپنے ڈوجھے معنی وچ او مؤنث

ہوندن جیویں جو۔

اسم	مذکر معنی	مؤنث معنی
بھا	نرخ	آگ
کپھی	پرندہ	چھوٹا پنکھا۔
		خانہ بدوشوں
		کاخیمہ
بڈی	ضدی	چٹائی
سندھ	جوڑ	درز۔ نقب
کل	گذشتہ دن	مشین
	آئندہ دن	

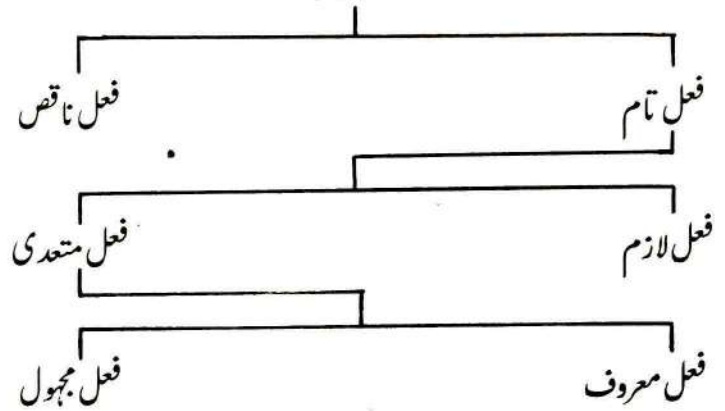

فعل (کرت)

فعل (کرت)

جیویں جو تساں پہلے پڑھ آتے ہیوے جو فعل اوں لفظ کوں آکھیا ویندے جیں کنوں کہیں کم دا کرن۔ تھیوں یا سہن ظاہر تھیوے۔ جیویں جو۔ میں آندا پیاں، اسلم سکول گیا۔ دھپ نکلھی لگدی پتی ہے وغیرہ۔ انہاں فقریاں وچ "آندا پیاں"، "گیا" تے "لگدی پتی ہے"۔ فعل ہن۔ فعل دیاں قسماں کوں سمجھن واسطے ایہ خاکہ ملاحظہ فرماؤ۔

فعل

فعل دیاں ڈوں قسماں وچوں فعل ناقص دے متعلق پہلے پڑھ چکے وے۔ ہن فعل تام تے اوندیاں قسماں بیان کیتیاں ویں۔

فعل تام (پڑکرت)

فعل تام اوں لفظ کوں آکھیا ویندے جیں کنوں کہیں کم دا کرن۔ تھیوں یا سہن زمانے دی ڈھک ہدھ نال ظاہر تھیوے۔ جیویں جو "اکبر خط لکھیا"، "نذر سکول ویندے"۔ "پانی ٹھر گیا ہوسی" انہاں جملیاں وچ "لکھیا"، "ویندے" تے "ٹھر گیا ہوسی" فعل تام ہن۔

فعل تام دیاں قسماں (معنی دے لحاظ نال)

۲۔ فعل متعدی

۱۔ فعل لازم

فعل لازم :- فعل لازم او فعل ہے جینکوں نہ ف فاعل دی لوڑ ہووے تے مفعول دے بغیر وی اپنا مطلب ادا کر سکے۔ جیویں جو :- "میں سکول گیم"۔ "رمضو آیا"۔ "اسلم سم گئے"۔ انہاں جملیاں وچ "گیم"۔ "آیا" تے "سم گے" فعل لازم ہن۔ کیوں جو انہاں کیتے مفعولاں دا گھن آون لازمی کاتتی۔

فعل متعدی :- فعل متعدی او فعل ہے جیکوں فاعل دے نال نال مفعول دی وی لوڑ پوے تے کہیں ہک دے موجود نہ ہووٹ نال مطلب پورا نہ تھی سکے۔ جیویں جو "تیں چندر ڈٹھا"۔ "انعام سبق پڑھیا" تے "محمود روٹی کھادی" انہاں فقریاں وچ "ڈٹھا"۔ "پڑھیا" تے "کھادی" فعل متعدی ہن۔

فعل متعدی دیاں قسماں

۲۔ فعل مجہول

۱۔ فعل معروف

فعل معروف (چاپوکرت) :- فعل معروف او فعل ہے جیندے فاعل دا ذکر فقرے وچ موجود ہووے۔ جیویں جو "اکبر خط لکھیا"۔ "احمد روٹی کھادی" انہاں

فقریاں وچ "لکھیا" تے "کھادی" فعل معروف ہن کیوں جو انہاں فعلوں دے فاعلاں داناں "یعنی اکبر" تے "احمد" فقریاں وچ موجود ہن۔ مطلب ایہ ہے جو کم کرن والے ظاہر ہن۔

فعل مجہول (نچاپو کرت) :- فعل مجہول او فعل ہے جیندے فاعل دا ذکر فقرے وچ نہ کیتا گیا ہووے۔ لیکن کوئی نہ کوئی فاعل ہونا ضرور ہے۔ جیویں جو: "لکھیا گیا"۔ "روٹی کھادی گئی" انہاں فقریاں وچ "لکھیا گیا" تے "کھادی گئی" فعل مجہول ہن۔ تے انہاں دے کرن والے یعنی فاعل تاں ہن پر او کون ہن۔ ایندا پتہ نہیں لگدا۔

فعل تام دیاں قسماں (زمانے دے لحاظ نال)

کوئی کم پہلے تھی چکیا ہوندے یا تھیندا پیا ہوندے یا اگوں تے تھیوٹا ہووے۔ ایں طرح کم یا فعل ترائے زمانیاں وچ تھیندے

(الف)۔ ماضی (گذرے ہوئے زمانے وچ)

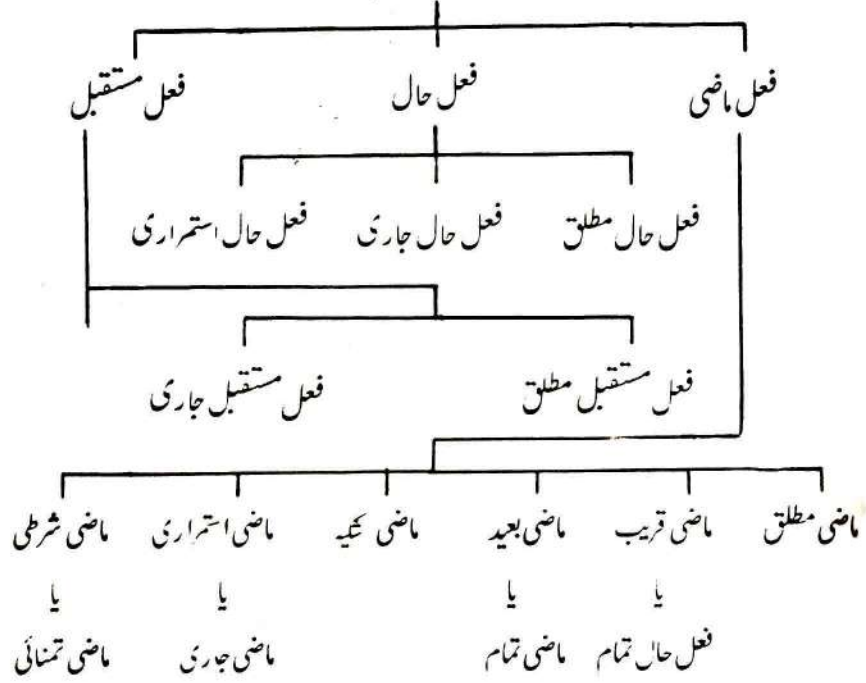
(ب)۔ حال (ہن دے زمانے وچ) تے

(ج)۔ مستقبل (آون والے زمانے وچ)

جیویں جو:۔ "اسلم روٹی کھادی" ماضی۔ "اسلم روٹی کھاندا پیٹھے" حال۔ "اسلم روٹی کھاسی" مستقبل۔

ایہ ترائے زمانے اگوں تے ولا تقسیم تھی ویندن۔ ایں تقسیم کوں سمجھن کیتے ایں خاکے تے نظر بھنواؤ تے ول انہاں دی تفصیل اگلے صفحیاں وچ ملاحظہ کرو۔

فعل تام

فعل ماضی (پچھوال کرت)

فعل ماضی او فعل ہے جین کون کہیں کم دا گذریے ہوئے زمانے وچ کرن، تھیوٹ یا سہن ظاہر تھیوے۔ جیویں جو:۔ میں سکول گیا ہم۔ رمضان خط لکھیا۔ اوں کتاب پڑھی ہو سی۔ توں خط لکھ چھوڑیں ہا۔ او ویندار ہندا ہاتے انور آ گیا ہے۔ انہاں جملیاں وچ "گیا ہم"۔ "لکھیا"۔ "پڑھیا ہو سی"۔ "لکھ چھوڑیں"۔ "ویندار ہندا ہا"۔ آ گیا ہے"۔ ایہ سارے فعل ماضی ہن۔

فعل ماضی دیاں قسماں

۱۔ ماضی مطلق۔ ۲۔ ماضی قریب یا فعل حال تمام۔ ۳۔ ماضی بعید یا ماضی تمام

۳۔ ماضی شکیہ - ۵۔ ماضی استمراری یا فعل ماضی جاری - ۶۔ ماضی شرطی یا تمنائی

فعل ماضی مطلق (پرچہ سوال کثرت اُکا)

فعل ماضی مطلق او فعل ہے چہندے وچ محض کذریا ہو یا زمانہ تاں ظاہر تھیوے پر ایہ پتہ نہ لگے جو کم نیزے دے زمانے وچ تھے یا پرے دے زمانے وچ۔ جیویں جو اسلم آیا۔ محمود گیا۔ میں خط لکھیا۔ اوستا وغیرہ۔

ماضی مطلق دے بٹاؤں دے قاعدے :-

مصدر دی علامت "ن" یا "وٹ" ہٹا کر ایں ایندی بجائے "یا" داودھارا کرڻ نال بیٹایا ویندے۔ جیویں جو :-

اٹھاؤں کنوں اٹھایا
لکھڻ کنوں لکھیا
رکھڻ کنوں رکھیا
وساؤں کنوں وسایا

۲۔ بعض مصدران دی علامت "وٹ" بٹاؤں دے بعد "تا" داودھارا کرڻ تا ویندے۔ جیویں جو :-

پاؤں کنوں پاتا
پیوڻ کنوں پیتا
پیوڻ کنوں سیوتا
پاوڻ کنوں پوتا
چاوڻ کنوں چاتا
دھوون کنوں دھوتا

قاعدہ نمبر ۳ :- بعض مصدران کنوں ماضی مطلق بٹاؤں دا کوئی خاص قاعدہ کوئی نہی۔ جیویں جو :-

بہڻ کنوں پیٹھا
ڏسڻ کنوں ڏٹھا
چاڻڻ کنوں چاتا
ڏیکھڻ کنوں ڏکھا

ڏیوڻ کنوں ڏٹا
سمن کنوں ستا
کھاوڻ کنوں کھادا
لہڻ کنوں لتھا
رووڻ کنوں رنا
کرڻ کنوں کیتا
کھنڻ کنوں گھدا
ونجڻ کنوں گپیا

نوٹ :- ایہ قاعدے صرف واحد مذکر غائب واسطے ہن۔ باقی صیغے تہے ڏتے ہوئے قاعدیاں نال بیٹائے ویندن۔

۱۔ جیکر فعل لازم ہووے تاں واحد مذکر غائب دے صیغے دا پھیکڻی "الف" ہٹا کر ایں اوندی بجائے تہے ڏتے ہوئے طریقے نال ودھارا کیتا ویسی۔

ماضی مطلق قاعدہ نمبر ۱ فعل لازم

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	ا	ے	وں	وہے	م	وتے
مونث	ی،ئی	یاں	وں	وہے	م	وتے

گردان فعل ماضی مطلق مصدر لازم (آوڻ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او آیا	او آئے	توں آیوں	تساں آیوہے	میں آیم	اساں آیوسے
مونث	او آئی	او آیاں	توں آیوں	تساں آیوہے	میں آیم	اساں آیوسے

۲۔ جیکر مصدر متعدی ہووے تاں فاعل دے ہر صیغے دی ضمیر نال صیغہ واحد مذکر

والا ای رہے۔ خیال ہووے جو مصدر متعدی کنوں، ماضی مطلق بناون واسطے مذکر تے مونث دے صیغے انج انج کا مینی ہوندے۔

گردان فعل ماضی مطلق مصدر متعدی (لکھنٹ)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اول لکھیا	انہاں لکھیا	تیں لکھیا	تساں لکھیا	میں لکھیا	اساں لکھیا

ضمیر متصل: جیویں عربی زبان وچ فعل دے نال اوندی ضمیر گندھی ہوئی یعنی متصل ہوندی اے اس طرح سرائیکی دے وچ وی فعل دے نال ضمیر متصل استعمال تھیندی اے۔

جیویں جو:- عربی وچ **کَتَبَ**..... اس نے لکھا

سرائیکی وچ **لکھیس**..... اس نے لکھا

عربی وچ **ضَرَبْتُ**..... میں نے مارا

سرائیکی وچ ماریم..... میں نے مارا

بناون دا قاعدہ: صیغہ واحد مذکر غائب دا پھیکڑی ”الف“ ہٹاؤں دے بعد اوندی بجائے تے ڈتے ہوئے حرفاں دے مطابق ودھارا اکتا ویندے۔

ماضی مطلق مصدر متعدی ضمیر متصل

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
س	وے	و	وہے	م	وسے

خیال ہووے اس قاعدے وچ مذکر تے مونث دے صیغے انج انج کا مینی ہوندے۔

گردان فعل ماضی مطلق مع ضمیر متصل مصدر (لکھنٹ)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
لکھیس	لکھیونے	لکھیو	لکھیوہے	لکھیم	لکھیوسے

فعل ماضی مطلق مجہول

(پچھوال کُرت اُکا نچاپو)

بناون دا قاعدہ نمبر 1: فعل مجہول صرف مصدر متعدی کنوں بن سکدے۔ صیغہ واحد مذکر دا پھیکڑی ”الف“ ہٹا کر ایں تے ڈتے ہوئے طریقے دے مطابق ودھارا اکتا ویندے۔

ضمیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	یا بکيا	یے گئے	یا بیوں	یے بیوہے	یا نیم	یے بیوہے
مونث	ی گئی	یاں بیاں	ی بیوں	یاں بیوہے	ی نیم	یاں بیوہے

ودھارے تے اتلے لفظاں دا فعل ماضی مطلق مجہول نال تھیا ہويا استعمال ذرا توجہ نال اس گردان وچ ڈیکھو

گردان فعل ماضی مطلق مجہول بمطابق قاعدہ نمبر 1 مصدر (مارٹ)

ضمیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اوماریا	اوماریے	توں ماریا	تساں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
	بیا	گئے	بیوں	بیوہے	نیم	بیوہے
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	تساں ماریاں	میں ماری	اساں ماریوں
	گئی	بیاں	بیوں	بیوہے	نیم	بیوہے

نوٹ: فعل مجہول نال انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست ہے۔ کیوں جو ایندے نال ضمیر متصل وی ہوندی اے۔

قاعدہ نمبر 2: فعل تام دی بجائے مصدر دی علامت ”ن“ ہٹا ڈیون دے بعد باقی لفظ دے پھیکڑی حرف کونوں پہلے جیکر ”الف“ ہووے تاں او ”الف“ وی ہٹا ڈیتا ویندے تے ول پچدے لفظ دے بعد تلے ڈتے ہوئے قاعدے دے مطابق ودھارا کر ڈتا ویندے۔

نوٹ: مصدری علامت ”ون“ کونوں وی صرف ”ن“ ہٹایا ویندے ”و“ رہن ڈتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	تج کجیا	تج کجے	تج کجیوں	تج کجیوے	تج کجیم	تج کجیوے
مونث	تج کجی	تج کجیاں	تج کجیوں	تج کجیوے	تج کجیم	تج کجیوے

گردان فعل ماضی مطلق مجہول قاعدہ نمبر 2
مصدر (مارن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او مرتج	او مرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	کجیا	کجے	کجیوں	کجیوے	کجیم	کجیوے
مونث	او مرتج	او مرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	کجی	کجیاں	کجیوں	کجیوے	کجیم	کجیوے

فعل ماضی قریب یا فعل حال تمام

(پچھوال کرت سولایا اہوال پرت کرت)

او فعل جنیں کونوں کہیں کم دا کرن، تھیون یا سہن نیزے دے گدریے ہوئے زمانے وچ ظاہر تھیوے۔ ”فعل ماضی قریب یا فعل حال تمام“ سڈیا ویندے۔ جیویں جو ”میں خط لکھ گھدم“ ”عارف سبق پڑھے“ ”او آگیا ہے“ انہاں فقریاں وچ ”لکھ گھدم“ ”پڑھے“ تے ”آگیا ہے“ فعل ماضی قریب کون ظاہر کریندن۔

بٹاؤن دے قاعدے

قاعدہ نمبر 1: جیکر مصدر لازم ہووے تاں فعل ماضی مطلق صیغہ واحد مذکر غائب دا پھیکڑی ”یا“ یا ”الف“ ہٹا کر اہیں تلے ڈتے ہوئے طریقے نال ودھارا کیتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	یے	ن-ن	یں	یے و	ان-یاں	یے سے
مونث	ی ہے	ین	ی نہیں	ئیں و	ی ہاں	ئیں سے

انہاں ودھارے والیاں حرفاں کونوں فعل ماضی قریب وچ استعمال تھیا ہو یا ملاحظہ کرو۔

گردان فعل ماضی قریب مصدر لازم (تمن)

سینہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اومتے	اومتن	توں	توں	میں	اساں
مونث	اومتی	اومتین	توں	توں	میں	اساں
	اے		ہیں	ہیں	ہاں	ہے

نوٹ: جبکہ فعل نال انج ضمیر استعمال نہ وی کیتا ونجے تاں ضمیر متصل موجود ہے، ضمیر دی لوڑ نہیں رہندی

قاعدہ نمبر 2: جبکہ مصدر متعدی ہووے تاں ضمیر منفصل دی ہر حالت نال فعل دا بکو صیغہ ای رہے البتہ فعل ماضی مطلق معروف واحد مذکورے پھیکڑی "الف" کوں "یے" نال بدل ڈتاویسے۔ خیال رہے جو مذکورے مونث دے انج صیغہ کائینی ہوندے۔

گردان فعل ماضی قریب مصدر متعدی (لکھن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اول لکھے	انھاں لکھے	تساں لکھے	میں لکھے	اساں لکھے	اساں لکھے

ضمیر متصل نال فعل ماضی قریب بناون دا قاعدہ

قاعدہ نمبر 3: فعل ماضی مطلق سینہ واحد مذکور غائب دا پھیکڑی "الف" ہٹا

کراہیں تلے ڈتے ہوئے طریقے نال ودھارا کیتا ویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
س	یے نہیں	ی	یے وے	م	یے سے

نوٹ: ودھارے دے انھاں حرفاں کوں پہلے آون والے حرف دی حرکت زیر (—) ہوندی ہے جیویں جو فعل "ماریا" دا پھیکڑی الف ہٹاتے "م" لاون نال "ماریم" فعل بنڈے۔ "ماریم دی" "ی" دے تلے زیر (—) ہے۔

گردان فعل ماضی قریب مع ضمیر متصل مصدر (مارن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ماریس	ماریے نہیں	ماری	ماریے وے	ماریم	ماریے سے

قاعدہ نمبر 4: مصدر دی علامت "ن" یا "ون" ہٹا کر اپن اوندی بجائے "گھدے" دا ودھارا کیتا ویندے اس طریقے وچ ضمیر متصل استعمال کیتی ویندی ہے۔ خیال ہووے جو اس طریقے وچ مذکورے مونث دے انج صیغہ کائینی ہوندے۔

گردان فعل ماضی قریب یا فعل حال تمام مصدر (لکھن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اوں لکھ	انھاں لکھ	تیں لکھ	تساں لکھ	میں لکھ	اساں لکھ
گھدے	گھدے	گھدے	گھدے	گھدے	گھدے

قاعدہ نمبر 5: ایہ قاعدہ محض ضمیر متصل دے استعمال واسطے ہے۔ مصدر دی علامت ”ٹ“ یا ”وٹ“ ہٹا کر اہیں تلے ڈتے ہوئے طریقاں نال ودھارا کیتا ویندے۔ مثال دے طور تے لکھن کونوں لکھ بٹاتے آگوں تلے ڈتے ہوئے صیغے لیندا گیا یعنی ”لکھ گھس“ لکھ گھدم“ وغیرہ۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
گھس	گھدے نیں	گھدی	گھدے وے	گھدم	گھدے

گردان فعل ماضی قریب معہ ضمیر متصل مصدر (لکھن ٹ)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
لکھ گھس	لکھ گھدے	لکھ گھدی	لکھ گھدے	لکھ گھدم	لکھ گھدے
	نیں		وے		تے

ماضی قریب مجہول دے بٹاؤن دا قاعدہ نمبر 1

فعل ماضی مطلق مجہول کنوں اخیر والا گیا۔ گیوں۔ گئے۔ گیوے۔ گیاں وغیرہ ہٹا کر اہیں تلے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق ودھارا کیتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	گیا ہے	گئے ہن	گیا ہیں	گئے ہیوے	گیا ہاں	گئے ہیسے
مونث	گئی ہے	گئیاں ہن	گئی ہیں	گئیاں ہیوے	گئی ہاں	گئیاں ہیسے

گردان فعل ماضی قریب مجہول قاعدہ نمبر 1 مصدر (مارن ٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اوماریا	اوماریے	توں ماریا	تساں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
	گیا ہے	گئے ہن	گیا نہیں	گئے ہیوے	گیا ہاں	گئے ہیسے
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	تساں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	گئی ہے	گئیاں ہن	گئی نہیں	گئیاں ہیوے	گئی ہاں	گئیاں ہیسے

قاعدہ نمبر 2: ایس قاعدے وچ اتلے قاعدے دی مختصر شکل استعمال کیتی ویندی ہے تے ودھارے والے اتلے لفظاں دی بجائے تلے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق لفظاں دا ودھارا کیتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	گئے	گن	گئیں	گیوے	گیاں	گیسے
مونث	گئی ہے	گن	گئیں	گیوے	گئی ہاں	گیسے

گردان فعل ماضی قریب مجہول قاعدہ نمبر 2 مصدر (مارن ٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اوماریا	اوماریے	توں ماریا	تساں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
	گئے	گن	گئیں	گیوے	گیاں	گیسے
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	تساں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	گئی ہے	گن	گئیں	گیوے	گئی ہاں	گیسے

قاعدہ نمبر 3: فعل تام دی بجائے مصدری علامت صرف ”ٹ“ ہٹاؤ یونٹ دے بعد باقی لفظ دے پھیکر ہی حرف کتوں پہلے جیکر ”الف“ ہووے تاں او ”الف“ وی ہٹاؤ تاویندے تے ول پجدے لفظ دے بعد تلے ڈتے ہوئے قاعدے دے مطابق ودھار اکر ڈتاویندے۔

نوٹ: مصدری علامت ”ون“ کتوں وی صرف ”ٹ“ ہٹایا ویندے تے ”و“ رہن ڈتاویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	تج گیا	تج گئے	تج گیا	تج گے	تج گیا	تج گئے
	ہے	ہن	ہئیں	ہیوے	ہاں	ہیے
مونث	تج گئی	تج گئیاں	تج گئی	تج گئیاں	تج گئی	تج گئیاں
	ہے	ہن	ہئیں	ہیوے	ہاں	ہیے

گردان فعل ماضی قریب مجہول بمطابق قاعدہ نمبر 3 مصدر (مارٹن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اومرتج	اومرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	گیا ہے	گئے ہن	گیا ہئیں	گئے ہیوے	گیا ہاں	گئے ہیے
مونث	اومرتج	اومرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	گئی ہے	گئیاں ہن	گئی ہئیں	گئیاں ہیوے	گئی ہاں	گئیاں ہیے

قاعدہ نمبر 4: اس قاعدے وچ قاعدہ نمبر 3 دی مختصر شکل ورتی گئی ہے تے قاعدہ نمبر 3 دے ودھارے والے لفظاں دی بجائے اس کتوں پہلے ڈتے ہوئے قاعدہ نمبر 2

والے لفظاں دا ودھار اکر ڈتاویندے۔

گردان فعل ماضی قریب مجہول قاعدہ نمبر 4 مصدر (مارٹن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اومرتج	اومرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	گئے	گن	گئیں	گیوے	گیاں	گیے
مونث	اومرتج	اومرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	گئی ہے	گن	گئیں	گیوے	گئی ہاں	گیے

3- فعل ماضی بعید یا فعل ماضی تمام

(پچھوال کڑت پڑو بھایا پچھوال پڑ کڑت)

او فعل جنیں کتوں کڈوک دے گذریے ہوئے زمانے وچ کہیں کم دا کرن

تھیونٹ یا سہنٹ ظاہر تھیوے ”فعل ماضی بعید“ یا فعل ماضی تمام سڈیا ویندے جیویں جو:- ”اوستاہا“ ”توں لکھ گھدا ہاوی“ وغیرہ انہاں فقریاں وچ ”ستاہا“ تے ”لکھ گھدا ہاوی“ فعل ماضی بعید کتوں ظاہر کریندن۔

بٹاؤن دا قاعدہ: بیکر مصدر لازم ہووے تاں فعل ماضی مطلق دے صیغیاں دے بعد تلے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق ودھار اکر ڈتاویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
با۔ بنی	ہن	باویں	ہاویں	ہم	ہات

گردان فعل ماضی بعید مصدر لازم (اونٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او آیا	آئے	آیا	آئے	میں آیا	اساں آئے
	ہا	ہن	ہاویں	ہاؤ	ہم	ہات
مؤنث	او آئی	آئیں	آئی	آئیں	میں آئی	اساں آئیں
	ہئی	ہن	ہاویں	ہاؤ	ہم	ہات

نوٹ: اس قاعدے وچ جیکر ضمیراں انج استعمال نہ وی کیتیاں وچن تاں ضمیر متصل ہوون دی وجہ کنوں مطلب واضح تھی ویندے۔
 قاعدہ نمبر 2: جیکر مصدر متعدی ہووے تاں فعل ماضی مطلق دے صیغیاں دے بعد ”ہا“ داودھارا کر ڈتا ویندے۔ انہاں وچ مذکر تے مؤنث دے انج انج صیغے کا کئی ہوندے۔

گردان فعل ماضی بعید مصدر متعدی (لکھنٹ)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اون لکھیا	انہاں لکھیا	تیں لکھیا	تساں لکھیا	میں لکھیا	اساں لکھیا
ہا	ہا	ہا	ہا	ہا	ہا

قاعدہ نمبر 3: مصدری علامت ”نٹ“ یا ”ونٹ“ ہٹا کر اپن تلے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق ودھارا کیتا ویندے۔ خیال ہووے جو ایہ قاعدہ مصدر لازم تے

متعدی ڈونماں کتے ہے مثال دے طور تے لکھن کونوں ”لکھ“ بٹاتے ایندے آگوں ”پکھیاہا“ لاون نال ”لکھ پکھیاہا“ بٹن ویسی تے ایہ صیغہ واحد غائب مذکر ہے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	پکھیاہا	پکھیاہن	پکھیاہاویں	پکھیاہاؤ	پکھیاہم	پکھیاہات
مؤنث	پکھیاہئی	پکھیاہن	پکھیاہاویں	پکھیاہاؤ	پکھیاہم	پکھیاہات

گردان فعل ماضی بعید یا فعل ماضی تمام قاعدہ نمبر 3 مصدر (لکھنٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او لکھ	آو لکھ	توں لکھ	تساں لکھ	میں لکھ	اساں لکھ
	پکھیاہا	پکھیاہن	پکھیاہاویں	پکھیاہاؤ	پکھیاہم	پکھیاہات
مؤنث	او لکھ	آو لکھ	توں لکھ	تساں لکھ	میں لکھ	اساں لکھ
	پکھیاہئی	پکھیاہن	پکھیاہاویں	پکھیاہاؤ	پکھیاہم	پکھیاہات

نوٹ: ضمیراں دا انج استعمال نہ کرن وی درست ہے کیوں جو ایندے وچ ضمیر متصل ہوون دی وجہ کنوں مطلب واضح تھی ویندے۔

ضمیر متصل نال فعل ماضی بعید بٹاؤنٹ دے قاعدے

قاعدہ نمبر 4: مصدر متعدی کونوں فعل ماضی مطلق دے صیغہ واحد مذکر غائب دے بعد تلے ڈتے ہوئے افعال ناقص داودھارا کیتا ویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ہس	ہائیں	ہاوی	ہاوے	ہم	ہاے

ضمیر متصل نال فعل ماضی بعید دی گردان قاعدہ نمبر 4 مصدر (مارن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ماریا ہس	ماریا ہائیں	ماریا ہاوی	ماریا ہاوے	ماریا ہم	ماریا ہاے

قاعدہ نمبر 5: مصدر متعدی دی مصدری علامت ”ن“ یا ”ون“ ہٹا کر ہیں تے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق لفظاں داودھارا کیتا ویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
گھدا ہس	گھدا ہائیں	گھدا ہاوی	گھدا ہاوے	گھدا ہم	گھدا ہاے

ضمیر متصل نال فعل ماضی بعید یا ماضی تمام دی گردان قاعدہ نمبر 5 مصدر (دھوون)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
دھو گھدا	دھو گھدا	دھو گھدا	دھو گھدا	دھو گھدا	دھو گھدا
ہس	ہائیں	ہاوی	ہاوے	ہم	ہاے

نوٹ: اتلے ڈتے ہوئے قاعدہ نمبر 4 تے قاعدہ نمبر 5 وچ مذکر مونث دے انجانج صیغے استعمال نہیں تھیندے۔

فعل ماضی بعید مجہول دے بناون دے قاعدے

قاعدہ نمبر 1: فعل ماضی قریب مجہول دے قاعدہ نمبر 1 دے صیغیاں کنوں افعال ناقص ”ہے“ ”ہن“ ”ہس“ وغیرہ ہٹا کر اپن تلے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق افعال ناقص داودھارا تھیندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ہا۔ ہئی	ہن	ہاویں	ہاوے	ہم	ہاے

فعل ماضی بعید مجہول دی گردان قاعدہ نمبر 1 مصدر (مارن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اوماریا	اوماریے	توں ماریا	تساں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
	گیاہا	گئے ہن	گیا ہاویں	گئے ہوے	گیا ہم	گئے ہاے
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	تساں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	گئی ہئی	گیاں ہن	گئی ہاویں	گیاں ہاوے	گئی ہم	گیاں ہاے

قاعدہ نمبر 2: اتلے قاعدے وچ فعل تام دی بجائے اوندے مصدر دی تبدیلی فعل ماضی مطلق مجہول قاعدہ نمبر 2 دے مطابق کر ڈتی ویندی ہے۔

فعل ماضی بعید مجہول دی گردان قاعدہ نمبر 2 مصدر (مارن)

مذکر	اومرتج	اومرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	گیاہا	گئے ہن	گیا ہاویں	گئے ہاوے	گیا ہم	گئے ہاے
مونث	اومرتج	اومرتج	توں مرتج	تساں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
	گئی ہئی	گیاں ہن	گئی ہاویں	گیاں ہاوے	گئی ہم	گیاں ہاے

فعل ماضی بکلیہ

فعل ماضی بکلیہ او فعل ہے جیندے وچ گزریے ہوئے زمانے وچ کہیں کم دے تھیون یا نہ تھیون وچ شک ظاہر تھیوے جیویں جو ”اوبگیا ہوسے“۔ ”تساں لکھیا ہوسو“۔ ”میں آیا ہوساں“ انہاں فقریاں وچ ”بگیا ہوسے“، ”لکھیا ہوسو“ تے ”آیا ہوساں“ فعل ماضی بکلیہ کون ظاہر کریندن۔

بناون دا قاعدہ نمبر 1: جیکر مصدر لازم ہووے تاں فعل ماضی مطلق دے بعد تے ڈتے ہوئے خاکے مطابق افعال ناقص دا ودھارا کیتا ویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ہوسے	ہوسن	ہوسیں	ہوسو	ہوساں	ہوسوں

گردان فعل ماضی بکلیہ مصدر لازم (آون)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او آیا	او آئے	توں آیا	توں آئے	میں آیا	اساں آئے
	ہوسے	ہوسن	ہوسیں	ہوسو	ہوساں	ہوسوں
مؤنث	او آئی	او آیاں	توں آئی	توں آیاں	میں آئی	اساں آیاں
	ہوسے	ہوسن	ہوسیں	ہوسو	ہوساں	ہوسوں

نوٹ: ضمیراں دا انج استعمال نہ کرن وی درست ہے کیوں جو ضمیراں متصل ہوون دی وجہ کونوں مطلب واضح تھی ویندے۔

قاعدہ نمبر 2: جیکر مصدر متعدی ہووے تاں فعل ماضی مطلق دے صیغیاں دے بعد ”ہوسے“ دا ودھارا کیتا ویندے۔

گردان ماضی بکلیہ مصدر متعدی (لکھن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اول لکھیا	انہاں لکھیا	تیں لکھیا	تساں لکھیا	میں لکھیا	اساں لکھیا
ہوسے	ہوسے	ہوسے	ہوسے	ہوسے	ہوسے

ضمیر متصل نال ماضی بکلیہ بناون دا قاعدہ

مصدر متعدی کونوں منے ہوئے ماضی مطلق دے صیغیاں دے بعد تے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق لفظاں دا ودھارا کیتا ویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ہوسے	ہوسنیں	ہوسی	ہوسوے	ہوسم	ہوسوں

ضمیر متصل نال ماضی بکلیہ دی گردان مصدر (لکھن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
لکھیا ہوسے	لکھیا ہوسنیں	لکھیا ہوسی	لکھیا ہوسوے	لکھیا ہوسم	لکھیا ہوسوں

فعل ماضی بکلیہ مجہول

قاعدہ نمبر 1: فعل ماضی بعید مجہول دے بعد پھیکڑی ”ہا“۔ ”ہاؤے“ وغیرہ ہٹا کر اپیں فعل ماضی بکلیہ معروف دے قاعدہ نمبر 1 والے افعال ناقص دا ودھارا کیتا ویندے۔

رہندا ہم۔ انہاں فقریاں وچ ”لکھدا ہا“ تے ”آندا رہندا ہم“ فعل ماضی استمراری کول ظاہر کریندن۔

بٹاؤن دا قاعدہ نمبر 1: مصدر دی علامت ”ٹ“ یا ”ون“ ہٹاؤن دے بعد جو کجھ باقی بچے او مادہ ہوندے۔ جیکر مادہ ترائے حرفی ہووے تے اوندا پھیکر ہی حرف ”الف“ ہووے تاں او ”الف“ وی ہٹاؤن تاویندے۔

جیویں جو:۔ پکاؤن کنوں پک۔ لکھو اوٹ کنوں لکھو وغیرہ

2- ترائے یا چار حرفی مادے وچ جیکر پھیکر ہی حرف کنوں پہلے ”الف“ یا ”و“ ہووے تاں او وی ہٹاؤن تاویندے۔ پر متعدی المتعدی مصدر اں وچ ایہ تبدیلی نہیں کیتی ویندی۔ جیویں جو:۔ مارٹ کنوں مر۔ لتاؤن کنوں لٹر وغیرہ۔

3- ڈوں حرفی مادے وچ کوئی تبدیلی نہیں کیتی ویندی۔

ایندے بعد تلے ڈتے ہوئے لفظاں دا قاعدے دے مطابق ودھارا

کیتا ویندے۔

صیغہ			مذکر			مونث		
واحد غائب	دا	ہا	ندا	ہا	یندا	ہا	دی	ہئی
جمع غائب	دے	ہن	ندے	ہن	یندے	ہن	دیاں	ہن
واحد حاضر	دا	ہا	ندا	ہا	یندا	ہا	دی	ہئی
جمع حاضر	دے	ہا	ندے	ہا	یندے	ہا	دیاں	ہا
واحد متکلم	دا	ہم	ندا	ہم	یندا	ہم	دی	ہم
جمع متکلم	دے	ہا	ندے	ہا	یندے	ہا	دیاں	ہا

گردان فعل ماضی شکہ مجہول قاعدہ نمبر 1 مصدر (مارٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اوماریا	اوماریے	توں ماریا	تساں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
	پگیا ہوے	گئے ہوسن	پگیا ہوئیں	گئے ہوسو	پگیا ہوساں	گئے ہوسوں
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	تساں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	گئی ہوے	گیاں ہوسن	گئی ہوئیں	گیاں ہوسو	گئی ہوساں	گیاں ہوسوں

قاعدہ نمبر 2: فعل ماضی قریب مجہول دے قاعدہ نمبر 3 وچ ڈتے ہوئے افعال ناقص ”ہے“ ”ہن“ وغیرہ ہٹا کر ایہ انہاں دی بجائے فعل ماضی شکہ معروف دے قاعدہ نمبر 1 والے افعال ناقص دا ودھارا کیتا ویندے۔

گردان فعل ماضی شکہ مجہول قاعدہ نمبر 2 مصدر (مارٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اومرتج	اومرتجے	توں مرتج	تساں مرتجے	میں مرتج	اساں مرتجے
	پگیا ہوے	گئے ہوسن	پگیا ہوئیں	گئے ہوسو	پگیا ہوساں	گئے ہوسوں
مونث	اومرتج	اومرتجیاں	توں مرتج	تساں مرتجیاں	میں مرتج	اساں مرتجیاں
	گئی ہوے	گیاں ہوسن	گئی ہوئیں	گیاں ہوسو	گئی ہوساں	گیاں ہوسوں

فعل ماضی استمراری

فعل ماضی استمراری او فعل ہے جئیں کنوں کہیں کم دا گذریے ہوئے زمانے وچ متواتر یا ول ول تھیون ظاہر تھیوے جیویں جو:۔ ”او لکھدا ہا“۔ ”میں آندا

گردان نمبر 1 فعل ماضی استمراری قاعدہ نمبر 1 مصدر (لکھن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او لکھدا	او لکھدے	توں لکھدا	تساں لکھدے	میں لکھدا	اساں لکھدے
	با	ہن	ہاویں	ہاوے	ہم	ہاتے
مؤنث	او لکھدی	او لکھدیاں	توں لکھدی	تساں لکھدیاں	میں لکھدی	اساں لکھدیاں
	بھی	ہن	ہاویں	ہاوے	ہم	ہاتے

گردان نمبر 2 ماضی استمراری قاعدہ نمبر 1 (آؤٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او آندا	او آندے	توں آندا	تساں آندے	میں آندا	اساں آندے
	با	ہن	ہاویں	ہاوے	ہم	ہاتے
مؤنث	او آندی	او آندیاں	توں آندی	تساں آندیاں	میں آندی	اساں آندیاں
	بھی	ہن	ہاویں	ہاوے	ہم	ہاتے

گردان نمبر 3 فعل ماضی استمراری قاعدہ نمبر 1 مصدر (پڑھاؤٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او پڑھندا	او پڑھندے	توں پڑھندا	تساں پڑھندے	میں پڑھندا	اساں پڑھندے
	با	ہن	ہاویں	ہاوے	ہم	ہاتے
مؤنث	او پڑھندی	او پڑھندیاں	توں پڑھندی	تساں پڑھندیاں	میں پڑھندی	اساں پڑھندیاں
	بھی	ہن	ہاویں	ہاوے	ہم	ہاتے

قاعدہ نمبر 2: اتے ڈتے ہوئے قاعدہ نمبر 1 دے ودھارے والے ڈونماں لفظاں دے ادھ وچ آگوں ڈتے ہوئے لفظاں دا قاعدے دے مطابق ودھارا کیتا ویندے۔ انہاں ڈونماں قاعدیاں وچ ضمیر متصل دے موجود ہون دی وجہ کنوں انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست ہے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	رہندا	رہندے	رہندا	رہندے	رہندا	رہندے
مؤنث	رہندی	رہندیاں	رہندی	رہندیاں	رہندی	رہندیاں

گردان ماضی استمراری قاعدہ نمبر 2 مصدر (لکھن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او لکھدا	او لکھدے	توں لکھدا	تساں لکھدے	میں لکھدا	اساں لکھدے
	رہندا	رہندے	رہندا	رہندے	رہندا	رہندے
مؤنث	او لکھدی	او لکھدیاں	توں لکھدی	تساں لکھدیاں	میں لکھدی	اساں لکھدیاں
	رہندی	رہندیاں	رہندی	رہندیاں	رہندی	رہندیاں

ماضی استمراری مجہول دے بناؤٹ دا قاعدہ

فعل ماضی مطلق مجہول دے پھیکڑ کنوں "گیا۔ گئے۔ گیاں" وغیرہ ہٹا کر اپن انماں لفظاں دی بجائے آگوں ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق ودھارا کیتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	ویندا	ویندے	ویندا	ویندے	ویندا	ویندے
مؤنث	ویندی	ویندیاں	ویندی	ویندیاں	ویندی	ویندیاں

گردان فعل ماضی استمراری مجہول مصدر (مارنٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
نذکر	اوماریا	اومارے	توں ماریا	تساں مارے	میں ماریا	اساں مارے
	ویندا ہا	ویندے ہن	ویندا ہاویں	ویندے ہاوے	ویندا ہم	ویندے ہاے
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	تساں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	ویندی ہئی	ویندیاں ہن	ویندی ہاویں	ویندیاں ہاوے	ویندی ہم	ویندیاں ہاے

نوٹ: انہاں صیغیاں وچ ضمیراں متصل موجود ہن۔ ایس ساگے انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست اے۔

فعل ماضی جاری

(پچھوال کرت چالو)

او فعل جئیں کنوں گزریے ہوئے زمانے وچ کہیں کم دا جاری ہوون ظاہر تھیوے فعل ماضی جاری آکھیا ویندے جیویں جو:۔ ”او لکھدا اپیا ہا“۔ ”اساں آندے پنے ہاے“ انہاں فقریاں وچ ”لکھدا اپیا ہا“ تے ”آندے پے ہاے“ فعل ماضی جاری کول ظاہر کریندن۔

بٹاؤن دا قاعدہ: فعل ماضی استمراری قاعدہ نمبر 1 دے صیغیاں وچ استعمال کیتے گئے فعل تام تے فعل ناقص دے ادھ وچ تلے ڈتے ہوئے لفظاں دا قاعدے دے مطابق ودھارا کیتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
نذکر	پیا	پے	پیا	پے	پیا	پے
مونث	پئی	پیاں	پئی	پیاں	پئی	پیاں

گردان فعل ماضی جاری مصدر (آونٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
نذکر	او آندا	او آندے	توں آندا	تساں آندے	میں آندا	اساں آندے
	پیا ہا	پے ہن	پیا ہاویں	پے ہاوے	پیا ہم	پے ہاے
مونث	او آندی	او آندیاں	توں آندی	تساں آندیاں	میں آندی	اساں آندیاں
	پئی ہئی	پیاں ہن	پئی ہاویں	پیاں ہاوے	پئی ہم	پیاں ہاے

نوٹ: ایس فعل وچ وی ضمیراں متصل موجود ہن۔ ایس ساگے انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست ہے۔

فعل ماضی شرطی یا تمنائی

فعل ماضی شرطی یا تمنائی او فعل ہے جئیں کنوں گزریے ہوئے زمانے وچ کوئی شرط یا سک تے چاہت ظاہر تھیوے۔ جیویں جو:۔ ”او پڑھدا“۔ ”تساں آوہا“ وغیرہ۔ انہاں فقریاں وچ ”پڑھدا“ تے ”آوہا“ فعل ماضی شرطی یا تمنائی کول ظاہر کریندن۔

بٹاؤن دا قاعدہ نمبر 1: فعل ماضی استمراری قاعدہ نمبر 1 دے صیغیاں کنوں

افعال ناقص (ہا- ہاؤے- ہن) وغیرہ ہٹاؤیوں دے بعد جو کچھ باقی بچے او ماضی شرطی یا تمنائی ہے۔

گردان فعل ماضی شرطی یا تمنائی قاعدہ نمبر 1 مصدر (آونٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او آندا	او آندے	توں آندا	توں آندے	میں آندا	اساں آندے
مونث	او آندی	او آندیاں	توں آندی	توں آندیاں	میں آندی	اساں آندیاں

قاعدہ نمبر 2: مصدر وی علامت ”ٹ“ ہٹا کر اہیں تلے ڈتے ہوئے طریقے دے مطابق ودھارا کیتا ویندے۔ اس قاعدے وچ مذکرتے مونث دے انج انج صیغے کائینی ہوندے۔ تے ضمیراں متصل وی موجود ہوندن۔ اس سانگے انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست ہے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ے-ہا	ن-ہا	یں-ہا	و-ہا	اں-ہا	وں-ہا

گردان فعل ماضی شرطی یا تمنائی قاعدہ نمبر 2 مصدر (لکھنٹ)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
او لکھے ہا	او لکھن ہا	توں لکھیں ہا	توں لکھو ہا	میں لکھاں ہا	اساں لکھوں ہا

فعل ماضی شرطی یا تمنائی مجہول

ہٹاؤنٹ دا قاعدہ۔ فعل ماضی استمراری مجہول وی چھیکڑ کنوں افعال ناقص دہا۔ ہن

ہاؤے، وغیرہ ہٹاؤنٹ دے بعد جو کچھ باقی بچے او فعل ماضی شرطی یا تمنائی مجہول ہوندے۔

گردان فعل ماضی شرطی یا تمنائی مجہول قاعدہ نمبر 1 مصدر (مارنٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او ماریا	او ماریے	توں ماریا	توں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
مونث	او ماری	او ماریاں	توں ماری	توں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں

قاعدہ نمبر 2: اس کنوں پہلے ڈتے ہوئے قاعدہ نمبر 1 دے وچ ڈتی ہوئی فعل دی شکل دی بجائے فعل دی ”تیج“ والی مجہولی شکل ورتی ویندی ہے۔

گردان فعل ماضی شرطی یا تمنائی مجہول قاعدہ نمبر 2 مصدر (مارنٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او مرتج	او مرتجے	توں مرتج	توں مرتجے	میں مرتج	اساں مرتجے
مونث	او مرتج	او مرتجیاں	توں مرتج	توں مرتجیاں	میں مرتج	اساں مرتجیاں

قاعدہ نمبر 3: ماضی شرطی یا تمنائی مجہول دے قاعدہ نمبر 1 دے پھیکڑ کنوں ویندا۔ ویندے۔ ویندیاں وغیرہ ہٹا کر اہیں تلے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق

لفظاں داودھارا کیتا ویندے۔ ایندے وچ وی ضمیراں متصل موجود ہن۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ونجے ہا	ونجن ہا	ونجیں ہا	ونجوا	ونجاں ہا	ونجوں ہا

گردان فعل ماضی شرطی یا تمنائی مجہول قاعدہ نمبر 3 مصدر (مارٹ)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اوماریا	اوماریے	توں ماریا	توں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
	ونجے ہا	ونجن ہا	ونجیں ہا	ونجوا	ونجاں ہا	ونجوں ہا
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	توں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	ونجے ہا	ونجن ہا	ونجیں ہا	ونجوا	ونجاں ہا	ونجوں ہا

قاعدہ نمبر 4 : اتے ڈتے ہوئے قاعدہ نمبر 2 وچوں "ویندا"۔ "ویندی"۔

"ویندے"۔ "ویندیاں" ہٹا کر ایں انھاں دی بجائے قاعدہ نمبر 3 دے مطابق

لفظاں داودھارا کیتا ویندے۔

گردان فعل ماضی شرطی یا تمنائی مجہول قاعدہ نمبر 4 مصدر (مارٹ)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اومرتج	اومرتج	توں مرتج	توں مرتج	میں مرتج	اساں مرتج
ونجے ہا	ونجن ہا	ونجیں ہا	ونجوا	ونجاں ہا	ونجوں ہا

فعل حال

(اچوال کرت)

او فعل جیں کنوں مہج دے زمانے وچ کہیں کم دا کرن، تھیون یا سہن ظاہر تھیوے "فعل حال" سڈیا ویندے۔ جیویں جو: "او آندے"۔ "او آنداپے"۔ "او آندارہندے"۔

انھاں جملیاں وچ "آندے"۔ "آنداپے" تے "آندارہندے" فعل حال دیاں مختلف صورتناں کوں ظاہر کریندن۔

فعل حال دیاں قسماں

1۔ فعل حال مطلق 2۔ فعل حال جاری 3۔ فعل حال استمراری

فعل حال مطلق

(اچوال کرت اکا)

او فعل جیں کنوں کہیں کم دا موجودہ زمانے وچ کرن، تھیون یا سہن ظاہر تھیوے فعل حال مطلق آکھیا ویندے جیویں جو: "او لکھدے"۔ "میں پڑھداں"۔ انھاں تقریباں وچ "لکھدے"۔ "پڑھداں" فعل حال مطلق کوں ظاہر کریندن۔ پٹاؤن دا قاعدہ: مصدر دی علامت "ن" یا "ون" ہٹا ڈیون دے بعد باقی جو کجھ بچے او مادہ ہوندے۔ جیکر مادہ ڈوں حرفی ہووے تاں اوندے وچ کوئی تبدیلی نہیں کیتی ویندی۔

2۔ جیکر مادہ ترائے حرفی یا چار حرفی ہووے تے اوندا پھیکر ہی حرف "الف"

ہووے تاں او "الف" وی ہٹا ڈتا ویندے۔ جیویں جو: "پڑھاؤن کنوں پڑھ"۔

”ودھاوٹ کتوں ودھ“۔

3- چار حرفی مادے وچ جیلر پھیکڑی حرف نون پہلے ”الف“ یا ”ے“ ہووے تاں او وی ہٹا ڈتا ویندے پر متعدی المتعدی مصدران وچ ایہ تبدیلی نہیں کیتی ویندی۔ ایس تبدیلی دے بعد اگوں ڈتے ہوئے خاکے دے لفظان دا ودھارا کیتا ویندے۔

صیغہ	مذکر					مونث
	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	
واحد غائب	دے یا	ندے یا	دی ہے	ندی ہے	ندی ہے	ندی ہے
جمع غائب	دن یا	ندن یا	دن یا	ندن یا	ندن یا	ندن یا
واحد حاضر	دیں یا	ندیں یا	دیں یا	ندیں یا	ندیں یا	ندیں یا
جمع حاضر	دوں یا	ندوں یا	دوں یا	ندوں یا	ندوں یا	ندوں یا
واحد متکلم	داں یا	نداں یا	دی ہاں	ندی ہاں	ندی ہاں	ندی ہاں
جمع متکلم	دوں یا	ندوں یا	دوں یا	ندوں یا	ندوں یا	ندوں یا

انہاں اضافی حرفان دا استعمال اگوں ڈتیاں ہونیاں گرواناں کتوں سمجھ آ سگدے۔

گردان فعل حال مطلق مصدر (پڑھن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
واحد غائب	او لکھدے	او لکھدن	توں لکھدیں	تساں لکھدو	میں لکھداں	اساں لکھدوں
جمع غائب	یا	یا	یا	یا	یا	یا
واحد حاضر	لکھدا ہے	لکھدے ہن	لکھدا ہیں	لکھدے وے	لکھدا ہاں	لکھدے سے
جمع حاضر	او لکھدی	او لکھدن	توں لکھدیں	تساں لکھدو	میں لکھدی	اساں لکھدوں
واحد متکلم	ہے	یا	یا	یا	ہاں	یا
جمع متکلم	لکھدیاں ہن	لکھدی ہیں	لکھدیں وے	لکھدیں وے	لکھدیں وے	لکھدیں سے

گردان فعل حال مطلق مصدر (آون)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
واحد غائب	او آندے	او آندن	توں آندیں	تساں آندو	میں آنداں	اساں آندوں
جمع غائب	یا	یا	یا	یا	یا	یا
واحد حاضر	آندا ہے	آندے ہن	آندا ہیں	آندے وے	آندا ہاں	آندے سے
جمع حاضر	او آندی	او آندن	توں آندیں	تساں آندو	میں آندی	اساں آندوں
واحد متکلم	ہے	یا	یا	یا	ہاں	یا
جمع متکلم	آندیاں ہن	آندا ہیں	آندیں وے	آندیں وے	آندیں وے	آندیں سے

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	ویندے	ویندن	ویندیں	ویندو	وینداں	ویندوں
	یا	یا	یا	یا	یا	یا
	ویندا	ویندے	ویندا	ویندے	ویندا	ویندے
	ہے	ہن	ہئیں	وے	ہاں	سے
مونث	ویندی ہے	ویندئیں	ویندیں	ویندو	ویندی ہاں	ویندوں
	یا	یا	یا	یا	یا	یا
	ویندیاں	ویندی	ویندیں	ویندیں	ویندیں	ویندئیں
	ہن	ہئیں	وے	وے	سے	سے

گردان فعل حال مجہول مصدر (مارن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	اوماریا	اوماریے	توں ماریا	تساں ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
	ویندے یا	ویندن یا	ویندیں یا	ویندو یا	وینداں یا	ویندوں یا
	ویندا ہے	ویندے ہیں	ویندا ہیں	ویندے وے	ویندا ہاں	ویندے سے
مونث	اوماری	اوماریاں	توں ماری	تساں ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	ویندی ہے	ویندئیں یا	ویندیں یا	ویندو یا	ویندی ہاں	ویندوں یا
		ویندیاں ہن	ویندی ہیں	ویندیں وے		ویندئیں سے

گردان فعل حال مطلق مصدر (پکاوَن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	پکیندے	پکیندن	پکیندیں	پکیندو	پکینداں	پکیندوں
	یا	یا	یا	یا	یا	یا
	پکیندا ہے	پکیندے	پکیندا	پکیندے	پکیندا ہا	پکیندے
	ہے	ہن	ہئیں	وے	سے	سے
مونث	او پکیندی	او پکیندئیں	توں پکیندیں	تساں پکیندو	میں پکیندی	اساں پکیندوں
	او پکیندی	او پکیندئیں	توں پکیندیں	تساں پکیندو	میں پکیندی	اساں پکیندوں
	ہے	یا	یا	یا	ہا	یا
		پکیندیاں	پکیندی	تساں پکیندے		پکیندے
		ہن	ہئیں	وے		سے

فعل حال مجہول

(اجوال کرت نچاپو)

بٹاؤن ڈا قاعدہ: فعل ماضی مطلق مجہول دیاں علامتاں ”گیا-گئے-گیاں“ وغیرہ ہٹا کر اہیں تلے ڈتے ہوئے خاکے وے مطابق لفظاں دا ودھارا کیتا ویندے۔

ضمیر متصل نال فعل حال مجہول

جیویں عربی زبان وچ اعراب دی مناسب تبدیلی نال فعل معروف کنوں فعل مجہول بن ویندے ایویں سرائیکی وچ وی اعراب دی مناسب تبدیلی نال فعل معروف کوں فعل مجہول بنایا ونج سکدے۔ جیویں جوہ۔

عربی وچ یَضْرِبُ وہ مارتا ہے سرائیکی وچ مرندے
عربی وچ یَضْرِبُ وہ مارا جاتا ہے سرائیکی وچ مرندے

گردان فعل حال مجہول مع ضمیر متصل مصدر (مارن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	مرندے	مرندن	مرندیں	مرندو	مرنداں	مرندوں
مونث	مرندی	مرندکین	مرندی	مرندکین	مرندی	مرندکین
	ہے		ہئیں	وے	ہاں	ہے

فعل حال جاری

(اچوال کرت چالو)

او فعل جیندے وچ موجودہ زمانے وچ کہیں کم دا جاری رہن ظاہر تھیوے فعل حال جاری سہڈیا ویندے۔ جیویں جوہ۔ ”او روند اپنے“۔ ”میں ویندا پیاں“ انہاں فقریاں وچ ”روندا اپنے“ تے ”ویندا پیاں“ فعل حال جاری کوں ظاہر کریندن۔
بٹاون دا قاعدہ: فعل ماضی جاری دے ودھارے والے حرفاں دی بجائے تے

ڈتے ہوئے قاعدے دے مطابق حرفاں دا ودھارا کیتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	پے یا	پن یا	پیں یا	پو یا	پیاں یا	پے یا
	پا ہے	پے ہن	پیا ہن	پے	پیا ہاں	پے ہسے
مونث	پچی ہے	پن یا	پسین یا	پوے یا	پچی ہاں	پے یا
		پیاں ہن	پچی ہئیں	پیا ہوے		پیاں ہسے

گردان فعل حال جاری مصدر (آون)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او آندا	او آندے	توں آندا	توں آندے	میں آندی	اساں آندیاں
	پے یا	پن یا	پیں یا	پوے یا	پچی ہاں	پے یا
	آندا پیا	آندے پے	آندا پیا	آندے پے		آندیاں پیاں
	ہے	ہن	ہن	ہوے		ہسے
مونث	او آندی	او آندیاں	توں آندی	توں آندی	میں آندی	اساں آندیاں
	پچی ہے	پن یا	پیں یا	پوے یا	پچی ہاں	پے یا
		آندیاں پیاں	آندی پچی	آندیاں پیاں		آندیاں پیاں
		ہن	ہئیں	ہوے		ہسے

فعل حال استمراری

فعل حال استمراری او فعل ہے جنہیں کنوں کہیں کم دا موجودہ زمانے وچ متواتر یا ول ول تھیون ظاہر تھیوے جیویں جوہ ”او لکھدا رہندے“۔ ”میں

سکول ویندا رہندا۔ انہاں فقریاں وچ ”لکھدا رہندے“ تے ”ویندا رہنداں“
فعل حال استمراری کوں ظاہر کریندن۔

بٹاؤن دا قاعدہ: فعل حال جاری وچ ودھارے والے لفظاں دی بجائے تے
ڈتے ہوئے لفظاں دا ودھارا کر ڈتا ویندے۔

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	رہندے	رہندن	رہندیں	رہندویا	رہندی ہاں	رہندوں یا
				رہندے	رہندیں	رہندیں
				وے	وے	سے
مونث	رہندی ہے	رہندئیں	رہندی نہیں	رہندویا	رہندی ہاں	رہندوں یا
				رہندئیں	رہندیں	رہندیں
				وے	وے	سے

گردان فعل حال استمراری مصدر (لکھن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او لکھدا	او لکھدے	توں لکھدا	تساں لکھدے	میں لکھدا	اساں لکھدے
	رہندے	رہندن	رہندیں	رہندویا	رہنداں	رہندوں یا
				رہندے وے	رہندے	رہندے سے
مونث	او لکھدی	او لکھدیاں	توں لکھدی	تساں لکھدیاں	میں لکھدی	اساں لکھدیاں
	رہندی ہے	رہندئیں	رہندیں	رہندویا	رہندی ہاں	رہندوں یا
				رہندیں وے	رہندیں	رہندیں سے

فعل مستقبل

(اگوال کرت)

او فعل جئیں کنوں آون والے زمانے وچ کہیں کم دا کرن۔ تھیوں یا سہن ظاہر
تھیوے فعل مستقبل سبڈیا ویندے جیویں جو:- ”او آسے“ - ”میں پڑھدا
رہساں“ وچ ”آسے“ تے ”پڑھدا رہساں“ فعل مستقبل کوں ظاہر کریندن۔

فعل مستقبل دیاں ڈوں قسماں

1- فعل مستقبل مطلق 2- فعل مستقبل جاری یا دوامی

فعل مستقبل مطلق

(اگوال کرت اکا)

فعل مستقبل مطلق او فعل ہے جئیں کنوں تو اتردے بغیر محض آون والا زمانہ ظاہر
تھیوے جیویں جو:- ”آسے“ - ”لکھساں“ وغیرہ

فعل مستقبل مطلق واسطے مذکر تے مونث دے انج انج صیغے کا کہنی ہوندے۔

بٹاؤن دا قاعدہ: مصدر دی علامت ”ن“ یا ”ون“ ہٹا ڈیون دے بعد جو کجھ باقی

بچے او مادہ ہوندے۔ مادے وچ تبدیلیاں فعل حال مطلق دے قاعدے وچ بیان

کئیاں گہیاں تبدیلیاں دے مطابق کئیاں ویندئیں۔ ایندے بعد تے ڈتے ہوئے

خاکے دے مطابق لفظاں ودھارا کیتا ویندے۔ ایندے وچ ضمیر متصل موجود

ہوندی ہے۔ اس سانگے انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست ہے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
سے یا	سن یا	سوں یا	سوں یا	ساں یا	ساں یا
یے	یس	یسوں	یسوں	ییاں	یوں

گردان فعل مستقبل مطلق مصدر (پڑھن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اوپڑھے	اوپڑھیں	توں پڑھیں	توں پڑھیں	میں پڑھساں	اساں پڑھوں

گردان فعل مستقبل مطلق مصدر (مارن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
اومریے	اومریں	توں مریں	توں مریں	میں مریساں	اساں مریوں

فعل مستقبل جاری یا دوامی

(اگوال کرت چالو)

فعل مستقبل جاری یا دوامی او فعل ہے جنیں کنوں آون والے زمانے وچ کہیں لم دا جاری رہن یا ول ول تھیون ظاہر تھیوے۔ جیویں جو:۔ ”اوپڑھدا رہے“۔ ”تساں آندے رہسو“ وغیرہ۔ انہاں فقریاں وچ ”پڑھدا رہے“ تے ”آندے رہسو“ فعل مستقبل جاری کوں ظاہر کریندن۔

بناون دا قاعدہ: فعل ماضی شرطی یا تمنائی دے بعد تلے پڑتے ہوئے خاکے دے مطابق لفظاں دا ودھارا کیتا ویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
رے	رہن	رہیں	رہوں	رہساں	رہوں

گردان فعل مستقبل جاری مصدر (آون)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او آندا	او آندے	توں آندا	توں آندے	میں آندا	اساں آندے
	رے	رہن	رہیں	رہوں	رہساں	رہوں
مونث	او آندی	او آندی	توں آندی	توں آندی	میں آندی	اساں آندی
	رے	رہن	رہیں	رہوں	رہساں	رہوں

نوٹ:- انہاں صیغیاں وچ متصل ضمیراں موجود ہن اس سائے انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست ہے۔

فعل مستقبل مجہول

(اگوال کرت نچاپو)

بٹاؤن دا قاعدہ نمبر 1: جیویں جو عربی زبان وچ اعراب دی مناسب تبدیلی نال فعل معروف کنوں فعل مجہول بٹایا وچ بگدے ایویں سرائیکی وچ وی اعراب دی معمولی تبدیلی نال فعل مستقبل معروف کوں مجہولی حالت وچ تبدیل کر گیندے۔ جیویں جو:-

عربی وچ یَضْرِبُ وہ مارے گا سرائیکی وچ مریے
عربی وچ یَضْرَبُ وہ مارا جائے گا سرائیکی وچ مریے

گردان فعل مستقبل مجہول مصدر (مارن)

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
او مرے	او مرے	تو مرے	تو مرے	میں مرے	اساں مرے

قاعدہ نمبر 2: فعل ماضی مطلق مجہول دی علامت ”گیا۔ گئے“ وغیرہ ہٹا کر اہیں تے ڈتے ہوئے خاکے دے مطابق لفظاں دا ودھارا کیتا ویندے۔

واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
ویے	ویسے	ویسے	ویسے	ویساں	ویسوں

گردان فعل مستقبل مجہول قاعدہ نمبر 2 مصدر (مارن)

صیغہ	واحد غائب	جمع غائب	واحد حاضر	جمع حاضر	واحد متکلم	جمع متکلم
مذکر	او ماریا	او ماریے	تو ماریا	تو ماریے	میں ماریا	اساں ماریے
مونث	او ماری	او ماریاں	تو ماری	تو ماریاں	میں ماری	اساں ماریاں
	ویے	ویسے	ویسے	ویسے	ویساں	ویسوں

نوٹ: انہاں صیغیاں وچ ضمیراں متصل موجود ہوندین اس واسطے انج ضمیراں دا استعمال نہ کرن وی درست ہے۔

فعل امر

فعل امر او فعل جنیں کنوں کہیں کم دے کرن دا حکم ظاہر تھیوے جیویں جو ”پڑھ“۔ ”لکھ“۔ ”نچ“ وغیرہ۔

بٹاؤن دا قاعدہ: مصدری علامت ”ن“ یا ”وٹ“ ہٹاؤن دے بعد جو کجھ باقی بچے او فعل امر دا صیغہ واحد حاضر ہے۔ صیغہ واحد حاضر دے بعد ”و“ دا ودھارا کرن نال جمع حاضر صیغہ بن ویندے۔

گردان فعل امر مصدر (لکھن)

واحد حاضر	جمع حاضر
لکھ	لکھو

فعل نہی

او فعل جیندے وچ کہیں کم کنوں ہٹکن ظاہر تھیوے۔ فعل نہی سڈیا ویندے جیویں جو:۔ ”نہ نچ“۔ ”نہ لکھ“ تے ”کوڑ نہ مار“ وغیرہ۔

بٹاؤن دا قاعدہ: فعل امر کنوں پہلے ”نہ“ دا ودھارا کر ڈتا ویندے۔

گردان فعل نہی مصدر (ونچن)

واحد حاضر	جمع حاضر
نہ ونچ	نہ ونچو

علم بیان

متضاد (اَلت)

اولفظ جتنھاں دے معنی ہک ہئے کنوں اَلت ہوں۔ متضاد لفظ آ کئی
ویندن۔ نمونے دے طور تے کجھ متضاد شامل کیتے ہکن۔

الفاظ	متضاد	الفاظ	متضاد	الفاظ	متضاد
اباد	برباد	اپنا	پرایا	متضاد	الفاظ
اروار	پار	اصل	نقل	اچایا	اچا ترا
اندر	باہر	اشناک	کچرا	کنجھاں	تراہڑ
اندھا	سچا کا	اوکھ	سوکھ	اصیل	پاہری
آئن	نیون	اویل	سویل	اور حوں	پروں
اور حلا	پرلا	اوپرا	سوںہاں	آخر	اول
استاد	شاگرد	اشاک	نندرایا	جھکا	اچا
اچاڑ	جھکاڑ	بارا	ہولا	رج	کجھ
بجولا	سیاٹا	پکا	کچا	نواں	پراٹا
پیر	مرید	پٹھا	سدھا	سچا	پروتھا
پاک	پلیت	پرے	نیرے	کنوارہ	پرینیا
پھکا	مٹھا	تکھا	مٹھا	ٹھڈا	تتا
تانا	پیٹا	تے	اتے	کٹھا	ٹھا
جوانی	ہڈھیپا	جواب	سوال	ہار	بحیت
جیندا	مویا	ہمن	مرن	پکیرن	ہمن

جاوٹ	مرن	جاوٹ	پکیرن	جھین	بھکاوٹ
چنگھاں	مندا	چور	سادھ	بچ	کچ
چھوٹا	وڈا	حیاتی	موتی	خوشی	غمی
خاص	عام	دین	دنیا	دھولا	رکھاٹا
دیس	پر دیس	دیر	سویل	دھپ	چھاں
ڈنگا	سدھا	ڈہڈا	پیناں	ڈکھ	سکھ
رات	ڈینہ	سکا	مترایا	سکا	سینا
سویل	شام	سویل	کویل	سیاٹا	ایاٹا
سچا	کھپا	ستا	مہانگا	سیالا	ہنالا
سچ	کوڑ	سوڑا	موکلا	سجل سوا	کراک
سچن	دشمن	سو جھلا	اندھارا	سکھڑی	کراڈھی
سوہٹا	کو جھا	سہا گن	رنڈر	سکھٹاں	رودھا
سوہٹاں	ان سوہٹاں	شک	پک	شروع	آخر
کولا	کراڑا	کوڑا	میٹھا	کنوٹل	وادھل
گھجن	ٹوا	گھورا	کالا	گھورا	سانولا
گہن	او گہن	گھاٹا	ویلا	گھاٹا	وادھا
گمٹ	ودھ	لیواں	کھورا	لل	کھل
گج	کج	لچھن	کھچھن	موٹا	لسا
موٹا	پتلا	مٹڈھ	پاند	مونڈھا	سدھا
ٹکا	وڈا	نندر	بجگارا	یلا	سیاٹا

مترادف

او مختلف لفظ جنہاں دے معنی ہو ہوں "مترادف" لفظ آکھیے ویندن۔
کچھ مترادف لفظ نمونہ دے طور تے ملاحظہ کرو۔

الفاظ	مترادفات	الفاظ	مترادفات
آبرغت	اٹ پجتا۔ اچا پرچیت	ارداں	فریاد۔ دھانہہ
اہاہل	پھیٹ۔ چھیتی	اکھ	بھا۔ نرخ
اجھو	ہٹیں	ہانوریا	وہلیا۔ چریا۔ پاگل
بھاگ	بخت۔ سیت	بھاکل	گلگڑی
بھکل	ڈھینب۔ ڈلہ	بج	گانب
پکڑن	اپڑن۔ وٹھن	پولا	تھہا۔ چٹا۔ مٹھا
پٹھا	موندھا۔ اٹا	پونجھن	اکھن
پاگل	بودن۔ کودن	تپ	کوسا۔ بخار
ٹرکڑی	بھکن۔ بڑول	تریڑ	چھمڈن۔ پٹیاں۔ ڈوبہ
چوکی	ڈھورا۔ ڈھنڈ	جوں	لیکھ۔ دکھ
چندرا	گوڈی	چھرکی	ادرکا
چٹھی	بھورا۔ پڈھ۔ چڈھی	چٹ	پدھر۔ رڑا
چھپر	رقعہ۔ خط	چھالا	پھلوہہ
	چھمنی۔ چھاندن	دھپ	تھپہ۔ چاٹ
	منخی		چنڈ۔ چھاٹ

ڈہ	گڑنگ	دھینگری	جھانبری
ڈنگا	پچہا۔ ہہا	ڈال	تریمت۔ سوائی
	پھڈا		رن۔ جوتے
رسی	کھڑی۔ ورھی	رستہ	دگ۔ چھرک۔ چارا
رت	خون۔ ہو	خبر	سدھ۔ پتہ۔ کوکڑوا
سر	جگ	کوٹورا	منگر۔ چھنہ
کشتی	ملہ۔ ملھن۔ کھاڑا	کوہجا	کوہترا
کنج	ٹوٹن۔ روڈ	گالھا	بھولا۔ بودلا
	ٹوکن		پونگا چریا۔ پاگل
لوفر	نچا۔ لڈھ	مرید	چھیڑا
	لمب۔ لھنگا	مرشد	پیر
پڑی	سل	مقدر	لیکھ، نصیب، مقوم
وال	جت۔ بوج	ورقہ	پنہ۔ کاغذ

ذو معنی الفاظ

بعض لفظاں دے ڈوں یا ڈوں کنوں ودد معنی ہوندن۔ اہیں لفظاں کوں
 ”ذو معنی“ آکھیا ویندے۔ کجھ ذو معنی لفظ تلمے ڈتے ویندن۔

معانی	الفاظ	معانی	الفاظ
وہ نالی جس میں کنویں کا	بار	پہل۔ بوجھ۔ ذمہ داری	اڈ
پانی بہتا ہے۔ اڈن	بارا	وزنی۔ ذمہ داری	پانی
مصدر سے فعل امر سامنے کر	بہوں	بہت۔ آو پیٹھیں	بہا
بہرہ پن۔ سالن۔ بوڑن	بجا	نرخ۔ بھاؤ۔ آگ	پوڑ
مصدر سے فعل امر (ڈبو)	بجھن	بھاگنا۔ ٹوٹنا	بھور
تہہ خانہ۔ ٹکڑا	بجستی	حرکات یا اعراب	بھورا
		(زبر۔ زیر۔ پیش) وغیرہ	
		بچوں کے لئے نرم بھات	
پڑوس۔ ایک جانور کا نام	پورن	دفن کرنا۔ پیارا	پاڑا
پرندہ۔ پکھا سے اسم تصغیر	پٹھا	الثا۔ فی کس	پکھی
بمعنی چھوٹا پتکھا	پور	روٹی۔ بھفت۔ کھانسی کا دورہ	
خانہ بدوشوں کا خیمہ	پورن	مصدر سے فعل امر	
پہننا۔ اورھنا۔ ڈالنا	پکا	مضبوط۔ نکا ہوا	پاون
کھو کھلا۔ جوتا	پھٹی	کپاس۔ پھوٹی	پولا
تیز دھار۔ تیز رفتار	تڑی	ضدی۔ چٹائی	تکھا

تیراک۔ ستارا	تارا	ایک اناج۔ جسم پر کالا نشان	تار
بند کرنا۔ رقم پیشگی	ٹھین	کپڑے کا تھان	تھان
دیکر سودا پکا کرنا	جگ	گھوڑا باندھنے کی جگہ	جھٹ
زمانہ۔ جہان	جگ	فورا۔ وقت۔ جھپٹا	جھنڈرا
ایک برتن کا نام	جمن	تالا۔ کمرے یا سالن کی	
آگنا۔ منجھ ہونا	چک	عرض والی دیوار۔	
جسم لینا۔ پیدا ہونا	چکی	کھیتوں میں مٹی کھینچ کر	
گاؤں۔ دانتوں کی گرفت	چوڑا	بینڈھیں بنانے کا آلہ۔	
جرمانہ۔ رشوت	چوڑی	آٹا پیسنے کی بڑی چکی	
چار گنا۔ کھلا۔ وسیع	چھو	جو بیلیوں سے چلائی	
چار گنا۔ ہل کا دستہ	چھوٹی	جاتی ہے یعنی خراس۔	
خاموشی۔ غلاف	چھوٹی	محفل یا مجلس۔	
اکیلی۔ صرف۔	چھوٹی	لکڑی کی بنی ہوئی چوکی	
کھجور کی شاخ	چھوٹی	داغدار۔ مٹی کا توتا	
کچا پھل۔ ڈکن مصدر سے	چھوٹی	قصور۔ ڈوہن مصدر سے فعل	
فعل امر (روک یا سر ہلا)	چھوٹی	امر۔ دودھ دوہنے کا حکم	
مولی یا پیاز وغیرہ کو پتوں	چھوٹی	ڈھکننا۔ ڈھانپنا۔ قید کرنا	
سے نیچے کاٹ کر اوپر کا حصہ	چھوٹی	نقد۔ رکاوٹ	
زمین میں بودیا جاتا ہے اور	چھوٹی	اتفاق۔ گانے کی لے	
ایسے پودے سے اچھا بیج	چھوٹی	واسطے۔ سانگائی جمع (رشتے)	

حاصل ہوتا

اس طرح کاٹے ہوئے ٹکڑے

کو ڈک کہتے ہیں

پھولوں کا ہار

شادی بیاہ کا گیت

صاف - نیا

ٹوکرا - کھاری ڈانٹنے والا

کمانا - کھودنا

چارپائی - کھٹن مصدر سے

فعل امر (کما - کھود)

گڑیا - پتنگ

بیٹھنے کے لئے گدیلا - مسد

چاول وغیرہ کی بھوسی

پانی کے سامنے کا بند (ناکہ)

تھوم - پیاز اور کھجور

وغیرہ کا دانہ - کٹھڑ

سرکن - سرکنا - چسکیاں لے کر پینا

سندھ - درز - نقب - جوڑ

ست - سات -

جوہر جیسے لیموں کا ست

کوڈی - کوڑی - کبڈی کا کھیل

کبا - بیوقوف - ایک خود رو

گھاس (ڈیلا)

کھٹی - آمدنی - ترش

کل - خیر - پرزہ - گذشتہ دن

آنے والا دن

کوٹ - ایک لباس -

اوپچی چار دیواری

کھل - چمڑا - تیل والے

بیجوں کا پھوک

گوڈی - گود - فصل کی نلائی یا گوڈی

گھانا - نقصان - گاڑھا

گھٹی - کم ہوتی - گلی یا کوچہ

گل - گلن مصدر سے فعل امر - گل

گپیل - ٹکڑا - نرم و نازک چیز

گھن - تھکنا - خریداجانا

لکھن - کوشش - چلن

لکھن - لکھن - چیرنا

منڈی - لنگڑی -

خرید و فروخت کی جگہ

وٹ - بدلہ - مٹی کا ڈھیلا

ودھاوٹ - بڑھانا - کام سمیٹنا

بیلوں کو پنجالی سے نکالنا

ہاں - دل - ہوں (فعل ناقص)

جی ہاں

گمت - تھپنے کی جگہ - اوچھاوار

موگا - بغیر سینگوں کے جانور

نہر سے چھوٹے نالے

میں پانی جانے کا راستہ

وٹ - لیمپ کی تہی یا فلیتہ - بل

وٹن مصدر سے فعل امر (کما)

ول - پھر - بل - دوبارہ

ولن مصدر سے فعل امر

(واپس آ)

○

اعراب بدل نال معنی دی تبدیلی

بعض لفظاں دے اعراب (زبر - زیر - پیش) وچ تھوڑی جی تبدیلی نال انہاں دے معنی بدل ویندن۔ سرائیکی دے کجھ ایہ ہوں۔ جنہیں لفظ ایہ ہن۔

الفاظ	معنی	الفاظ	معنی
اڈن	آگے کرنا۔ پھیلانا	اڈاند	اڈاند
اڈن	اڈنا	اڈاند	وافر تول۔ ترازو کا جھکاؤ
اگھ	نرخ	اگھن	رکنا۔ اگھنا۔
اگھ	اگھن مصدر سے	اگھن	چھوٹ کر بے طرح اچھلنا
	فعل امر (پونچھ)		
اٹھ	یہاں	اٹھ	اٹھ (8)
اٹھ	وہاں	اٹھ	اونٹ
بکھ	بکھن مصدر سے مادہ	بج	عیب
بکھ	بکھ	بھوک	بج
بھورا	ٹکڑا۔ تہ خانہ	بھتی	بچوں کیلئے نرم بھات
بھورا	نکما۔ نکھو	بھتی	تھوڑا سا۔ لالچ
بھورا	بھورے رنگ کا	بھتی	بھاجی کا مہل
بھجن	بھاگنا۔ ٹوٹنا	بوٹی	گوشت کا چھوٹا ٹکڑا
بھجن	بھینگنا۔ زیب دینا	بوٹی	چھوٹا پودا
بھجن	بھونا جانا	بک	ہرن کا بچہ

بٹ	فصول بات۔ مذاق	بک	دو چیزوں کا
بٹ	شرط	بک	ایک دوسرے سے
بٹ	بڑا ہوا	بڑا	منطقی ہو کر بڑھنا
بٹ	نر جانوروں کا عضو تناسل	بڑا	بڑی بوری
بٹ	اندر کو باندھے رکھنا	بڑا	لکڑی کا برادہ
بڑک	جانور کا لقمہ	بڑھا	پھیلا
بڑک	پر کن مصدر سے	بڑھا	الثا۔ فی کس
	فعل امر (چمڑک)		
پولا	کھو کھلا۔ جوتا	پت	اعتماد۔ چاشنی
پولا	چھوٹا گٹھا	پت	گرمی دانے
پیر	پتا	پیل	لمحہ
پیر	پیٹا	پیل	نہر وغیرہ کا پیل
پٹ	ران۔ کھود	پوڑی	سیرجی یا زینہ
پٹ	بد دعا	پوڑی	پڑیا
پیر	پاؤں	پر	گندم وغیرہ گاہنے کی جگہ۔
پیر	مرشد۔ پیٹھا	پر	رہٹ یا کولہو پر بیلوں
پک	پکڑی	پر	کے چلنے کی جگہ
پک	کھیل میں باری	پر	پاٹ (چکی وغیرہ کا)
پھٹن	پھٹنا	پھلی	پھلی مسر وغیرہ کی
پھٹن	ہیت بدلنا	پھلی	ڈھیلی

ٹیرہا پین	چپ	مرغی کا بچہ	○ چلھا
ردی۔ نکما۔ چاٹ	○ چٹ	چولھا	چلھا
صاف میدان	چٹ	پولا	○ چٹا
نشانیہ پر لگاؤ	چٹ	بازوؤں کی لپیٹ	چٹا
رشوت۔ جرمانہ	○ چٹی	سفید	چٹا
سفید	چٹی	گاؤں۔ دانتوں	○ چک
چمرا	○ چم	کی گرفت	چک
چوم۔ (فعل امر)	چم	دروازے پر لٹکانے	چک
مجلس۔ بیٹھنے کی جگہ	○ چوکی	کی چک	چک
نلائی۔ گوڈی	چوکی	چکن مصدر سے فعل امر	چک
چوری۔ سر قہ	○ چوری	کمر کے درد کی	چک
		ایک قسم	
کمانے کی میٹھی چیز	چوری	تھپہ۔ تیشے کا پھل	○ چنڈ
سیلاب	○ چسل	کونا	چنڈ
چھیل (فعل امر) چھال	چسل	چھپا۔ زیب دینا	○ چھکن
بچے کی پیدائش کی	○ چھٹی	کھنچنا	چھکن
چھٹی رات کی تقریب		دروازہ	○ در
حبس میں بچے کا نام		کی طرف	در
رکھا جاتا ہے		دفع کرنے کا کلمہ	در
کپاس کی لکڑی	چھٹی	چادر	○ دھوتی

رفو چکر ہونا۔ بھوٹنا	چھٹنا	چھوٹا پھول	چھلی
چھانک۔ تھوڑا سا	○ چھکا	لکڑی کی تختی	○ چھٹی
پھیکا	چھکا	کپاس	چھٹی
سب چلنا	○ چھرن	تیز ہوا۔ جھکڑ	○ تلکھا
چلنا چھرنا	چھرن	تیز	تلکھا
وعدے سے مکرنا	○ تھڑ	ترازو	○ تھڑی
شور۔ جھگڑا۔ کوڑا	تھڑ	سیم کے پانی کی گذر گاہ	○ تھڑی
ٹوٹ (فعل امر)	○ تھڑ	پیندا	○ تل
تھکنا	تھکن	ایک اناج	تل
تھوکننا	تھکن	بدن پر کالا نشان	تھکن
ضدی۔ چٹائی	○ تھپی	ٹانکنا	○ تھکن
ٹڈی (ایک حشرہ)	تھپی	رکنا۔ رہنا۔ قیام کرنا	تھکن
لٹکا (فعل امر)	○ تھنگ	کاٹنا	تھکن
کبیر کی نرم کوئیل	تھنگ	جہان۔ ایک برتن	○ چگ
سوراخ	تھنگ	اتفاق	چگ
فورا۔ وقت	○ جھٹ	ر کاوٹ	○ جھل
جھاڑی	جھٹ	جانور کی پیٹھ پر ڈالنے	جھل
جھاگ	○ جھنگ	کاموٹا کپڑا	جھنگ
جھونپہی	جھنگ	چھا (فعل امر)	○ چب

دھوتی	چغمل خور	چھٹی	رخصت
○ دھپ	تپیر	○ ڈسٹ	بتانا
ڈھپ	دھوپ	ڈسٹ	نظر آنا
○ ڈھکن	ڈھانپنا	○ رسن	حساب بے باق کرنا
ڈھکن	گائے کا بولنا	رسن	رسنا
ڈھکن	گائے بھینس کا	رسن	روٹھنا
	بچہ جننے سے چند دن	○ سگ	چھوٹا
	پہلے کی کیفیت	سگ	آرزو۔ چاہت
○ سلھوٹا	چھوٹا جھونپڑا	سگ	سوکھ (فعل امر)
سلھوٹا	اینٹ کا ٹکڑا	○ سگا	سگا۔ اپنا۔ حقیقی
○ سوڈ	بتنگی	سگا	خشک
سوڈ	رضائی۔ لحاف	○ سیکھ	سیکھ۔ سکھ قوم
○ سستی	مصیبت۔ ہندوؤں کی	سکھ	آرام۔ سکون
	ایک رسم جس میں خاوند	○ سنڈھ	عقیمہ۔ (بائنچہ عورت جو
	کے مرنے پر اسکی بیوی		اولاد کے قابل نہ ہو
	کو آگ میں جلنا پڑتا ہے	سنڈھ	سوٹھ۔ خشک ادراک
○ ستر	ستر (70)	○ سیدہ	سیدہ
ستر	شرم گاہ	سندھ	خبر
ستر	سوت	○ سینگ	رشتہ
○ کپ	کاٹ (فعل امر)	سینگ	سینگ

کپ	گنبد نما عمارت	○ ککھا	اکیلا
○ کٹھا	اکٹھا۔ یکجا	ککھا	ککلا
کٹھا	ذبح ہوا۔ ذبح کیا	○ کٹھ	اجتماع۔ اجلاس
○ کرن	کرنا	کٹھ	درخت کے تنے کے اندر
کرن	جھڑنا۔ گرنا		کا گہرے رنگ کا حصہ
○ کنڈ	پیٹھ	○ کپا	بے وقوف
کنڈ	سور کا بچہ	کپا	جھکا ہوا
○ کنی	کنارہ	○ کراڑ	ہندو
کنی	دیکھی	کراڑ	سختی
○ کڈھن	کب (حرف استفہام)	○ کڈھن	نکلانا
کڈھن	کودنا	کڈھن	کپڑے یا سوت کی وہ
○ کٹ	زنگ		ڈوری جو لسی بلونے کے
کٹ	مار۔ کوٹ (فل امر)		کے مندرجہ ذیل کے گرد
○ ککر	پالا		لپیٹی جاتی ہے
ککر	کیکر کا درخت	○ ککھ	تینکا
○ کھڈی	کپڑے بننے کی مشین	ککھ	کوکھ
○ کھڈی	مرغیوں کا ڈربہ	○ کھٹا	ترش
○ کھل	چمڑا۔ تیل والے	کھٹا	ختم ہوا
	بیجوں کا پھوک	○ کھپ	شور۔ ختم ہوا
کھل	ہنسی	کھپ	چولستان کی ایک جھاڑی

○ گھرا	صاف خالص	○ گھل	بھیج (فعل امر)
گھرا	نقش پایا۔ نلکے کے	گھل	اُونگھ
○ گھٹن	گھٹنا۔ کم ہونا	○ گھٹ	گھٹن سے (فعل امر)
گھٹن	بھینچنا۔ دبانا	○ گھٹ	باشت
○ گھنڈ	جانور کے گلے میں	○ گھٹی	گلی۔ کوچہ۔ کم ہوتی
گھنڈ	باندھنے والی بڑی گھنٹی	گھٹی	گھونٹ
○ گھنڈ	گھونگھٹ	○ لگن	چاٹنا
○ لیکھ	مقرر۔ نصیب	لگن	چھپنا
لیکھ	چھوٹی جوں	○ لٹ	گندم کا ایک کیرا
○ لکھ	لاکھ (عدد)	لٹ	زلف
لکھ	لکھنے سے فعل امر	لٹ	لوٹ
لگھ	بڑی چٹائی۔ گرم لو	○ لکھن	کوشش۔ چلن
○ لسی	چھاچھ	لکھن	لکھنا
لسی	کمزور۔ ڈوبی	○ لڈ	لاڈ (فعل امر)
○ لکھ	بڑی مکھی۔	لڈ	لید
لکھ	لکھنے سے فعل امر	لڈ	لڈن سے فعل امر
لکھ	ہڈی کے اندر کا گودا	○ مل	میل۔ ملن سے فعل امر
لکھ	چہرہ	مل	ملن سے فعل امر
○ مٹھا	سست۔ کند	مل	قیمت

○ مٹر	مٹھا	مٹھا	مٹھا
مٹر	مٹھا	مٹھا	مٹھا
○ مَس	مٹکا	○ مٹی	مٹکا
مَس	مٹکا	مٹی	مٹکا
○ نقل	ماننا	○ منن	ماننا
نقل	ماننا	منن	ماننا
○ نُقل	مونڈنا	○ منہر	مونڈنا
نقل	مونڈنا	منہر	مونڈنا
○ وِس	نہر۔ بڑی ندی	○ وِس	نہر
وِس	نہر۔ بڑی ندی	وِس	نہر
○ وُٹھی	بس۔ برس (فعل امر)	○ وِس	زہر
وُٹھی	بس۔ برس (فعل امر)	وِس	زہر
○ وُٹھی	دشمنی	○ ویر	دشمنی
وُٹھی	دشمنی	ویر	دشمنی
○ وِیلا	بھائی	○ ویر	بھائی
وِیلا	بھائی	ویر	بھائی
○ وِیلا	درخت	○ وِیلا	درخت
وِیلا	درخت	وِیلا	درخت
○ وِیلا	بُن (فعل امر)	○ وِیلا	بُن (فعل امر)
وِیلا	بُن (فعل امر)	وِیلا	بُن (فعل امر)
○ ہوکن	پودے کی بیل	○ وِیلا	پودے کی بیل
ہوکن	پودے کی بیل	وِیلا	پودے کی بیل
○ ہوکن	جانوروں کی بیماری	○ وِیلا	جانوروں کی بیماری
ہوکن	جانوروں کی بیماری	وِیلا	جانوروں کی بیماری
○ مہی	ہل چلانے کا آلہ	○ ہل	ہل چلانے کا آلہ
مہی	ہل چلانے کا آلہ	ہل	ہل چلانے کا آلہ
○ مہی	پھیل۔ ہلن سے فعل امر	○ ہل	پھیل۔ ہلن سے فعل امر
مہی	پھیل۔ ہلن سے فعل امر	ہل	پھیل۔ ہلن سے فعل امر

سابقہ (ا ب گیترا)

”سابقہ“ اور لفظ کون آہن جہا کہیں کلمے دے نال اور کونوں پہلے ودھایا ونچے تاں او او اندے معنی ونچ کجھ ودھایا تبدیلی پیدا کر ڈیوے۔

سابقہ	مطلب	الفاظ
الف	متضاد کیلئے	اول اول
ال	تتی	ال کاں۔ ال ویائی
اٹ	نفی	اٹ سو نہاں۔ اٹ ڈٹھا۔ اٹ کھٹ۔ اٹ سٹیا۔ اٹ چتیا۔ اٹ سکھندڑ
اگے	آگے	اگواڑ۔ اگونہاں۔ اگوان۔ اگاترا
آپ	آپ	آپ تڑاپی۔ آپ جو گا۔ آپ موناہاں۔ آپ سنواں
ادھ	نصف	ادھ ردھا۔ ادھ مویا۔ ادھ کھر۔ ادھ پچدھ۔ ادھ لاپی
ادھو	نصف	ادھو۔ ادھ
بے	بغیر	بے وس۔ بے چسا۔ بیدل۔ بے ڈکھا۔ بے روحا۔ بے تھتا
بد	برا	بد ذات۔ بد شکلا۔ بد عملا۔ بدرنگا۔ بد قویذا
پ	دو	بیور۔ پلھانگ۔ پساکھی۔ پٹا۔ پیانا۔ پیل
بن	بغیر	بن ڈٹھیں۔ بن سوچتیں۔ بن سکھیں۔
پکھ	پکھ	پکھلگ۔ پکھاڑا۔ پکھونہاں۔ پکھاڑی۔ پکھا ترا
پر	دور	پردیس۔ پرسال۔ پر ڈاڈا۔ پر نانا۔ پر نالہ۔ پرسوں۔ پرلا
پر	اوپر	پرڈ قصہ۔ پرڈ چھکا۔ پرڈ چھتی

تاں	سب سے زیادہ	تاں نکا۔ تاں وڈا۔ تاں پرلا۔ تاں اتلا۔ تاں تلواں
تر	تین	تر کندھی۔ تر پھلا۔ تریا نکل۔ تر یور۔ تریل۔ تریا کل
چو	چار	چوہارہ۔ چو کاندھا۔ چورنہا۔ چودھار۔ چو طرفہ۔ چو گرد
فر	اکھر	خر دماغ۔ خر مغز۔ خر کار
رے	بغیر	رے سیتکا۔ رے کاندھیا۔ رے نکاجی
رج	بہت زیادہ	رج سوہٹاں۔ رج کو جھا۔ رج سنگھڑ۔ رج سیاٹی
س	اچھا	سویل۔ سولا۔ سنج
سر	انتہائی	سر سرڈیا۔ سر سام۔ سر زور۔ سر کدھواں
ست	سات	ست موناہاں۔ ست رنگا۔ ست وقتا۔ ست جمرائی
کم	تھوڑا	کم ذات۔ کم عقل۔ کم اصل۔ کم بخت
ک	متضاد	کوئل۔ کچا۔ کلل۔ کپتر۔ کولا۔ کروپ۔ کلج۔ کلچھن
لا	نفی	لا غرض۔ لا طمع۔ لا علاج۔ لا دوا
لم	لمبا	لم سلماں۔ لم توت۔ لم ڈھینگ
من	تا۔ بغیر	من ڈے۔ من کھٹو۔ من مچلا۔ من تارو
تا	بغیر	ناپاک۔ نادان۔ نا سمجھ۔ نامراد
وڈ	بڑا	وڈ موناہاں۔ وڈ قصائی۔ وڈ پردھان۔ وڈ وا تا۔ وڈ سر یا
ہر	تمام	ہر کارہ۔ ہر دھاتی۔ ہر کوئی
ہتھ	ہاتھ کا	ہتھ رادھ۔ ہتھ وسا۔ ہتھ وسو کا۔ ہتھ پڑھتی

لاحقہ (پکھیتر)

”لاحقہ“ اوں لفظ کوں آہدن جہڑا کہیں کلمے دی چھیکڑ وچ ودھایا ونجے تاں او اوندے معنی وچ کجھ وادھا یا تبدیلی پیدا کر ڈیوے۔

لاحقہ	مقصد	الفاظ
اٹ	حاصل مصدر کے لیے	رڑاٹ - ترچھاٹ - رواٹ - بچکاٹ - کمباٹ
اڑ	اسم کیفیت کے لیے	جھکاڑ - اچاڑ - پنجاڑ - ہنجاڑ
آرا	حاصل مصدر کے لیے	الارا - ہلارا - پٹارا - ودھارا - بگارا - ونڈارا
آور	صفت کے لیے	ہلارا - ہلارا - پیارا
اڑی	نسبت کے لیے	ڈساور - قد آور - زور آور - بختاور
آنہ	نسبت کے لیے	اگاڑی - پچھاڑی - ڈیہاڑی
آری	اسم فاعل، حاصل مصدر	مردانہ - پچگانہ - زمانہ
آنڈرا	حاصل مصدر	لکھاری - کھڈاری - اڈاری
آتی	اسم معاوضہ کے لیے	بھلاندرہ - مہاندرہ - وٹاندرہ
اوگلڑا	اسم تصغیر کے لیے	دھوانی - پڑھانی - لکھانی - چوانی
ایپا	اسم کیفیت کے لیے	ہلوگلڑا - شطوگلڑا - پچوگلڑا
باز	اسم فاعل کے لیے	ہڈھیا - رنڈیپا - کھھیپا - سکھھیپا
		اگل باز - چالباز - دھوکے باز - کبوتر باز = تتر باز

ہتھوں ہٹی - کنوں ہٹی - گھوں ہٹی	مٹی	غالی
ڈڈھپ، ڈڈپ، سوہٹپ، سنٹپ	پ	اسم کیفیت کے لیے
ڈھلکے پوش - پلنگ پوش - میز پوش - سر پوش	پوش	ڈھانپنے والا
مذاق پوٹا - بد معاش پوٹا - دھوکے پوٹا - پانگل پوٹا	پوٹا	قماش - پن
ہلپن - چھر پن - چھٹپن	پن	زمانہ
لکھ پتی - کروڑ پتی - ارباں پتی	پتی	مالک
ذمہ دار - نمبر دار - ٹھیکیدار - شہ دار - ڈیوٹے دار	دار	اسم فاعل کے لیے
سہرے داٹی - مچھر داٹی - مسالے داٹی - چا داٹی	داٹی	ظرف
اتوں راٹا - پیروں راٹا - گھوں راٹا - سروں راٹا	راٹا	تنگا
دلڑی - چھلڑی - کھلڑی - چھڑی - دمڑی	ڑی	اسم تصغیر
ہنڈن سار - ملن سار	سار	اسم صفت
ناں شریک - پنے شریک - کندھی شریک	شریک	حصہ دار
وہک - وڈھک	ک	حاصل مصدر
نانکا - ڈاڈکا - پیکا - پا لکا - وڈکا - ہتھیکا	کا	نسبت
جادو گر - کاری گر - قلعی گر - بازی گر - ونگڑی گر	گر	اسم فاعل کیلئے
مچھل - ڈڈھل - ہتھل - او جھل	ل	اسم صفت
چڑی مار - ہلی مار - چوہے مار - مچھر مار	مار	اسم فاعل کیلئے
اتوں تنگا - گھوں تنگا - سروں تنگا - پیروں تنگا	تنگا	تنگا
منجھوں تنگا		
اچاڑو - وسارو - ہالو - مارو	و	اسم فاعل کیلئے

وال	اسم فاعل کیلئے	بھائیوال - بکروال - جھتوال - کوتوال - دھنوال
و کا	سے - کا	اچو کا - کھنو کا - پرو کا - پرسو کا - رتو کا - چرو کا
واں	اسم حالیہ	ٹوکواں - گانڈھواں - تولواں - بھارواں - پالواں
واٹ	اسم فاعل کیلئے	گاڈی واٹ - کوچواٹ - درواٹ
وند	اسم فاعل کیلئے	لاہٹے وند - نیاز وند - بجاگ وند
ہا کا	اسم حالیہ	رووٹ ہا کا - مرٹ ہا کا
تیل	اسم فاعل کیلئے	اڑتیل - مرتیل - کڑتیل - مرہتیل
یل	اسم فاعل کیلئے	ہٹیل - مچھیل - مریل - ادھیل - نویل

گٹری دے سابقے (گٹ اگیت)

سابقے	اعداد
اک	اکویہ - اکتریہ - اکتالیہ - اکونجاہ - اکاتیتھ - اکہتر - اکاسی - اکانویے
پ	پارہاں - ہاویہ - ہتریہ - ہتالیہ - ہونجاہ - ہاتیتھ - ہہتر - ہیاسی - ہیانویے
تے	تیرہاں - تیتریہ - تہتر
تر	تریویہ - ترالیہ - ترونجاہ - تراٹھ - تریاسی - تریانویے
چو	چوڈاں - چوویہ - چوتریہ - چوہتر
چر	چرتالیہ - چرونجاہ - چراتھ - چراسی - چرانویے
پنج	پنجویہ - پنجاتھ - پنجتر - پنجاسی - پنجانویے
پن	پنٹالیہ - پنونجاہ

چھ	چھویہ - چھتریہ - چھتالیہ - چھونجاہ - چھیاتھ - چھہتر - چھیاسی - چھیانویے
ست	ستارہاں - ستاویہ - ستتریہ - ستالیہ - ستونجاہ - ستاتھ - ستاسی - ستانویے
اٹھ	اٹھاراں - اٹھاویہ - اٹھتریہ - اٹھتالیہ - اٹھونجاہ - اٹھاتھ - اٹھتر - اٹھاسی - اٹھانویے
آن	انویہ - انتریہ - انتالیہ - انواہ - اناتھ - انہتر - اناسی - انانویے

گٹری دے لاحقے (گٹ پچھتر)

لاحقے	اعداد
رہاں	یارہاں - ہارہاں - تیرہاں - پندرہاں - ستارہاں - اٹھارہاں
ویہ	انویہ - اکویہ - ہاویہ - تریویہ - چویہ - پنجویہ - چھویہ - ستاویہ - اٹھاویہ
تریہ	انتریہ - اکتریہ - ہتریہ - تیتریہ - چوتریہ - پینتتریہ - چھتریہ - ستتریہ - اٹھتریہ
تالیہ	انتالیہ - اکتالیہ - ہتالیہ - ترالیہ - چرتالیہ - پنٹالیہ - چھتالیہ - ستالیہ - اٹھتالیہ
ونجاہ	انوجاہ - اکونجاہ - ہونجاہ - ترونجاہ - چرونجاہ - پنونجاہ - چھونجاہ - ستونجاہ
اٹھونجاہ	
آتھ	اناتھ - اکاتھ - ہاتھ - تریاتھ - چراتھ - پنجاتھ - چھیاتھ - ستاتھ
اٹھاتھ	
ہتر	انہتر - اکہتر - ہہتر - تہتر - چوہتر - چھہتر
تر	پنجتر - ستتر - اٹھتر
اسی	اناسی - اکاسی - چراسی - پنجاسی - ستاسی - اٹھاسی

یاسی چھیاسی - تریاسی - چھیاسی

انوسے - اتانوسے - اکانوسے - چرانوسے - پنجانوسے - ستانوسے - اٹھانوسے - ودھانوسے

یانوسے - بیانوسے - تریانوسے - چھیانوسے

روزمرہ

ہر علاقے دے واسی لوکاں دی اپنی ہک انج تے وکھری زبان ہوندی ہے تے ایں زبان دے حوالے نال او اہل زبان سڈیے ویندن۔ ایہ اہل زبان جتیں طرح پوئن، لفظیں کوں جیں طرحاں ورتن تے جہڑی طرحاں گلاہ مہاڑ کرن - اوہو "روزمرہ" ہے۔

روزمرہ وچ لفظ ایٹے اصلی تے حقیقی معنیاں وچ ورتیے ویندن۔ تحریر ہووے تے بجاویں تقریر، نظم ہووے تے بجاویں نثر، روزمرہ دی پابندی ضروری ہے او کلام فصاحت تے بلاغت کتوں محروم ہوندے جیں وچ روزمرہ دی پابندی نہ ہووے۔

جیکر کوئی بندہ اہل زبان دی دھرتے طریقے دے خلاف کہیں بے انداز تے طریقے نال گلاہ مہاڑ کریے تاں او روزمرہ دے مطابق نہ ہووے۔

کجھ مثالیں

1 - "انویہ ویدہ دافرق" وچ "انویہ ویدہ" ہک روزمرہ ہے تے اہل زبان دی عام پوئل چال دے مطابق ہے۔ اسان ایندی بجائے "اٹھاراں ویدہ" یا "ویدہ اکویہ" وغیرہ نہیں آکھ سگدے۔

2 - "اوڈوں چوں ڈیہناں تیں آویے" ایں جملے وچ "ڈوں چوں" روزمرہ ہے تے ایندی بجائے "ڈوں بیج" یا "چار چھی" وغیرہ پوئل غلط ہے۔

3 - "وستی دے ہر گھر وچ ڈوں ڈوں چار چار زناور ضرور ہوندن" ایندے وچ تکرار لفظی دی بجائے محض "ڈوں چار" پوئل غلط ہے۔

4 - "کتاہلی دے پچھوں بیج پیا" وچ "بیج پیا" دی بجائے "بیج گیا" پوئل یا لکھن غلط ہے۔

5 - "اوندا بختار بہر گے" دی بجائے "بہر پے" پوئل غلط ہے۔

6 - "آندا ہے" دی ادغائی شکل "آندے"، "پڑھدیاں بن" دی ادغائی شکل "پڑھدن" تے "ویندیا پیا" دی ادغائی شکل "ویندیا پے" تے ایں طرحاں دے بے لفظ روزمرہ دے عین مطابق بن جہڑے جو تقریر یا تحریر وچ روانی تے چاشنی بوں و دیندن۔

مجاورہ

مجاورہ ڈوں یا ڈوں کتوں و دے لفظاں دے اوں مرکب کوں آہدن جہڑا ایٹے ظاہری معنیاں دی بجائے جگھے تے رمز بھرے معنی وچ استعمال تھیوے تے اہل زبان دی عام پوئل چال دے مطابق ہووے یعنی ایندے وچ روزمرہ دی پابندی ہووے۔ جیویں جو - "جانو کوٹھے تے چڑھ کپنے" تے "جانو سرتے چڑھ گپنے"۔ انھاں وچ پہلا جملہ ایٹے ظاہری معنی وچ ہے تے ڈوجھے جملے وچ مجاورے دا استعمال کیٹا گے۔ جہڑا جو مجازی معنی کیٹے ہے۔

محاورے دنیا دیاں سبھے زباناں وچ موجود ہوندن تے کہیں زبان دے لوک
- ادب دا حصہ ہوندن۔ محاورے دے لفظ تاں عام ہوندن پر ایندا مطلب وڈا گنجھا
گورڈھاتے رمز بھریا ہوندے۔

کہیں گالھ کوں کھلے ڈتے لفظاں وچ بیان کرن بعضے ویلے تاں گالھ
کرن والے کیتے اوکھاتھی ویندے تے بعضے والے ایہ انداز سنن والتیں کوں وی
چنگاں نہیں لگداتے ابھی گالھ محاورے دا ویس پواتے کر ڈتی ویندی اے۔ جیویں
اے آکھن جو "فلانے کوں نانگ ڈنگیے تے او مر گئے" یا "فلانی ویا پتی اے"۔
آکھن پورن تے سنن والتیں کوں چنگا نہیں لگدا۔ ایندی بجائے ایہا گالھ ایں طرحاں
کر ڈتی ویندی ہے "فلانے کوں لکھ سنگھ گے تے او اللہ کوں پیارا تھی گئے" یا
"فلانی ہتھ پیر لدھن"۔ پورن تے سنن والے کیتے پوجھ نہیں بندا۔

محاورہ ابلاغ دا ہک موثر ذریعہ ہے۔ لکھن تے پورن وچ محاورے دا صحیح
ورتارا زبان کوں سنگھار تے سوہٹاں، پر لطف، مذیدار تے موثر بنا ڈیندے تے
پڑھن تے سنن والے دے ذہن تے ڈاڈا گورڈھا اثر پوندے۔ محاورے نال سنگری
پنگری لکھت یا گالھ مہاڑ وچ جہڑی فصاحت تے بلاغت پاتی ویندی اے او عام
پول چال وچ نہیں لھدی۔

کجھ یاد رکھن دیاں گالھیں

- 1 - محاورے وچ ڈوں یا ڈوں کون ود۔ لفظ ہوندن تے چھیکڑی لفظ مصدر ہوندے
مصدر کون پہلے کوئی اسم، فعل یا اسم تے فعل ڈونہیں ہوندن۔
- 2 - محاورہ اہل زبان دی عام پول چال دے مطابق یعنی روزمرہ دا پابند ہوندے۔

اینڈے وچ کہیں طرحاں دی تبدیلی یا گھٹاوا وادھا جائز کاسینی۔
3 - محاورہ اپنے ظاہری معنیاں دی بجائے گجھے، رمز بھریے تے مجازی معنیاں وچ
ورتیا ویندے۔

4 - محاورے دا مناسب استعمال اساڈی گالھ مہاڑ تے لکھت کوں موثر تے سوہٹا
بٹاؤن دے کم آندے ایں گالھوں محاورہ صرف اوں ویلے استعمال کیتا ونجے جیں
ویلے واقعی ایندی لوڑ ہووے۔ محاورہ اپنے موقع محل دے مطابق پورن چاہیدا اے نہ
تاں ایہ اپنی دلچسپی قائم نہ رکھ سگسی۔

5 - جیویں جو محاورہ اصلی معنی دی بجائے مجازی معنی واسطے پوریا ویندے ایں
گالھوں اینڈے استعمال وچ اجا قرینہ ہووٹاں چاہیدا اے جو اینڈے مجازی معانی
واضح تھی ونجن تے فقرے یا عبارت وچ دلچسپی تے سوہٹپ پیدا تھی ونجے۔

روزمرہ تے محاورہ وچ فرق

روزمرہ تے محاورہ ڈونہیں اہل زبان دی عام پول چال دے تابع ہوندن
تے ڈونہاں وچ معیار تے سند صرف تے صرف اہل زبان ہن ول وی نوعیت دے
لحاظ نال ڈونہاں وچ کجھ فرق ہے۔ ایہ فرق ایں طرحاں ہے۔

محاورے	روزمرہ
1 محاورے وچ لفظ غیر حقیقی	1 روزمرہ دے لفظ اپنے ظاہری
مجازی تے گجھے معنیاں	اصلی تے حقیقی معنیاں کیتے
وچ استعمال تھیندن	استعمال تھیندن

سرائیکی دے کجھ محاورے

نمبر	محاورہ	مطلب	استعمال
۱	اکھیں ڈکھاوڻ	غصے سے دیکھنا	ڈھیر اکھیں نہ ڈکھا: اپنا کم کر
۲	اندھے	محنت کے	گھر بیٹھے انعام مل ونجھن
	دے پیر	بغیر	اندھے دے پیر تلے پھیرا
	تلے پھیرا	کچھ حاصل	آوڻ والی گالھ اے
	آوڻ	کر لینا	
۳	انویہ ویہ دا	بہت تھوڑا	تنتیں خامخواہ ولاتی کپڑا گندے
	فرق ہووڻ	فرق ہونا	پاکستانی کپڑے تے ایندے وچ
			چھڑا انویہ ویہ دا فرق ہے
۴	اکھ لگھن	نیند آنا	ہن تاں مسیں اکھ لگی ہس
			اینکوں آرام کرن ڈیو شور نہ کرو۔
۵	اکھ چکڻ	نظر سے بچنا	اکھ چکی نہیں تبالوں غرق اے
۶	اکھیں متھے	سامنے آنا	کوڑھارتے او اکھیں متھے
	لاوڻ		لاوڻ جو گانہیں رہ گیا
۷	اکا لگھن	فکر مند ہونا	امتحان سہرتے آگیتے تے تیکوں
			ہن پڑھائی دا اکا لگے
			بہو پہلے چاسو چیں ہا

2	روزمرہ وچ گھٹوں گھٹ ہک	2	محاورہ چھڑے ہک لفظ نال
	لفظ ہوندے تے ہک کنوں ودھ		نہیں بڈا ایندے وچ گھٹوں
	لفظ وی تھی سگدن		گھٹ ڈوں لفظ ہوندن
3	روزمرہ وچ مصدر دا ہووڻ	3	محاورے وچ مصدر دا ہووڻ
	ضروری کاتی		ضروری ہے
4	کوئی لفظ کھتیں اپنی حیثیت	4	محاورہ جملے وچ استعمال
	وچ روزمرہ کو تینی ہوندا		کیتے بناں وی محاورہ
	بلکہ جملے وچ استعمال تھی		ہوندے جیویں جو "ککھ
	تے روزمرہ بڈے مثال		سنگھ ونجھن "اپنی حیثیت
	"بج" تے "ست" کھیں تاں		وچ ہک مکمل محاورہ ہے تے
	صرف گھٹری دے ڈوں لفظ ہن		اینڈے معنی واضح ہن۔ تے
	پر جیں فیلے جملے وچ استعمال		ضروری کو تینی جو جملے وچ
	تھیوں جیویں جو۔ "میں پنج		استعمال کروں تاں معنی
	ست ڈینہاں تائیں ول آساں"		واضح تھیوں
	تاں ہن ایہ لفظ روزمرہ ہن گن		
5	روزمرہ دی پابندی دے بغیر	5	محاورے دے بغیر وی عبارت یا
	صحیح گالھ مہاڑ نہیں کیتی		گالھ مہاڑ درست تھی سگدی اے
	ونج سگدی		
6	ضروری کو تینی جو ہر روزمرہ	6	ایہ ضروری ہے جو ہر محاورہ
	محاورہ وی ہووے		روزمرہ وی ہووے

- ۸ ان بٹ تھیون جھگڑا ہونا
افسران دی آپس وچ ان بٹ تھی
تے کروپ وچ ماتحت آ گئے۔
- ۹ اپنے پیرتے اپنا نقصان
اپنے افسرنال وگاڑتے اپنے پیر
تے آپ کہاڑی ماری ہس۔
- ۱۰ اک تک کرن تنگ کرنا
ہن جکھن دا کیا فائدہ؟
گانموں کوں ہٹکواہاں۔ این تاں
میکوں اک تک کر ڈتے۔
- ۱۱ اج کل کرن ٹال موٹل کرنا
اج کل نہ کر میکوں تاں ہنٹے
ای میڈی رقم ڈے چا۔
- ۱۲ آئی ونجائی کرن درگزر کرنا
میں ہن تیں ڈاڈھی آئی
ونجائی کیتی اے۔ پر ہن
برداشت نہھی کر سگدا۔
- ۱۳ اسمان سر زیادہ شور کرنا
ہن چپ وی کرونج، یکا اسمان
سرتے چائی کھریں۔
- ۱۴ اکھیں دا تارا بہت پیارا
پپو تاں میڈیاں اکھیں دا تارا ہے۔
- ۱۵ انڈ تیں پا زیادہ دیر
گھوٹ کوار دی چنگی بی ہوتی اے
- ہنڈاون نیاہنا
اللہ کرے انڈ تیں پا ہنڈاون
جانوتے نیلا آڑوہٹ تھی گئے۔
- ۱۶ آڑوہٹ ہاتھ پائی کرنا
کہیں وی اتہاں کوں نہ چھڑوایا
تھیون

- ۱۷ اکھیں وچ آنکھوں میں
نورے تے اصلوں اعتبار نہ کراہے۔
مٹی پاوٹن دھول جھونکنا
او تاں اپنے پیو دے اکھیں وچ
مٹی پاویندے۔
- ۱۸ اکڑے تاوٹن تنگ کرنا
اللہ دانناں من۔ میڈے اکڑے نہ تا۔
- ۱۹ انڈ پھنڈن پھوت میں آنا
مار مساعیں امتحان وچ پاس
تھی تاں گہتیں پر تیدھی ہن
انڈ پھنڈ گہتی اے۔
- ۲۰ آکھ چاکھ کرن سفارش کرنا
میں بے روزگار وداں میڈی نوکری
کیتے کہیں کوں آکھ چاکھ کروہا۔
- ۲۱ اپنی گوری اپنے مطلب سے
تتیں بے درد کوں کہیں دے ڈکھ
سکھ نال۔ کیا توں اپنی گوری گکا۔
- ۲۲ اُجھے لے جھوٹ بولنا
ڈھیرا بھ لے دی نہ مارتے سدھی
گالھ کر۔ میکوں سب پتہ ہے۔
- ۲۳ او جھڑ مارن غلط راہ چلنا
او جھڑ نہ مار سدھی راہ ر۔
- اللہ کامیاب کریں
پولیس چوردی ڈاڈھی آتھر چھنڈ
کیتی پر سدھی گالھ اوں نہ ڈسی۔
- ۲۴ آتھر چھنڈ کرن مارنا پیٹنا
کرن
- ۲۵ اتوں اتوں خوشامد کرنا
اتوں اتوں تھی تے اپنا مطلب
کڈھاوٹن تاں کوئی تیں کنوں سکھے

- ۲۶ اکھر پوون جھگڑا پڑنا اسلم تے امجد نکی جہی گلاہ
توں آپت وچ اکھر پے -
- ۲۷ اڈدی دے کھنڈیا چالاک شاطر یا چالاک
کھنڈ گہنڈ ہونا
- ۲۸ اتجے بیجے عیب جوئی
کڈھن کرنا
- ۲۹ آؤ جی کرن آؤ بھگت کرنا
میں اپنے یار دے گھر گیم تان
اوں میڈی چنگی آؤ جی کیتی -
- ۳۰ اپنی پوون اپنی فکر ہونا
اونکوں تان حالی اپنی پتی ووی
ہے تیڈی سنبھال کیا ہے؟
- ۳۱ آتما جا ہوش ٹھکانے
تے آوٹ لگنا
اپنے ہتھ تحریر دے کر
- ۳۲ ہنگ ڈیون بے اختیار ہونا
اپنے ہتھ تھک ڈتن -
- ۳۳ اپنی جد کون خاندان کی بدنامی
لیک لاوٹ کا باعث ہونا
- ۳۴ آڈھنی ڈیون بہت زیادہ
جتنیں ویلھے پولیس چور کون

- مارنا پیٹنا آڈھنی ڈتی تان آپ من گیا
جو چوری کتی ہم -
- ۳۵ آس مراد پچن امید بر آنا
اللہ جانویں ساڈی آس مراد تھج
ونچے ول خیریت کریوں -
- ۳۶ آندری صفا دل سے برائی
کرن کو نکالنا
اپنے آندری صفا کرتے
ساکوں اپنا بھرا سمجھ -
- ۳۷ اٹھا ڈیون بیٹی بیاہ دینا
نیاں دھی پر ایادھن اے
جلدی اٹھا ڈے -
- ۳۸ انچوں بچوں خوشامد کرنا
اوں نال ڈھیر انچوں بچوں نہ کر
او وفادار کائینی -
- ۳۹ اچا جھکا گستاخی سے
الاوٹ بولنا
پتر! وڈیں دے اگوں اچا جھکانہ
الایا کر - گناہ تھیندے -
- ۴۰ اکتا کرن تنگ کرنا
میکوں ڈھیر اکتانہ کر، میں اگے ٹھکا پٹھا
- ۴۱ اکتا تھیون تنگ ہونا
تیڈیاں فضول خرچیاں کنوں میں
اکتا تھی گیاں -
- ۴۲ ادھ وچ راستے میں
جہڑے کم دابارہ چاویں اونکوں پورا
کر ادھ وچ رولن چنگی گلاہ کاتنی -
- ۴۳ اڑتل مارن حیلہ کرنا
غریب شوہد سے اپنے ڈڈھ دی خاطر
سارے اڑتل مریندن -

- ۴۴ اڈار کرن خود کو اپنی حیثیت ڈھیر اڈار نہ کریں تیڈی حیثیت سے زیادہ ظاہر کرنا چنگی طرحاں جاڈاں۔
- ۴۵ اکھ تار سکرات کی بیمار دی اکھ تار پدھ گنتی تاں سارے نامید تھی گئے۔
- ۴۶ اکھیں کنوں ناپینا ہو جانا نبوشوہدا پڈھا تھی گئے تے ہن تاں اکھیں کنوں وی بہر گئے۔
- ۴۷ اکھیں نال زیادہ چالاک او ڈاڈھی چالاک ہے۔ اکھیں نال گالھیں کرن ہونا
- ۴۸ اگڑچھ مارن اگڑچھ مارن بے تکی بات کرنا
- ۴۹ اگوں دی آئیندہ کی سوچن فکر کرنا
- ۵۰ انت ڈیوئن دل کاراز بتانا
- ۵۱ الف کوں کلی ان پڑھ ہونا
- ۵۲ اوکھا تھیوئن تنگ ہونا
- توں اونکوں پڑھیا لکھیا سمجھدیں؟ او تاں الف کوں کلی جاڈے۔
- میڈے نال ڈھیر اوکھا نہ تھی۔ ونج اپٹاکم کر۔

(ب)

- ۵۳ بار رکھن عورت رکھنا میڈا اقرضہ لہاتے اوں میڈا بار رکھ گھدے۔
- ۵۴ بار اچاوئن ذمہ اٹھانا جہڑے کم دا بار اچاویں او نکوں پوراوی کیتا کر۔
- ۵۵ باروں پوون تنگ ہو جانا میاں! باروں کیوں پوندیں؟ اے گھن میں ویندا پیاں۔
- ۵۶ پلے لاوئن سپر د کرنا جیندی شستے ہے اوندے پلے لا تیکوں کہیں لوڑاے جو سانجھ تے ودا رکھیندیں۔
- ۵۷ بخت لگنن نصیب جاگنا اللہ دی مہربانی ہووے تاں بخت لگدیں دیر نتیں لگدی۔
- ۵۸ بگے آنے گستاخی سے وڈے بھراکوں بگے آنے ڈکھیندیں شرم نہوی آندی؟
- ۵۹ بخت جا گنن نصیب جاگنا مینہ وسیاتے روہیلے دے بخت جاگ پے۔
- ۶۰ بخت کوں اچھے موقع کو بخت کوں کھلے مارن ٹھکرا دینا
- ۶۱ بخیلی چڑھن غصہ آنا میکیوں بخیلی تاں ڈاڈھی چڑھی ہتی

پر تہاڑی وجہ کنوں اونکوں

کچھ نمھی آکھیا۔

ہر شختے تے بکھی اکھ رکھن

گندی عادت ہے۔

شموں اصلوں اڈھو کڈھی اے۔ کہیں

نال بٹاتے نہیں رکھیندی۔

ہر کہیں نال بے وزنا البندیں

شرم ہوئی آندی؟

میکوں تاں سمجھ نہیں پئی آندی جو

توں کیا بڑتولے کھرا مریندیں۔

گانموں تے شاہو ہک بے کوں بازو

ڈے تے وٹے سٹھ کر گھدے۔

(بھ)

میاں بھوں دے رے نہ وٹ ایہ کم

بھلاتیں کنوں تھی وی سگدے؟

اسلم پئے بھرا کوں تھانے توں چھراون

کیتے ڈاہڑی بھج دھرک کیتی

تے اوڑک چھراوا گھدس۔

ماسی پھا پھاں دی کیا گالھ پھدیں

جلتی پر تیل

پچنگاری سٹن ڈالنا

اوندا تاں کم ای بھوں وچ

پچنگاری سٹن اے۔

اسلم ڈاہڑانیک آدمی ہے پتہ نتیں

کیں اوندے پچھوں بھنڈکی لاڈتی ہے۔

توں اونکوں چاڈتا ہیں ول

اوندے بھولے کیوں بھیندیں۔

عظیموں تاں بھکاں ریڑھی رکھدے

کڈا ہیں وی سچی گالھ نہیں کریندا۔

کالودی گواہی دا کیا اعتبار؟

اوتاں بھت دے پچھوں قران

چاچیندے۔

گھن میاں! توں اپنا بھت گھاٹا

کر۔ ساڈی خیر اے۔

کیا تاں اگے پیٹھاں۔ ہن تیدھی

کسرہ گئی اے توں وی اپنے

ہاں دی بھا کڈ گھن۔

میاں اٹھی وی سہی! بھیدھاں ڈھکا

تے سا پتیں۔ ہل نہوی وہا وٹے؟

نہر کوں ڈیکھ تے بھیدھاں

۷۰ بھنڈکی لاون بدنام کرنا

۷۱ بھولے بھنن آزانا

۷۲ بھکاں ریڑھن جھوٹ بولنا

۷۳ بھت دے معمولی نفع کی خاطر

پچھوں قرآن جھوٹی قسمیں

چاون کھانا

۷۴ بھت گھاٹا اپنا الو سیدھا

کرنا

۷۵ بھا کڈھن دل کارمان

نکالنا

۷۶ بھیدھاں ڈھکا غفلت کی نیند

تے سمن سونا

۷۷ بھگی پوون بھگدڑ مچنا

وچ بھگی پے گیتی۔

- ۸۸ بھوگ دکھ سہنا پتہ نہیں کہڑے گناہیں دی شامت
بھوگن اے جو ڈواہ سال کنوں این بیماری دا
بھوگ ودا بھو گینداں۔
۸۹ بھوم پوون شعور آنا کجھ نہ آکھیں، وڈا تھسی تاں نفعے
گھاٹے دا بھوم وی پے ویس۔
۹۰ بھاڑی پوون ہمت ہارنا بھاڑی نہ پتے، ول کو شمش کر
اورک کامیاب تھی ویس۔
۹۱ بھاگ لگن بخت جاگنا موسم دامینہ وس پووے تاں جٹان
کوں بھاگ لگ ویندے۔

(ب)

- ۸۲ ہنے لگن پورا ہونا ہک کم تاں ہنے لگے۔ پیادی
تھی ویسے۔ جلدی کہیں ہے؟
۸۳ پے دی جان دوسروں کا ہتے دی جان وچ کاتیاں
وچ کاتیاں نقصان کرنا مارن سوکھا اے ارج کوئی
کہیں دا کاتھی۔
۸۴ پانہ ڈیون سہارا دینا میکوں و پار وچ گھاٹا پے گے جے
ارج میڈے نال پانہ ڈیسیں تاں میں

وی اوکھے ویلے کم آساں۔

- ۸۵ بوک چڑھن مستی میں آنا اسلم کوں بوک چڑھیا و دے ہر کہیں
نال ہروں بھروں کھڑیندے۔
۸۶ ہدھ تے مارن سفید جھوٹ بولنا ہدھ تے مارن تاں کوئی تیتیں
جے کوڑے کنوں سکھے۔
۸۷ پیردی کندھی کامیاب ہونا ماراپٹے پتر کوں روانہ کرن ویلے
ہولی "ونچ پتر! شالا پیری کندھی لگی۔
۸۸ ہتال بہن نقصان ہونا پچنگی مت ڈتی ہتی جو میڈے تاں
ایں کاروبار وچ ہتال بہر گن۔
۸۹ ہلھا ہلاوون گہاتی ہونی گندم کنگ گہا وون دے بعد جٹ اجن مسیں
کو اکٹھا کرنا ہلھا ہلھایا جو مینہ وس پیما۔
۹۰ پوٹا چاوون تختہ السنہ اسلام نظام حکومت رشوت دا پوٹا چا
چھوڑیسی تے ملک وچ ٹھڈ پتے ویسی۔
۹۱ پوٹا لاوون بنیاد رکھنا زمینداراں وستی وچ مدرسے کیتے
کوٹھا اسارے تے علم دا پوٹا لاتے۔
۹۲ ہیل وساپوون اضطراب ہونا کیہاں ہیل وساپیا کھڑی
کجھ تاں صبر کر۔
۹۳ پولی ڈیون نیلام میں کسی اوں ویلے تاں مقابلے وچ آتے
چیز کا مول اتنی پولی ڈتی چا۔ ہن گھاٹا پتے

- بڑھانا
۹۴ پول مارن طعنے دینا
۹۵ پولیاں ڈیون بھرنا
۹۶ پولیاں سنن طعنے سننا
۹۷ پیرہی بوڑن نقصان دینا
۹۸ پیرہا ترن کامیاب ہونا
۹۹ پیرہا پار کامیاب ہونا
۱۰۰ ہانہ سلی امدادی بننا
۱۰۱ ہلدی تے جلتی پر تیل
تیل سنن ڈالنا
گھٹا ڈیندی اے۔
- بگتے تاں روند اکیوں ایں؟
لوک پول مارن کنوں نہیں رہندے
بہمردی تاں رہ کا تینی گتی۔
رمضو میڈے پترکوں پولیاں ڈتی
کھڑے۔ چھوہر میڈے آکھتے۔
وچنی رہا۔
پولیاں سن سن تے تنگ تھی گیاں
لوک جیون نہیں ڈیندے۔
اوندے ہمتہ وچ یکا کاروبار نہ ڈے
اصلوں پیرہی بوڑ ڈیے۔
پیرہا تری، گندے کمیں
کنوں پرے رہ۔
تہاڈی سفارش نال میڈا پیرہا پار
تھی گئے تے نوکری مل گتی اے۔
اسا کوں ہر چھنگے کم وچ ہک پتے دا
ہانہ سلی تھیوٹا چاہیدا اے۔
ہلدی تے تیل سنن تاں کوئی ماسی
پھو تو کنوں سکھے ہک پل وچ جھیرہا
گھٹا ڈیندی اے۔

- ۱۰۲ پاڻ مارن کوشش کرنا
۱۰۳ پولیاں مارن خوشی منانا
۱۰۴ ہگ پڑوپیاں زار زار ونا
روون
کا کا! آپ وسوں تاں وڈے پاڻ
ماریم۔ پیر جہا کم رب کوں منظور نہ
ہووے او کیوں تھی سگدے؟
بانڈا انعام نکل اے تاں اکبر
خوشی کنوں پولیاں ودا مریندے۔
رحیموں کریموں دا ہوں پیارا پترہا
اوندے مرن تے ہگ پڑوپیاں
ودا روندے۔
- (پ)
- ۱۰۵ پانی کنوں بہت غصے
پیتلا تھیون میں ہونا
۱۰۶ پٹ کھو رقم کے لیے
کرن کوشش کرنا
۱۰۷ پچالے پوون فاندے میں
ہونا
۱۰۸ پکھڑے پوون حصے میں آنا
توں نکی نکی گلھ تے پانی
کنوں پیتلا تھیون پتے ویندیں
کچھ تاں خیال کینا کر۔
میں ڈاہڈی پٹ کھو کیتی اے تے
آخر سارا لہٹاں لہا ڈتم۔
دکاندار آکھیا "پچالے پووے تاں
بودا گھن نہ تاں تیڈی مرضی۔
نیں لایم کارن سکھ دے میاں
پے پکھڑے ڈورے ڈکھ وے میاں۔

اے جو او بیٹو مادی ہک نی منیندا -	پڑھاوٹ	
تو اوندی ڈاڈی وٹب کریندیں پر	پوندر کھن	۱۱۸ پروا کرنا
اوتیڈی پوندی نہیں رکھیندا -		
غریب شوہے تاں پیٹتے پتھر	پیٹتے	۱۱۹ فاقے
ہدہ تے وی گزارا کر گھندن -	پتھر ہدھن	۱۲۰ برداشت کرنا
اوں اپنے فیل تھیون دی خبر سٹی تاں	پیریں تلون	۱۲۰ ہوش جاتے
اوندے پیریں تلون زمین محل گتی	زمین نکلن	۱۲۱ رہنا
میکوں ڈھیر پگی نہ کر۔ اگے	پچی کرٹا	۱۲۱ تنگ کرنا
میڈی طبیعت خراب ہے -		
تیڈیاں فضول خرچیاں کنوں میں	پچی تھیون	۱۲۲ تنگ ہونا
پچی تھی گیاں -		
پیرڑی چوردا پیراچا تاتے	پیراچا وٹ	۱۲۳ تعاقب کرنا
آخر اوکوں ونج پکڑیں -		

(پھ)

زرینہ اپنے پتردی شادی	پھنڈیا نہ	۱۲۴ پھولے نہ
تے پھنڈی نہ ماندی سہی -	ماون	۱۲۴ سماتا
ابجاں گلھیں کرتے میڈیں پھٹیں	پھٹیں تے	۱۲۵ زخموں پر
تے لوٹ نہ ہرک، میں اگے سرٹیا پٹھاں -	ٹون ہرکٹن	۱۲۵ نمک چھڑکنا

اوندے کوڑ دارا زکھلیا تاں	شر مسار ہونا	۱۰۹ پائی پائی
اوشرم کنوں پائی پائی تھی گیا -		تھیون
ہن کیا تھی سگدے ہن تاں پائی سر	معاملہ حد	۱۱۰ پائی سر
کنوں لنگھ گے - ہتھ پیر مارو -	سے بڑھنا	کنوں لنگھن
شاید کجھ بٹ پووے -		
بیٹو دے مرٹ دے بعد رمضان تے	مصیبت پڑنا	۱۱۱ پہاڑ ٹرٹن
مصیبتاں دے پہاڑ ٹرٹ پے -		
بزرگاں دیاں گلھیں پتھر	سچی بات	۱۱۲ پتھر تے لکیر
تے لکیر ہوندیں -	ہونا	ہوون
وے اوں تیڈے آتے کتھی وڈا تھوہ	بہت زیادہ	۱۱۳ پیر دھو
چاڑھی جے حیا ولا ہوویں تاں	خدمت کرنا	تے بیون
اوندے پیر دھوتے پنی -		
اکبر نال بحث کرن تاں پائی	بے فائدہ	۱۱۴ پائی دے وچ
وچ منڈھائی مارٹا اے او کہیں	بحث کرنا	منڈھائی مارٹ
ذی نہیں منیندا -		
پیت پالٹ مرداں داکم ہے -	وعدہ نجانا	۱۱۵ پیت پالٹ
تتیں اوندی پاڑتے ابجا رنبہ رکھیے	زک پہنچانا	۱۱۶ پاڑتے
جو ساری حیاتی یاد کریے -		رنبہ رکھن
اکبر اسلم کوں ابھی پٹھی پڑھائی	ورغلانا	۱۱۷ پٹھی پٹی

۱۳۴ تھک نال کنجوسی کرنا ایویں تھک نال وڑے نہ پکا
وڑے پکاوٹ کجھ خرچ وی کر۔

(ٹ - ٹھ)

۱۳۵ ٹکی ہدھ غور سے سو مٹی نینگر لنگھی تاں گہرو
تے ڈیکھن دیکھنا ٹکی ہدھ تے ڈیکھن کھرہ گے۔
۱۳۶ ٹینگ مارن طعنے دینا ڈٹھم! توں وی ٹینگ مارن والا
تھی پتیں۔ پہلے آپ کوں تاں سنبھال۔
۱۳۷ مٹھک پنج سستی سے ٹھک پنج نہ کرتے
کرن کام کرنا اہل نال کم کر۔
۱۳۸ ٹھڈے کھیر اپنا عیش آرام سوکھی روزی کوں چھوڑتے ٹھڈے
کوں پھو کے خود برباد کھیر کوں پھو کے نہ مار
مارن کرنا نہ تاں خراب تھیسیں۔
۱۳۹ ٹھاتی صلح ہو بیو پتر لڑے ودے ہن۔ میڈے
ونجن جانا سمجھاوٹ نال ڈوہاں داٹھا تھی گے۔
۱۴۰ ٹھاکی ونجن زبان بند ہونا ٹھاکی ونجی شالا۔ چپ کر
میڈا سر نہ کھا۔

(ج - جھ)

۱۴۱ نج مارن آوارہ پھرنا او کوئی کم نہیں کریندا اس

۱۲۶ پھر سگن س چلنا ڈاہڈے نال پھر نہوی سگدا پیٹے
نال لڑویں؟ کجھ تاں حیا کر۔
۱۲۷ پھلچھوٹ تحقیقات کرنا چوردی پھلچھوٹ پتی تاں کئی
لوک پکڑ تیج گئے۔
۱۲۸ پھچھری کنبن خوفزدہ ہونا شیر کوں سامنے آندا ڈیکھتے
اوندی پھچھری کنبن پتے گئی۔
۱۲۹ پھکا تھیون شرمسار ہونا جانودے کوڑا پول کھلیا تاں
او ڈاہڈا پھکا تھیا۔
۱۳۰ پھکا نہ رکھن عزت گوانا اپنے کر تو تاں پاروں اول اپنے پیو
ما۔ دی عزت داوی پھکا نہیں رکھیا۔

(ت - تھ)

۱۳۱ توڑنجاوٹ ہمیشہ ساتھ یاری لاتے توڑنجاوٹ
دینا مرداں دا کم اے۔
۱۳۲ تکھا تھیون ناراض ہونا اکرم نکھی جی گلہ تے میڈے
نال تکھا تھی پے۔
۱۳۳ تانا پیٹا بہت زیادہ اسلم خودوی امیر دا پتر اے
امیر ہونا اونداسوہراوی زیندار اے
۱۳۴ ریشم ہوون اتیوں سمجھو تانا پیٹا ریشم ہس۔

جج و دامریندے -

جج نہ مار۔ سچی گلہ کر -

بزرگاں دیاں جتیاں جوڑن وڈی

سعادت اے -

میڈا آکھیا بینداتاں اےج

ایویں جتیاں نہ گساویں باودا -

کہیں نہ کہیں دھندے لگ و نہجیں با -

اوں ڈاہڈیاں جتیاں گساکن پر

رحیموں ہک نہیں منی -

پتہ ننتیں کیوں تیکوں نکلی جہی

گلہ تے جن چڑھ ویندن -

میں اوندی ڈاہڈی منت کیتی پر

اوں ہک نہنیں منی جواب ڈے ڈتس -

اوں اپنے نوکر کوں جواب

ڈے چھوڑتے -

اوں سٹی کھولی تے ڈو جھے ڈینہ

چوری تھی گئی شہوے دی

جہدی تے پالا پتے گئے -

بجانویں اووڈا امیراے پر

جھوٹ بولنا

۱۴۲ جتیاں جوڑن خدمت کرنا

۱۴۳ جتیاں گساوٹ آوارہ پھرنا

بار بار آنا

۱۴۴ جن چڑھن غصہ آنا

۱۴۵ جواب ڈیون بات رد کرنا

نوکر سے

برطرف کرنا

۱۴۶ جہدی تے ابتدا میں ہی

پالا پوون نقصان ہونا

۱۴۷ ججک نوائی عاجزی کرنا

کرن

ججک نوائی کرن وی چاڈے -

(جج - چھ)

۱۴۸ چٹے وانگوں بہت زیادہ غصے

نہن کا اظہار کرنا

۱۴۹ چوڈی دا پندر بہت خوبصورت

ہوون ہونا

۱۵۰ پچیل سدھی تھوڑی دیر

کرن پچیل وی سدھی نہ کیتی جتی جو

کمانی والے سدھن آگے -

۱۵۱ چواتی سورن جلتی پر تیل ڈالنا

۱۵۲ پیتا جا داغ ٹھکانے

تے آون آنا

۱۵۳ چڑھی کرن کسی مہم پر

کڈے چڑھی کیتی ویندے وے -

۱۵۴ چچھر مارن مزے کرنا

نسک چچھر مارو -

۱۵۵ چھنڈک چھوک جھاڑ پونچھ

کرن کرن

کمر دی چھنڈک چھوک کرن ڈالیں

دا تاں کم تھیا -

- ۱۵۶ پھیل کھڑا بہت تھکاوٹ توبہ! لاری داسفر وی عذاب اسے -
ہک تھیون ہونا بکی جاہ بہتے پھیل
کھڑا ہک تھی ویندے -

(خ)

- ۱۵۷ خچ مارٹ خرابی پیدا کرنا نبو دا وی کوئی حال نی۔ آتے
پھنکے بھلے کم وچ خچ مار ڈیندے -
۱۵۸ خاطر کرن خیر لینا توں ڈھیر و کڑیا و دیں۔ سدھاتی
وچ نہ تاں میں تیبڑی پھنکئی
طرحاں خیر کریساں -

- ۱۵۹ خیال دا اپنی مرضی دا اکرم خیال دا محتاج ہے۔ سدھی
محتاج ہوون مالک ہونا نیت ہوئیں تاں کم کر ڈیے -

(د)

- ۱۶۰ دانگی پھرن منہ کالا ہونا او ڈیکھو مشو امتحان وچ فیل
تھی تے دانگی پھیری کھڑے -
۱۶۱ دھوپالاوون تہمت لگانا زبجو کون ڈیر نال کھلدا ہسدا
ڈیکھ تے لوکاں دھوپا چالاتے -
۱۶۲ دون کٹن خوب مارنا کریموں اوندا اجمادون کٹیے جو
ساری حیاتی یاد کریے -

- ۱۶۳ دید وچ پاوون لاپچی نگاہ رکھنا کہیں دی پھنکئی شے ڈیکھ تے دید
وچ پاگھنن لندھیاں دا کم اسے -
۱۶۴ دل کھٹا نفرت ہونا اعظم دیاں گندیاں عاداتاں دی وجہ
تھیون لنوں میڈا اوں کونوں دل کھٹا تھی گے -
۱۶۵ دل ودھاوون بہمت افزائی اوکے ویلے کہیں دی ہمدردی
کرتا انسان دا دل ودھیندی اسے -
۱۶۶ دال نہ گھن بس نہ چلنا میاں او ہوں چالاک بندہ اسے
اوندے اکوں کہیں وی دال نی گھدی -

(ڈ۔ ڈھ۔ ڈ)

- ۱۶۷ ڈھڈا پیٹ کا بکا اوکوں کوئی گالہ نہ ڈسو
ہولا ہوون ہونا اسوں ڈھڈا واپولا اسے -
۱۶۸ ڈھڈی چھاں ڈھلتی چھاؤں دولت ڈھڈی چھاں پے کڈا ہیں
بہیں کئے کڈا ہیں کہیں کئے -
۱۶۹ ڈھڈیون دفع کرنا کتے کوں اندر نہ آنوں ڈھے
ڈھڈیونس -
۱۷۰ ڈھینہ پھرن بھلے دن آنا بینہ وسیے تاں چٹاں
دے ڈھینہ پھرن گن -
۱۷۱ ڈھند کھننے شکست دینا ساڈیاں بہادر فوجاں دشمن

کرن	دے ڈنڈ کھٹے کر ڈتے -
۱۷۲ ڈینہ دے	دن کو تارے
تارے نظر آن	تھائے دارچور کوں اہجان گٹیا جو
۱۷۳ ڈینہ رات	دن رات
ہک کرن	ہک کرن
۱۷۴ ڈینہ جو دی	جھگڑا لوسے
کھکھر وچ	چھیڑ چھاڑ
وٹ مارن	کرن
۱۷۵ ڈین ڈکھالی	ویرانی ہونا
ڈیون	بندے دی ذات ایویں بگدے
۱۷۶ ڈند منڈھیاں	کہہ کہہ کر
کرن	تھک جانا
۱۷۷ ڈنگ مارن	طنز کے تیر چلانا
	اے۔ اوں کہیں کوں نہیں بخشیندا -

(ر)

۱۷۸ روح راضی	اپنا دل
کرن	خوش کرنا
	میاں توں اپنا روح راضی کر
	ساڈی خیر اے -

۱۷۹ رت وچ	بہت ظلم
دھاوٹ	کرنا
۱۸۰ رت پائی	رشتہ داروں میں
تھیون	پیار و محبت
۱۸۱ رنگ وچ	بدمزگی
بھنگ پاوٹ	پیدا کرنا
۱۸۲ رت رووٹ	خون کے
آنوروتا	حیاتی میکوں رت روہین -
۱۸۳ راہ وچ	مشکلات پیدا
وچھاوٹ	کرنا
۱۸۴ رگاں کڈھن	خامیاں نکالنا

(ز)

۱۸۵ زبان مارن	زبان درازی کرنا
۱۸۶ زبان بند	خاموش کرنا
	کرن
	ڈھیر زبان نہ مار، چپ کر بہر -
	چھوہر کلاس وچ شور مچاتی پیٹھے
	بن استاد صاحب بکود پکا ڈے تے

انہاں دی زبان بند کر ڈٹی -
 ۱۸۷ زہر دا کڑوی بات
 اوندیاں گلخیں سن تے میکوں
 گھٹ بھرن گھٹ برادشت کرنا
 کاوڑتاں ڈاہڑی لگی پرزہر
 دا کھٹ بھر گیاں -

(س-ش)

۱۸۸ سیں نواوٹ نیاز مندی
 اتھاں تاں وڈے وڈے
 ۱۸۹ ستی چڑھن بے تاب ہونا
 کیوں ستی چڑھدیں، اچھو تیبڑا
 کم وی تھی دیندے -
 ۱۹۰ سنگھیں تے بات کرنے کا
 بچائے دارچور کوں ڈیکھدیں ای
 چاؤن موقع دینے بغیر
 سنگھیں تے چاگھداتے اوکوں
 صفائی دا موقع نہ ڈتس -
 ۱۹۱ سولیں تے عذاب میں
 بندوستان وچ مسلماناں دی ہمیشہ
 جند ہووٹ ہونا
 سولیں تے جنداے -
 ۱۹۲ سنگے نال سنا گندم کے ساتھ
 جے کمینے نال یاری لیسیں تاں
 ضرور پھس ویسیں آخر سنگے نال
 ر گڑ پکین گھن پنا
 سناوی ر گڑیندا ہوندے -
 ۱۹۳ سدھے منہ سیدھے منہ
 او تاں سدھے منہ گلھ ای نی

گلھ نہ کرن بات نہ کرنا
 ۱۹۴ سونے تے سونے پر
 سہاگہ ہووٹ سہاگہ ہونا
 ۱۹۵ سرتے اپنی حد سے
 چڑھن بڑھنا
 ۱۹۶ سرے چڑھن ڈمے گلنا
 اسلم دا حال ڈیکھو، ڈٹھا آپ اے
 تے سرے میڈے چڑھدے -
 ۱۹۷ سرے لگن پورا ہونا
 اچ دا کم تاں - سرے لگا
 کل نویں سویں -
 ۱۹۸ سر چاؤن باغی ہونا
 چڑاں وی مسلماناں غفلت کیتی اے
 دشمن کوں سر چاؤن دا موقع مل گیا -
 ۱۹۹ سر تھیوٹ پیچھے پڑنا
 میاں - میڈے سر نہ تھی
 اوں کنے ونج -
 ۲۰۰ سانگا کرن بچت کرنا
 سانگا کرستی، کھا گئی کتی (اکھاں)
 ۲۰۱ سلکے بھانکے رشتے ناٹے
 بھین بھرا آپس وچ سلکے بھانگے
 کریندے چنگے بگدن -
 ۲۰۲ شوٹہ چھوڑن افواہ پھیلانا
 شوٹے چھوڑن ملک تے قوم
 دے نقصان وچ ہوندے -
 ۲۰۳ شامت آوٹ بری حالت ہونا
 استاد صاحب کمرے وچ آتے تاں

شرارتی چھوہریں دی شامت آ کئی۔

(ع-غ-ف-ق)

۲۰۴ عید دا	مدت بعد	تساں تاں عید دا پچندر تھی گیوے
پچندر تھیوٹ	ملنے والا	کڈاہیں ملدے ای نہوے۔
۲۰۵ فانتہ پڑھن	نامید ہونا	او کڈاں آندے؟ اساں تاں اوندا فانتہ پڑھی ہیشوں۔
۲۰۶ قیامت دے	بہت بوڑھا	پڈھا نہیں مردا ایہ تاں
تیڈے و لھیٹھ ہونا		قیامت دے تڈے و لھیٹی ودے۔
۲۰۷ قبر دے	بھولی ہونی	بس میاں ہن قبر دے مردے نہ
مردے کڈھن	باتیں یاد کرنا	کڈھو آپس وچ کھیر کھنڈ تھی و نچو۔
۲۰۸ قبر وچ	بہت بوڑھا	ڈاڈے خیرن دیاں قبر وچ لتاں ہن
لتاں ہووون	ہونا	اچ مرے تے بجانویں کل۔
۲۰۹ قبر کالی	عاقبت خراب	میں کوڑی گواہی ڈے تے اپٹی
کرڻ	کرنا	قبر کیوں کالی کراں۔

(ک)

۲۱۰ لگ تھیون	تنگ ہونا	تیڈے ہر ویلے دے طعنے سن سن تے میں لگ تھی گیاں۔
۲۱۱ کاں کوڑھا	مردا کے طور	تھانے دار چور کوں کاں کوڑھا کر

۲۱۲ کنڈ ڈیون	بے توحی کرنا	پر باندھنا
۲۱۳ کنڈ ولاون	واپس جانا	تے کٹیا تاں آپے چوری من گیا
۲۱۴ کن بھرن	چغلی کھانا	اوں میڈے آ کھیے کوں کنڈ چا ڈتی اے تے ٹر بکتے۔
۲۱۵ کن تھیون	خبر ہونا	جڈاں وی تئیں کنڈ ولاتی اے
۲۱۶ کن ڈیون	متوجہ ہونا	میڈا اتھاں دل نہیں بگدا۔
۲۱۷ کتاں دا	راز نہ چھپا	وسو میڈے خلاف پیو دے کن
۲۱۸ کن کیڈے	سکتا	بہری رکھتیں۔
۲۱۹ کلکھ بھن	کوئی کام	استاد دے آون کنوں پہلے چھوہراں
۲۲۰ کچیاں گولیاں	نا تخر بہ	کوں کن تھی بکتے تے اوچپ کر بکتے۔
۲۲۱ کوڈی کم دا	بے قیمت ہونا	استاد دی ہر گالہ کن ڈے تے سٹیا کر
		او کوں کوئی گالہ نہ ڈھی کر۔
		او اصلوں کنیں دا کچا ہے۔
		ایہ ساڈی آپس دی گالہ ہے توں
		ہروں بھروں کن کیڈے نہ کر۔
		او تاں اصلوں من کھنہو ہے۔
		کلکھ بھن ڈورا نہیں کریندا۔
		جے توں ڈاڈا سیانا ہنتیں تاں
		کچیاں گولیاں میں وی نی کھینڈیاں۔
		ایہ امب تاں کوڈی کم دے کاتتی۔

۲۲۲	نہ ہوون	اصولوں کھٹے ہن -
۲۲۳	کوڈی کنوں	ایہ کپڑا تاں اصولوں کوڈی
۲۲۴	گھٹیا ہونا	کنوں کھوٹا ہے -
۲۲۵	کھ سنگھ	گانموں شودے کوں ککھ سنگھ گکتے
۲۲۶	سانپ کا	آہن اوندا بچن مشکل ہے -
۲۲۷	ڈسٹا	میڈا پہلی تاں اصولوں کم کوس ہے
۲۲۸	کم کوس	کوئی کم شوق نال نہیں کریندا -
۲۲۹	ہوون	یار اپنے نوکر کوں تاں کجھ کھلا بجا
۲۳۰	کھلا بجا	کر میڈا گھا چوری کپ فیندے -
۲۳۱	لعت ملامت	چٹ شودے سارا سال کڑھ دی
۲۳۲	کرنا	بلکڑ مریندن تے ول پھل چیندن -
۲۳۳	کرنا	اکل کم کرن دا تاں اصولوں بھاڑی
۲۳۴	بہت محنت	اے پرروئی دی کٹ کٹیندے -
۲۳۵	کھ مارن	میاں آپس وچ کھیر کھنڈ تھی
۲۳۶	بہت زیادہ	ونچو آخر بھرا ہیوے -
۲۳۷	کھانا	کھنڈ دا کاں بناون تاں ماسی
۲۳۸	کھیر کھنڈ	پچا پچاں دی پرانی عادت ہے -
۲۳۹	تھیون	کاں دا جوٹھا کھادی جو اصولوں
۲۴۰	کھنڈ دا کاں	چپ ای نہوی کریندا -

۲۳۱	کھمیں کھتا	بے آسرا
۲۳۲	ہوون	ہونا
۲۳۳	کھوہ دا	محدود معلومات
۲۳۴	ڈیڈر ہوون	ر کھنے والا ہونا
۲۳۵	کھرا چاون	تعاقب کرنا
۲۳۶	ککھ تلے	کام آسان
۲۳۷	پہاڑ ہوون	ہونا

(گ - گ - گھ)

۲۳۵	گو نگلیں توں	اوپری دل سے
۲۳۶	مٹی لہاوتن	بات کرنا
۲۳۷	گتھی کڈھ	معیوب
۲۳۸	مارن	بات کرنا
۲۳۹	گندی دے	کسی کے راز
۲۴۰	آجھوں کڈھن	سے پردہ اٹھانا

یار! میں کنوں کیا مدد منگدیں۔ میں
تاں اہل خود کھمیں کھتا تھا وداں۔
تیکوں کیا خبر جو دنیا وچ کیا
پیا تھیندے توں تاں پس
کھوہ دا ڈیڈر ہنتیں۔
پیرڑی چور دا کھرا چاتا تے آخر
اوندے درتے وچ کھرا۔
توں ایں کم کوں وی اوکھا سمجھدیں
ایہ تاں ککھ تلے پہاڑ ہے۔

میڈے نال اُتلے ہاؤں ہمدردی کر
تے گو نگلیں توں مٹی نہ ہا میں
تیکوں چتنگی طرحاں چاٹ گیاں۔
ایہ کیا گتھی کڈھ۔ ماری کجھ
مجلس دا خیال وچ کر کھدا کر۔
میڈے نال ڈھیر نہ۔ کھرا ہے
میں گندی دے آجھوں کڈھے
تاں ول روسیں۔

- ۲۳۸ گھیو دا بہت زیادہ
گھڑا ہووٹ شریف ہونا
۲۳۹ گھوڑے وچ غفلت کی
تے سمن نیند سونا
۲۴۰ گھوٹ دی خواہ مخوہ دخل
پوٹا بنٹ اندازی کرنا
۲۴۱ گھوں ہاؤن بے توہمی
سے کام کرنا
۲۴۲ گائے پوون خواہ مخوہ
لڑنا
۲۴۳ گالہ ٹکن قطع کلامی
کرنا
۳۴۴ گیرہ پوون مصیبت پڑنا
۲۴۵ گالھیں وچ فریب میں آنا
آون
۲۴۶ گن گاؤن تعریف کرنا
اصغر تاں اصولوں گھیو دا گھڑا ہے
آخر شریف بیٹو مادی اولاد ہے ۔
میاں! ہن اٹھی وی ہی۔
اصولوں گھوڑے وچ تے سا پتیں
مسی حیاتاں، تاں ہر کم وچ
گھوٹ دی بوٹنڈی ہے۔
اونکوں آکھو، بجاویں نہ آکھو
گھوں نہ ہا،
کم شوق نال کر۔
ہروں بھروں میڈے گائے
نہ پے وچ اپٹا کم کر۔
کہیں دی گالہ ٹکن چنگی
عادت کاتتی ۔
ایہ چنگا گیرہ پتے گئے جو تیڈی
جان چھرویندیں آپ پھس گیاں۔
اوند تیں گالھیں وچ نہ آویں
اووڈا فریبی ہے۔
تیں اوندی کہڑی چنگائی ڈٹھی اے
جو ہرویلے اوندے گن گاندیں۔

- ۲۴۷ گھیاں ناراض ہونا
پھوکن
۲۴۸ گوہے نال باسانی کامیابی
سیہہ مارن حاصل کرنا
نکی نکی گالھ تے گھیاں نہ پھوکیاں
چا کر۔ ایہ چنگی عادت کاتتی۔
ہک واری تاں گوہے نال سیہہ
مار گھدی ول یکا ہیکاکتی کہتیں؟

(ل)

- ۲۴۹ ہودی گھئی کڑوی بات
بھرن برداشت کر
جانا
۲۵۰ لیلھوں ڈہن رال ٹیکنا
لیکھوں ڈہن
۲۵۱ لٹش پش خوشامد
کرن کرنا
۲۵۲ لہار مارن فضول بار کرنا
۲۵۳ لیکا پولا عارضی کام
کرن کرنا
۲۵۴ لت مارن کام بگاڑنا
اوندیاں زہر بھریاں گالھیں سن تے
میں ہودی گھئی چا بھری ہے۔
پراوکوں کچھ خسیں آکھیا
مٹھائی ڈیکھ تے اوندیاں لیلھوں
ڈہن پے گیاں۔
لٹش پش ڈھیر محبت تھوڑی۔
بڑکھاون در لنگھاون موری (اکھاں)
ہرویلے لہار مارن والے انسان
دی عزت گھڈی ہے۔
ایویں لیکا پورا نہ کر۔
تے کم چنگی طرحاں کر۔
میڈے چنگے بھلے کم وچ لت مار
ڈتی بھلا تیکوں کیا ملیے؟

اللہ کرے پاس تھی ونچے۔			
کم شوق نال کینا کراویں	بے دلی سے	۲۶۳	مرٹا
نہ مرٹا کڈھیا کر۔	کام کرنا		کڈھن
ہر شنتے کینتے منہ مارن	کوئی چیز	۲۶۴	منہ مارن
چچنگی عادت کا تینی	مانگنا		
جے منہ رکھیں ہا تاں ارج ول	خوراک کی	۲۶۵	منہ رکھن
پیار نہ تھیویں ہا۔	پرہیز کرنا		
تحفہ قبول کر کھدا کرو۔ منہ	رد کرنا	۲۶۶	منہ تے
تے مارن چچنگی گالہ کا تینی۔			مارن
میکوں تاں آہدا پتیں، ایہنا گالہ	رو برو کہنا	۲۶۷	منہ تے
اوندے منہ تے آکھیں تاں مناں۔			آکھن
ارج تتیں اکرم دی ڈاہڈی مٹی پلپیت	بے عرقی	۲۶۸	مٹی پلپیت
کیتی ہے ایہ ہے وی ہیں ڈا دا۔	کرنا		کرن
ہر شنتے تے ناں رکھن تاں	عیب نکالنا	۲۶۹	ناں رکھن
تیڈی عادت بن گیتی اے۔			
محنت، تے سخت محنت کر	مشہور ہونا	۲۷۰	ناں کڈھن
اتے اپنا ناں کڈھ۔			
اوندا تاں دل نہیں منگدا میں	خواہ مخواہ کسی	۲۷۱	ناسیں دا
کیوں ہوں بھروں اوندے ناسیں	کے قریب ہونا		دھوں تھیوں

۲۵۵	لتاں ہانہاں	کاروبار کو	ہر پاسے لتاں ہانہاں دگھیری
	دگھیرن	وسعت دینا	تاں ویندیں پر سنبھلیسیں کیویں؟
			(م)
۲۵۶	ککھن وچوں	خواہ مخواہ	ککھن وچوں وال کڈھن تاں تیڈی
	وال کڈھن	عیب ڈھونڈنا	پرانی عادت ہے۔
۲۵۷	منہ لاوٹ	منہ لگانا	ایں لالچی کوں ڈھیر منہ نہ لا
			نہ تاں اوکھا تھتیس
۲۵۸	منہ دا	فریبی	اوندیاں گالھیں تے کڈھیں اعتبار
	مٹھا ہوون	چاپلوس ہونا	نہ کریں اوچھرا منہ دا مٹھا ہے۔
۲۵۹	میں دی	اپنی رائے	یار اوندی کیا مرضی جچھدیں او
	نک ہوون	نہ رکھنا	تاں میں دی نک ہے جڈے مرضی
			آوے بھنوا چھوڑو۔
۲۶۰	منہ کنوں	میٹھی	شاہ صاحب جتیں ویلے ولیندن تاں
	پچھل کرن	بات کرنا	ایویں لگدے جو انہاں دے
			منہ وچوں پچھل پے کردن۔
۲۶۱	متھا ڈیون	مقابلہ کرنا	میں ککھے جئے انہاں ڈوں نال
			متھا ڈتے تے آخر بچا کڈھیم۔
۲۶۲	متھا ڈیون	محنت کرنا	اکبر پڑھائی وچ متھا ڈتی تاں پے

دھوں تھیواں؟

- ۲۷۲ نک کپواوٹ عزت برباد کرنا
تتیں اپنے گندیں کماں پاروں اپنے
خانداں دی نک کپواڈتی ہے۔
- ۲۷۳ نک رگڑاٹ منت سہاجت کرنا
جے رب کوں منظور ہو یا تاں آپیں
ترقی تھی ویسے ایں سائکے افسراں
دے اگوں نک کیوں رگڑاٹ؟
- ۲۷۴ نک دی اپنے سامنے
سیدھ ٹرن سیدھ چالے
ایویں نک دی سیدھ ٹریا ونج
سامنے جتھاں سرہک مک ویسے
اتھاہیں میڈا گھر ہے۔
- ۲۷۵ نک رکھن عزت بچانا
لوک شودے بیادری وچ نک رکھن
سائکے سنے سنے ہان مریندن۔
- ۲۷۶ نک وچوں وچ بہت بڑی
تے منہ وچ حالت ہونا
چوٹی تاں تیکوں کوئی فکر کاتتی
جتیں ویلے نک وچوں وچ تے منہ
وچ پتی تاں ول پتہ لگسی۔
- ۲۷۷ نک نال توبہ کرنا
لیکے کڈھن
سب اج میں نک نال لیکے چا کڈھن
نچو آتندہ تیڈے گھر کاتناں آساں۔
- ۲۷۸ نک تے بادل نخواستہ
جندر رکھن کوئی مشکل
او میڈا جانی دشمن ہاول وی نک
تے جندر رکھ تے میکوں اوں
کے ونجنا پتے گیا۔

- ۲۷۹ نک چڑھاوٹ ناک بھوں
چڑھانا
میں افسردے اگوں درخواست رکھی
تاں او نک چڑھاتے پولیا۔
”کیا گلہ اے“
- ۲۸۰ نک توٹیں بہت تنگ
کرن کرنا
تیڈیاں روز دیاں فضول خرچیاں
میکوں نک توٹی کر چھوڑتے۔
کچھ تاں خیال کر۔
- ۲۸۱ نک کڈھن منہ دکھانا
۲۸۲ نک تار معاملہ حد
تھوون سے بڑھنا
۲۸۳ نک تے بہت تنگ
لڑن کرنا
۲۸۴ نک گھر ٹن خراب و
خوار ہونا
۲۸۵ نک گھن منہ لے
تے ونجن کر جانا
پیڈے پتر کوں آکھیا ”نال اتھا!
تتیں میکوں کتھا تیں نک کڈھن
جو گناہیں رکھیا۔“
ساتیں! میں کنوں ہن صبرنی
تھی سگدا معاملہ نک تار تھی گکتے۔
یا رر منٹان کوں سمجھا! ایہ
تاں میکوں نک تے لڑیا پے۔
ڈو تھی شادی کر تاں کھرے پر
ہن نک ودا گھر ٹیندے۔
پیلے تاں اوندی عزت نہوی
رکھی ہن کھڑا نک گھن تے
اوں کنے ویندا پتیں۔

(و)

۲۸۶	ود جانوے	دولت جمع	میاں ہر ویلے ود جانوے دے
	دے پھیر	کرنے کی فکر	پھیر وچ نہ رہ کجھ
	وچ رہن	میں رہنا	عاقبت دی فکر کر
۲۸۷	وال ڈنگا	بال بیکا	توں بے فکر رہ میڈے ہوندیں
	کرنا	کرنا	ہوئیں کوئی تیدیاوال ای
			ڈنگانی کر سکدا -
۲۸۸	ویہ وچا	بڑا کام	واہ بھتی واہ - تیں کھلے تے
	ڈکھاوڻ	کرنا	اتنا وڈا کم کرتے ویہ
			وچا ڈکھائی اے -
۲۸۹	واکوں ڈانگاں	خواہ مخواہ	ایویں واکوں ڈانگاں نہ مار -
	مارڻ	جھگڑنا	ڈس تاں سہی اصل معاملہ کیا ہے ؟
۲۹۰	وارے کھاوڻ	فاندے میں	وارے کھاوی تاں ایہ سودا کر -
		ہونا	نہ تاں تیدیاں مرضی -
۲۹۱	ویہ ویلا	بکھیر دینا	ظاہرہ ہولی "اماں ڈیکھو! ناموں
	کرن		میڈیاں ساریاں کتاباں
			ویہ ویلا کر ڈتن -

(۵)

۲۹۲ ہسپک پکاوڻ عادی ہونا گپاں کوں یکا توں نہ ڈدھا کر -

ہسپک پکاویے تے پچھے تیں
بغیر تنگ کرے۔

۲۹۳	باں ہاواڻ	دل چھوٹا	نکے ہال کوں کھپا چھوڑ ویندو
	کرنا	کرنا	کنتھائیں ہاں نہ ہا ونچے -
۲۹۴	ہڑیں پوواڻ	پکی عادت	نماز چھوٹیں لاکنوں میڈیں
	بننا	بننا	ہڑیں پتی ہوتی ہے -
۲۹۵	ہاں مٹھ	دل مٹھی	تیدیاں گلھیں سن تے میڈا پٹا
	وچ آوڻ	میں آنا	ہاں مٹھ وچ آوڻ پے گئے -
۲۹۶	ہاں ٹھارڻ	دلی سکون	شباباش پترالچ اتنا وڈا کم کر
	دینا	دینا	تے تیں میڈا ہاں ٹھار ڈتے -
۲۹۷	یک ٹک	بہت اثر	ایہ دو تیدیاں کھیتے ہک ٹک ہے -
	ہوون	والی ہے	اینکوں کھاتے ول میکیوں ڈساویں -
۲۹۸	ہتھ پیر	دفع حمل	اہل دی ڈال ہتھ پیر لہجن
	لہجن	ہونا	تے دھی جٹی ہس -
۲۹۹	ہتھ ملن	افسوس کرنا	ایہا محنت پہلے چا کریں ہا - ہن
			ہتھ ملن نال کیا بندے -
۳۰۰	ہتھ پیر	کوشش کرنا	ہر کوئی اپنے فاندے دی خاطر
	مارڻ		ہتھ پیر مریندے -
۳۰۱	ہتھ پدھن	منت کرنا	میں اوندے اگوں ڈاہڈے ہتھ پدھم -

ہتھ ملن دا کیا فائدہ؟		
او میڈے ہتھوں گل گتے میں	۳۱۱	ہتھوں نکلن قابو سے
میں اونکوں کجھ نمھی آکھ سکدا۔		نکلتا
جے میں اچ وی تیڈے اتوں ہتھ	۳۱۲	ہتھ چا توجہ ہٹانا
چاکھتاں تاں توں رل مرسیں۔		گھنن
ایویں ہتھ تے ہتھ رکھ رہن	۳۱۳	ہتھ تے ہتھ نکلارہنا
نال کجھ نہیں بٹدا۔		رکھ رہن
لکھ پڑھ کرتے اوں اپنے	۳۱۴	ہتھ تک تحریر دیکر
ہتھ تک ڈتن ہن او میڈا		ڈیون خود بے اختیار
کجھ نہیں وگاڑ سکدا۔		ہو جانا
گھوڑا ہوانال چلھن کریندا	۳۱۵	ہوانال بہت تیز
بھپدا ویندا۔		دوڑنا
پڈھرے دی جند پڈکتیں تے	۳۱۶	پڈکتیں تے قریب المرک
آ گتھی ہے۔ ہن ایہ نہیں بچ سکدا۔		ہونا جند ہوون

(ی)

او کاوڑ کنوں چھتا تھیا کھرے۔	۳۱۷	غصے میں اول
یخیاں کھر امریندے۔		قول بکنا
ہلیاں نہ مارتے کم دی کالھ کھر	۳۱۸	ہلیاں مارن بے ہنگم باتیں کرنا

پر او اصولوں نہیں میندا۔		
ہر کہیں دے اگوں ہتھ اڈن	۳۰۲	ہتھ اڈن منت کے
اپنی عزت ونچاؤن اے۔		ساتھ مانگنا
توں کیوں ہتھ دھوتے میڈے پچھوں	۳۰۳	ہتھ دھوتے تنگ کتے
لگ پتیں میں تیڈا کیا وگاڑتے؟		پچھوں لگن رکھنا
ہرے کم وچ ہتھ پاویں اونکوں	۳۰۴	ہتھ پاؤن شروع کرنا
پورا کر ڈکھاویں ادھ وچ نہ چھوڑیں۔		
نازوتے کالو متھیں پکس پے گتے۔	۳۰۵	متھیں پکس ہاتھ پائی
پر میں اتھاں کوں چھرہوا گھدا۔		پوون کرنا
میاں دولت تاں متھیں دی مل ہے۔	۳۰۶	متھیں دی ادنی شتے
اینڈے پچھوں ایمان کیوں بگیندیں؟		مل ہوون
کھرہ میکیوں آون ڈے میں تیڈے ہتھ	۲۰۷	ہتھ ڈیکھن خبر لینا
ڈیکھداں تو ڈہڈاؤ بگڑیا وویں۔		
بس میں احمد کنوں ہتھ دھو گھدم۔	۳۰۸	ہتھ دھو نامید
ول اوں کتے نہ ویساں۔		گھنن ہو جانا
جوان اولاد کسیں کاریں وچ	۳۰۹	ہتھ گڈاؤن ہاتھ بٹانا
اپنے پیٹے مانال ہتھ گڈیندی اے۔		
ہر کم وچ نفعے کھاٹے دی فکر	۳۱۰	ہتھ ملن افسوس کرنا
پہلے کریندی اے۔ بعد وچ		

اکھاٹ

اکھاٹ "آکھن" مصدر کنوں نکلے۔ اکھاٹ دا معنی ہے آکھی ہوتی گالہ۔
اصطلاحی معنیاں وچ اکھاٹ اوں گالہ کوں آکھیا ویندے، بہرہی کہیں خاص موقعے تے
کہیں سیاٹے دے مونہوں نکلتی ہووے تے ول اوٹکوں ہمیشہ دی حیاتی مل ونجے۔
اکھاٹ وچ علم، حکمت تے دانش دی گالہ ہوندی اے۔ کجھ اکھاٹ تاریخی حوالیاں دی
خبر وی ڈیندن۔ کجھ اکھاٹ ایجے وی ہوندن جنھاں وچ طنز دے ہاں ڈال تیرے نشتر
ہوندن۔ انھاں کوں پہا کے وی آکھیا ویندے۔ پہا کے عموماً تریستیں دے مونہوں
نکلتے ہوتے ہوندن۔

مجاورے دی طرحاں اکھاٹ وچ وی روزمرہ دی پابندی لازمی ہوندی اے۔
کجھ لوک مجاورے تے اکھاٹ کوں بکو کجھ سمجھدن تے انھاں وچ فرق کوں نتیں
چاڈدے۔ مجاورے تے اکھاٹ وچ فرق کوں تلے واضح کیتا گئے۔

اکھاٹ

مجاورہ

1	مجاورہ کڈاہیں وی پورا جملہ	1	اکھاٹ ہک کمل جملہ ہوندے۔
	کو تینی ہوندا۔		
2	مجاورے دی چھیکڑ وچ مصدر دا	2	اکھاٹ وچ مصدر دا استعمال
	ہوون ضروری ہے۔		ضروری کو تینی۔
3	مجاورے دے ودھ کنوں ودھ	3	بعض اکھاٹ ترے ترے چار چار

- لفظ چار پنج ہوندن۔
- 4 مجاورہ گالہ کوں سوہنا بنانے اہوں 4 اکھاٹ گالہ دی وضاحت کرن
تے ٹورن کیتے ورتیا ویندے۔ کیتے بیان کیتی ویندی ہے۔
- 5 مجاورہ جملے وچ استعمال تھی تے 5 اکھاٹ کہیں جملے دا حصہ کو تینی ہوندا
جملے دا حصہ بن ویندے۔ یعنی
- ایندا مصدر مختلف افعال وچ بدل ویندے۔
- 6 مجاورے وچ حکمت تے دانش 6 اکھاٹ وچ کہیں حکمت یا دانش دی
دی گالہ کو تینی ہوندی۔
- کوں وی ودھ گنٹ یا اہوں
پچھوں نتیں کیتا ونج سگیندا۔
- کوں وی ودھ گنٹ یا اہوں
پچھوں نتیں کیتا ونج سگیندا۔
- کوں وی ودھ گنٹ یا اہوں
پچھوں نتیں کیتا ونج سگیندا۔

کجھ سرائیکی اکھاٹ

(الف)

○	اٹھی آپ نہ سیکے	○	تاچ نہ جانے آنگن ٹیر دھا۔
	تے لعنت کو ڈیاں تے۔		
○	اٹھ جوں وڈا تھیا		زیادہ عمر کے باوجود
	مترن نہ سکھیا۔		تا تجربہ کار رہتا۔

- وہ ٹانگ کھولو تولاج -
- انت بڑے دا بڑا -
- آپت وچ کھاپت اے -
- ساڈی ہلی تے ساکوں میاؤں -
- احمد کو گولیندیں مدد وی چٹ -
- آپ تلے - چھپتے نلے -
- اگے کپ ہتی تے ڈو جھا
- بھیدیں چا مٹریا -
- اوکھ نال سوکھ لے
- اپنے مارتے چھا تے سٹن
- پراتے مارتے دھپتے سٹن -
- اندھتیں وچ کاٹا راجہ -
- اٹھ گل گتے - باقی بچھ
- رہ گئی ہے -
- اڈ بڈا مرے - پڈ بڈا مرے -
- اچڑ گیاں دے گھر کتھوں وٹھے
- سیر پنچند تیں ترے پاکٹھے -
- اٹھ چنگاں مال کما - کماوے
- سونا کھاوے چال -
- وہ ٹانگ کھولو تولاج -
- بڑائی کا انجام بڑا -
- اینوں میں اکثر جھگڑے ہوتے رہتے ہیں -
- ہماری ہلی ہمیں کو میاؤں -
- ایک کو ڈھونڈتے دوسرا بھی کم -
- آپ میاں منگتے باہر کھرے درویش -
- یک نہ شد دو شد -
- جہاں پھول وہاں کانٹے
- اپنا اپنا - غیر غیر -
- اندھوں میں کانارا جہ -
- ہاتھی حل کیا ہے دم
- اٹکی رہ گئی ہے -
- ہے جرم نصیحتی کی سزا مرگ مفاجات -
- مفلسی میں آٹا گیلا -
- معمولی چیز سے زیادہ نفع ہوتا -

- اتوں پچھا منا
- اندروں بھن بھن کھا -
- اندھے کانٹے دی
- پک رگ ودھ ہونڈی اے -
- اکھ جڑدی نہیں - ناں چراغ شاہ -
- اندھے کرن خرید
- ول ول ڈیون اپٹیں کوں -
- اپنی کچھ وچ - بے دی ہتھ وچ -
- اندھارے ویلے اپنا پچھاواں وی
- وی نال نہیں ہوندا -
- اُجھے دی لے لے دی
- ابھے مارن -
- اور دی رہے اوست رہے -
- اوتال نہ نیوے آکھے میں
- ہندی چڑھدی ویساں -
- اکھلی وچ سر ڈے تے
- موٹھتیں کوں کیا ڈرنا -
- اگوں چاؤں تاں آپ ننگے -
- خوان پوش پاک - کھول کے
- دیکھو تو خاک -
- اندھے کانٹے کچھ زیادہ ہی
- شرارتی ہوتے ہیں -
- آنکھوں کے اندھے - نام شیخ روشن
- اندھے بانٹیں ریوڑیاں
- پھر پھر اپنوں کوں دیں -
- اپنا ٹینٹ نہیں نہارتے
- اوروں کی مچھلی کو دیکھتے ہیں -
- برے وقت میں کوئی ساتھ
- نہیں دیتا -
- بے سرو پا باتیں کرنا -
- دوسرے کی تکلیف کا احساس کتے
- بغیر اپنی مطلب برابری پر تلے رہنا -
- بے مروت شخص سے امیدیں
- واہتہ کرنا -
- اوکھلی میں سر دیا تو موصول
- سے کیا ڈر -
- یہ ٹانگ کھولو تولاج -

- اندروں ہوویں رہی تاں پاہروں
آوی کچی -
- آگھاں دھی کوں
سٹانداں فونہہ کوں -
- اماں کنوں دھی سیائی
ردھے پکے پاوے پائی -
- اندھا رپیاسر کار کوں
چور ہدھے کوال کوں -
- اٹھ دانا زہ کچا وہ ٹوٹے -
اندھی بچتیں وچ خوش -
- اگوں بھاپکھوں کندہ
اندھا ونچے کہڑے پندہ -
- آکر سنج دی
پیر جی منج دی
- اندھی اندھا رلیا - بو جھگا گلیا -
اشاک چیرہ دی دھوناکہ وچ آ لھٹا -
- اندھی نہ ڈیکھے ہالیں دامنہ -
اپنی پتی تے ہتے دی و سوری -
- مایا کو مایا ملے کر کر لہجے ہاتھ -
کہتا بیٹی کو سنانا ہو کو -
- بڑے میاں تو بڑے میاں
چھوٹے میاں سبحان اللہ -
- الٹا چور کو تو الٹا کو ڈانٹے -
ایک آدمی دل لگی کرے
دوسرے کا نقصان ہو -
- بے غیرت شخص کی بات
بولا جاتا ہے -
- آگے جاتے گھٹنے ٹوٹیں - پیچھے
پیچھے دیکھے آنکھیں پھوٹیں -
- مفلس یا کمزور کی اکڑ
کسی کام کی نہیں ہوتی -
- ناتجربہ کار لوگ ناکام رہتے ہیں -
سیانا کوتاہ گوہ کھاتا ہے -
- تاریکی کے وقت بولا جاتا ہے -
اپنا دکھ دوسروں کے دکھ کو

- بھلا دیتا ہے -
جلد بازی کا انجام برا ہوتا ہے -
- اندھی پیسے تے کتے لکن -
بد انتظامی کا نتیجہ برا ہوتا ہے -
- اٹھ بولے جاں وی بوکڑھے -
جاہل ہمیشہ جہالت کی بات
ہی کرتا ہے -
- آپ نہ جوگی گوانڈ دلاوے -
خود کمزور ہو دوسرے کو سہارا دے -
- اندھا گاوے تے پوڑا دھاوے -
جیسی روح ویسے فرشتے -
- اچاروں وڈے نانکے ڈکاروں
وڈے اسان -
- آلاون وارو وٹی
روون ڈوڑی چٹی -
- اکھ چکی نہیں تبالوں غرق اے -
آج کر یسیں - کل بھریسیں -
- ایسبغول تے کجھ نہ پھول -
اصولوں خطا نہیں - کم اصولوں
- وفا نہیں -
اور بد سے بدی کی -
- ارسی کر سی
کندہ ایرے تے ٹر سی -
- ایہو گمرہ انت کھوہ تے کھرا -
اٹھ تے چڑھدی اے
- باتیں بنانا ہر شخص کو آتا ہے
لیکن دکھ میں کوئی ساتھ نہیں دیتا -
- آنکھ بچی مال دو ستوں کا -
آج کرو گے کل بھرو گے -
- بے نتیجہ بحث -
نیک سے نیکی کی توقع ہوتی ہے
- ماں پر دھی پتا پہ گھوڑا
اور نہیں تو تھوڑا تھوڑا
- بکرے کی ماں کب تک خیر متائے گی -
ایک کریلہ دو سمرانیم چڑھا -

- لاکڑاوی منگدی اے -
 ○ اندھے اگہوں روون
 ○ اکھیں دا زیان -
 ○ آڑا پاڑ چھوڑتے
 ○ چٹیکھاں چاچی نال -
 ○ احمد خان درانی
 ○ نوکر گنجا کھوڑی کاٹی -
 ○ امیر دا گھوڑا تے غریب دا بھورا -
 ○ امیر زیادہ خیرات کر سکتا ہے
 لیکن غریب کی طرف سے
 جو کچھ ہو سکے کافی ہے -
 ○ اپنا اپنا غیر غیر -
 ○ آتکھ نہ دیدہ - کارے کشیدہ -
 ○ اپنا اپنا ہوندے غیر دا کیا وسا؟
 ○ اٹھی سگھدی نہیں تے
 ○ ہپو کھیڈدی ہے -
 ○ اپنیں وچ جاتے
 ○ اوپر تیں وچ ساہ -
 ○ اندھا راجہ، بیداد نگری
 ○ نکلے سیر وصل پیسے سیر مصری -
 ○ اہو حال جمال دا
 ○ تاں اتھنہ ہیلی مال دا -
 ○ ات پھیری چھوڑوں
 ○ گرمیں ملاو مکتب
 ○ کار طفلان خوار شد -
 ○ گزشتہ راصلوۃ

- دل نہ مٹی کٹوں -
 ○ اتم کھیتی مدحم دیار
 ○ نیچ نوکری پنن خوار -
 ○ اٹھ نہ رنے - پورے رنے -
 ○ آپ موجم - ساکھ بلوچم -
 ○ امباں دے بھلاوے
 ○ اکاں کوں گل لاوے
 ○ متاں بو امباں دی آوے -
 ○ اکھیں تھیاں ڈوں - ڈیکھن
 ○ تھیانت دا -
 ○ بڑدیاں ڈھتیں نی پچاسدیاں
 ○ نہوی ڈھیاں -
 ○ اوہی تے نہ ہن ڈیوے
 ○ آکھے اڑندا تو لیں -
 ○ ایڈوں اوڈوں ولے
 ○ آدم واہن جھلے -
 ○ بی بی رے تاں ہانھی سے
 ○ ہانھی رے تاں ہانھی سے -
 ○ آتھہ را احتیاط -
 ○ اتم کھیتی مدحم دیو پار
 ○ نکھد چا کری بھیک ندر -
 ○ بوجھ اٹھانے والا نہ روتے
 ○ اٹا بوجھ روتے -
 ○ آپ میاں منکتے - باہر کھرے درویش
 ○ سیدے سادے لوگ ہر شخص پر
 ○ اعتماد کر لیتے ہیں -
 ○ بے دھیانی سے دیکھنے کے موقع پر
 ○ بولا جاتا ہے -
 ○ آپ نے اڑائیں - ہم نے بھون
 ○ بھون کھائیں -
 ○ بے حاجت کرنے کے موقع پر
 ○ بولا جاتا ہے -
 ○ ہر پھر کر پھر اسی
 ○ آستانہ پر آ جاتا -
 ○ قہر درویش برجان درویش -

(ب)

- بے حیائی تے بادشاہی -
- بکھ مرن کنوں ٹرٹ
- مرن چھنگا ہے -
- بکھا کراڑتے واہیاں پھرو لے -
- کچھے چٹ کورالدا
- پائی پنی آپھریا -
- بٹھ رناں دی دوستی
- کمری جنھاں دی مت -
- بستے اٹھ پلان نہیں چیندے -
- بی بی کون ہات نہ تات
- میاں پئے ساری رات -
- کچھے کنوں پچھونے ڈوں تے
- ڈوں اول آکھیا چار روٹیاں -
- بے حیا دی بھاجی وٹھی
- اول آکھیا رکھی چاکھاساں -
- بوا بھتر جکی ہکا،
- لوک پرایا پھکا -
- بٹھ پیا اوسونا
- بے حیا سے ہر شخص ڈرتا ہے -
- بھوکوں مرنے سے محنت
- کر کے مرنا بہتر ہے -
- مفلسی میں بھولی چوکی
- وصولیاں یاد آتی ہیں -
- خسرے کو پیٹلا
- چوم چوم کر مار دیا -
- عورت سے مشورہ نقصان دہ
- ہوتا ہے اس سے بچھینے -
- پست ہمت لوگ کام سے
- گھبراتے ہیں -
- مدعی سست گواہ چست -
- بی کو خواب چھچھروں کے -
- ناک کئے کی ناک کٹی،
- سواگرا اور بڑھی -
- رشتہ داروں کے جھگڑے میں غیر
- رشتہ دار کو دخل نہیں دینا چاہیے -
- اس خوبصورت چیز سے

- ہجر اکن پاڑے -
- بخشن سو سو - لیکھ جو جو -
- بی بی کنوں جیے بارے -
- (بھ)
- بھوتیں کوں کیا توتیں نال -
- بجا کوں بجا مرندی اے -
- بھولٹی دے پیر سہریے
- پالیں کوں تلے چاڈتس -
- بجا چاون آئی باورچن بن بیٹھی -
- جادا سہریا نڈائے کنوں ڈردے -
- بھرا بھرا انویں دے
- پچھڑ کانویں دے -
- بھلن کم انسان دا -
- بخشن کم رحمان دا -
- بھدی داسب کچھ بھاوے
- ان بھدی دا کچھ نہ بھاوے -
- بھدیاں پچھوں مول نہ بھجیں
- کلرنج نہ ہاریں -
- بھین گھر بجائی تاں کتے
- دوری بہتر جو نقصان دہ ہو -
- سخاوت بے حساب کی جاتی ہے لیکن
- کاروبار میں مکمل حساب رکھا جاتا ہے -
- سونے سے گھڑائی مہنگی -
- گدھا کیا جانے بسنت کی بہار -
- لوہے کو لوہا کاٹتا ہے -
- مصیبت کے وقت اپنے پرانے
- کاہوش نہیں ہوتا -
- آگ لینے آئی باورچن بن بیٹھی -
- سانپ کا کاناری سے جی ڈرتا ہے -
- گوشت سے ناخن جدا نہیں ہوتا -
- انسان خطا کا پتلا ہے
- بھینٹا خدا کا کام ہے -
- پیاروں کی ہر ادا پیاری لگتی ہے -
- بے جا عنایت کرنا کلر میں بیج
- بونے کے مترادف ہے -
- بہن کے گھر بجائی اور سسر کے

- دی مثال سوہرے گھر جوانی
توں کتے دی مثال -
بھل وے جو بن تیڈی یاری
کھڑنہ پچھو ویندی واری -
بھرتیے تھاں ول ول بھریندن -
بھولیاں دے کم سمولے -
بھیدڑ محشوق تے کتا عاشق
گڈھاں وچ وکیل -
بھیدڑ دا پچھ پکڑیا
نہ پار نہ اروار -
بھیدڑ دا بھڈورا
گکا پورے دا پورا -
بھاگ کتا ساتیں پٹا وے -
بھمبھجن بھوں اندھاریاں راتیں -
بھری رووے بھنڈ کوں
قضائی منکے منجھ -
- گھر داما ہمیشہ بے قدر
ہی رہتے ہیں -
جوانی کا دور زیادہ عرصہ نہیں رہتا
اور جوانی خاموشی سے چل جاتی ہے -
بھرے کو ہی بھرتی ہے دنیا تمام -
بھولے بھالے اللہ کے حوالے -
گھٹیا چیز کے طلبگار بھی
گھٹیا ہوتے ہیں -
گھرور کا سہارا لے ڈوبتا ہے -
کیا پدی کیا پدی کا شور بہ -
خراب نوکر مالک کی بدنامی
کا باعث بنتا ہے -
بالکل ویرانی کے لیے
بولا جاتا ہے -

(ب)

- بھری رووے بھنڈ کوں
قضائی منکے منجھ -
بھری جان سے گتی
کھانے والے کو مرانا آیا -

- پڈھی گھوڑی لال لغام -
ہلی کوں خواب چھچھڑتیں دے -
ہالیں دی کھیدڑ وی اتھاتیں
تے ڈینڈا گھرو وی اتھاتیں -
ہلی کوں اندھارا بھادے -
ہلی دے بختیں چھکا ترٹا -
ہوٹیاں حرام تے شور احلال -
پڈھری نہ موتی - موت بل پتی -
پروالے گھروٹے پوندن -
ہے دا تھندا امتھا ڈیکھ تے
اپٹا کرا متھا بھن نہیں گھتیندا -
ہال ہڈھتیں ہلو تڑتیں سجا پدے -
ہلی شینہ کوں پڑکھایا
شینہ ہلی کوں کھاوٹن آیا -
پڈھی گھوڑی لعل لگام -
ہلی کو چھچھڑوں کے خواب -
ہاں رہے بغیر گزارہ نہیں
وہیں دشمن کا گھر بھی ہے -
شکاری کو کمین گاہ کی
ضرورت ہوتی ہے -
ہلی کے بھاگوں چھینکا ٹوٹا -
گڑکھاتیں - گلگوں سے پرہیز -
بڑھیا کیا مری - موت نے گھر دیکھ لیا -
بار آور ٹہنی پر ہر کوئی
پتھر مارتا ہے -
قناعت بہت بڑی دولت ہے -
ہونہار بروا کے چلنے چلنے پات -
سعد یا شیراز یا سبت مدہ کم ذات را
کم ذات چوں عاقل شود -
شکوہ کند استاد را -
پرانی تھالی میں زیادہ گھی نظر آتا ہے -
قدر کھودیتی ہیں بے ہنم باتیں -
خوشحالی کے دور میں ہر کوئی اپنا
پہرے تے آتے سکے -

- ہڈی کھری کجھری
- بسترے دی رکھی -
- ہار دی سہی چوڑ چھٹی -
- ہاجری تاں ملدی نہیں کنگ
- چا پکا -
- بہن دی جاڑے چاسن دی
- جا گول گھنساں -

(پ - پھ)

- پائی ہمیشہ جھکاڑ دو وہندے -
- کمرور کو سب دہانے کی کوشش کرتے ہیں -
- کھو دا پہاڑ نکلا چوہا -
- پتر بن تے ہر کوئی کاندے
- پیو بن تے کوئی نہیں کاندہ -
- پد حرتے نیچیاں تے
- گھو نکھٹ کیاں -
- پلو تا - در ولو تا -
- جیو موتیں ادھا چھورا
- کمرور کو سب دہانے کی کوشش کرتے ہیں -
- کھو دا پہاڑ نکلا چوہا -
- مطلب براری کے لیے نیاز مندی
- ضروری ہے تاکہ اکرا فوں -
- بے حیاتی میں شرم کیسی -
- بد دعا کا اثر اپنی جان پر ہی ہوتا ہے -
- باپ کے مرنے سے انسان آدھا یتیم

- مار موتیں یکا چھورا -
- پتھر اوکھے سدن -
- پرے دی سک مارے
- نیڑے دی ہوا ساڑے -
- پتر چھٹھا - مال اوٹھا -
- گھر کوٹھا -
- پونی چڑھیے بھکار
- مولا خیر گزارے -
- پاوے ہر کوئی
- چھکاوے کوئی کوئی -
- پانہ پڑھی - اگے پھاسی چڑھی -
- پندتیں کنوں پن
- آٹھ گھوڑے گھن -
- پیٹ گڑ کے کھانے کوں
- چھنڈن لاتے وہانے کوں -
- پتر اتویں - ڈکھ پچھویں -
- ہوتا ہے لیکن ماں کے مرنے
- سے پورا یتیم ہو جاتا ہے -
- پتھر کو چونک نہیں لگتی -
- دور کے موصول سہانے -
- پیٹ شروع عمر کا - جانور اونٹ
- کاسا اور مکان کوٹھے والا
- اچھا رہتا ہے -
- بے وقوف لوگوں سے خیر کی توقع نہیں کی جاتی -
- جس کا کام اسی کو ساجھے
- اور کرے تو ٹھینکا جاوے -
- پڑھے نہ لکھے نام محمد فاضل -
- بھکاریوں سے مانگتا -
- کھانے کو کچھ نہیں مگر پلیٹیں
- خوب مانجھی جارہی ہیں -
- اولاد جوان ہو تو دکھوں
- کامداوا بنتی ہے -

- تیلی نہ کہیں داہیلی ○
 وٹے روپیہ ڈسے دھیلی -
 تیلے کسی کا یار نہیں زیادہ کماتا
 تر پے داڈاں نہ آوے ○
 وہترن دی قابل ہاں -
 آٹکھ نہ دیدہ
 تیکوں نو تے مارے چیتا ○
 باز۔ کمان -
 کاڑھے کشیدہ -
 تیدھا تھیا ہارے تے ساڈا ○
 بھنا پاسہ -
 چیتا باز اور کمان ہمیشہ جک
 تھکے ویلے چچڑوی چھوڑویندن -
 تھوڑی رہاتے جھل پلا ○
 اندھیرے میں اپنا سایہ جی ساتھ
 نہیں ہوتا -
 آپ نے اڑا تیں ہم نے بھون
 توں جہڑی مسیت وچ پڑھیں ○
 میں اونڈیاں سلھاں دھوئیم -
 تازی کوں اشارہ تے گڈاں ○
 کوں کوڑا -
 داتا را اشارہ کافی است -

(ٹ۔ ٹھ)

- دھڑی کی گڑیا، حکامر منڈائی -
 حرکت میں برکت ہے -
 نکلے دی کتی آنہ گھلائی ○
 نر مرداں - پر مرداں ○
 بہر رہنداں - بکھ مرداں -

- ہر بات کھوٹی ○
 پیٹ نہ پیاں روٹیاں ○
 پیلے دال روٹی -
 سجے گالھیں کھوٹیاں -
 زرنیست عشق میں میں -
 پیسہ نہ پلے ہار گھتاں کے چھلے -
 کاروبار میں شروع سے ہی فائدہ
 نہیں ہوتا -
 اس پر فتن دور میں ہر قسم کی محفلوں
 سے دور رہنے میں ہی عافیت ہے -
 مرتا کیا نہ کرتا -
 کم ظرف آدمی کچھ ملنے پر
 گھنڈ کرتا ہے -
 پرے پرے بھیج ○
 کتی ڈیہاڑے بچ -
 چھاتی دا پھٹکن کہاں -
 چھدی لدھا پیساغان کنے
 کہ میں کنے -

(ت۔ تھ)

- تخم تاثیر کہ سنگت دا اثر ○
 توں کون؟ میں خوا مخواہ -
 آدمی اپنی صحبت سے پہچانا جاتا ہے
 کسی معاملے میں خوا مخواہ دخل دینے
 والے کی بابت بولا جاتا ہے -
 کمینہ آدمی اپنے شریف اور اچھے
 متعلقین کی وجہ سے بچ جاتا ہے -
 توں نہ کتا تیدھے سیں دامنہ -
 تریں وچ نہ تیرھاں وچ -
 تین میں نہ تیرہ میں -
 کام شروع ہو جائے تو پھر باری
 کا انتظار نہیں کرنی چاہیے -
 توی چڑھی تے وارہ کہاں -

- شلاقِ ناقِ بھلے ناس - دولت مند چاہے کمینہ ہو
- ٹھڈی ٹھڈی کھانہ پووی پھوکٹا - شرفا میں شمار ہوتا ہے -
- کو لھوں کو لھوں سڈنہ پووی کوکٹا - ہر کام اپنے وقت پر اور اطمینان کے ساتھ مناسب لگتا ہے -
- (ج)
- جہڑالاوے اوہو درولاوے - جو تجویز بتائے وہی عمل نبی کر دکھائے -
- جہجی کریو - او جی بھریو - جہجی کرنی ویسی بھرنی -
- جہجی ریسو او جی پیسو - جو بوو گے سو کاو گے -
- جتھاں لالچی ڈھیر اتھاں - لالچ بری بلا ہے -
- ڈیوالے بکھ نہیں مردے - جان نال جہان ہے -
- جیندے گھراٹے - دولت مند کو سب سیانا سمجھتے ہیں -
- اوندے کھلے وی سیانے - جھجیادیں - او جیادیں -
- جتھیں کوں گلہ نی کپیا - زبان کا زخم تلوار کے زخم سے
- اونکوں تلوار کیا کیسے - زیادہ مہلک ہوتا ہے -
- جتی منہ آتی چالیں - جتنے منہ اتنی باتیں -
- جتی گڑ آتی مٹھا - جتنا گڑ اتنا مٹھا -

- جتھیں کوں اللہ رکھے - جسے اللہ رکھے اسے کون چکھے -
- او نکوں کون چکھے - جو گرتے ہیں وہ برستے نہیں -
- جہڑی ڈھیر ڈھکدی اسے او ڈولا بھینندی اسے - ضرورت ایجاد کی ماں ہے -
- جہڑا سترن پیندے او مترن دی جاوی رکھیندے - جتنا گڑ اتنا مٹھا -
- جہجاں تیڈا آن پائی - جسے تکلیف پہنچے احساس اسے ہی ہوتا ہے -
- او جیاں ساڈا کم چائیں - جسے تکلیف پہنچے احساس اسے ہی ہوتا ہے -
- جتھاں جہا ہدی اسے سیک اتھتیں ہوندے - جس کی لاشی اس کی بھینس -
- جینکوں کنڈا پڑے درد ہو نکوں ہوندے - جہاں اور تکلیفیں برداشت کر لیں
- جیندے ہتھ ڈنگوری - ایک اور نبی کر لیں گے -
- منجھ اوں ٹوری - جس کی دیگ - اس کی تیغ -
- جنتے لنگھ گیتے راہ سفر دے ایہ وی لنگھ وہاسی - باغبان جب چور ہو
- جیندے ہتھ ڈوئی اوندا ہر کوئی - پھر کون رکھوالی کرے -
- جے لوڑھا رڑھ چرے - تاں چٹ کتھوں ساوا؟

- کمزور کی اولاد بھی کمزور ہوتی ہے -
 ○ جس طرف گھوڑی گئی اس کے
 لوازمات بھی ادھر گئے -
 ○ جان - سکھ - جہان سکھ -
 ○ جیسی نیت - ویسی مراد -
 ○ کیا جانے اس کریم کو
 تو ہے کہ وہ پسند؟
 ○ اس شخص کی بابت بولا جاتا ہے جس
 کا دامن شرم و حیا سے بالکل خالی ہو -
 ○ زندگی کا سہارا جھوٹا اور
 موت یقینی ہے -
 ○ نعمت سے محروم شخص ادنیٰ چیز
 کی بھی قدر کرتا ہے -
 ○ جو گڑ سے مرے اسے زہر کیوں دیں -
 ○ بد قماش عورت کے گھر سنبھالنے
 پر بولا جاتا ہے -
 ○ جو گڑ سے مرے اسے زہر کیوں دیں -
 ○ جوں وہائی تے لیکھ جانی -
 ○ جڑے گئی ہن ہن
 ○ اڈاہیں گئی چھن چھن -
 ○ جان سکھ - جہان سکھ -
 ○ جیندی نیت کھوئی اوں
 رنج نہ کھادی روٹی -
 ○ جیندے اتے چک ہے
 اوندے اتے رب وے -
 ○ جڑاں حیا ونڈیا با
 ترنگر اڈیئے ہانس -
 ○ جیوں کوڑا آسرا
 مرن حق دی گلاہ -
 ○ جتیں گڑ نہ ڈٹھا
 اوندے کیتے گوبامٹھا -
 ○ بھرا گڑ نال مرے
 اونکوں زہر کیوں ڈوتیکے -
 ○ جہڑی رن بد کار
 اوہا ویڑھے دی سردار -
 ○ جہڑی گنڈھ ہتھ نال کھلے
 اونکوں چک نال کیوں کھلیجے -

- جاڑے ہال
 نادا جنجال -
 ○ جیندا پنڈھ نہ پوونٹا
 اوندراہ کیا پچھٹاں -
 ○ جہڑی ویانہ سکے
 او لگے کیوں پتی؟
 ○ جتھاں ون نہیں اتھاں
 جواہر وی ون ہن -
 ○ جہڑی کرے گھیو
 نہ کرے ما - نہ کرے پیو -
 ○ جیندے پیر اوندے پیر -
 ○ جتھاں ساتیں دا پیر
 ڈا تری پھیر نہ پھیر -
 ○ جیندے جمنے دی خبر ہوے
 اوندے ڈنڈ کیوں ڈکھین -
 ○ جیندا کھیر و کاوے
 او ڈی کیوں چاوے -
 ○ جڑواں بچے ماں کے لیے
 تکلیف کا باعث ہوتے ہیں -
 ○ جس سے کوئی غرض نہ ہو اس کی
 بابت معلومات حاصل کرنے
 کا کوئی فائدہ نہیں -
 ○ جس کا انجام بھگتنے کی ہمت نہ ہو
 ایسا کام کیا ہی نہ جاتے -
 ○ جہاں اچھی چیز نہ ملے وہاں گھٹیا چیز
 کی بھی قدر ہوتی ہے -
 ○ ماں باپ کے کھلانے سے
 گھی زیادہ طاقت دیتا ہے -
 ○ جو محنت کرتا ہے پھل اسی
 کو ملتا ہے -
 ○ جہاں جاتے جھو کا
 وہیں پڑے سوکھا -
 ○ آزمائے ہوتے کو آزمانا
 بے وقوفی ہے -
 ○ جو چیز شروع سے بک جاتے
 اسے مختلف مراحل سے گزار
 کر بیچنے کی کیا ضرورت -

○ جتھ بھاپے اوہا جھلے - جسے تکلیف ہوتی ہے برداشت وہی کرتا ہے -

(جھ)

- جھکا مول نہ کھاوے دھکا - عجز و انکسار اچھی چیز ہے -
- جھڑی جھڑی ڈینہ گیا - ابر آلود موسم میں دن کے گزرنے کا کچی داہر بکھ مویا - احساس نہیں ہوتا اور سست آدمی کے کام ادھورے رہ جاتے ہیں -
- جھیرے رات ہووے - اختلاف ہو جاتے تو کوئی بات نہیں لیکن ایک دوسرے سے مستقل دوری بہت بری بات ہے -
- چٹ منج نی سہندا - جاہل نفع نقصان کا صحیح اندازہ نہیں کر سکتا -
- چٹ رٹھاتاں کمی کٹھا - قبر درویش برجان درویش -
- چٹ رٹھاتاں کمی مٹھا - سیا ناکو آگہہ پر بیٹھا -
- چٹ اُشٹاک تے ڈیپک وچ پولا - مانگے کی عزت اور دکھاوے کی دولت کے لیے بولا جاتا ہے -
- چادھارا گچو بٹاواں - ہر قسم کے ٹیکس اور جرمانوں کا اثر ہمیشہ غریب عوام اور صارفین
- ساہو کار دی رن سڈاواں -
- چٹی پٹی مہراں تے - مہراں گھستی شہراں تے -

- چوہانہ ماوے کڈے - پر ہی ہوتا ہے -
- چوہا پچھڑ پدے چھج - اپنی استطاعت سے بڑا کام کرنے کی کوشش کرنا -
- چار ڈیہاڑے چیتر دے - چار دن کی چاندی پھر اندھیری رات -
- کڈے بکر وال - نکلھو اولاد گھر سے باہر نہیں جاتی -
- چندری اولاد تے چل دی وسوں - مال مفت - دل بے رحم -
- چوری دامال تے ڈانگاں دے گز - چیرہی منج چالھیواں حصہ -
- چوڑھیاں دی شادی تے جانجی کتے - جیسی روح - ویسے فرشتے -
- چلموں گیا تاں دلوں گیا - آنکھ سے دور - دل سے دور -
- چندرے کوں ملیا چندرا - جیسی روح ویسے فرشتے -
- ہک ڈا کونڈا - پے ماریا چندرا - کنند ہم جنس باہم جنس پرواز -
- چندرے کوں چندرا سو کوہ تے گولیندے -
- چور دی ڈاڑھی وچ لکھ - چور کی داڑھی میں تنکا -
- چور کوں آکھے بھن گن - دو غلے پن کا مظاہرہ کرنے پر بولا جاتا ہے -
- معد کوں آکھے بھدی پتی - چور چوری سے جاتے
- چور چوری کوں ونچے - ہیرا پھیری سے نہ جاتے -
- ہیرا پھیری کوں نہ ونچے -

- چور دا بھرا گنڈھ کپ -
- چمڑی ونچے۔ دمری نہ ونچے -
- چندرتے تھکلیا اپنے
- منہ تے آندے -
- چڑے کپڑے تے کھیے خالی -
- چنگلی کر پہاٹی
- پیرہے ترنڈن آئی -
- چوریں دے جھیرے تے
- جھاگتیں دے بھلے -
- چور کا بھائی حبیب کترا -
- چمڑی جاتے تو جاتے۔ دمری نہ جاتے -
- کاہ کے چاہے نہیں کو ہمار ہوتے
- بے وقار -
- سفید پوش شخص کی بابت بولا جاتا ہے -
- گمر کی رکھوالی کسی بددیانت کو
- سوچنے پر بولا جاتا ہے -
- چوروں کے باہمی اختلاف کے باعث
- چوری کی وارداتوں میں کمی ہو جاتی ہے

(چھ)

- چھچھتاں ہولے پروں کیوں ہولے -
- چھتی تھی کدڑی
- پوچھڑ پاوے چک -
- چھکے تے پڑ چھکا
- تساں ڈاہ تے میں ہکا -
- چھٹے تیرول نہیں ولدے -
- چھاج تو ہولے چھلنی کیوں ہولے -
- قہر درویش بر جان درویش -
- شیخی خور کی شیخی بگھارنے کے
- موقع پر بولا جاتا ہے -
- کمان سے نکلا تیر اور منہ سے
- نکل بات واپس نہیں آتے -

(ح)

- حال دانہ قال دا
- نکھو شخص کی بابت بولا جاتا ہے -

- چمڑا روٹی وال دا -
- حرکت نال برکت ہے -
- حرکت میں برکت ہے -

(خ)

- خالی تھاں دا ڈھیر کمرہ کاٹ -
- خالی تھیا پنجرہ۔ بھنورا تھیا اداس
- جیں گمر مو جاں ماٹیاں -
- گلن نہ ڈیندے رات -
- درزی دا میں گانا بھناں
- لوہار مارے چنگاں -
- دل دھج ہووی بچ
- تاں پد حرتے کمرہ بچ -
- دل کوں دل سلام کریندی اے -
- دیسی کٹی۔ ولاتی بھونک -
- دانے پائی دی قید -
- دھن پچا وے بھابھرا
- کھیر پچا وے منجھ -
- دانٹیں دامنہ چکی دو -
- تھو تھا پتا۔ باجے گھنا -
- انسان کے مرنے کے بعد اے
- دفن کر دینے کی فکر ہوتی ہے -
- دھوبی پر رس نہ چلے
- گدھے کے کان کاٹے -
- سانج کو آئج نہیں -
- دل کو دل سے راہ ہوتی ہے -
- اپنی ثقافت چھوڑ کر غیروں کی
- ثقافت اپنانے والے کی بابت
- بولا جاتا ہے -
- جب تک زندگی ہے گزارنا پڑتی ہے -
- عالی ظرف لوگ کسبی نہیں اترتے -
- بکرے کی ماں کب تے خیر مناتے گی -

- دل وچ چاہ تاں لکھاں راہ -
- ضرورت ایجا دکی ماں ہے -
- دال موہری دم پلاوا -
- ظاہری ٹیپ مپ والے کے
- لے بولا جاتا ہے -
- دریا نہ وہندا ہک مٹی
- دریا ایک ہی کنارے کے ساتھ نہیں
- کڈیں ایس مٹی کڈیں اوں مٹی -
- بہتا یعنی وقت ایک سا نہیں رہتا -

(ڈ - ڈھ)

- ڈوں یارتے تریجھا خار
- ڈوں تیرا۔ آنکھوں میں ٹھیکرا
- ڈاڈھے دا کھلاتے پیٹے دامندا
- ڈاند بھاویں کاٹا
- جے چاہے پیا۔ وہی سہاگن
- ساتیں دے من بھاٹا
- ڈینہ بھلے تاں مترووی بھلے
- ڈکھ چلکی، تے من گھلکی
- ڈاہ کراڑ۔ ہک چٹ
- ڈاھی ملاں، ادھی رن
- ڈاہ تے تے پھرنہ آوے
- پیٹے کوں لتاں مارے
- وہاں گاوے ساری رات
- طاقت میں ایک زمیندار دس ہندوں
- سے زیادہ ہوتا ہے اور بولنے
- میں ایک عورت کئی مردوں سے
- زیادہ تیز ہوتی ہے
- دھوبی سے بس نہ چلے
- گدھے کے کان کاٹے

- ڈاڈھے نال رادھی
- کھیں من وچ شادی
- ڈیوے دے تلے اندھارا
- ڈین مر گیتی۔ ڈند سٹی گیتی
- ڈاڈھیں نال وپار
- ڈیندیں گھنڈیں ساتیں
- ڈیساں ہک وصل
- چیساں سارا فصل
- ڈند بن تاں چٹے کاتتی
- چٹے بن تاں ڈند کاتتی
- ڈھیر کاوڑتے گھر دازیان
- زبردست مارے تورو نے نہ دے
- چراغ تلے اندھیرا
- بری نشانی چھوڑ جانے والے
- کی بابت بولا جاتا ہے
- زبردست کاٹھینگا سر پر
- ایک کے بدلے دس لینے کے
- موقع پر بولا جاتا ہے
- بروقت کوئی چیز نہ ملنے کے
- موقع پر بولا جاتا ہے
- قہر درویش برجان درویش

(ذ)

- ذال ہال تے مجھ داوال
- جتھاں کھاؤ اتھاں تلکدن
- ذات دی کرڈی شتیراں کوں چٹے
- ذات دی کرڈی۔ گپ وچ سرڈی
- بیوی بچے اور پیار حسن مقام
- پر رکھیں رہ جاتے ہیں
- چھوٹا منہ بڑی بات
- کم ذات کا انجام بھی
- ویسا ہی ہوتا ہے

(ر)

- رت کوں اسیں تھیندی ہے
- اپنا، غیر غیر

- رہا وے کوئی تے چا وے کوئی
- رام جوڑے پٹی پٹی
- بھگوان لوڑھے کپے
- رکھ پت، رکھاپت
- روح آن رلیاتے قید
- وی مک گنتی
- رو، منہ دھو، سچٹاں کیہاں ڈوہ؟
- روٹی کوں پوتا۔ نکلر کوں دعا
- ریت ویائی ٹی جاتی
- پیدا تھیا بھوتیں پھوڑ
- رنڈ ڈا پتر، سوداگر دا گھوڑا
- کھاوے ڈھیر کماوے تھوڑا
- رپڑ رہا وٹ، مغز کھپا وٹ
- رکھے وی ڈھڈ۔ اجاڑے وی ڈھڈ
- روحا پوڑتے، پکی روٹی
- جہڑا چھوڑتے ونچے

- محنت کوئی اور کرے
- صلہ کسی اور کو ملے
- تدبیر کند بندہ
- تقدیر کند خندہ
- دوسروں کی عزت کرو
- تاکہ تمہاری عزت ہو
- تھوڑی دیر کی صحبت کے
- موقع پر کہا جاتا ہے
- اپنے کتے پر دوسروں کو کیا دوش؟
- سالم کو ٹھکرا کر تھوڑے
- حصے پر اکتفا کرنا
- کم حیثیت کی اولاد بھی کم
- حیثیت ہی ہوتی ہے
- بیوہ کا بیٹا اور سوداگر
- کا گھوڑا کم نفع دیتے ہیں
- بیکار کام سے کیا فائدہ؟
- پیٹ سب کچھ کراتا ہے
- کھانا تیار ہو تو اسے چھوڑ
- کرنے جانا چاہیئے

- اوندی قسمت کھوٹی
- رچ رچ رنی۔ پیکے نہ پنی
- رٹھے دا حصہ مٹھا
- رٹھے کوں کتیں منایا
- بکھ لگی تاں آپے آیا
- رانجھا۔ ہر داسا نچھا
- رچی دی ما کچی
- روح نہیں رہندا
- وجود نہیں سہندا
- زمین دار زمین کو نہیں چھوڑ سکتا
- دم کا بھروسہ نہیں
- سہولیات ملنے پر انسان میں
- نزاکت آئی جاتی ہے
- ہر کوئی شریف شخص کو دباتا ہے
- ہر کہ خدمت کردا و مخدوم شد

(ز۔س)

- زمیندار، درجہ دی پار
- ساہ دا وساہ کا تینی
- سوڑ ڈھیں پیر سچ ویندن
- سدھی لکڑتے ڈھیر بار ہوندے
- سیوا بن میوا نہیں

- ساتیں چور۔ دگے والے دازور
- سموں جوں موٹا
- نہ اہ چائے نہ تروٹا
- سچ کوں مرچاں ہونڈن
- سنن تے روح کا تینی
- آکھے کو یلیاں پٹیندن
- سک کر موتی تے لت کنوں
- گھیل تے سٹ گھتیونے
- سرکار و سچ اندھار
- سعد کوڑا چور بچار
- سخی کنوں اوہو شوم بھلا
- بھڑا تر ت ڈیوے جواب
- سونے دی سلہ گلے
- آدم دا ہال پلے
- سنجان آیا دھی رات
- ڈلہ سراندی وٹے وات
- ساتیں ٹھے ملتان
- ہیلی ونچے خراسان
- ساڈھو گوانڈھی تاں
- الٹا چور کو توال کو ڈاٹے
- بے حیا پر نصیحت یا سزا
- کوئی چیز اثر نہیں کرتی
- سچ کڑوا ہوتا ہے
- خوتے بدرا بہانہ بسیار
- اے بسا آرزو کہ خاک شد
- اندھیر نگری چو پٹ راجہ
- سخی سے شوم بھلا
- جو تر ت دے جواب
- انسان کا بچہ پر جوان ہونے تک
- بہت زیادہ خرچ ہو جاتا ہے
- نکھوٹو بھوکا ہی مرتا ہے
- نافرمان نوکر کی بابت بولا جاتا ہے
- رقیب کی صحبت میں دولت

- کھلے سراندی
- سونا تھ اگھاوے۔ جتھ گھر تیکے
- ساتیاں متوں مال ڈپلا
- کون کرے دل جوتی
- سچاں جی، نہ دھپ بہے نہ سی
- سچاں کوں ہتھ ڈے
- دشمن کوں بگل لا
- سس نہ سناٹ
- میں وڈی پردھاٹ
- سکھٹیاں دعائیں پلو تیتیں دی جا
- سد پٹا یارتے کرٹے لیکھے؟
- سوونچے پر ساہ نہ ونچے
- ستاروے وارو وار
- مہانگا رووے کوار
- سیاٹا کاں وٹھتے بہندے
- ساتیں دے من بھائی
- تاں کملی وی سیاٹی
- ساتیں دے من بھائی
- اٹھانی پڑتی ہے
- گھوڑا گھر سال میں ہی قیمت پاتا ہے
- کھیتی خصم سیتی
- کمزور جان۔ نہ زیادہ گرمی برداشت
- کر سکتی ہے نہ زیادہ سردی
- دشمن کو بہتر سلوک کے
- ذریعے رام کرنا چاہیے
- ساس میری گھر نہیں،
- مجھے کسی کا ڈر نہیں
- بے دلی کی دعائیں کس کام کی
- حساب دوستاں در دل
- زندگی دولت سے زیادہ پیاری ہے
- سستا روتے بار بار
- مہنگا روے ایک بار
- سیانا کو آگہ کھاتا ہے
- جس کو چاہے پیاسا گن وعی
- جس کو چاہے پیا

- کائی وی رائی
 ○ ساگرا کستی تے کھا گئی کئی
 ○ سوڑ ڈیکھ تے پیر دگھیرو
 دعی سہاگن
 ○ اے بسا آرزو کہ خاک شدہ
 ○ جتنی چادر دیکھواتے پاؤں پھیلاؤ

(ش - ط - ع - ق)

- شینہ بکھ مرے درجہ نہ پرے
 ○ عقل کتے دی، ہانسیے بگجھ دے
 ○ شرع داکہا شرم
 ○ طمع گناہیں دی تانی اے
 ○ عاشقیں ہدھیاں کمران
 ○ دلی ڈھائی کوہ
 ○ قسمت دے پو لے، کہیں کون
 ○ ڈاہڑے کہیں کون تھولے
 ○ قصور تانی دا چٹی ڈو تریں تے
 شکار مردہ سزاوار شاہباز نہیں
 صورت نہ شکل، بھاڑ میں سے گل
 شرع میں کیا شرم
 مطلب کے وقت گدھے کو بھی
 باپ کہتا پڑتا ہے
 ہمت مرداں مدد خدا
 قسمت کے آگے سب کی مجال
 طوطے کی بلا بندر کے سر

(ک)

- کتا کتے دا ویری
 ○ کس نال چیں اے
 ○ کھوٹی کون ہتھ نہ لا
 کتا کتے کا پیری ہوتا ہے
 کچھ دے کچھ لے
 بخیل کی بابت بولا جاتا ہے

- بالیں کون بکھ نہ مار
 ○ لکھیں کون کن ہوندن
 ○ کتے کون گھیو نہیں پچرا
 ○ کرے کوئی بھرے کوئی
 ○ کئی وچ لکھ نہیں اماں
 ○ پوٹیاں کڈھی آ
 ○ لکھ دی چوری لکھ دی چوری
 ○ کندھوں پار، قندھاروں پار
 ○ کم پیارا کہہ چم؟
 ○ کالے نال گور ہدھورنگ نہ
 ○ وٹا وے خصلت ضرور وٹیندے
 ○ کھادم - نہ جمھورانہ غم
 ○ کھارہ، سو بھلا رہ
 ○ کچی کیتا کچ، لوکاں جاتا ج
 ○ گکڑا ڈاؤے، سروچ پاوے
 ○ کنگ وچی، راگ بچھیا
 ○ کنجوس کھٹے، دھرنی کھاوے
 دیوار ہم گوش دارد
 کم ذات احسان فراموش ہوتا ہے
 قصور کسی اور کا، سزا کسی اور کو
 کچھ نہ ہونے پر بھی بڑے
 دعوے کرنا
 برا کام ہمیشہ برا ہے
 چاہے تھوڑا ہو
 آنکھ او جھل، پہاڑ او جھل
 کام پیارا کہہ چام؟
 صحبت صالح ترا صالح کند
 صحبت طالع ترا طالع کند
 اکیلے انسان کو کسی دوسرے
 کی فکر نہیں ہوتی
 اکیلا رہنے میں ہی عافیت ہے
 دھوکے باز کا دھوکہ کر جانا
 قہر درویش برجان درویش
 تانت بچی راگ پایا
 کنجوس کا مال ضائع جاتا ہے

- کوئی نہ چاٹے اندھی کوں
- لتاں مارے کندھی کوں
- کاں کراڑ، کتے تے
- پت نہ آتی ستے تے
- کھلا وٹ نہ بھلا
- کتیں دے لکتیں دریا
- پلین نی تھیندے
- کھوٹے وچ دانے کڈن کٹانے
- کہیں کوں وعدہ گھردا
- کہیں کوں وعدہ جھردا
- کوڑے یار۔ سلاماں دی چٹی
- کتی مراٹھ دی سر نال بھونکے
- کاٹی ہلی، چوہیاں دی رن
- کھڑا پانی پوڑ مریندے
- کھیر دا کھیر تے پانی دا پانی
- کھڈو چوں چل تے کھو وچ
- قہر درویش بر جان درویش
- کتے اور ہندو پر کسی حال
- میں بھروسہ نہیں کرنا چاہیے
- اکیلا ہنستا بھلا نہ روتا
- کاہ کے چاہے نہیں کوہ سار
- ہوتے بے وقار
- دولت آدمی کو مغرور بنا دیتی ہے
- کسی کو ساتی کسی کو بدھاتی
- جھوٹے دوست بس سلام کرنے
- کو ہوتے ہیں
- صحبت کا کچھ نہ کچھ
- اثر ضرور ہوتا ہے
- کمزور پر ہر کوئی رعب جاتا ہے
- حد سے زیادہ خاموش طبع شخص
- خطر ناک ہوتا ہے
- دودھ کا دودھ پانی کا پانی
- آسمان سے گرا کھجور میں اٹکا

- کھوہ دی مٹی کھوہ
- کوں بگدی اے
- کھاؤں وی ڈھیر لگے وی تھوڑا
- کھٹی شکر وچ ڈھیر سواد ہے
- کھاوے سارا گلہ
- کٹیجے سر کھلا
- کھادیں تاں کھوہ
- وی کھٹ ویندن
- مال حرام بود، بجاتے حرام رفت
- سانپ بھی مر جائے لاٹھی بھی نہ ٹوٹے
- قدر نعمت بعد از زوال
- کھانے والے سب ہوں
- سر ایک کوٹے
- دانہ دانہ کھانے سے تو کھیتی
- بھی ختم ہو جاتے

(گ)

- گجری گا جاں مارے،
- چپ چپاتی کم سنوارے
- گابے ہل دہاون ہاتاں
- ڈانڈیں کوں کون چکھے ہا
- گڈھاں کوں کیا سواد گل قندا
- گزر گئی گزران
- کیا جھوپڑی گیا مکان
- گنئی کیا دھووے کیا نیپڑے
- گنئی کبوتری۔ مجلس وچ دیرے
- جو گرجتے ہیں برستے نہیں
- نا تجربہ کار آدمی کی بابت
- بولا جاتا ہے
- گدھا کیا جانے زعفران کی بہار
- وقت گزر جانے پر اس کا
- گلہ بے سود ہے
- گنئی یاد ہوتے کیا نچوڑے
- معمولی آدمی کو بڑا تہہ مل

- جانے پر بولا جاتا ہے
بے رحم اور ظالم آقا کے
متعلق بولا جاتا ہے
یک نہ شد دو شد
جب مصیبت آتی ہے تو تدریس
نا کام ہو جاتی ہیں
راز کا پتہ رازدانوں کو ہوتا ہے
ہضم شدہ مال واپس نہیں ملتا
- گڈھاں بینگے بکھ توں
مالک آکھے سکھ توں
○ گلو کوں گولیندیں پھلو چٹ
گدڑ دی موت آتی
شہر ڈونج پیا
○ گنگے دیاں رمزاں
گنگا جانیے یا اوندی ما
○ گنگا گتے پڑ نہیں ولدے

(گ)

- گنڈھوں خالی، رب دے سوا
○ گلھیں دیاں گلھیں ٹیکے دے موٹھ
○ گہوہ کوں ملی گہوہ
ہبی اوتے جی او
○ گہوہ دی موت آتی
چوڑھے دا گھرونج نکلیں
○ گلھا گلھا کرے
سیا ناکھیاں کرے
- خالی ہاتھ خدا کے آگے ہی اٹھتا ہے
بات کی بات، لات کی لات
جیسی راجہ ویسی پر جا
جب برے دن آتے ہیں تو
سب تدریس اٹی ہو جاتی ہیں
عقل نادانوں کو دیکھ کر
حاصل کی جاتی ہے

- گائیں کتتیں تائیں۔ اگوں موٹے
گائے کاکھ تک دودھ دیتی ہے
گابے پچھوں موٹے ساتیں
پھر نہ پچھڑا پالتی ہیں نہ مالک
کو دودھ دیتی ہیں

(گھ)

- گھر داٹے کاتتی
○ گھر دا پیر چلھ داوٹھ
○ گھوڑا ترٹ مویا
ہسوار دی ہنوس نہ موٹی
○ گھوٹ کنوار راضی
کیا کرے قاضی
○ گھائی یاری جان دا خطرہ
○ گھروچ لکھ دا۔ پاہر لکھ دا
○ گھر چھیری، مال پکری
پتراو ہو جو ویلے پکری
○ گھر داتا جھر گیا
جھر کوں لگنی جھا
○ گھانت ساوا۔ گھائی نت خوار
- گھر میں نہیں دانے
اماں گتی بھنانے
گھر کی مرغی دال برابر
لاچی اور ظالم مالک
کے لیے بولا جاتا ہے
میاں بیوی راضی
کیا کرے گا قاضی
گھر کا بھیدی لٹکا ڈھاتے
پر دیں سے گھر ہر لحاظ سے بہتر ہے
کوئی بھی ہو جو وقت پر کام
آئے وہی چھا ہے
آسمان سے گرا کھجور میں اٹکا
ہمیشہ مصیبتوں کے لیے بولا جاتا ہے

○ گھگھرا چڑھواتی کنے
اماں مبارک ہوموی

قبل از مرگ واویلا

(ل)

○ لیلہ دھاریا ان کوں

ہتھوں چرے کیاہ

○ لوہے کوں لوہا کپیندے

○ لڑاں ساٹھ پٹھن پوٹے

○ لش پش ڈھیر محبت تھوڑی

○ ڈکھاوون در لنگھاوون موری

○ لکھ ونچے۔ لکھ پال نہ ونچے

○ لگی تاں ساگ، نہیں تاں ڈانگ

○ لڑاں فوجاں ناں سردار دا

○ لا تھی شے آوے کم،

○ بجاویں ہووے گہوہ دا چم

○ لڈپال، لڈپینڈڑوی نال

○ لوک تک کپن کوں تیار ہن

○ آکے بولا گھرا ڈے

خوشامدی خوشامد کرتا ہے
اور کاروباری نفع کماتا ہے

○ لیکھن دے لوڑے پکے
ساوا باغ لباس دا

(م)

○ ملک ماہی داوے

کوئی رووے تے کوئی ہے

○ ملاں چور، بانگے گواہ

○ منہ تے ودھر، کھینڈن دی سدھر

○ میاں جیوٹا،

اتھوں کچھ نہیں تھیوٹا

○ منہ وچ گڑاندر وچ لڑھ

○ موٹے داروون قلین تاتیں

○ ماہ جینڈی پتر، بھاگ نہ

ڈینڈی ونڈکے چڑھن تازیاں

رہکے چھکینڈے گنڈھ

○ مٹی دے تھاں نہ تھیون

کانجھے۔ توئیں ول ول مانجے

○ ماہ پنے۔ پتر گھوڑے گھنے

جہاں بکتی ہے شہنائی وہاں

ما تم بھی ہوتے ہیں

چور کا ہمارا اس کے

خلاف گواہی نہیں دیتا

بوڑھی گھوڑی لال گگام

ان تلوں میں تیل نہیں

بغل میں چھری، منہ میں رام رام

کب تک کوئی کسی کا سوگ مناتا ہے

آدمی آدمی انتہ۔ کوئی ہیرا کوئی کنکر

کم ذات کو تعلیم سے کچھ فائدہ

نہیں پہنچتا

والدین کی جاتیداد پر اولاد اپنی

عزت بڑھاتی ہے

- من بھدا کھا۔ چک بھدا ہنڈا
○ من وچ دروہ تے ویڑھے ڈوہ
○ منگیا تے منگیا، پر نیاتے گلیا
○ چمھی رہے دریا، رن مرچاں کٹے
○ ماٹڈی، پیو کاٹا
○ پتر موتی داداٹا
○ ماگنی سارھا اٹھ کنگھتیں دے
○ منجھ کوں اپنی کالوں نہیں نفردی
○ ماما سی۔ کندھ ایرے تے آسی
○ مار نہ کٹ تے آندر چاگھٹ
○ منہ ملاں دا، اکھیں چور دیاں
○ مامر گئی گند تیں دے بار نال
○ پتر اکھیا غا لچھتیں وچ پتی ہے
○ مردہ غلیظ، قبر چونے گج
○ ٹلی چمڑی تے بھل گئی امردی
○ مامارے، مریگن نہ ڈیوے
○ مائی لالو، آپ تاں گلپوں
○ چک کوں گلپو
- کھادل پسند، یہن لوگ پسند
خوتے بدرا بہانہ بسیار
منگنی پر پابند ہوتے شادی پر قید ہوتے
قبل از مرگ واویلا
بد صورت والدین کی خوبصورت
اولاد کی بابت بولا جاتا ہے
مزاج عالی نہ تو شک نہ نہالی
اپنے عیب کسی کو نظر نہیں آتے
ماں پر دھی، پتا پتہ گھوڑا
اور نہیں تو تھوڑا تھوڑا
برائی کو بنیاد ہی میں ختم کرنا چاہیے
ظاہر رحمان کا باطن شیطان کا
گھر نہ دیوار، میاں محلے دار
ظاہر اچھا اور باطن بُرا
شادی کے بعد والدین کو بھول جانے
والے کی بابت بولا جاتا ہے
ماں مارے اور ماں ہی پکارے
خود تو ڈوبے ہیں صنم تم کو بھی
لے ڈوبیں گے

- مامترائی، پیو قصائی
○ منہ دی کوئی گھلاں پٹاوے
○ کوریں دے گھروں
○ متام نہیں مکدا
○ ملک تاں لٹیا کیر تیں
○ کانویں ناں بد نام
○ ملاں جی دی مڈی
○ ہک قلمدان بتی تیڈی
○ مفت دی شراب
○ قاضی نہیں چھوڑی
○ ملاں دی دوڑ مسیت تائیں
○ مامریڈی پیو تندو والا
○ پتر کیمردی پاڑ
○ منہ تے مکر تے پائی وچ
○ مترن برابر ہے
○ ماموتی دھی کیتے
○ دھی موتی یار کیتے
○ مسیت بٹی نہیں،
○ اندھے ملاں آگتے
- ماں سوتیلی ہو تو سگے باپ کا دل
بھی پتھر ہو جاتا ہے
غریب کی جو رو، سب کی بھاگی
بے زر ہمیشہ رنجور است
طویلے کی بلا بندر کے سر
درزی کا کیا کوچ کیا مقام
مفت کی شراب قاضی کو بھی حلال ہے
ملا کی دوڑ مسجد تک
بد صورت والدین کی خوبصورت اولاد
کی بابت بولا جاتا ہے
منہ پر مکرنا ایسا ہے جیسے دریا میں
پیشاب کرنا
ہم مرے جن کے لیے وہ رہے
وضو کرتے
چیز تیار ہونے سے پہلے اس کے
طلب گار آ جاتیں

- مردہ بولے، کفن پاڑے
- من حرامی جتیاں ڈھیر
- مغلتیں ڈٹھیں فارسیاں
- بھل ویندتن
- مادھی آپ و آپ بڑا
- بھتر بچی ہکا ذات
- مائی کنوں داتی اپاہلی
- مکھیں کوں مٹیاں سنے
- مٹیاں کوں مکھیاں سنے
- موتی نہیں تے آکڑی پتی ہے
- منجھیں جھنگ وچ
- تھلا اتھاں کچی رکھ
- منی مونڈھے تے
- جنگھاں پلال وچ
- منہ کالا تے نیلے پیر
- مردہ بولے کفن ہی پھاڑے
- خوتے بدرا، بہانہ بسیار
- جانتے بوجھنے والوں کے سامنے
- شینی نہیں بگھاری جاسکتی
- ماں اور بیٹی کی قوم مختلف ہو سکتی ہے
- لیکن پھوپھی اور بھتیجی کی ایک ہی
- قوم ہوتی ہے
- مدعی سست گواہ چست
- خدا شکر خورے کر شکر دے
- ہی دیتا ہے
- مری نہیں، بس آکڑ گتی ہے
- قبل از مرگ واویلا
- غربت کی حالت کے لیے بولا جاتا ہے
- اپنے کرتوتوں کی وجہ سے ذلیل و خوار
- ہونے والے شخص کے لیے بولا جاتا ہے

(ن)

○ نچے نیچے، بہجرا

○ گوند پنچیری اور ہی کھاتیں

- مزے کرے پانڈی
- نہ کر سس براتیاں
- مٹاں لہنی اپٹیاں چاتیاں
- نہ سو گہٹاں، نہ ہک ٹکاٹہ
- نچ نہ چائے، ویڑھے ڈوہ
- نہ پیر دے گھر نہ فقیر دے گھر
- نانگ مر گیا ول نہ گیوس
- نک نہ ناساں، ادھ وچ ہساں
- نناٹ، چرنے دی کاٹ
- نویر دے نوں ڈیہاڑے
- نہ بھر گھتی اے، نہ کھٹ پوسے
- نہ کوہن دے نہ ڈوہن دے
- نہ ہک، متھیار نہ سو پلہار
- نہ ہک پٹیں ہانہ ڈاہ سٹیں ہا
- نابی کوں آکھیا وال وڈے ہن
- اوں آکھیا مٹے اگوں آن پوسن
- نمبردار دی چپ،
- تے جھڑدی دھپ
- زچہ رائی پڑی کراہیں
- دوسروں کی برائی چاہنے سے پہلے
- اپنی خیر منانی چاہیے
- سوزیوارت کے مقابلے میں اپنا گھر بہتر ہے
- ناچ نہ جانے آنگن ٹیرھا
- کسی چیز کے خواہ مخواہ ضائع ہو
- جانے پر بولا جاتا ہے
- رسی جل، گتی بل نہ گیا
- نہ مشکل نہ شخصیت آرزو مقبولیت کی
- نند اور بجاہی میں ہمیشہ جھگڑا رہتا ہے
- تتی نودن، پرانی سودن
- گنجی کیا دھوئے کیا نچوڑے
- کام کے نہ کاج کے، سواسیر اناج کے
- سو ستار کی، ایک لوہار کی
- نہ گندگی میں ڈھیلا پھینکیں
- نہ چھینٹے پڑیں
- نائی نائی بال کتنے،
- ججان جی آگے آتے ہیں
- نمبردار اور بادل کی خاموشی
- یونہی نہیں ہوتی

کم ذات کی اولاد بھی کم ذات ہی ہوتی ہے
بیکار مباح کچھ کیا کر
کپڑے ادھیر کر سیا کر

معمولی آمدنی کے ساتھ زندگی گزارنے
والے کی بابت بولا جاتا ہے
مشکل نہ صورت، بھاڑ سے صل

(و)

پیاز پوہ میں بویا ہو اور دنبہ
پہاڑی علاقے کا اچھا ہوتا ہے
مزاج عالی، پیٹ خالی

جول گیا غنیمت ہے
اونچی دکان، پھیکا پھوان
بڑوں کی بات بڑی
لکڑی کے بل بندریا ناچے
کھیتی باڑی پر کوئی بھروسہ نہیں

گھر میں عزت نہ ہو پھر بھی

○ نانگاں دے ہال ناگ ہوندن
○ نلکی جٹی ان ویلے

○ تک نہ لہندی کرنے سنگھری

○ تک ٹھہندا نہیں،
آہدی اے بولا گھرا ڈے

○ وصل پوہ دا، دنبہ روہ دا

○ واہ میاں چا کری،
پیٹ بکھا بگی آکڑی

○ وٹیا، سو کھٹیا
○ وڈا گھرتے بکھ دا ڈر

○ وڈیاں دی گلاہ وڈی
○ وچھ کڈدی اے کلے دے زور تے

○ واہی، بادشاہی، نہ تھیوے
تآں بگل وچ پھای

○ وہ میاں دی دل، اتوں پون

میاں خوش ہوں
وقت کی نماز، بے وقت کی ٹکریں

(ہ)

چوری اور سینہ زوری
جہانی ہمیشہ اکٹھے نہیں رہ سکتے
ایک اتار سو بیمار
معمولی سی جہول کافی پریشانیوں
کاباعت بن سکتی ہے
اپنے عیبوں کی تشہیر کرنا

ایک دن کے مرے کو ہر کوئی روتا ہے
ہر روز کے مرے کو کوئی نہیں روتا

اکیلا چتا بھاڑ نہیں چھوڑ سکتا
ہیجرے کو بیٹال گیا، چوم چوم
کر مار دیا

ایک ایک دو گیارہ
ایک گندی مچھلی سارے تالاب کو
کندہ کر دیتی ہے

○ کھلے تلوں پووے کھل
○ ویلے دی نماز، کویلے دیاں ٹکراں

○ ہک چوری ہیا سینہ زوری

○ ہمیشہ چروی نکھر دی آئی اے

○ ہک اتار سو بیمار

○ ہک تل دی چکی،

سو چوٹاں کھاوے

○ ہک ہتھ کالا ڈو جھا

منہ کوں چا ماریں

○ ہک ڈینہ دے موٹے کوں

ہر کوئی روندے۔ روز دے

موٹے کوں کون رووے

○ ہکے مولے چاول نہیں چھڑیندے

○ ہیجرے کوں پتر لدھا

چم چم تے مار گھتیں

○ ہک ہک تے ڈوں یار حاں

○ ہک مچھلی گندی۔ سارا جل گندہ

- ہک پڑوپنی کھوٹی،
- ڈوجھا انگوٹھا گڑپ
- ہک اندھا، ڈوجھا کچھڑ پڈے
- ہمسائے ماچائے
- ہتھیار۔ ہتھ دایار
- ہنگ لگے نہ پھٹکڑی
- رنگ وی آوے چوکھا
- ہک اللہ داناں ڈوجھا
- سیرے دی خریت
- ہتھ کارڈ ہیں، دل یار ڈہیں
- ہولے ہولے چلے، سچ کرے جھکے
- ہتھیں مہندی، پیریں مہندی
- اپنے مہٹے پے کون ڈیندی
- ہو چھی رن دی نتھ
- کڈیں کنیں کڈیں ہتھ
- ہووے کتاتے بھونکے نہ؟
- ہڈیں دی کمانی، کہیں دی
- چوٹ کہیں دی پائی
- ہک آکھے پیامنے، اوندے
- ایک بے ایمانی پر دوسری بے ایمانی
- ایک کر بلا دوسرا نیم چڑھا
- پڑوسی، اینوں کی طرح عزیز ہوتے ہیں
- ہتھیار۔ ہت کام کی چیز
- ہنگ لگے نہ پھٹکڑی
- رنگ بھی چوکھا آوے
- چپڑی اور دودو
- دست بکار، دل بیار
- تھوڑا تھوڑا نقصان ایک دن لے ڈوتا ہے
- خود نلکھو ہو اور دوسروں کو
- نلکھو ہونے کا طعنہ دے
- کم ذات اپنے کر تو توں سے
- پہچانا جاتا ہے
- کم ظرف سے برائی کے سوا
- کوئی توقع نہیں
- محنت کا پھل ہر کسی کو ملتا ہے
- کسی کو کم، کسی کو زیادہ
- ایک کہے، دوسرا مانے تو

- بھول کوئی نہ بھنے
- ہک بھاندا نہیں پیاسویلے
- آہندے
- ہک سمجھ دے ڈوں پچھانویں
- ہتھ چھوڑتے ار کاں چٹے
- یاریں دی بھا بھتاریں تے
- یاری لاوٹ سوکھا، نہجاوٹ اوکھا
- یاروی تیلی، سیندھ وی میلی
- یاری بر حال، بسترہ انجوانج
- انجام کار اچھا رہتا ہے
- ایک اچھا نہیں لگتا پھر اور زیادہ
- قریب ہونے کی کوشش کرتا ہے
- ایک چیز کے دورخ
- اصل کو چھوڑ کر شاخ کو پکڑنا
- (ی)

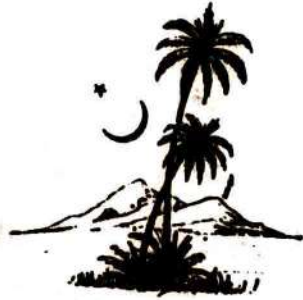
- طویلے کی بلا بندر کے سر
- دوستی کرنا آسان ہے مگر نہجانا مشکل
- تیلی سے یار نہ اور ماگ میں تیل نہ لگے
- یاری قائم مکر رہن سہن الگ
- یاریں دی بھا بھتاریں تے
- یاری لاوٹ سوکھا، نہجاوٹ اوکھا
- یاروی تیلی، سیندھ وی میلی
- یاری بر حال، بسترہ انجوانج

موسماں دے اکھاٹ

- آیا و ساکھ تے ودھ گئی ساکھ
- اہڑ کون اقیں دا کھیروی
- سنگ ویندے
- اسوں آس لے گورکھ چھاں پے
- پیساکھ میں گندم کی فصل پک جانے پر
- کسان کی ساکھ بڑھ جاتی ہے
- اساڑھ کے مہینے میں شدید گرمی ہوتی ہے
- ماہ اسوج میں اتنی گرمی ہوتی ہے کہ
- دھوپ میں رہنے والا پرندہ گورکھ بھی

- آيا پوہ۔ ہک کھاتے ہئی جو
 - بدرا بد بلا، ساون بھلا با
 - پھگن کندھی لگن
 - پھگن پھگے۔ ول سیالا لگے
 - توئیں مانگھ اے۔ پالے آنگھ اے
 - چھٹھ۔ چالیں ہٹھ
 - چیتروٹھا۔ ساون مٹھا
 - ساون دہاویں، لکتیں رہاویں
 - پوہ پلاویں۔ گھاٹا
 - مول نہ چاویں
 - سر ہادی رت۔
 - نہ چھاں بھانوسے نہ دھپ
- ساتے میں بیٹھنے پر مجبور ہو جاتا ہے
 سردیوں میں دن چھوٹے ہوتے ہیں
 بھادوں میں سختی گرمی ہوتی ہے
 اس سے تو ساون ہی بہتر تھا
 چگان کے مہینہ میں تیز سرد ہوا تیں
 چلتی ہیں اور دیواروں کے اوٹ
 میں بیٹھنا پڑتا ہے
 چگان شروع ہونے پر ایک بار پھر
 سردیاں شروع ہو جاتی ہیں
 ماگھ میں سردیاں ضرور رہتی ہیں
 چھٹھ کے مہینے میں شدید گرمی کے
 باعث درختوں کے نیچے بیٹھنا پڑتا ہے
 چیت میں بارش ہو جاتے تو
 ساون میں گرمی کم پڑتی ہے
 گندم کی کامیاب فصل کے لیے ایک
 فارمولا کہ ساون میں زمین کی تیاری
 کریں کلک میں بوئیں اور پوہ
 میں آبیاری کریں
 موسم خزاں میں عجیب اداسی ہوتی ہے
 نہ چھاؤں اچھی لگے نہ دھوپ

- ساون داستا۔ نہ آدمی نہ کتا
 - ساون سیالا جمیا
 - کیتے وڈا ہو
 - منگھر فوجاں چاڑھیاں
 - پوہ لڑاتی ہو
 - وساکھ چھٹھاوٹھا
 - ساون بدرا مٹھا
- ساون میں نیند بہت گہری آتی ہے
 موسم سرما ساون میں پیدا ہوتا ہے۔ کلک
 میں پروان چڑھتا ہے منگھر میں
 شروع ہوتا ہے اور پوہ میں اپنے
 پورے جوین پر ہوتا ہے
 چیت پساکھ کی بارش ساون کی
 گرمی کو کم کر دیتی ہے

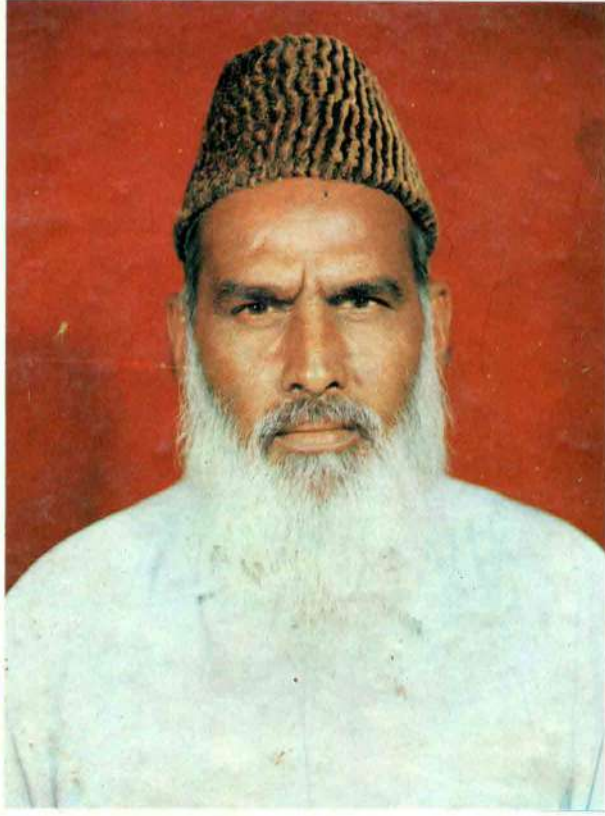

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دیاں چھپیاں کتاباں

بروتے چٹھی نمبر۔ SO (PI) 4-1/90 - مجریہ 21 مئی 1990
 بروتے چٹھی نمبر۔ SO (PI) 4-34/93 - مجریہ 17 فروری 1994
 بروتے چٹھی نمبر۔ SO (PI) 4-77/94 - مجریہ 4 جنوری 1994
 بروتے چٹھی نمبر۔ SO (P-IV) 4-63/97 - مجریہ 24 دسمبر 1997
 آمدہ از جناب سیکرٹری صاحب محکمہ تعلیم حکومت پنجاب لاہور درج ذیل کتب کو
 پنجاب کے تمام تعلیمی اداروں اور پبلک لائبریریوں کے لیے منظور کیا گیا۔

نمبر شمار	نام کتب	صنف	نام مصنف / مؤلف
1	لغات فریدی	لغت	ڈاکٹر مہر عبدالحق
2	سرائیکی اردو دیکھو	لغت	محمد اسلم قریشی۔ فدا تے اطہر
3	سرائیکی ہول چال	ہول چال	برگید تیر نذیر علی شاہ
4	سرائیکی قواعد تے زباندانی	گرامر	بشیر احمد بھائیہ
5	سرائیکی اور اس کی نثر	تاریخ ادب	دلشاد کلانچوی
6	سرائیکی زبان تے ادب	تاریخ ادب	دلشاد کلانچوی
7	سرائیکی شاعری دے		
	اوزان تے قوافی	تنقید	دلشاد کلانچوی
8	سرائیکی سہل	ثقافت	جمشید کمر ترسولپوری

9	بہرائیکی مطالعے دے سو سال	تاریخ ادب	ڈاکٹر کر سٹو فر شیکل
			ترجمہ:- دلشاد کلانچوی
10	فردوس ٹھکالی	ناول	برگید تیر نذیر علی شاہ
11	خواباں وچ خیال	ناول	ترجمہ:- دلشاد کلانچوی
12	سیج ڈکھاں دی۔ سیج پھلاں دی	ڈرامہ	ترجمہ:- دلشاد کلانچوی
13	رستم تے سہراب	ڈرامہ	ترجمہ:- محمد اسلم قریشی
14	کنکالیاں	طنز و مزاح	ترجمہ:- محمد اسلم قریشی
15	توبہ زاری	ناول	ترجمہ:- دلشاد کلانچوی
16	کوڑا خواب	ڈرامہ	ترجمہ:- فدا تے اطہر
17	سوہنے دا خلق	سیرت النبیؐ	ترجمہ:- فدا تے اطہر
18	خیابان خرم	شاعری	نصیر الدین خرم۔ بہاولپوری
19	قصے تے پڑ قصہ	داستان	ترجمہ دلشاد کلانچوی
20	رسول کریم دے معجزے	سیرت النبیؐ	ترجمہ:- دلشاد کلانچوی
21	شہنوی دل بہار	شاعری	ترجمہ:- دلشاد کلانچوی
22	بہاولپور دی تاریخ تے ثقافت	تاریخ	دلشاد کلانچوی
23	نازو	ناول	ظفر لشاری
24	تنواریاں	شاعری	جاناباز جتوئی
25	سنج صباہیں	ڈرامے	مہرت کلانچوی
26	ترکہ	تنقید	ڈاکٹر نواز کاوش
27	سخن فرید	فریديات	رحیم طلب

تعارف

اصلی نانا	بشیر احمد بھائیہ
قلمی نانا	ابو طاہر بشیر
جَم پِل	چنی گوٹھ شہر ضلع بہاول پور
تعلیم	ایم اے اُردو، ایو ایڈ
شغل	تدریس
پتہ	مکان نمبر 1- ناڈل کائونی کچی منڈی لیاقت پور ضلع رحیم یار خان

28	جھلار	انشائیے	ڈاکٹر محمد سلیم ملک
29	اجرک	شاعری	ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر
30	سوچاں خشبولفظ غلاب	شاعری	ریاض رحمانی
31	العتیق العتیق	تاریخ ادب	علامہ عبدالحمید عتیق فکری
32	رت دیاں مہجوں	شاعری	صادق بشیر
33	صادق نامہ	تاریخ	بریکید تیر نذیر علی شاہ
			ترجمہ: صدیق طاہر

